

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
JUGOSLOVENSКИH NARODA

TOM

IV

KNJIGA 16

REDAKCIONI ODBOR

Boiko Šiljegović, Vellmir Stojnić, Ilija Došen,
Fabijan Trgo, pukovnik, Milorad Pavlović, pot-
pukovnik, Radonir Petković, major, Dušan
Gvozdenović, kapetan I klase

Odgovorni urednik
Fabijan Trgo, pukovnik

IZDAJE

VOJNOISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMİJE

VOJNOISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMIIJE

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
ONARODNO-OSLOBODILACKOM RATU
JUGOSLOVENSКИH NARODA

TOM

IV

KNJIGA 16

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1943 GOD.

BEOGRAD

1956

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1943

AVGUST

I

**DOKUMENTA JEDINICA NARODNOOSLO-
BODILACKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE**

BR. 1

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE DALMATINSKE NOU BRIGADE OD 1 AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O REZULTATU NAPADA NA BEGOV HAN¹

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

1. U toku noći 31-VII — na 1-VIII naša dva bataljona likvidirala su s. Begov Han i želj. stanicu.² Likvidaciju smo počeli u 20^h.

Borci su likvidirali prazne bunkere (mislili su da nijesu prazni). Borbe uopšte nije bilo.

U s. Begov Han našli smo na spavanju 17 domobrana. Kasnije je stigao voz sa 49 domobrana od Nemile. Blokiralimo ga i domobrani su se predali bez borbe. Prema tome zarobili smo 66 domobrana, od kojih jedan mali broj ima starih a ostali mladi. Mislimo da bi stare trebalo pustiti (stari su oko 45 g.) a mlade ćemo mobilisati. Jedan se broj javlja dobrovoljno.

2. Porušili smo prugu na dva mjesta po 100—200 m dužine. Spalili smo most šumske pruge, uništili smo sve skretnice i spalili 10—15 vagona a lokomotive uništili.

3. Zaplijenili smo 3 puškomitraljeza (jedan belgiski, »šoša« i zbrojovka), 2 njemačka mašingevera, 8 sanduka municije (koju smo odmah razdijelili jer borci su imali svega 8—12 m) i nešto sprema i oko 100 komada bombi i 70 pušaka.

4. U magacinu smo našli 600 kgr brašna (150 bijelog), 2 sanduka šećera, 25 l ulja. Sve smo izdijelili sa VII divizijom pa i vama šaljemo dio.

5. Sa akcije smo pošli u 2 časa ujutro ali smo kasnije bili zaštitnica ove kolone do prelaza preko rijeke do 4 časa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1.VIII-43 g.

Za štab I dalm. brig.
komandant
(M.P.) **Miladin**³

BR. 2

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 1 AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O ZAUZIMANJU BEGOVOG HANA I PRELAZU PREKO RIJEKE BOSNE¹

STAB
VII. DIVIZIJI N.O.V.
HRVATSKE
1 augusta 1943. u 14 čas.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Sa svojom divizijom izvršili smo u toku noći 31/I.VIII uspješno prelaz rijeke Bosne, pruge i ceste Sarajevo—Brod izvršavajući pri tome postavljene zadatke.

Za prelaz reke i izvršenje postavljenih zadataka divizija je imala sledeći raspored:

VII brigada imala je da poruši cestu i prugu nizvodno od Begova Hana i da zatvori pravac Zepče—Begov Han. Pored toga sa jednim bataljonom imala je da vrši napad uz prugu ka Begovom Hanu potgomažući napad I Dalmatinske brigade na Begov Han.² Po izvršenju gornjih zadataka brigada se imala prebaciti preko r. Bosne na gazu nizvodno od Begov Hana.

I. Dalmatinska brigada imala je zadatak da likvidira neprijateljsko uporište u mjestu i na željezničkoj stanici Begov Han. Po izvršenju zadatka imala se brigada prebaciti preko r. Bosne na most kod željezničke stanice.

* Ivanović

VIII brigada štitila je prelaz svih komora i bolnica i bila je u diviziskoj rezervi. Prema do sada prikupljenim podacima rezultati noćasnje akcije jesu sljedeći:

VII brigada likvidirala je par bunkera na pruzi i zarobila 17 domobrana i 1 p. mitr. sa 17 p. Srušila je prugu u dužini od 150—200 metara. Na cesti je srušila 2 mosta.

Gornji zadatak brigada je izvršila bez gubitaka.

I. Dalmatinska brigada likvidirala je neprijatelja na željezničkoj stanici i u mjestu Begov Han. Pored toga zarobljen je i uništen jedan putnički voz koji se u momentu napada našao na željezničkoj stanici Begov Han. U vozu je zarobljeno oko 60 domobrana te raznog drugog materijala. Isto tako zarobljeno je i u samom mjestu oko 20 domobrana sa nešto materijala, 3 p. mitr., 80 puš.

U izvršenju gornjih zadataka brigada nije imala nikakvih gubitaka.

Pionirska četa V. S. vršila je rušenje na pruzi između Begovog Hana i s. Nemile, ali detaljnijih podataka o rezultatu od nje još nemamo.

VIII brigada sa komorama i bolnicama izvršila je prelaz rijeke na gazu kod s. Kovanića. Voda je bila prilično duboka ali je prelaz ipak uspješno izvršen.

Sada se nalazimo sa brigadama razmješteni oko s. Šerića

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Đuro Kladarin

Komandant
P.³ Jakšić

P.S.⁴ Ljudstvo je vrlo umorno i bez jednog predanka, ne uzimajući u obzir današnji dan, jer se još svi borci nisu prikupili, teško bi vršili marš.

**NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU BRIGADE OD 1 AVGUSTA
1943 GOD. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA NOVI RASPO-
RED I DALJE ZADATKE¹**

STAB
V K. K.^J NOU BRIGADE
Dne 1.VIII.1943.g.
Broj: Str. pov. 13/43-g-

ŠTABOVIMA I, II, III i IV BATALJONA

U vezi novih zadataka vojničkih, političkih i ekonomskih koje je pred našu brigadu postavio štab XII NOU divizije izvršiće se manje pomjeranje naših bataljona.

Sjutra 2 ov.mj. do 21 čas bataljoni će uzeti sljedeći raspored:

I bataljon sa dvije čete krenuće iz Pojezne za Stanare sa zadatkom čišćenja toga prostora (Krnjin) od četničkih bandi. U Stanarima će ostati sve do izbivanja snaga II brigade na tu prostoriju; zadatak ovih dviju četa je zatvaranje pravaca prema Kulašima i cestom za Prnjavor, jače patrole isturati prema Rastuši. 2 četa I bataljona ostaće i dalje privremeno pod komandom IV bataljona.

II bataljon iz Brestova krenuće preko Glogovca na liniju Tabak Ilova—Mačino Brdo, sa zadatkom zatvaranja pravaca od Dervente, Ilove i Šibovske, vezu desno održavati sa Prnjavorskim part. odredom.

IV bataljon smjestiće se na liniju Gajevi—Gusak—Lišnja (Puraći) sa zadatkom zatvaranja pravaca od Klašnica. 2 četa I bataljona ostaće na liniji Galipovci — Gradina u rezervi.

III bataljon ostaće i dalje na liniji Reljevac—Lavovo Brdo—Vršani sa istim zadatkom kao i do sada.

Veza između III i IV bataljona u Gajevima.

II bataljon slaće jače patrole prema Carevoj Gori i pod Gradinom, na cesti Klašnice — Prnjavor hvatati vezu sa 2 četom I bataljona.

Štab II bataljona odmah po dolasku na određenu prostoriju staviće na raspoloženje Komandi mjesta u Prnjavoru jedan vod za vršenje dužnosti u gradu.

Sutra se navršava dvogodišnjica ustanka u Krajini (Ilin-dan), povodom toga treba održati svečanosti i predavanja voj-sci i narodu o značaju ustanka, uspjesima Narodno-oslobodi-lačke vojske. Ne smije se propustiti prilika da se ne govori pred strojem o značaju dvogodišnjice. Treba održati smotre četa kod III i IV bataljona, a kod I i II bataljonske smotre.

Politički komesar IV bataljona ima za zadatak da orga-nizuje žetvu i vršenje žita, ili samo žetvu i evakuisanje na Vu-čijak gdje bi se obavilo vršenje istoga, sa poljana četničkih i švapskih i ustaških, kod Tilingera [u] Puraćima nalazi se žito koje treba pored ostalog žeti, u tu svrhu ostavljamo i jednu četu I bataljona kako bi se efikasno mogla izvršiti žetva. Takođe III bataljon treba u tome da ispomaže IV bataljon.

II bataljon na svom pravcu ima isti zadatak, odgovoran je drug politički komesar toga bataljona.

Žetvu je potrebno obaviti radi ishrane naših jedinica iz ove divizije i ishrane snaga koje dolaze na ovaj teren (Prole-terska divizija³). Ovo vrijeme boravka bataljona na ovim sekto-rima iskoristiti za puni politički i vojnički rad u jedinicama, održavanje vojno-političkih savjetovanja obavezno, sređivanje komora, saniteta, potkivanja konja (rok 4 dana), parenje, pranje veša, kupanje. Kontrolu pored štabova bataljona nad svim ovim vršiće jedan član štaba brigade.

Pronaći, svaki bataljon, materijal i majstora za pravljenje po dva samara.

Na svim ovim sektorima održavati konferencije po selu i posvetiti najveću pažnju mobilizaciji i to na način koji je objašnjen na zadnjem savjetovanju štabova bataljona a ne kupljenje po livadama i vođenje iz kuća.

Održati specijalno sastanak sa novomobilisanim, objasniti im ciljeve naše borbe, ulogu Narodno-oslobodilačke vojske, s druge strane izdajničku ulogu četnika, ukazati im na mo-gućnost političkog razvijanja u našim jedinicama, ukazati na to da mi nećemo odilaziti sa ovoga terena niti njih voditi, itd. Sve ovo dužni su učiniti politički komesari bataljona.

Svaki bataljon dužan je nabaviti zastavu.

I bataljon ima za zadatak da nastoji prikupiti četnike i njihove puške iz okoline Stanara, Krnjina i Rastuše.

Svi bataljoni rekviriraće od četničkih komandira i istak-nutih četničkih vođa ili pokvarenih i zagriženih boraca konje i krupnu stoku kao kaznu. Konje dostaviti štabu brigade (ali ne zamjenjivati i slati ovamo ubijene a ostavljati sebi zdrave), a od stoke praviti opanke.

³ Vidi dok. br. 19.

Zabranjujemo svako zamjenjivanje bilo jahaćih ili tovarnih konja.

I bataljon može odmah poslati nekoga po gume za pravljenje opanaka, guma se nalazi u diviziji — Kulaši.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Niko⁴

Komandant
Ranko⁵

BR. 4

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE ŠTABU DVANAESTE DIVIZIJE O MORALNO-POLITICKOM STANJU U BRIGADI I AKCIJAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 15 DO 31 JULA 1943 GODINE¹

STAB XII KNOU BRIGADE

Str. pov. op. broj 17/43

dana 1 avgusta 1943 g.

15-dnevni izvještaj o vojnim akcijama i radu od 15 do 31 jula 1943 g. dostavlja

ŠTABU XII NOU DIVIZIJE

Položaj

I BATALJON:

Od 15 do 18 jula snage ovog bataljona nalaze se sa jednom četom na položajima Zivinice dok se druga četa nalazila do 21 jula u Gornjim Večićima.

18 jula jedna četa ovog bataljona vršila je akciju na četničko uporište Previle, odakle su četnici protjerani. Vršena je premetačina te je zaplijenjeno: 2 šinjela, 2 koporana, 1 čakšire i 1 čebe.

25 jula ovaj bataljon zauzeo je položaje Viševice.

26 jula u dva sata ujutro bataljon je sa jednom četom i jednim vodom izvršio pokret za Previle—Banovac, dok je jedan vod ostao na položajima Viševice. Na svim dijelovima

* Jurinčić

⁵ Narodni heroj Ranko Sipka. Poginuo nesrećnim slučajem 1944 god. kod Travnika.

fronta došlo je do sukoba sa četničkom bandom, u kojima je ista pretrpila teške gubitke u 20 mrtvih i isto toliko ranjenih bandita, dok je jedan uhvaćen živ. Zaplijenjeno je: 6 karabina, 6 opasača, 6 fišeklija, 4 uprtača, 400 metaka, 21 konj (tovaran), 4 para odijela, 2 para cipela, oko 500 kg žita, 100 kg graha, 50 kg krompira i 3 poljska kazana. Po izvršenju te akcije bataljon se vratio na položaj Dragiševac gde je ostao do [kraja] jula.

30 jula jedna četa ovog bataljona krenula je na četnička uporišta Cukovac—Banovac—Vagani. Četničke bande su se ranije već povukle prema Javoranima i tom prilikom nije došlo do sukoba.

Za proteklih 15 dana s bataljonom je rađena strojevena obuka, prerađivan je ključ brze borbene signalizacije, borbena obuka, obuka u rukovanju s oružjem, te je izvođen pješadiski egzercir, kada su god to prilike dozvoljavale.

II BATALJON:

Od 15 do 19 snage ovog bataljona drže položaje Rađići — Gradina.

16 jula u noći četnici su napali na položaje III čete, ali su isti rastjerani.

19 jula bataljon kreće u akciju na četničku bandu u Cukovcu. Banda je rastjerana. Gubici neprijatelja nepoznati.

21 jula bataljon ponovo napada bandu na položajima Cukovac—Banovac i rastjeruje je. Iste noći I četa ovog bataljona izvršila je napad na bandu u Vaganima. Akcija je uspjela. Ubijeno je 4 a ranjeno 9 bandita, dok je zarobljeno 5 karabina i nešto sprema. Naši gubici: 1 drug mrtav.

22 jula bataljon napada na bandu u Vaganima i rastjeruje ga. Bataljon stalno drži iste položaje.

23 jula bataljon drži položaje, dok jedan vod patrolira do Solaja.

25 jula bataljon drži sa jednom četom položaje Viševice, a sa drugom Cukovac. Istoga dana četnička banda izvršila je napad sa jačim snagama na položaje naše čete u Cukovcu. Nakon kratke borbe naše snage su se morale povući. Gubici neprijatelja iznose 2 mrtva i dva ranjena, dok smo mi imali 1 mrtvog i 1 ranjenog druga, kojega su četnici zarobili, ali u toku sutrašnjeg dana u borbama ranjeni drug je otet od četnika i otpremljen u div. bolnicu, gdje je podlegao rani. U ovoj borbi smo izgubili 1 p. mitraljez i 2 karabina.

26 jula bataljon vrši akciju na četničku bandu na položajima Cukovac—Banovci. Banda je rastjerana i imala je gubitke u 4 mrtva i više ranjenih, dok je 1 karabin zaplijenjen.

Snage ovog bataljona do 31 jula drže položaje Radići—Gradina.

Sa borcima ovog bataljona vršena je obuka o disciplini, budnosti, te o podvlačenju pod neprijateljska uporišta i zauzimanju istih.

III BATALJON:

S obzirom da je ovo novoformirani bataljon, nije imao većih akcija ni uspjeha. Izvršeno je pet manjih akcija na četničku bandu, a banda je tri puta napadala na snage ovog bataljona. Zaplijenjeno je u tim borbama 2 karabina, 1 bomba i 400 metaka. Bataljon je gotovo cijelo vrijeme držao položaje Kostići — prolaz Cukovac — Agino Selo kroz Cemernicu, kao i patroliranje ispod same Cemernice do Mokrog Luga.

Sa borcima ovog bataljona radeno sljedeće: stražarska služba, kretanje patrola, ključ brze borbene signalizacije.

I četa ovog bataljona održala je jedan sastanak komandnog kadra. Na istom su razmotrene greške pojedinaca, budnost i rad ubuduće. II četa je također održala jedan sastanak komandnog kadra na kome je pretresano: vojnički rad, greške pojedinaca u akcijama i pokretima. Također je sa borcima obiju četa održan po jedan teoretski i jedan egzercirski čas.

Na dan 21 ov.mj. brigada je formirala jednu udarnu grupu od tri čete koja je pod komandom komandanta brigade provukla se usiljenim maršom kroz četničke zasjede neprimjetno i izvršila akciju na pruzi i cesti K. Varoš—B. Luka,² oparala pruge do 200 mt. i srušila jedan luksuzni automobil u kojem je poginuo jedan musliman iz B. Luke, sopstvenik kola, ali još nije utvrđeno tko je to. Automobil je uništen u momentu kada je trebalo dočekati hrvatsku vojsku iz K. Varoši, koja je pošla prema nama s namjerom da nas napadne. Pošto je akcija već bila svršena na prugu i automobil i viđeno je da je zasjeda otkrivena, udarna grupa orijentisala se prema četnicima u Javoranima. Stežući obruč oko crkve u Javoranima četnička je banda davala otpor, ali ih je udarna grupa razbila i protjerala i zapalila kuću Laze Tešanovića, po treći put, taman dovršenu. Za vrijeme pomenutih borbi sa četnicima na pruzi i Javoranima istoga dana zaplijenili smo oko 100 metaka, 1 četnički redenik i nekoliko vojničkih torbica.

Na dan 23 jula ista udarna grupa izvršila je pokret prema Krminama, preko Agina Sela i 24 stigla u Cukovac u sastav ostalih snaga brigade. Za ovo vrijeme udarna grupa

imala je sukob ispod Osmače sa cijelom četničkom brigadom, koja je bila postavila zasjedu udarnoj grupi, i banda je otvorila vatru sa Osmače na komoru, karavan koji je prenosio žito pribavljeno za brigadu. Udarina grupa zauzela je poslije kraće borbe Osmaču na juriš, četničku brigadu rastjerala, ubila jednog četnika i tri ranila i produžila svoj gore navedeni put. Preko Krmina i Aginog Sela sukoba sa četnicima nije bilo.

Kako je udarna grupa izvršila akciju na prugu i cestu i rastjerala četničku bandu po terenima Javorani—Krmine—Osmača—Agino Selo itd., četnici, videći da im prijete opasnost, hitno su tražili pomoć iz Manjače i već 25 jula dobili je. U Karanovcu četnici Laze Tešanovića, Drenovića, Azarića, Mišića skoncentrisali su se i krenuli prema nama preko Vagana sa zadatkom da opkole i unište ovu brigadu. Kako su četničke jače snage potisle jednu četu II bataljona ove brigade sa njezinih položaja, došli smo do zaključka da se radi o nekoj koncentraciji i ofanzivi četnika na ovome sektoru prema snagama ove brigade. Da bi osujetili njihove planove poslali smo jednu četu I bataljona, koja je imala zadatak da se na dan 26 jula ujutro provuče kroz četničke položaje i da jednovremeno napadne četničku glavninu s leđa sa snagama II bataljona, koje su nadirale preko Cukovca i Banovca frontalno. Napad je uspio, borba je počela na svim sektorima, počev Cemernica — Cukovac, Banovac—Previle—Viševice, tako su četničke snage bile raspoređene za napad, a i snage ove brigade isto tako su zauzele odbranbene položaje sa jednim dijelom snaga, a sa drugim napale njihove koncentrisane jače snage, frontalno i s leđa i time su svi njihovi planovi osujećeni i pobrkani. Četnicima su nanijeti gubici oko 25 mrtvih i preko 30 ranjenih, uglavnom oko 60 ih je u pomenutoj akciji izbačeno iz stroja. Kako su četnici ovom prilikom iznenađeni, dobili snažan udarac, pretrpili velike gubitke, odmah su se razbježali i Manjačani se odmah slijedećeg dana vratili nazad u Manjaču govoreći da oni više nijednog četnika ne daju na teren Laze Tešanovića, jer kad su god dolazili na ovaj sektor nisu se dobro proveli. U pomenutoj akciji zaplijenjena je komora od 21 konja, oko 10 karabina i sve ostalo što je navedeno u izvještaju I bataljona za 26 jula. Naši bez gubitaka.

Od 27 pa zaključno sa 31 brigada ni na jednom sektoru nije imala sukoba sa neprijateljem, već je bilo samo patrolno izviđanje i blokada K. Varoši i prikupljanje podataka sa namjerom da se napadne. Uslovi nisu bili povoljni i od toga se odustalo. Sada se snage ove brigade (II i III bataljon) nalaze na položajima Kostići—Rađići—Zubovići—Viševice sa zadatkom

blokada i dalje K. Varoši i isturanja daljih dubinskih patrola u pravcu Javorana—Aginog Sela i okoline. I bataljon ove brigade, po naređenju načelnika Štaba divizije, prebačen je preko Vrbanjaca u Hrvacane ispod Uzlomca, sa zadatkom da blokira K. Varoš, gdje se i sada nalazi.

Konferencije sa štabovima bataljona, kao i sa komandama četa održavane su redovno prije svake akcije, na kojima je pretresano u vezi sa što uspješnijim izvršenjem zadatka i akcije kao i pojedine greške i nedostaci iz proteklih akcija. Prerađivan rješenja i materijal (plan rada) za proteklih 15 dana, koji izdaje ovaj Štab.

Mobilisano je svega dva druga, a dobrovoljno su se javila 3.

Dezerterstva nije bilo.

Ishrana, obzirom na ekonomsko stanje ovoga terena, može se reći da je dobra i ljudstvo je zadovoljno, jer je uvidjelo da se ishrani poklanja naročita pažnja. Odjeća i obuća još uvijek je slaba. Odijelo koje se ima dotjeruje se i krpi, a za obuću se prave oputnjaci.

Kulturno-prosvjetni odbori po jedinicama održavaju časove iz nepismenosti a kulturnih priredaba nije bilo jer to vojnička situacija nije dozvoljavala.

Vojnički život je dobar, jer vojska živi logorskim životom u oformljenim jedinicama u kojima se izvršavaju zadatci, naređenja i zapovjesti pretpostavljenih starješina.

Naređenja, kako komande četa, štabova bataljona, tako i štabovi bataljona štaba brigade izvršavaju se na vrijeme i bez pogovora. Ima izvjesnih omanjih grešaka koje nisu od većeg značaja, a koje se blagovremeno otklanjaju, ispravljaju i drugovi odgovorni upućuju na pravilan put i rad.

Moral i disciplina kod komandnog kadra i boraca ove brigade jeste na dostojnoj visini. Nameće se pitanje municije koje postaje problem.

Odnos između vojske i stanovništva na ovome sektoru pravilan je. . . . Ukoliko se koji slučaj desi, odmah se na vrijeme ispravlja, krivac se kažnjava, posavjetuje i upućuje se na pravilan rad i odnos prema stanovništvu.

Po štabovima bataljona nedostaju zamjenici komandanata bataljona i zamj. politkomesara bataljona. Nedostatak je u tome što su komande četa mlade i još nisu dorasle da se na upražnjena mjesta postave, a i zbog toga što su bataljoni mah i dva člana štabova bataljona za sada mogu da zadovolje i da otpravljaju svoje dužnosti. U štabu brigade nedostaje zamjenik komandanta brigade. Ostao je još u Podgrmeču bolujući od pje-gavca.

Situacija na ovome sektoru dolaskom naših snaga i dužim boravkom i radom na istome osjetno se popravlja. Stanovništvo je uvidjelo da nije više slučaj kao i ranije da naše jedinice samo dođu i prođu, a da četnici i dalje ostaju kao njihova vojska i dalje vršljaju po okolnim selima. Sada, kada se naša N.O. vojska zadržava i uspijeva da brani okolna sela od neprijatelja, kako četnika, tako i Hrvata i Nijemaca, i da im se zadaju snažni udarci i veliki gubici, stanovništvo se pripitomljava i bolje i svesrdnije prilazi našoj vojsci i priznaje je. Potrebno je pojačati pozadinski rad i stalno djelovanje naših snaga na ovome sektoru.

Stanje kod neprijatelja na ovom sektoru je sljedeće: četnici na sektoru **Bokani** — Mokri Lug — Šolaji — Kostići — Viševice — Rađići — Zubovići — Zivinice — Čukovac — Vagani pa i Agino Selo može se reći da su likvidirani. Više ne pripucavaju niti na patrole, niti na kurire, kao ni na kolone. Četnički jataci i saradnici iz pomenutih sela uvukli su robove i povlače se prilazeći pomalo našoj vojsci. Njihovo prilaženje i gostoprimstvo osjeća se da to nije prilaženje zato što on voli bolje partizane nego četnike, nego baš pod pritiskom naše vojske i protjerivanjem četnika sa pomenutog sektora. Četnici su za sad uglavnom Laze Tešanovića, svi skoncentrisani jednim bataljonom na Lipovcu, iznad pruge, sa zadatkom da čuvaju prugu K. Varoš—B. Luka, a ostala dva bataljona u Javoranima, ispod i na Osmači. Lazo Tešanović kao komandant korpusa nalazi se u Karanovcu. U K. Varoši nalazi se nešto više od dvije bojne cjelokupne vojske, kursista. Hrvata sa komandnim kadrom Nijemaca počev od vodnika pa na više. To je vojska iz »Tigar« divizije, naoružana savremenim njemačkim naoružanjem, većinom p. mitraljezima, »šarcima«, 8 teških bacača, 4 laka i 4 topa od teškog oružja.

Vojska je mlada i nije tako borbena, obzirom na krajeve iz kojih je (Bjelovarčani) i obzirom što su došli sa tromjesečnog kursa iz Njemačke i nisu još nigdje učestvovali ni u kakvim borbama, sem Nijemaca komandnog kadra koji su došli sa Istočnog fronta kao ranjenici pa prezdravili i dodijeljeni kao komandni kadar »Tigar« diviziji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Radoš³

KOMANDANT
Mečava⁴

* Raičević

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE DIVIZIJE OD 2 AVGU-
STA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA O RASPOREDU DRUGE I PETE BRIGADE¹**

STAB XII N.O.U. DIVIZIJE

Br. SI.

2 avgusta 1943. g.

ŠTABU I BOS. N. O. U. KORPUSA

Položaj

Izvjestavamo da se II. K. N. O. U. Brigada povratila sa prostorije Zepče—Blatnica—Tešanj i izbila na prostoriju Križ—Rastuša—Cerovica. Ona je 28 pr. mjeseca izvršila akciju na pruzi Brod—Sarajevo ispod Maglaja i potrgala 1500 metara želj. pruge između Zavidovića i Maglaja. 31 pr. mjeseca u prela-sku pruge Teslić—Doboj, potrgano je isto tako željezničke pruge u dužini oko 1000 metara.

Snage II Brigade vodile su u toku 1 i 2 ov. mjeseca borbe sa legijom na Križu koje su došle iz Doboja sa namje-rom da zaposjednu Križ.

Snage V Brigade raspoređene su prema Derventi, Banja Luci i Jošavki.

Snage II Brigade raspoređene su od Rastuše preko Ce-čave na Pribinić i Maslovare.

Prnjavorski p. odred nalazi se na Glogovcu.

U Derventi se nalazi 700 ustaša, i 2 bojne domobrana.

U Banja Luci se nalazi 350 Nijemaca i 2000 domobrana.

Promjena naročitih u vojnoj situaciji nema, osim što su četnici Forkape² pravili noćni napad na odred, ali bez uspješan, jer su u kontranapadu odredske snage odmah ih protjerali.

Snage Rade Radića prešle su poslije naših uspješnih na-pada u defanzivu na sektoru Jošavke i patroliranje prema na-šim snagama.

Četnička maslovarska četa, tražila je da se odredi u prav-ljenje zasjeda na Borju.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 1/2, k. 865.

² Nikola Forkapa. komandant četnika oko Kotor Varoši i Pr-njavora

Ova tri dana održano je niz uspješnih 'političkih zborova i zabavno-kulturnih priredaba (Prnjavor, Glogovac, Lišnja, Pojezna i t.d.).

Iz Tešnja je došlo 14 omladinaca i omladinki u II. Brigadu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar:
Žarko³

Komandant:
Šoša⁴

P.S. Javite novosti!

Upućujemo Vanjku i Semjona.

BR. 6

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE KOZARSKE BRIGADE OD 2 AV-GUSTA 1943 GOD. ŠTABU DVANAESTE NOU DIVIZIJE O NAPADU NA JELAH, TEŠANJKU I TEŠANJ¹

STAB
V K. K. NOU BRIGADE
Broj: Str. pov. 14/43 g.
dne 2. VIII. 1943 g.

ŠTABU XII NOU DIVIZIJE

Izvještaj o akcijama koje su vršila dva bataljona naše brigade od 21. VII do 31. VII.

Sa dva bataljona izvršili smo pokret 21. VII po naređenju štaba divizije² do sela Stanara. Pri ulasku u Stanare četničke patrole pobjegle su iz istoga sela. Izjutra izvršen je pokret do Ljeskovich Voda, gdje su protjerane manje četničke grupe, zarobljen je jedan četnik sa puškom i 40 metaka. Isti je ostao u našim redovima. Isti dan predveče izvršili su napad četnici na naše snage u zajednici sa civilima, naše jedinice su brzo uspjele razbiti i protjerati četničke bande.

³ Zgonjanin

* Narodni heroj Josip Mažar-Soša. Poginuo 1944 god. kod Travnik kao komandant Četvrte NOU divizije.

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 29—1, k. 869.

² Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 164 i 165.

23. VII. izvršen je pokret za Cerovicu i Vitkovce, uz put je protjerana četa Cerovljanska, mi smo imali jednoga ranjena.

26. VII. imali smo zadatak da sa snagama ova dva bataljona napadnemo Tešanjku, Jelah i Tešanj. Bataljone smo podijelili u tri kolone po dvije čete i to: jedna kolona je napadala Tešanjku, likvidirala Tešanjku, zarobila 4 domobrana, 3 puške austriske sa 500 metaka, podignuta pruga u dužini 1 km prema Doboju.

Druga kolona napadala je Tešanj u zajednici sa snagama II brigade, i to zgradu škole i oklopni voz. Pruga je dignuta prema Tesliću u dužini jedan kilometar i po, prema Tešanjki 500 metara, zarobljeno je 2 puške, tri domobrana. Isti dan u selu Vukovu rekvirirano je od jednog legionarskog narednika jedan jahaći konj sa sedlom, 6 goveda i nešto odijela.

Sve tri kolone pri svome putu za ova uporišta imale su da pređu nekoliko naoružanih sela, što je i otkrilo namjere naše.³

28. VII. izvršena je akcija na selo Lončare i Križ sa snagama jednog bataljona; akcija je izvršena vrlo brzo. Neprijatelj je imao 5 mrtvih i jedan zarobljen živ, zaplijenjeno 9 pušaka, oko 800 metaka i ostale vojne spreme.

29. VII. Izvršen je napad na selo Omanjsku. Posada je bila domaća milicija, domobrani i legionari. Neprijatelj je protjeran prema Doboju. U akciji je učestvovao protivkolski top. Naš jedan borac je poginuo.

Istoga dana pročišćena su četnička uporišta sve do Bukovice. Četnici su pobjegli u Dobj. Zarobljen je jedan četnički bolničar koji je ostao u našim redovima. Istoga dana četnici su iz Stanova pokušali da napadnu jednu našu četvu, koja je uspjela da ih razbije i protjera, ranjen im je komandir. Naši bez gubitaka.

U svim ovim akcijama mi smo imali 4 mrtva, 4 ranjena, od toga jedan teže. Dva nestala ali izgleda da su ostali u II brigadi jer nisu bili u mogućnosti da se priključe našim snagama.

Dodajmo da je 27 ov. mj. zarobljen četnički komandir sa Cerovice, razoružan i poslan kući.

U čitavom ovom pokretu komandni kadar kao i borci držali su se na visini i nije bilo niti jednog slučaja pljačke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE DIVIZIJE OD 3 AVGUSTA
1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
O IZVEDENIM AKCIJAMA I SITUACIJI NA PODRUČJU
DIVIZIJE¹**

STAB
X N. O. U. DIVIZIJE
2 BOS. KORPUSA —
Br. si.
3/8/1943 g.

ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA

Položaj

Jedinice ove divizije posljednjih dana izvršile su nekoliko akcija manjeg značaja. Tako je jedan bataljon IX brigade izvršio prepad na D. Vakuf, kojom prilikom je neprijateljska posada iz bunkera pobjegla. Naši su popalili bunkere, zaplijenivši nešto municije i vojničke spreme.

Vukovski odred imao je žestok okršaj sa neprijateljskom kolonom koja je izašla iz Kupresa. U borbi su neprijatelju nanijeti osjetni gubici. Mi smo imali 4 mrtva i 4 ranjena. U toku borbe neprijatelj je uspio da zapali zaseok Mušić na prostoriји Ravnog.

Kupreški odred je aktivan na komunikaciji Kupres — Bugojno. Zbog pomjeranja garnizona neprijatelj je obezbijedio komunikacije tako da su izostali naši uspjesi.

Travnički i Ramski odred učestvuju u borbama sa jedinicama V divizije.² Travnički odred zapalio je tri mosta na komunikaciji Travnik — Rastovo — G. Vakuf.

Glamočko-Livanjski odred je aktivan prema četničkoj bandi i uspio je da pohvata i uništi nekoliko četnika.

Na terenu oko Pljeve formirana je Pljevska četa koja treba da bude jezgro Pljevskog odreda. Četa je već vodila borbe sa četnicima i uspjela je da teže rani potpretsjednika četničke opštine u Pljevi, dok su dvojica četnika lakše ranjena.

Osjetnog priliva u odrede i brigadu nema, osim Kupreškog odreda koji je mobilisao oko 20 omladinaca. Travnički i Ramski

odred pokazuju lagan porast. Većinom u odred dolaze borci koji su ranije bili u našim jedinicama. Priliv boraca iz redova hrvatskih i muslimanskih masa još uvijek je neznatan iako su oba odreda uspjela da zaustave mobilizaciju u hrvatsku vojsku. Ali ipak ta naša oba odreda imaju lijepu budućnost, jer je veliki broj Hrvata i Muslimana koji bježe iz hrvatske vojske i onih koji se ne odazivaju vojnim pozivima uopšte. Računamo da u okolici Travnika, G. Vakufa, Bugojna, Fojnice i Busovače ima oko 2 hiljade vojnih obveznika koji se ne odazivaju pozivima. Nameće se problem čvršće mobilizacije i mi smo u tome smislu izdali potrebna naređenja. Da nije došlo do jačeg priliva u Travnički odred koji ima vrlo povoljne uslove za razvoj, krivica leži do štaba odreda koji je neaktivan, tako da smo prisiljeni da u štabu izvršimo neke izmjene. Osim toga ogroman prostor Travnik — Bugojno — G. Vakuf — Prozor — Konjic — Fojnica — Kreševo — Visoko — Busovača ostao je bez potrebnih kadrova i političkih radnika, koji bi ispomagali razvoj odreda a poslani kadrovi ni u kome slučaju ne zadovoljavaju. Sa Ramskim odredom (koji ima dobar štab) stvar stoji drukčije, jer na tome terenu radi povjereništvo O. K. koje također nije potpuno. Kao najvažniji problem tih dvaju odreda su kadrovi koje bi trebalo prebaciti na taj teren, a s kojima naša divizija ne raspolaže, jer se postojeći kadrovi slabo i sporo razvijaju.

Dolaskom V divizije na teren Fojnica — Kiseljak — Kreševo — Visoko rad na tome sektoru je oživio i u toku je formiranje Visočko-Fojničkog odreda. Kao komandant toga odreda dolazi u obzir Milorad Novosel, bivši komandant odreda »Zvijezda«, koji se priključio sa trideset boraca V diviziji i koji je vrlo popularan u okolici Visokog kod muslimanskog i srpskog življa. Štab V divizije dao je 4 puškomitraljeza i nešto pušaka za ovaj odred, a načelnik štaba³ ove divizije koji je bio na tome terenu sa štabom V divizije razgovarao je sa drugovima o formiranju ovoga odreda odnosno osnivanju ovoga odreda, i odlučeno je da se ovoj grupi koja [je] sa Novoselom (to je 30 bivših četnika) priključi izvjestan broj Muslimana i Hrvata iz Ramskog i Travničkog odreda. Pošto je Novosel bio preko rijeke Bosne, po zadacima koje je dobio od štaba V divizije, to do sastanka nije došlo koji će svakako uslijediti čim jedan od članova štaba ove divizije ode na taj teren. Podvlačimo da su tereni od Vrbasa prema Sarajevu od velike važnosti za dalji razvoj naše divizije i da na toj prostoriji postoje kolosalne mobilizacione mogućnosti, pa bi bilo potrebno da nas vi pomognete po pitanju kadrova. Istina P. K. je bacio neke druge

na politički rad, ali oni rade u neposrednoj okolici 29997, 38991, 93339, 51997.

Drugi bataljon IX brigade po odluci V. Š. uključen je u XI brigadu koja je obrazovana od bataljona VI brigade i ovoga bataljona a u sastavu je V divizije. Drug načelnik je tražio od štaba V divizije da se taj bataljon vrati u sastav svoje brigade obzirom na situaciju u našoj diviziji kao i na situaciju u samom bataljonu koji je pretrpio u toku bojeva koje je vodila V divizija osjetne gubitke, obzirom da je odasipanje iz toga bataljona počelo (4 dezertera 30. VII.). Međutim uključivanjem bataljona u XI brigadu je odluka V. S. pa bi vi trebali putem radio stanice tražiti da se taj bataljon povrati u sastav IX brigade što prije. Podvlačimo potrebu vraćanja toga bataljona iz razloga što je taj bataljon najbolji bataljon IX brigade i što je ovoj diviziji potrebna jedna solidna pokretna jedinica koja bi ispo-magala rad odreda, što IX brigada u sadašnjem svome sastavu ne može u potpunosti izvršavati zadatke koji se pred nas postavljaju. Tako je i vama poznata činjenica da na sektoru ove divizije postoje četničke bande koje nam vežu oba bataljona IX brigade za ovaj teren, tako da ne možemo pomoći Travničkom i Ramskom odredu.

Za sada su nam jedinice najviše angažovane oko prikupljanja žetve ali mi nećemo moći sakupiti veće količine žita pošto imamo namjeru da vršimo vojne akcije koje nam se hitno nameću.

Četničke bande u Hrbljini i Pljevi su oživjele i vrše mobilizaciju omladine. Isto tako progone partizanske porodice i bilo je slučajeva ubijanja.

Ukoliko raspolazete sa puščanom municijom pošaljite nam jer u borbama sa četničkim bandama teško dolazimo do iste.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom
Nemanja⁴

Načelnik štaba
Hotić

(M.P.)

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE OD 3 AV-
GUSTA 1943 GOD. OBLASNOM KOMITETU KP ZA ISTOČ-
NU BOSNU O SITUACIJI NA TERITORIJI ISTOČNE
BOSNE¹**

STAB
XVI N. o. u. DIVIZIJE
3 VIII 1943, 8,00 č.

Dragi drugovi,

Primili smo vaše pismo od 31 pr. mjeseca juče oko podne.²

Između vašeg izvještaja, za koji smatramo da je tačan, i drugih izvještaja, koje smo primili u toku jučerašnjeg dana, postoje izvjesna neslaganja, tako da ni danas nemamo sasvim jasnu situaciju. Najvažnije neslaganje jeste to što vi još uvijek smatrate da neprijatelj može da poduzme ofanzivu na majevičko područje, na što i mi računamo, dok, s druge strane, drug Filipović,³ komesar Majevičkog odreda, isključuje takvu mogućnost, ili bolje rečeno naklonjen je da pretpostavi da od ofanzivnih namjera neprijatelja nema više ništa. S treće strane, obaviješteni smo od druga Dedića da se vrši jaka koncentracija neprijatelja u Brčkom i da je u Bijeljini pristiglo 200—300 Nijemaca preko Rače.⁴

Mi smo poduzeli sve što je u našoj mogućnosti da dođemo što hitnije do podataka o neprijatelju u Tuzli i Brčkom. Molimo vas da i vi, s vaše strane, provjerite podatke druga Dedića i da, uopšte, razvijete što aktivniju obavještajnu službu. Vodite računa i o tome da smo sve navedene izvještaje dobili sa zakasnjem od dan—dva.

Novi pokreti »Vražje divizije«⁵ u suštini ne mijenjaju naš dosadašnji stav, tj. hitno izvlačenje brzim manevrima. Ali, u tom našem stavu ima i mora imati izvjesnih promjena, prouzrokovanih novim momentima u vojnoj situaciji na ovom sektoru.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/1—2, k. 407.

² Redakcija nije pronašla pomenuti izvještaj.

³ Narodni heroj Mirko Filipović, oolitički komesar Petnaeste (Prve) majevičke NOU brigade. Aprila 1944 god. uhvaćen kao ranjenik od Nijemaca na Majevici i strijeljan.

⁴ O njemačkim i ustaško-domobranskim snagama na pomenutom području vidi u dok. br. 156, 192 i 209.

⁵ Vidi izvještaj njemačkog štaba za vezu pri komandi Druge italijanske armije od 31 jula 1943 god. u arhivi Vojnoistoriskog instituta k. 17—J, fasc. 7.

Prije svega, mi smo mišljenja da, u slučaju ofanzivnih namjera prema Majevidi, neprijatelj je prisiljen da obuhvati mnogo širi teren nego li što je to morao učiniti prošli put. Naime, sektor Posavine, Trebave i čitave Majevice pa čak i južnog Srema (eventualno). U tom slučaju Bijeljina ne bi bila glavni centar okupljanja neprijateljskih snaga, kao što je to bilo prvi put, već bi se težište prenijelo na Tuzlu i Brčko.

Polazeći od ovih promjena, naš stav se mijenja utoliko što: 1. — pomjeramo se našim bataljonima prema Ravni i 2. u slučaju da težište neprijateljske ofanzive bude Posavina, dužnost nam je da pružimo što efikasniju pomoć XVII diviziji,⁸ što ćemo odrediti prema konkretnim uslovima. Mogućnost prenošenja težišta neprijateljskih ofanzivnih namjera na Posavinu, bez sumnje, postoji obzirom na vojničku, političku i ekonomsku važnost te oblasti.

Sto se tiče našeg stava prema naoružanim muslimanskim selima, mi smatramo da i u njemu, (tome stavu) treba izvršiti izvjesnu promjenu, ne mijenjajući ga, naravno, u osnovi. Naime, neprijatelj organizuje prisilno muslimane u SS-jedinice. Organizujući ih, on, istovremeno, odnosi oružje s kojim su ta sela naoružana, i upotrebljava ga protiv nas. Polazeći od ove činjenice mi smatramo da akciju razoružanja treba ubrzati. No, kao vrlo važni zadatak postavlja se zadatak političke pripreme te akcije. Tako smo, napr., mišljenja da vi što prije izdate jedan letak, upućen muslimanima. — Mi smo Dripremali da još ovih dana poduzmemo ove akcije, ali, obzirom na vaše mišljenje, odustali smo do dalje saglasnosti sa vama. — U tom pitanju postoji još jedan novi momenat: muslimani iz Teočaka juče su pucali na jednu našu patrolu koja je išla prema Ravnom Zavidu i davali su izjavu da će [se] do posljednjega boriti ako ih napadnemo.

Jučer smo primili izvještaj od XVII divizije pisan 29 pr. mjeseca. Oni su 28 napadali na Gradačac,⁷ kojom prilikom su zarobili 60 domobrana i 4 oficira, ali su istoga dana morali uveče da se povuku iz grada, jer je opkoljenoj grupi od 20 ustaša, koji su se branili iz neke stare kule, pristiglo pojačanje od 4 tenka i 4 kamiona vojske »Vražje divizije« iz Bos. Samca. Dalje, drugovi izvještavaju da je na sektoru sela Skugrić skoncentrisano oko 1500 četnika, među kojima ima i grupa koje su polazile u pomoć ozrenskim četnicima. Sa Pekom* nisu uspjeli

da se povežu, ali su obaviješteni da je on nanio velike gubitke četnicima i jedinicama »Vražje divizije« na sektoru Ozren. I na kraju, baš u vezi sa koncentracijom četničkih snaga, drugovi iz štaba Divizije predlažu da se i mi po mogućstvu uputimo k njima. Mi smo im odmah odgovorili i upoznali ih sa situacijom na ovom sektoru, nagovještavajući im i to da ćemo imati u vidu njihov predlog, ravnajući se prema konkretnoj situaciji na ovom sektoru.

Juče smo dobili obavještenje da je u Bosutske šume stigla grupa novih boraca iz Srema, te smo odmah uputili jedan bataljon na Savu za prihvata.

Šaljemo vam prepis pisma upućenog drugu Ročku⁹ i drugu Špancu¹⁰ u kome smo iznijeli naše gledište po pitanju vojničkog sređivanja područja Majevice, kao i određivanja jedinstvenog operativnog područja naše Divizije. Molimo vas da naše gledište proučite i da nam date svoje mišljenje.

Već 6 dana uopšte nemamo radio-vijesti te vas molimo da nam bar te nesrećne radio-vijesti šalžete, Aco¹¹ i Murate,¹² jer nijesmo ni mi u Babilonskoj pustinji, oa bi htjeli da znamo koji kraljevi odlaze, a koji dolaze. Nemojte zaboraviti ni to da smo ostavili jedan djelić svoga pamćenja i za vaše nedavno obećanje da ćete nam poslati jedan radio aparat. Ovoliko radi šale.

Drug Milenko nam je od pomoći, pa smatramo za potrebno da ostane kod nas sve dok se situacija bar donekle ne razbistri.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Stefan¹³

Načelnik

⁹ Rodoljub Čolaković
¹⁰ Danilo Lekić
¹¹ Hasan Brkić
¹² Pašaga Mandžić
¹³ Mitrović

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
3 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE DI-
VIZIJE O IZVEDENOJ AKCIJI NA BJELU VODU I PRUGU
ZENICA—ZEPCE¹**

STAB I PROLETBRIGADE

3 avgusta 1943 g.

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

1) Dostavlja izveštaj o akciji na Bjelu Vodu i prugu Zenica — Zepče.

Dana 31. VII. 1943 god. Brigada je dobila zadatak² da se postavi na liniju: Bobovac (k. 1020) — Vranića (k. 1017) — Bjela Voda, s tim da u noći između 31. VII. i 1. VIII. t.g. izvrši napad na željezničku prugu od Nemile do Vranduka, likvidira posade u Nemili — žel. stanici Nemili — Koprivni — žel. stan. Vranduk, obezbedi prolaz na mostu, kao i gazove kod Loznika i Višegrada, a potom izvrši prelaz reke Bosne.

Na osnovu ovako dobivenog naređenja — zadatka — izvršili smo pokret jedinica i to: dva bataljona na prostoru Bobovac, jedan na prostoru Vranića i dva na prostoru Bjela Voda. Zadatak dva bataljona na prostoru Bjela Voda bio je da blokira selo i izvrši napad na četnike Zeničkog odreda i da ih uništi. Oko 7.30 časova 31. VII. IV bataljon ove Brigade stigao je na prostor Bjela Voda, blokirao selo, izvršio napad i skoro bez borbe zarobio 19 četnika na čelu sa komandantom četničkog odreda Golubom.

U ovoj akciji zaplenjen je sledeći materijal: 2 puškomi-traljeza, 12 pušaka, 1 mašingever, 1600 metaka, 10 ručnih bombi, 5 pištolja, 8 tovara kukuruza, 400 kg soli, 180 kg pa-sulja, 2 radio aparata i 1 šivaća mašina.

III -bataljon, koji je trebalo da sadejstvuje u akciji na Bjelu Vodu, nije uopšte stigao za akciju, tako da IV bataljon nije bio u stanju da potpuno blokira selo i na taj način su ostale izvesne rupe, gde se je veći deo četnika izvukao iz obruča. Na ovoj prostoriji III bataljon je stigao tek posle 14 časova. Ostali bataljoni su stigli na određena mesta do 7.30 časova.

Da je III bataljon pravilno shvatio zadatak i na vreme stigao, broj zarobljenika i oružja bio bi mnogo veći.

2) Za akciju noću između 31. VII. i 1. VIII. raspored i zadatak bataljona bio je sledeći:

a) Severna grupa — I i II bataljon dobili su zadatak da u prvi sumrak izvrše napad i to I bataljon na neprijateljsku posadu, koja je štitila most na Nemilskoj Reci, kasarnu i selo Nemila. II bataljon dobio je zadatak da likvidira most na reci Bosni u Nemiljoj i žel. stanicu Nemila.

b) Južna grupa — III i IV bataljon dobili su zadatak i to: III bataljon da likvidira železničku stanicu Vranduk — Koprivna, IV bataljon da odmah izvrši prelaz reke kod Višegrada i postavi se severno od reke Bistrice kod sela Ljubetovo i obezbedi jedinice koje prelaze reku sa pravca Zenice.

Svima bataljonima je pridodato po jedno minersko odeljenje za rušenje objekata (pruge, propusta, skretnica, mostova kao i drugih postrojenja).

Desna kolona stigla je tačno na vreme na određeno mesto i oko 21 čas izvršila napad na određena uporišta, likvidirala ista, sem mosta preko Nemilске Reke, zapalila železničku stanicu Nemila, dva magacina sa alatom, jedan sa ugljem, pet vagona sa drvima i kasarnu u Nemili.³

Južna grupa pristupila je izvršenju zadatka za čitava dva sata kasnije nego što je bilo predviđeno, tako da je u vremenu kada je Severna grupa u punom zaletu vršila svoj zadatak, propustila blindirani voz da prođe prugom ka Nemili, kao i da se ponovo vrati u pravcu Zenice. III bataljon je bez otpora ušao u žel. stanicu Vranduk i Koprivnu i zapalio stanicu.

Minerska odeljenja su u toku akcije prekinula prugu na 18 mesta, digla u vazduh 11 skretnica, 2 bloka skretnica u stanicama i 5 propusta. Kada je završena akcija, pristupilo se je prelazu reke Bosne, delom preko osvojenog mosta u Nemili, a delom preko gaza u Višegradu. Za vreme prelaza preko gaza nije se udavio ni jedan borac. U ovoj akciji imali smo 6 ranjena i 3 mrtva druga. Zarobljenika i plena nije bilo.

Zaključak: Neprijatelj je na celoj liniji slabih snaga, mi smo upotreбили i suviše velike snage, Južna grupa nije pristupila svesrdno datom zadatku, Severna grupa u potpunosti je izvršila zadatak. I bataljon u Severnoj grupi dao je više žrtava nego što je trebalo.

Na osnovu svega prednjega Brigada kao celina nije izvršila u potpunosti postavljeni zadatak.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 4 AVGUSTA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O RAZMJE-
ŠTAJU NA PROSTORIJI PRISJEKA, CERKOVICI I
VRBOVO¹**

**STAB
VII DIVIZIJE N. O. V.
HRVATSKE**
4-VIII-1943 god.
u 11 čas. i 15 min.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V I P.O.J

Sa divizijom izbili smo na određenu prostoriju oko 9 ča-
sova i razmestili se po sledećem: VII brigada na prostoriji
Prisjeka jugozapadno od k. 1115, VIII brigada na prostoriji
s. Corkovići i I Dalmatinska brigada na prostoriji s. Vrbovo.

Naš štab nalazi se na raskrsnici puteva Cudnići — Petrovo
Polje i Vrbovo — Panića Polje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

P.S.² Primili smo za našu diviziju
51 komad hljeba od predviđenih
300 komada hljebova.

Za štab
načelnik
Mil.³ Pavlović

* Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-
istoriskog instituta pod reg. br. 46/2, k. 812.

¹ Na originalu dopisano mašinom, latinicom.

² Milivoje

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 4 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DVANAESTE NOU DIVIZIJE O NAPADU NA NEPRIJATELJA KOD KOTOR VAROŠI¹

STAB XII KNOU BRIGADE

Str. Pov. Op. broj 18/43

dana 4 avgusta 1943 g.

Izvještaj o akciji na
dan 3 ov. mj.

ŠTABU XII NOU DIVIZIJE

Položaj

Na dan 3 ov. mj. oko 5 časova ujutro neprijatelj² je krenuo iz K. Varoši u jačini od 6 satnija komunikacijom K. Varoš — Skender [Vakuf], prema položajima iznad Zivinica kojeg su držale snage II bataljona ove brigade.

Kada je neprijatelj prišao našim položajima, naravno znajući preko špijunaže gdje naše snage drže položaje, razdvajio se u dvije kolone i to: jednom prema Stolu, a drugom prema položajima iznad Viševice. Četa koja je držala položaje iznad Viševice povukla se je prema položajima Dragiševac, kota 1004, i tako povukla neprijatelja za sobom. Jedna četa, koja je držala položaje lijevo od ceste Skender [Vakuf] — Kotor, na Kočinu Brdu — kota 904, kada je neprijatelj već prolazio na položaje Dragiševac, napala je neprijatelja bočno i ugrozila sve neprijateljske snage s tim što je njihovu desnokrillnu pobočnicu otsjekla, nešto potukla i protjerala za K. Varoš. Jedna udarna grupa od 5 drugova zavukla se među neprijateljske kolone, osmotrila neprijateljsku snagu, njihovo naoružanje i sastav vojske, uhvatila jednog živog sa cjelokupnom spremom i vratila se bez gubitaka. Ova je grupa stvorila pometnju kod neprijatelja i isti se morao sa cjelokupnim snagama povući nazad iako je bio krenuo na dva dana marša i vojnici primili suhu hranu za dva dana. U ovoj akciji neprijatelju su naneseni gubici od 10 do 15 mrtvih i ranjenih, što je vidjela i sama udarna grupa, pored koje su pronosili ranjenike, zarobljen je-

dan živ hrvatski vojnik sa karabinom, sig. pištoljem i torbicom sa raketama, signalnim znakom za avione i cjelokupnom vojničkom spremom. Zaplijenjeno je oko 1000 metaka, jedan šaržer za strojnicu i nešto metaka, dvije bombe i nekoliko vojničkih kapa. Sva municija koja je oteta bila je u redenicima od p. mitr. »šaraca« koju su morali pobacati prilikom bježanja.

Gubitaka s naše strane nije bilo.

Izjava zarobljenog hrvatskog vojnika je sljedeća: Stjepan Kos, od Bjelovara iz I satnije, lovačke bojne, »Tigar« divizije čije je sjedište u Prijedoru. Snage u K. Varoši jačine su od dvije bojne i nešto više, sve kursisti koji su bili na tromjesečnom kursu u Njemačkoj, komandni kadar, počev od vodnika pa naviše, su Nijemci, što smo se i sami uvjerali prilikom jučerašnje akcije. Ljudstvo još uopšte nije učestvovalo u borbama, sem Nijemaca, komandnog kadra, koje je došlo sa Istočnog fronta kao ranjenici, pa prezdravili i dodijeljeni kao komandni kadar »Tigar« divizije. Svaka desetina naoružana je p. m. »šarcem« i karabinima novim, model 42, njemačkim. U K. Varoši imaju 8 teških bacača, 4 laka i 4 brdska topa. Broj t. mitraljeza nije mu poznat. Izjavljuje da sama hrvatska vojska (kursisti) nisu raspoloženi za borbu, ali da su primorani obzirom što stoje pod komandom Nijemaca. Situacija u svijetu vojnicima nije poznata niti se smiju miješati niti razgovarati sa civilnim stanovništvom. Od zarobljenoga ne mogu se dobiti nikakvi naročiti podaci, sem gore navedenog jer ustvari ništa i ne zna.

Saslušan je i nalazi se i dalje pri štabu ove brigade. Ima želju da ostane u partizanima, ali ukoliko se uhvati veza sa Slavonijom, želio bi da se prebaci na onaj kraj u partizane.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Radoš

KOMANDANT
Mećava

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE KOZARSKE BRIGADE OD 5 AV- GUSTA 1943 GOD. ŠTABU DVANAESTE NOU DIVIZIJE O ODBIJANJU ČETNIČKOG NAPADA NA PRNJAVOR¹

STAB
V K. K. NOU BRIGADE

Br: službeno/43
5 avg. 1943 g.

ŠTABU XII NOU DIVIZIJE

Jučer 4. VIII u 4 sata ujutru četničke bande Radića,² Forkape,³ Bundale⁴ i Vinčića napale su naše snage na položajima u cilju zauzimanja grada Prnjavora. Napadi nijesu počeli jednovremeno na sve položaje. Karakteristično je u jučerašnjim borbama to da su četnici bili uporni u borbi i da su nastupali vojnički daleko bolje nego do sada. Primjenili su prvi put taktiku klinova, tj. ubacivanjem pojedinih grupa (jačine 40—50 četnika) dublje iza naših noložaja. Najupornije su se borili četnici Radića i jedan dio četnika Bundale koji su napadali na naš III i IV bataljon. Jedna grupa četnika Radića direktno je napadala na štab III bataljona.

Naše jedinice su se snašle odmah u početku i bez oklijevanja poduzele sve protivnapade i u njima razbile četničke jedinice i protjerale ih.

Ovoga puta dejstvo našeg teškog oružja (bacača, teš. mitr. i protivkolskog topa) došlo je do izražaja i pogoci su bili puni. Na nekim mjestima (kod III i IV bataljona) borbe su vođene prsa u prsa. Borbe su na svim sektorima završene uglavnom do 11 časova.

Radić je napadao od Brežičana i Kokora na Vršane i Gajeve, Bundalo sa dijelom Maleševića četnika od Potočana i Orašja na Lišnju, Gusak i Gajeve. Forkapa, Dikić i Vinčić napadali su od Careve Gore, Ilove i Šibovske.

Naoružanih četnika je napadalo do 1000. Osim toga masa civila sa njima je učestvovala u napadu.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 30—1, k. 869.

* Rade Radić, komandant četnika u Centralnoj Bosni. Na procesu Draži Mihailoviću 1946 god. osuđen na smrt.

• Nikola
' Ljuba

Prema još nepotpunim podacima četnici su imali u juče-
rašnjim borbama 15 mrtvih i veći broj ranjenih. Naši gubici
5 ranjenih (4 lako i 1 teško ranjen). Jedan je četnik zarobljen.

Od teškog oružja četnici su upotrebili jedan veliki bacač,
jedan mali bacač i nekoliko teških mitraljeza. Prema paljbi
koju su otvarali vidi se da bar sada imaju više municije nego
ranije.⁵

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

uz. Komandant
Coče°

BR. 13

OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR- PUSA OD 6 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSAN- SKOG NOU KORPUSA O IZVEDENIM AKCIJAMA¹

STAB
II BOS. N. O. U. KORPUSA

Br. 92

Dne 6. VIII. 1943 g.

ŠTABU I BOS. KORPUSA
Za druga Kostu²

P o l o ž a j

Ranije sam ti uputio jedan izvještaj sa obavještenjem o
situaciji, ne znam da li si ga primio.

Radio vezu do sad nismo mogli uspostaviti premda je ova
stanica koja je došla od vas ispravna.

Sa V.Š.³ takođe još do danas nismo uspjeli uspostaviti
vezu ni preko G.Š.H.⁴ a ni preko Vas.

⁵ Opširnije vidi u dok. br. 43.

⁰ Ratko Vujović

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-
istoriskog instituta pod reg. br. 19/1—5, k. 456.

⁼ Nad

³ Vrhovni štab

⁴ Glavni štab Hrvatske

Situacija kod nas je sljedeća:

Sa ovo snaga sa kojima raspolazemo razapeli smo se na čitavu Krajinu i htjeli bi svaki čošak da zatvorimo.

Najviše muke su nam zadavale četničke grupice i grupe koje se nalaze unutar slobodne teritorije i četničke bande Đujića⁵ i Drenovića,⁶ koje prema naređenju nekog njihovog komandanta pukovnika Aćimovića,⁷ k-ta četničkih odreda za Bosnu, Liku, Dalmaciju, Kordun i Sloveniju. Ovaj se bandit nalazi kod Knina i održava radio vezu sa Dražom.

U posljednjoj njegovoj uhvaćenoj naredbi četnici Đujića i Drenovića imali su se koncentrisati na Glamočkom sektoru a potom napadati prema Drvaru i Petrovcu.

Koncentracija im je osujećena. Đujića smo do nogu potukli, tako da su mu sve njegove jedinice razbijene a neke i uništene.

Dijelovi naše IV divizije su ga razbili i natjerali u bjekstvo prema Kninu a Ličani su dočekali te mu i oni nanijeli osjetne gubitke.⁸

Drenović je takođe razbijen sa »vojvodom« Plećašem, izaslanikom Dražinim, koji je ubijen od naših dijelova i kod kojega su nađena važna četnička dokumenta potpisana od Draže.

Sad naši dijelovi zajedno sa Ličanima i Dalmatincima i dalje uništavaju Đujića oko Knina i u Kosovu Polju.

Ključ smo takođe napali, iz koga se neprijatelj poslije dužih borbi morao izvući". Ostale akcije bile su uglavnom manje i veće zasjede ili susret sa neprijateljem u odbrani.

Riješili smo ovih dana formirati grupu odreda u koju bi ušli odredi Podgrmečki, Ribnički, Drvarsko-Petrovački, a mogao bi unići i Kozarski, sa kojim imamo dobru vezu i smatrani da bi ti trebao izdati takvo naređenje pošto se taj odred prema posljednjoj reorganizaciji pripojio XII diviziji.

Da bi napokon nekako uspostavili vezu sa V. Š. mislim da bi dobro bilo da tvoji telegrafisti jave V. S. da nas V. Š. sluša od 10 ov.mj. na talasu 1200 KHZ a mi ćemo slušati na talasu 3700 KHZ dok se ne uspostavi veza. Ime stanice V. Š. neka bude BIP a naše će biti SBL. Pozivaćemo ih od 10-VIII na dalje u 19 sati dok ne dobijemo vezu. Poslije nama V. S. može

⁵ Pop Momčilo Dujić, komandant četnika na tromeđi Bosne, Like i Dalmacije

⁶ Uroš

⁷ Mladen

* Vidi dok. br. 14 i 26.

⁸ Vidi dok. br. 14.

odrediti i drugo vrijeme i talase. Molim te gledaj da na neki način uspostavimo tu vezu.

Šaljemo ti udarnike za jedinice u Centralnoj Bosni i drugi materijal. Dobro bi bilo da XII divizija drži jedan vod za osiguranje veze do Vrbasa negdje na Vitovlju.

Uz drugarski i borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

S. Rodić¹⁰

BR. 14

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 6 AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O ZAUZIMANJU KLJUČA¹

Depeša za V.Š.

Preko Štaba I Bos. Korpusa

1. U napadu na Ključ² i borbama oko grada dijelovi IV NOU divizije nanijeli su neprijatelju sljedeće gubitke: **180** zarobljenih, 150 ubijenih i veći broj ranjenih Njemaca, ustaša i domobrana. Zaplijenjeno je 160 pušaka, 7 njem. p. m. »šaraca«, 2 p. m. i 2 t. mitraljeza. Uništene su 3 haubice. Zaplijenjeno je i druge sprema i materijala.

Sam III bataljon Ribničkog odreda uništio je jednu njemačko-legionarsku satniju od koje su se sDasPa samo 3 vojnika. Zarobljen satnik, svo oružje i sprema. Poslije ovih gubitaka neprijatelj je bio primoran da odstupi iz Ključa u pravcu Čađavice na koju naše snage vrše pritisak. Porušena je ćuprija u Ključu i cesta u Klokotovcu i Paunovcu.

2. Podgrmečki odred uništio je kod S. Mosta jednu satniju Paveličevih »SS« trupa. Ubijeno i ranjeno 100 SS-ca, zaplijenjeno sve oružje, 2 radio stanice, 30 ispravnih i 47 nei-

¹⁰ Narodni heroj Slavko Rodić. Umro 1949 god. kao general-potpukovnik JNA.

spravnih bicikla i drugog materijala. Uništena 2 kamiona i jedan blindirani automobil³.

3. Dijelovi IX brigade srušili su jedan voz sa 18 vagona na pruzi Jajce—D. Vakuf. Ubijeno 20 Njemaca, 7 ustaša a 10 domobrana zarobljeno. Zaplijenjeno oružje od ubijenih neprijateljskih vojnika, vagoni i lokomotiva spaljeni. Srušen je 1 kamion sa 3000 kg brašna, koje je zaplijenjeno, kao i 1 p. mitraljez »šarac« sa nekoliko pušaka, od posade kamiona koja je pobijena.

4. Dijelovi IV divizije razbili su četničke bande Dujića i Drenovića, koje su pod komandom p. pukovnika Aćimovića i »vojvode« Đure Plećaša, Dražinih izaslanika, pokušale da ovladaju sa Grahovsko-drvarskim sektorom. Ubijeno je i zarobljeno 135 četnika i oko 60 ranjeno. Ubijen je i četnički »vojvoda« Plećaš, kod kojeg su nađeni važni četnički dokumenti, potpisani od Draže, 1 milion kuna i 30000 lira. Dva voda četnika su se predala.

Sa našim snagama na Dinari sadejstvovala su i ličke snage, koje su također nanijele razbijenom neprijatelju osjetne gubitke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

6 avgusta 1943

Komandant
S. Rodić

• (M.P.)

Molim Te, Kosto, gledaj da se objave ove akcije preko radija S.J. jer se jedinice žale što se njihove akcije ne objavljuju.

SI.

6/8 I

SPISAK PRILOGA
BROJ: 3/1-5
K. 456/10

Depesa za V.B.
Preko Štaba I Bos.Korpusa

1. U napadu na Ključ i borbama oko grada dijelovi IV HCU divizije nanijeli su neprijatelju sledeće gubitke: 180 zarobljenih, 150 ubijenih i veći broj ranjenih njemaca, ustaša i domobrana. Zaplenjeno je 160 pušaka 7 njem. p.m. "šaraca", 2 p.m. i 2 t. mitraljeza. Uništene su 3 haubice. Naplijenaj njemo je 6 druge sprema i materijala.

Štam III bataljon četničkog odreda uništio je jednu njemačko -legionarsku satniju od koje su se spasila samo 3 vojnika. Zarobljen satnik svo oružje i sprema. Poslije ovih gubitaka neprijatelj je bio primoran da otstupi iz Ključa u pravcu Čadavice na koju naše snage vrše pritisak. Porušena je čaprija u Ključu i cesta u Klokotovcu i Faunovcu.

2. Podgrmečki odred uništio je kod S. Mosta jednu satniju Pavelićevih "SS" trupa. Ubijeno i ranjeno 1000 SS-ova zaplenjeno svo oružje 2 radiostanice, 30 ispravnih i 47 neispravnih bicikla i drugog materijala. Uništene su 2 kamijona i jedan blindirani automobil.

3. Dijelovi 14 brigade srušili su jedan vóz sa 18 vagona na pruzi Jajce-D. Vakuf. Ubijeno 20 njemaca, 7 ustaša a 10 domobrana zarobljeno. Zaplenjeno oružje od ubijenih neprijateljskih vojnika, Vagoni i lokomotiva spaljeni. Srušen je 1 kamion sa 3000 kg brašna, koje je zaplenjeno, kao i 1 p. mitraljez "šarac" sa nekoliko pušaka, od posade kamiona koja je pobijena.

4. Dijelovi IV Divizije razbili su četničke bande Đujića i Drenovića, koje su pod komandom p. pukovnika Adimovića i "vojvode" Djure Plećaša, Dražinih izaslanika, pokušale da ovladaju sa grahovsko-drvarskim sektorom. Ubijeno je i zarobljeno 135 četnika i oko 60 ranjeno. Ubijen je i četnički "vojvoda" Plećaš, koj kojega su nadjeni važni četnički dokumenti, potpisani od Draže, 1 milion kuna i 30000 lira. Dva voda četnika su se predala.

Sa našim snagama na Džuari sadotvovala su i ličke snage, koje su također nenijelē razbijenom neprijatelju nanijeli te gubitke.

6 avgusta 1943

SLOBODA NARODU!

Komandant,

Čaprija

*Možda da Korpus razgovara sa...
opisalo što drugoj vojsci...
sa neprijateljem...*

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE OD 6 AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O SITUACIJI, IZVEDENIM AKCIJAMA I MORALNO-POLITICKOM STANJU U BRIGADI¹

**STAB
X HERCEGOVAČKE N. O. U.
BRIGADE**
6 avgusta 1943 g.

**VRHOVNOM ŠTABU
N.O.V. i P.O. JUGOSLAVIJE**

Gdje bude

Ova Brigada odvojila se je 15 juna o.g. od glavnih snaga i uputila u Hercegovinu.

1.) VOJNO-POLITICKA SITUACIJA U HERCEGOVINI

Po našem dolasku u Hercegovinu stalno su krstarile velike njemačke snage, često i čitavih divizija, držeći pri tome pod svojom kontrolom skoro sve drumove i objekte pored njih. Sem ovoga njihove jače snage zalazile su i po zabačenijim selima odvođeći narod u logore, otimajući im imovinu i paleći i čitava sela gdje bi čuli da ima partizana. Sve ovo unijelo je veliki strah u narod. Nas je nerado primao a sa još manje volje nam je davao hranu i ma kakva obavještenja.

Hrane u narodu, a naročito sjeverne Hercegovine, nije bilo za izdržavanje ma i najmanjih jedinica.

Četnici kao organizacija po prvom nailasku Nijemaca bili su se stvarno razbili, njihova vrhovna vodstva pokušala su ih skoncentrisati na Goliji i prebaciti Romaniji, ali to im nije pošlo za rukom, jer je gro četnika odatle bio sretan što je živu glavu donio kući. Četničke glavešine tada su otišle sa svega nekoliko stotina bandi od Foče i Goražda, koje su im se izgleda također raspršile na daljem putu, te su oni u vrlo malom broju sa mizernom pratnjom prosto pobjegli ka Romaniji.

Docnije pak okupator je postepeno povlačio svoje snage iz Crne Gore, a zatim i sjeveroistočne Hercegovine, što je počelo oslobađati narod, a time stvorila se ponovo mogućnost i za

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6—2, k. 9 A-

jače organizovanje četničkih bandi. Počeli su se povezivati, komandanti korpusa, brigada pa i bataljona većim dijelom (kao Nevesinje, Zvijerina, Zupci, Trebinje) stvorili su leteće grupe od po 30 — 80 ljudi, sa kojima su krstarili selima, tukli i batinali, ubijali i pljačkali narod i tako uz pomoć tog obnovljenog strašnog terora dobrim dijelom su uspjeli da ponova zavedu strah u mase i prinude ih na poslušnost četničkoj organizaciji. Svakog za koga bi se ma i najmanje posumnjalo da sa nama saraduje nemilosrdno bi ubijali i mučili (u Popovu Polju i u Šumi masovno su tučene babe volujskim žilama, peglani vrelim peglama tabani, a djevojkama skidane gaćice, a onda dijeljene batine). Najvjerniji sprovodioci ove strahovlade bili su: Batrić-Bulatović, Sava Kovač, Janičić, Kokošar, Vidačić, Mato Miličević, Milorad Popović, Milojević, Novelić, Četko Petković i drugi. Nekoliko puta uspjeli su da mobilišu i po više stotina ljudi, ali ne na duže vrijeme.

Danas pak četnici kao organizacija postoje uglavnom na čitavom terenu Nevesinja, manjim dijelom Gacka i Stoca, a na većem dijelu Ljubinskog, Bilečkog i Trebinjskog sreza. Još uvijek podržavaju svoje ranije vojničke organizacije, održavaju vezu sa okupatorom, a naročito Italijanima, koji ih podržavaju valjda radi našeg neutralisanja i želje da oni ostanu na miru. I ako je zvanično raspuštena četnička organizacija od strane Italijana, i to i javno publikovano, ipak se još uvijek viđaju četničke glavešine u njihovoj sredini (izgleda da ih dobar dio ima u službi Ovre-). Sledovanja Italijani im više ne daju, što im uveliko koleba i one najodanije. Redovno im je parola: »Partizani sve od reda kolju, pale, žare, da smo razbijeni, da nas nigdje više nema, da je Kominternu raspuštena, jer se vraća u Rusiju staro stanje itd.«. U posljednje vrijeme saraduju u jačoj mjeri i sa Nijemcima, natjeruju narod da im predaje oružje, a ovi redovno izmišljaju partizane po selima i vrše strahovite pokolje i masovna odvođenja u ropstvo (selo Ljeskov Dub — Nevesinje zapaljeno sve i ubijeno preko 140 ljudi i žena, selo Dabrica — Stolac ubijeno 65 ljudi i djece, selo Rotimlja — Stolac ubijeno 56, selo Drežanj — Nevesinje ubijeno oko 35 ljudi i sve popaljeno, pa zatim u Pijescima, Oplićićima. Dubravama i samome Mostaru redovno se ubija i vješa, a Iješevi vise i po više dana).

Danas pak, pošto smo ovladali većim dijelom Stolačkoga sreza i dobrim dijelom Ljubinskoga, Bilečkog, Trebinjskog i Gatačkog sreza, mase u Hercegovini počinju da gube povjere-

nje u četničku silu, skoro im se ne odazivaju na mobilizaciju, a same njihove vojskovođe izgleda da se koncentrišu pokušavajući grčevito da još održe vlast gdje je imaju. Pasivnost i kolebljivost masa pomalo već popušta i već uspijevamo da i mi mobiliziramo što god boraca za brigadu, a izgledi su da će ići sve bolje. Povoljna međunarodna situacija u velikoj mjeri nam olakšava te vjerujemo da će sa mobilizacijom za brigadu ići sve bolje, da će mase iz dosadašnjeg pasivnog stava iščekivanja moći se uvući i u žešće okršaje sa okupatorom, a i četnicima, a time i njihovom potpunom krahom ugleda, pa potom i definitivne likvidacije bar kao opasnog protivnika.

Iako je prije kratkog vremena okupator počeo da se povlači: Italijani u Ital'ju, a Nijemci za Sarajevo, od prije neki dan Nijemci ponovo koncentrišu jednu diviziju ka Čapljinu i Mostaru³ (izgleda zbog razoružanja Italijana, ili i preuzimanja garnizona od njih. Može se desiti da je to i priprema i za konačno bjekstvo). U Gacku i Ljubmju nema nikoga, u Nevesinju su promenljive njemačke snage, a u ostalim gradovima Hercegovine nalaze se mješovite snage ustaša, domobrana pa i Italijana, no ovih i u jačoj mjeri i van gradova, naročito bliže moru.

Interesantno je uočiti da bivši Mačekovi poslanici, koji su do sada bili u rezervi i klonili se djela ustaških, da sada izlaze na površinu i pripremaju teren za svoje aktivno učestvovanje u režimu koji će doći, propovjedajući ravnopravnost svih vjera i forsirajući miliciju kao vojsku.

Ipak, svakim danom vojno-politička situacija kod nas postaje sve bolja, a moguće bježanje okupatora, koji nam je najveća smetnja, još u jačoj mjeri bi doprinijelo ubrzanom poboljšanju stanja. Četnici gube sve više uticaj, mogu sve manje da mobiliziraju, a akcije koje predviđamo ovih dana izvesti vjerujemo da će još više pospiješiti njihov krah. Porbenost masa počinje se buditi, pa zgodnim metodama već uspijevamo, a nadamo se i još više omasoviti Brigadu.

2.) STANJE U BRIGADI

Od momenta kada smo se odvojili od glavnih snaga pa čitavih mjesec dana docnije. Ljudstvo naše Brigade se osipalo; glavni razlog ovome jeste: slabost politike i vojničke organizacije. Veliki gubici u posljednjim borbama (preko 500), glad,

³ Prema izvještaju njemačkog štaba za vezu pri komandi Druge italijanske armije od 4 avgusta 1943 god. Sedma SS divizija »Princ Eugen« imala je da izvrši pokret na novu prostoriju prikupljanja: Katinovik—Konjic—Mostar—Imotski. Vidi dok. br. 131.

nespavanje, (od Prozora do Sutjeske brigada je imala malo odmora, a gotovo ni dana bez borbe), dva dana u Mratinju. Zatim slabo stanje u susjednim brigadama koje su operisale oko nas, teški gubici III divizije, prepolovljene, a potom rasulo našeg Mostarskog bataljona (koji je do kraja ostao pod komandom III divizije), sudbina bolnica i slično. I pored našeg nastojanja da se spriječi dezerterstvo, uspjeli smo da u Nevesinjski srez i dalje, uđemo sa oko svega 200 boraca, od kojih najveći dio Livnjaka, a dobar dio i drugarica.

Od prikupljenih dijelova III divizije (uglavnom Dalmatinaca) pokušali smo i stvorili jedan bataljon, ali kako je počeo i on da se osipa i nazaduje, to je jedini izlaz bio da smo ih uputili na svoje terene sa vodičima, snabdjevši ih u granicama mogućnosti novcem i hranom. Velike količine manjih grupica i ostataka III divizije i bolnica, koje su lutale preko Hercegovine, ostavili su težak utisak na mase i dojam da su partizani razbijeni onako kako pričaju četničke bande.

Nešto docnije izbilo je oko 40 boraca bivšeg III bataljona I dalmatinske brigade sa svojim kompletnim štabom bataljona. Njih smo ojačali sa svim Dalmatincima, starim i novim, iz naše Brigade, te taj bataljon sada broji preko 120 boraca, priličan je i ima uslova da se razvije u dobar i udaran bataljon. Do sada operisao je pod našom komandom na prostoru dalmatinskih sela od Dubrovnika do Metkovića, a sad ga povlačimo radi koncentracije cijele Brigade i akcija koje predviđamo.

Kako je u početku okupator bio vrlo jak u svim garnizonima i vršio stalne pokrete i racije, četnička organizacija nas prokazivala okupatoru, a hrane na terenu bilo malo, to smo u početku bili Brigadu razdvojili u više manjih udarnih grupica koje su krstarile po srezovima svim sem većeg dijela Gacka i Nevesinja (ovo zbog kasne žetve u ovim krajevima), a sa glavnim zadatkom mobilizacije novih snaga, likvidiranja četničkih glavešina, pa i manjih akcija na okupatora.

Kako se promijenila opšta situacija, okupator oslabio snage, a četnici počeli ozbiljno napadati naše manje grupe, to smo ovih posljednjih dana preduzeli koncentraciju svih naših snaga, a upinjemo sve sile da ih omasovimo u što jačoj mjeri i tako da dalje djelujemo kao cjelina. Posljednji naši uspjesi, a i događaji koji mogu nastupiti u vezi sa opštom situacijom, smatramo da nam ovo nalažu.

Mobilizacija naših snaga traje neprekidno (a i četničkih u manjoj mjeri) i putem akcija i rada nadamo se i dalje je nastaviti uspješno. Sada naša brigada ima ukupno: oko (sa svim štabovima) 390 boraca, 310 pušaka, 30 puškomitraljeza i dva

laka bacača. Ovdje nije uračunat III bataljon I brigade koji ima oko 120 boraca, sa 4 puškomitraljeza.

Veliki dio ljudstva je nov, pa iako jako borben, dosta nevješt borbi. Dobar dio starih boraca iz Brigade (naročito Nevesinje) još nijesmo uspjeli ponova mobilisati u Brigadu.

3.) AKCIJE

Oko 20 juna o.g. pohvatali smo na Obiju štambilje četničke komande za Istočnu Bosnu i Hercegovinu. Zarobljeno je 13 četnika, a među njima nalazio se je i major Pantić (zamjenik komandanta Istočne B. i H. Baćevića), Milivoja Jojića (bivšeg sreskog poglavara, a četničkog višeg sudskog savjetnika), Fehima Musakadića (bivšeg upravnika policije u Sarajevu), Stanišića Đuru (jugoslovenskog narednika vodnika, a četničkog vrhovnog blagajnika), Poška Raguža (žandarni i agenta iz Beograda) kao i još dva jugoslovenska narednika Slovenca, a ostalo je bila njihova straža. Kod njih je nađeno 484 zlatne funte sterlinga (jedna funta = oko 19.000 kuna), zatim 13.190.— dinara, 93.645.— lira (1 lira = 7.50 kuna), i 311.350.— kuna. Jedan radio aparat, čitava blagajnička arhiva, kao i nekoliko kg hartije, raznih priznanica na milionske svote, koje su primali od Italijana i izdavali svojim starješinama. N. pr. meso su rekvirirali od naroda, a svaki kg pravdali su na svojim blagajnama po cijeni od 140.— kuna i naplaćivali tako ogromne svote za svoj džep itd. Originalna ova dokumenta uslijed nemanja veze sa vama predali smo Komitetu u Mostar radi publikovanja. Od zarobljenih četnika dvojica su puštena a ostali su strijeljani.

Oko 17 jula četničke bande napale su našu jednu grupu kod Dabra (selo Kukričje), uspjeli je odbaciti i tom prilikom ubili nam 4 druga, a tri ranili.

Po prilici u isto vrijeme napali su četnici drugu našu grupu u Dabrici u sadejstvu sa Nijemcima, uspjeli nas potisnuti bez gubitaka.

Oko 20 jula o.g. u zasjedi na pruži umjesto voza poslije kraće borbe razbijena je jedna italijanska grupica u Popovu Polju i zarobljeno 8 Italijana, 2 puškomitraljeza i 2.500 metaka i 5 pušaka.

23 jula jedna naša grupa poslije kraće borbe morala se je povući od Šume trebinjske. Četnici su imali 4 mrtva.

28 jula sa svim snagama preduzeli smo ofanzivu na četničke bande i u više dnevnih i noćnih borbi razbili ih tako da su naši prednji dijelovi izbijali Liubomiru i Trebinju, dok su zaštitnice kretale od Ljubinja. Najžešća borba bila je u selu

Ivica, gdje su se »vojvode« razbježale imajući oko 30 mrtvih i ranjenih, poslije čega smo ušli i u Ljubinje.

4.) NASI ZADACI

Kao glavni zadatak postavili smo sebi što prije omasovljenje Brigade, a zatim uporedo sa osnivanjem i proširivanjem narodne vlasti likvidiranje četnika i četničkih glavešina i akcije na okupatora.

Radimo na učvršćenju i same Brigade.

5.) PREDLOŽI

Kako bi ove zadatke sa mnogo više sigurnosti, brže i lakše izveli, obzirom na ovogodišnju dobru žetvu i mogućnost lake ishrane sve do nove, a ako imate na raspoloženju kakvih snaga, dobro bi bilo da nam po mogućstvu odmah uputite jednu brigadu. Poželjna bi bila Krajiška brigada. Postoje vrlo povoljni uslovi i za uspješno operisanje i čitave Divizije na prostoru Hercegovine i zapadne Crne Gore.

Zbog veze sa vama dobro bi bilo ako imate da nam uputite i koju pokretnu radio stanicu.

U brigadama na sektoru oko vas nalaze se drugovi: Radovan Papić, Mirko Brenjo i Fazlija Alifkapić, a pošli su sa bolnicom IV Crnogorske brigade, pa bi dobro bilo da nam ih uputite jer bi nam jako koristili.

6.) RAZNO

Vežu smo imali sa Milutinom⁴ koji je skoro prije mjesec dana bio oko Banjana. Kod njih izgleda stanje nije loše. Govori se da su zelenaši dobili vlast, da se četnici razoružavaju, a da naši još nijesu došli u oružani sukob sa zelenašima. Milutin nam je javio da imaju uz sebe oko 100 boraca, a da će težiti tu grupu što više omasoviti i stvoriti udarne vodove po svim opštinama. Tražio nam je Milutin 100 zl. funti i toliko lira za nabavku tehnike, a mi smo mu poslali 10.000.— lira i 50 zl. funti.

Sa odredima Dalmacije imamo Vežu i dostavljamo vam njihovu poštu.

Prilog 2 letka ove brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Z. politkoma	Načelnik štaba	Z. komandanta
Miskin Vaso	Rade Hamović	Petar Božović

P. S. Kod nas se nalaze Pavo Krco i Florijan Ivičić, članovi AVNOJ-a.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE BRIGADE ŠTABU DRUGOG
BOSANSKOG NOU KORPUSA O BORBAMA U VREMENU
OD 25 JULA DO 5 AVGUSTA 1943 GODINE¹**

STAB X KNOU BRIGADE

6. VIII. 43
položaj

ŠTABU II BOS. KORPUSA

Operativni izvještaj ove brigade za akcije koje su izvedene za zadnje vrijeme dostavlja se sljedeće:

25. VII. 43 god. banditske snage popa Đujića krenule su iz Peulja u tri pravca na položaje naše i VIII brigade². Jedan pravac je išao preko Staretine povrh Rora—Preodca sa ciljem zaobilaženja levog krila VIII brigade koja se nalazila na V. Tičevu. Drugi pravac napada je išao preko Crnca u pravcu V. i M. Tičeva, dok treći pravac napada bio je preko Marina Brda i Ružiča Drage³. Neprijatelj je u novom napadu uspio da potisne jedinice VIII brigade sa svojih prvih položaja u pravcu Podića i Mokrog Polja, dok dva bataljona ove brigade koja su upućena za udar u bok i leđa neprijatelju, i sa pojavom ovih bataljona i njihovim udarom neprijatelj je odmah počeo se povlačiti u pravcu Peulja i Šatora. U ovom povlačenju bio je gonjen od naša dva bataljona.

U ovoj borbi neprijatelj je imao priličan broj žrtava, čiji nam je broj nepoznat, isto tako ovi bataljoni uspjeli su da povrate svu opljačkanu stoku koju je neprijatelj otjerao sa Tičeva. Naši gubici bila su dva ranjena druga.

Noću 27/28 i 28 o. m. sa jedinicama ove brigade i dijelovima VIII brigade vršeno je čišćenje Šatora—Staretine i Peulja.⁴ U samom Šatoru i Staretini nije se naišlo na otpor neprijatelja. Već kada su naše jedinice prošle kroz Šator i Staretinu i ušle u sela Peulje, Grkovce i Nuglašicu pojavile su se pojedine grupe bande sa kojima je vođena borba oko samog sela. U tim borbama jedna grupa bande Markice Cučuza uspjela je da iznenadi jednu našu četvu, kojom prilikom je poginuo

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 20/1—5, k. 456.

* Vidi dok. br. 27.

³ Na karti 1:100.000 nije nađeno.

⁴ Vidi dok. br. 27.

komandir čete i 1 drugova ranjeno. Neprijatelj je imao jednog mrtvog i više ranjenih. U toku ove akcije jedan bataljon ove uspao je u sadejstvu ostalih snaga da se probije na sam Gnjat gdje su se nalazile glavnine Đujićeve bande. Isti bataljon sa jednom četom Trećeg bataljona uspao je da snažnim jurišem protjera neprijatelja i izađe na prve dominirajuće čuke Gnjata. Ali pod snažnim pritiskom jačih snaga i minobacačke vatre ovi dijelovi morali su se povući sljedećim položajima. U toku ovog juriša ovaj bataljon imao je 5 mrtvih i 4 ranjena druga. Neprijatelj je imao 6 mrtvih i više ranjenih.

Noću 2/3 i 3 o. m. jedinice ove brigade vršile su čišćenje Gnjata od bande koja se zadržala na ovome terenu. Pri pojavi naših snaga na Gnjat neprijatelj se povukao ne davajući ozbiljnog otpora. Ovom prilikom zarobljeno je 5 četnika, dok se 12 predalo sa oružjem donoseći sobom i 1 puškomitraljez. U ovoj akciji mi nismo imali gubitaka.

3-VIII-43 g. brigada je dobila naređenje za pokret⁵ u pravcu Dalmacije, radi zajedničkih operacija sa jedinicama Kninskog sektora. Odmah po našem dolasku na ovaj teren u samu zoru 4 ov. mj. napali su nas četnici Vrličke i Kosovske brigade. Sa našim jedinicama izvršili smo kontranapad i protjerali bandu za Vrliku goneći pred sobom i Crnu legiju koja se nalazila na desnom krilu bande. U ovim borbama neprijatelj je imao 4 mrtva, više ranjenih i 4 zarobljena, među kojima i jedan četnički komandir. Mi smo imali 4 lakše ranjena druga, od kojih su jedan komandir i jedan politkomesar čete.

Istog ovog dana banda Markice Cućuza u jačini preko 100 ljudi probijala se iz Gnjata preko Kapnice za Dalmaciju. Tu bandu napala je jedna naša četa i tom prilikom ubila tri četnika i više njih ranila. Mi nismo imali gubitaka. Banda se nije mogla spojiti sa glavninom Đujićevih snaga već se priključila Ustaškoj legiji kod Vrlike.

Noću 4/5 i 5 o. m. u vezi snaga Kninskog sektora jedinice naše brigade vršile su napad na Vrliku i čišćenje ustaško-četničkih uporišta u okolini Vrlike. Sa našim jedinicama uspjeli smo likvidirati sam grad Vrliku i sva uporišta koja smo u zadataku dobili. Osim Vrlike likvidirano je selo Vinalić, Ježević, Garjak i Koljani. U ovim selima davali su ogorčeni otpor legionari zajedno sa četnicima, ali poslije žestoke borbe koja je trajala 10 sati sva su ova uporišta bila likvidirana sa jedinicama same naše brigade. Sam grad Vrliku zauzeo je i likvidirao u snažnom jurišu I bataljon naše brigade, pošto su jedinice II Ličke brigade bile zakasnile u samom napadu.

⁵ Vidi dok. br. 113.

U ovim borbama u Vrlici i oko Vrlike neprijatelj je imao 20 mrtvih četnika i legionara i veći broj ranjenih. Ovom prilikom zarobljeno je preko 40 domobrana i jedan oficir. Zaplijenjena je velika količina ratnog i ostalog materijala koja je predata na raspolaganje štabu Kninskog sektora. Naši gubici bili su 3 mrtva i 6 ranjenih drugova.

U daljem napredovanju jedinica naše brigade pročistili smo i selo Koljane prema Sinju, gdje su se nalazili domobrani, četnici i legionari.

U ovim borbama u Dalmaciji ova brigada se istakla svojom hrabrošću i požrtvovanjem, koja se prilično razlikovala od Ličke brigade.

Ovo je prvi napad naše brigade na grad i utvrđeno mjesto u kome su naše jedinice pokazale dovoljno sposobnosti i za ovako ozbiljne akcije. Ljudstvo ove brigade pokazalo se u ovim akcijama korektno i dostojno boraca Nar-os. vojske.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom.
Nikola Kotle

Komandant
Velj." M. Knežević

BR. 17

**NAREDBA ŠTABA SEDAMNAESTE ISTOČNOBOSANSKE
NOU DIVIZIJE OD 8 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU ŠESTE
BRIGADE ZA FORMIRANJE MUSLIMANSKOG BATA-
LJONA¹**

**STAB
XVII IST.-BOSANSKE U. DIVIZIJE
N. O. V. J.
8-VIII-1943 god.**

I

Iz političkih razloga i perspektive skorog stvaranja jedne muslimanske brigade

NAREĐUJEMO:

- 1.) Da se u sastavu VI Bosanske brigade formira muslimanski bataljon koji će nositi naziv: »Muslimanski bataljon VI Bosanske N.O.U. brigade.«

" Velimir

- 2.) U Stab bataljona postavljaju se:
za komandanta drug- Akif Bešlić, dosadašnji zamjenik k-nta bataljona VI brigade;
Za zamjenika k-nta drug Enver Zaimović, dosadašnji načelnik štaba Majevičkog odreda;
Za polit, komesara drug Hasim Mujkić, dosadašnji zamj. polit. kom. II bataljona Majevičke brigade;
Za zamj. politkom. drug Jusuf Džondlić,² dosadašnji zamj. politkoma čete VI brigade.
- 3.) U sastav ovoga bataljona štab Majevičke brigade uputiće jednog komandira, dva zamjenika politkomesara četa i 80 boraca, sve muslimana. Isti se imaju javiti ovome štabu 9 o.m. najdalje do 10 časova u selu G. Dragaljevac, zaseok Točak.
- 4.) Stab Majevičkog N.O.P. odreda uputiće štabu VI brigade sve svoje borce muslimane, radi popune novoformiranog bataljona.
- 5.) Stab VI brigade će postaviti komandni kadar u četama novoformiranog bataljona.

II

1.) Radi popune VI brigade u njen sastav ući će 4 bataljon Majevičkog N.O.P. odreda, koji se do sada nalazio pod komandom štaba Majevičke brigade.

2.) Stab Majevičke brigade uputiće ovaj bataljon u G. Dragaljevac, zaseok Točak, gdje će se javiti ovome štabu 9 o.m., najdalje u 10 časova.

3.) Stab VI brigade reorganizovaće ovaj bataljon na način kako to interesi Brigade budu zahtijevali.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar

(M.P.)

Komandant

**NAREĐENJE ŠTABA PETE KOZARSKE NOU BRIGADE OD
8 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA NA-
PAD NA ČETNIKE U CENTRALNOJ BOSNI¹**

STAB
V K. K. NOU BRIGADE
Broj: Str. pov. /43
Dne 8 avg. 1943 g.

**ŠTABOVIMA I, II, III i IV BATALJONA
INTENDANTURI BRIGADE I AMBULANTI BRIGADNOJ**

U cilju daljeg čišćenja i razbijanja četničkih bandi na sektoru Centralne Bosne, štab XII NOU divizije naredio je da se obrazuju dvije operativne grupe od snaga II i V brigade i Prnjavorskog odreda.

Prvu operativnu grupu sačinjava II KNOU brigada i Prnj. odred, a drugu operativnu grupu sačinjava V KKNOU brigada.

Podaci o neprijatelju:

Grupa Rade Radića oformljena u dva bataljona oko 400 pušaka, 7 puškomitraljeza, tri teška mitr., 1 minobacač. Sa bazom su u Jošavki i Crnom Vrh. Jedinice im se nalaze na položaju Branešci — Divan — Kokori.

Grupa Ljube Bundala ima oko 100 četnika. Drže položaje na južnim obroncima Gumijere, Otpočivaljke, Milosavci — Prosjek — Jasik.

Zadaci:

Prva operativna grupa ima za zadatak da razbije Forkapine četnike, i zauzme Kobaš, održe Prnjavor i vrše stalna razbijanja četnika na tome sektoru.

Druga operativna grupa ima za zadatak da razbije grupu Rade Radića i Ljube Bundala.

Znajući razbojničku ulogu četničkih bandi, njihovo snaženje prilikom naših pokreta protiv njih, skrećemo pažnju svima vojnim rukovodiocima kao i političkim da ovaj put u cilju što boljeg uništavanja četničkih bandi budu inicijativniji nego do sada, da preduzimaju odlučne i samoinicijativne pokrete i bitke u cilju definitivnog uništenja pojedinih grupa i njihovih štabova.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/1, k. 869.

U vezi toga izdajemo sljedeće

NAREĐENJE

I bataljon u 8 sati večeras ima biti na liniji Vijačani — Lavovo Brdo — Reljevac — Braneška crkva.

III bataljon ostaje u Vršanima, orijentišući se prema Kokorima.

II bataljon do 8 sati večeras ima izbiti na liniju Čorle — Paremije.

IV bataljon ostaje na liniji Lišnja.

Večeras 8 ov. mj. u 20 časova, a može i ranije, II bataljon krenuće sa linije Čorle ovim pravcem: Ušrpovci — Jeftića Brdo — južni dio Otpočivaljke — Oštra Glava — Gumijera na Milosavce, na toj liniji mora biti sutra ujutru, tj. na liniji Milosavci — Dragovići. Njegov pokret mora biti brz u četnim kolonama da bi otsijekali grupe koje će bježati prema Vrbasu a koje će pred sobom goniti IV bataljon, koji će nastupati frontalno prema toj liniji.

IV bataljon sa položaja Lišnja krenuće u li sati večeras, tj. 8 ov.mj., preko Mračaja — Orašja — Jasika u cilju čišćenja Prosjeka i Skucana, odakle će preko Dragovića — Čardačišta izbiti na Devetinu. Na putu preko ceste porušiti sve drvene mostove.

III bataljon u 2 sata po ponoći, tj. 9 ov.mj., iz Vršana krenuće brzim prodorom preko Čifčija na Kokore, zahvativši kote Kuline, 396 kota, i Lipovac, 361, i ostali dio Kokora.

I bataljon u 22 sata izjutra 9 ov.mj. izvršiće pokret u Branešce, zahvativši jedan dio Dubrave i to Kantar i Sikaniće, izbivši u Branešce na visove više škole, tj. dominirajuće (štab bataljona neka te položaje odredi).

Prema tome linija naše brigade sutra biće Milosavci — Dragovići — Devetina — Kokori — Branešci.

VEZE

II bataljon sa IV bataljonom i to IV bataljon slaće vezu II bataljonu u Dragoviće, a po toj vezi poslaće II bataljon vezu štabu brigade (izvještaj).

III bataljon poslaće vezu IV bataljonu na Markov Hrast oko 11 sati, po toj vezi IV bataljon poslaće izvještaj štabu brigade.

I bataljon poslaće vezu III bataljonu u Kokore kod škole i izvještaj štabu brigade.

Štab brigade nalaziće se sa III bataljonom.

Brigadna ambulanta također sa III bataljonom.

9 o.m. predaniti na pomenutoj liniji i predvečer u 7 sati krenuti četnim kolonama sljedećim pravcima:

II bataljon preko Boškovića, Kadinjana preko Crnog Vrh, Radujkovića izbija na cestu Celinac — Jošavka s obje strane ceste, čisteći jednom četom prema Jošavci i orijentišući se jednom zasjedom prema Celincu, ili u slučaju bježanja četnika prema Celincu, gonjenje prema Celincu.

IV bataljon sa linije Devetina krenuće u 8 sati preko Turjanice, Hrastovine, Rajčevaca, Jovanovića, Stanića skroz na Jošavku, upadajući što hitrije u samu Jošavku.

III bataljon krenuće iz Kokora na Divan, izbijajući između Jošavke i Dubrave.

I bataljon ima obuhvatnim maršom preko Dubrave, Donje Šnjegotine da izbije na liniju cesta Spasojevići — Ujino Brdo u cilju otsijecanja oštupnice prema Lipljama i Uzlomcu kao i hvatanje razbijenih četničkih grupa.

Vežu slati do IV bataljona, a ovaj će preko III štabu brigade.

Drug Čoče² kretaće [se] sa II bataljonom. Drug Ilija³ kretaće se sa IV bataljonom.

Štab brigade sa III bataljonom.

Upozoravamo štabove bataljona da postupak sa narodom bude korektan i dostojan naše vojske. Ne smije se dogoditi nijedan slučaj pljačke i samovolje. (Uzimanje stvari po privatnim kućama, konja i tome slično).

Sve zaplijenjene stvari imaju se u sitnicu predati brigadnoj intendanturi koja će izvršiti pravilnu raspodjelu.

U svim selima treba svi drugovi da politički djeluju među narodom da mobilišu nove borce, a to je jedino moguće ako budu borci i komandni kadar na visini, to će reći da se ne smije desiti nikakav niti vojnički niti politički ispad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

P. komesar
Niko⁴

Komandant
Ranko⁵

Zamj. pol. komesara
Dušan⁰

Zamj. komandanta
Čoče

⁵ Ratko Vujović

¹ Ilija Stojanović, umro poslije završetka rata u Prijedoru.

⁴ Niko Jurinčić

⁵ Ranko Šipka

* Misirača

Znaci raspoznavanja:

Borbeni znaci su redovni znaci raspoznavanja.

Zvučni znaci: kreketanje žabe (dva puta poziv, tri puta odziv).

11	Korice — Košta
12	Bomba — Bosna
13	Karabin — Karač
14	Bacač — Borja

Za 9 i 10 znaci po danu zelena grančica.

BR. 19

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 9 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA IZ- VOĐENJE AKCIJE PROTIV ČETNIKA NA PROSTORIJI JO- ŠAVKE I CRNOG VRHA¹

STAB I PROLETBRIGADE

9 avgusta 1943

Br. 520

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

Prema izvesnim podacima četnici Rade Radića nalaze se na prostoriji sela Jošavke. Jačina ovih snaga nepoznata, ali se ceni na 400—500 ljudi.

Naša brigada ima zadatak da ovu grupu četnika likvidira. Na osnovu prednjeg, raspored i zadatak naših bataljona biće sledeći:

VI bataljon postaviće se do 2 časa ujutru na prostoriju sela Ivankovići — Vukmanović, sa zadatkom da u 2 časa krene preko kote 307 ka selu Crni Vrh. otseče četnike u Jošavci i "e dozvoli im bekstvo ka Banjoi Luc"

III bataljon postaviće se na prostoriju sela Đekići — Maslište. Pravac napada bataljona je selo Brđani, selo Stanići, selo Jovanovići.

II bataljon postaviće se na liniji sela Spasojevići — Ilijino Brdo, sa pravcem napada Stan — Šikare — sa o Jelovčan

IV bataljon postaviće se na prostoru Kozja Glava — Škola, sa zadatkom napada u pravcu crkve u Divanu (kota 382) i dalje ka Tešiću (severno) pored crkve na koti 329.

Bataljoni će izvršiti napad tačno u 2.30 časova, sem VI bataljona, koji polazi u 2 časa, s obzirom da treba da seče četnike od Banje Luke. Za vreme pokreta bataljoni, ukoliko raspolažu sa raketlama, davati po jednu raketlu, radi obeležavanja mesta dokle su stigli, a *po* izbijanju na krajnje određene tačke po dve rakete ma koje boje. Ako bataljoni ne raspolažu sa raketlama, paliti vatre.

Ukoliko VI bataljon izbije ranije od ostalih na Crni Vrh, a oseti da se borba još uvek vodi na sektoru Jovanovići, uputiti izvesne delove prema potrebi i jačini vatre koju čuje u bok neprijatelju, a sa ostalim delovima da se okrene — orijentiše prema brdu Crni Vrh, tako da može štititi naše delove koji se bore u Jošavki od eventualnog dolaska pomoći neprijatelju sa tog pravca.

Tehnička četa, Bolnica i Intendantura koncentrišaće se danas do 19 časova u selu Spasojevići, a zatim krenuti ka prostoru Nova Dubrava (Kozja Glava kod Škole), gde će se razmestiti po šumi i prenoćiti. Tehnička četa biće dužna da da obezbeđenje ovim delovima, uzimajući u obzir i sve borce u Intendanturi i Bolnici, koji su sposobni za manje borbe.

Štab Brigade kretaće se na pravcu Đekići—Jovanovići, gde slati izveštaje.

Po uspešno završenoj operaciji raspored bataljona biće sledeći:

VI bataljon selo Jovanovići

III bataljon selo Jelovčani—Tešić

IV bataljon na prostoru selo Ladevci (zaseoci Đurići—Tešić)

II bataljon na prostoru Stare Dubrave (Kantar), Bolnica, Intendantura i Tehnička četa na Kozjoj Glavi.

Štab Brigade na prostoru Kozje Glave (Kantar).

Zadatak IV i VI bataljona je obezbeđenje sa pravca Crni Vrh—Devetina. III bataljon biće rezerva ovim bataljonima. II bataljon davaće obezbeđenje na pravcu Velike Ukrine i Prnjavora, dok ne uhvati vezu sa Prnjavorskim odredom.

Bataljoni će po dolasku na mesto smeštaja razviti izviđačku aktivnost i prikupljanje podataka na pravcu Bundali—Hrvaćani—Lišnja. Naš sledeći pokret je u pravcu Save, severno od drumu Prnjavor—Banja Luka.

Skreće se pažnja bataljonima da ulože sve svoje sile da se ovako skupljeni neprijatelj što bolje potuče i razbije. Napominje se da su ovi četnici spremali napad na Prnjavorski partizanski odred na prostoru Branešci—Prnjavor i da je sada najpogodniji momenat za njihovo uništenje dok su skupljeni.

Ukoliko otpor na centralnom delu bude jak, to će II i III sačekati deistvo krilnih bataljona i u zajednici sa njima likvidirati neprijatelja. Ovim bi se i najlakše neprijatelj uvukao u klopku za njegovo konačno uništenje.

Po stizanju na određenu prostoriju bataljoni će prikupiti podatke o četnicima koji su učestvovali u borbi protiv nas, tj. onih koji su već duže vremena dobrovolino u četnicima, i preduzeti konfiskaciju potrebne hrane za ishranu bataljona. Pri određivanju lica kojima treba konfiskovati, vršiti diferencijaciju, izrazito neprijatelja i prisilno mobilisanih, takođe i imovnog stanja, tj. uzeti onoliku količinu hrane koja je momentalno potrebna za ishranu ljudstva, a naređenje o punoj konfiskaciji dobićete naknadno.

Prilikom konfiskacije obratiti pažnju na političku stranu iste, da seljaci ne bi videli u nama glavnog krivca, već u onima koji su ih doveli do toga (četnicima). Za neispravnosti prilikom konfiskacija odgovaraće politički komesari.

III bataljon obavestiće Štab brigade o polasku, pošto štab Brigade ide u istoj koloni.

Sve jedinice će neizostavno stići tačno u određeno vreme na određena mesta za početak napada, čime će se postići jedinstvo u akciji².

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab Brigade

Zamenik politkoma
Korać³

V. d. komandanta
Miloje

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE BRIGADE OD 10 AVGUSTA 1943
GOD. KOMANDANTU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE O
IZVEDENOJ AKCIJI NA ČETNIKE U JOŠAVCI¹**

Komandantu I divizije

Prema usmenom naređenju krenuli smo sa brigadom ka prostoriji Šnjegotina—Dubrava 7 o.m.

Pri prolazu kroz Šprage pretrpeli smo bombardovanje u dva navrata. Žrtava nismo imali. Nastradali su seljaci koji su terali karavan sa pšenicom za Petrovo Polje.

U Maslovare smo stigli u toku dana i noći 7-VIII.

Pokret ka prostoriji Šnjegotine izvršili smo 8-VIII u 3 časa ujutru i stigli istog dana do mraka. Prilikom prolaza preko Bukvića (k. 968) dočekali su nas četnici (Maslovarska četa), njih 40 sa 3 p. mitraljeza. Posle kraće borbe četnici su pobjegli za Jošavku.

Na prostoru Jošavke bilo je koncentrisano oko 6—700 četnika. Mi smo doneli odluku da ih napadnemo i očistimo Jošavku od njih.²

9-VIII u 18 časova izvršili smo pokret bataljona do prostorije: s. Vukmanovići — s. Ivankovići — s. Đekići — s. Spasojevići — s. N. Dubrava (Kozja Glava) s tim da se napad izvrši 10-VIII- u 2 časa ujutru.

Oko 2 časa izvršen je napad ali su se četnici na vreme izvukli bez borbe preko Skatovice za Javorane. Jednovremeno je V Koz. brig. vršila napad na Jošavku sa severa od Brežičana i Lađevca.⁸

Sutra 11 o.m. ostaćemo na prostoru Jošavke a 12 ćemo krenuti za prostoriju Hrvaci—Gajevi—Vršani.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

4

V. D. komandanta
Miloje

10-VIII-43 g.
u 15^{15h}

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 33/1.

² Vidi dok. br. 19.

⁸ Vidi dok. br. 18 i 43.

**NAREDBA ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
OD 12 AVGUSTA 1943 GOD. O REORGANIZACIJI JEDINICA
I POSTAVLJANJU RUKOVODILACA¹**

STAB
II BOS. N. O. U. KORPUSA
Br. 107
Dne 12. VIII. 1943. g.

**ŠTABOVIMA IV i X NOU DIVIZIJE
ŠTABU GRMECKE GRUPE**

Po ukazanoj potrebi Štab II Bos. NOU korpusa doneo je sljedeću odluku:

I

Da se izvrši reorganizacija jedinica II Bos. NOU korpusa, u čiji će sastav ući jedinice IV i X NOU divizije i novoformirane Grmečke grupe.

U sastavu IV NOU divizije ostaće VI, VIII i X Krajiška NOU brigada i novoformirani Grahovski NOP odred.

U sastavu X NOU divizije ostaće IX Krajiška NOU brigada »Simo Šolaja«, Glamočko-livanjski, Kupreški, Janjski, Travnički i Prozorski NOP odred.

U sastav Grmečke grupe (novoformirane) ući će Kozarski, Podgrmečki, Ribnički i Drvarsko-petrovački NOP odred.

II

U vezi sa ovom reorganizacijom jedinica II Bosanskog NOU korpusa, izvršena su sljedeća postavljenja:

Štab II Bosanskog NOU korpusa:

Za v.d. zamjenika komandanta Korpusa drug Branko Poljanac, dosadanji komandant IV NOU divizije.

7V NOU divizija:

Za v.d. komandanta Divizije drug Petar Vojnović, dosadanji zamjenik komandanta IV NOU divizije.

Za zamjenika polit, komesara VI Krajiške NOU brigade drugo Hajro Kapetanović.

Za komandanta X Krajiške NOU brigade drug Vlado Prošić, dosadanji komandant Drvarskog NOP odreda.

Za polit, komesara X Krajiške NOU brigade drug Marčeta Miloš, dosadanji zamjenik polit, komesara X Krajiške NOU brigade.

Za zamjenika komandanta X Krajiške NOU brigade drug Sava Kesar.

Za zamjenika polit, komesara X Krajiške NOU brigade drug Zivko Rodić, dosadanji polit, komesar IV bataljona X Krajiške NOU brigade.

Za v.d. komandanta Grahovskog NOP odreda »Gavrilo Princip« (noviformiranog) drug Mirko Višekruna, dosadanji komandant mjesta Prekaja.

Za v.d. polit, komesara Grahovskog NOP odreda »Gavrilo Princip« (noviformiranog) drug Jovo Dronjak.

X NOU divizija:

Za v.d. komandanta X NOU divizije drug Velimir Knežević, dosadanji komandant X Krajiške NOU brigade.

Za zamjenika komandanta IX Krajiške NOU brigade drug Nedeljko Manojlović.

Za zamjenika polit, komesara IX Krajiške NOU brigade drug Radomir Mitrić.

Grmečka grupa: ima se formirati odmah.

Za komandanta Grmečke grupe (v. d.) drug Milorad Mijatović, dosadanji komandant X NOU divizije.

Za v. d. polit, komesara Grmečke grupe drug Ilija Došen.

Za intendanta Grmečke grupe drug Slobodan Pilipović, dosadanji član Ekonomskog otdjeka Štaba II Bos. NOU korpusa.

Za v. d. komandanta Drvarskog NOP odreda drug Branko Tanjga, dosadanji zamjenik komandanta istog Odreda.

Za polit, komesara Drvarskog NOP odreda drug Boro Kecman, dosadanji zamjenik komandanta X Krajiške NOU brigade.

Štabovi divizija i Grmečke grupe izvršiće sve ove promjene.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar
Veljo Stojnić

Komandant
S. Rodić

(M.P.)

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU
KORPUSA OD 12 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DESETE
NOU DIVIZIJE O SITUACIJI U BOSANSKOJ KRAJINI¹**

STAB
II BOS. N. O. U. KORPUSA
Br. 108
Dne 12. VIII. 1943 g.

ŠTABU X NOU DIVIZIJE

— P o l o ž a j —

Pošto je neprijatelj napustio Mrkonjić Grad,² jedinice naše VI brigade i Ribničkog odreda čiste prostoriju Mrkonjićkog sektora i Manjače od Drenovićevih bandi koje su demoralisane. Na tome sektoru angažovaćemo se jače, da bi u što većoj mjeri razbili te bande.

Posljednjih nekoliko izvještaja, koji još nisu provjereni, govore o tome da neprijatelj prazni i Banja Luku i da snage odatle odlaze ka Gradiški, a u samoj Banja Luci da su ostale manje snage. Izviješteni smo da su i snage u Jajcu također oslabljene.

Na sektoru Knina jedinice naše X brigade,³ II Hrvatske brigade i snage Kninskog sektora razbile su talijansko-četničko-ustašku ofanzivu, koja je bila usmjerena protiv novooslobođenih sela u dolini Cetine i Kosova. Zaplijenjeno je: 2 topa 75 mm, 2 teška bacača. 4 kamiona. 1 luksuzni auto, 1 sanitetski autobus, 6 motocikla. 18 trokolica, 5 teških mitraljeza, 2 puškomitraljeza i dosta ostale spreme.

Na sektoru Bihać—Krupa—Novi neprijatelj nije preduzimao ništa, a isto tako ni od Petrovca i Kulen Vakufa ništa značajnije.

Bilo bi veoma važno da se jedan dio vaših snaga angažuje na zaštiti ljetine u Glamočkom Polju, naročito oko Dubrave. Trebalo bi tamo ustašama postavljati zasjede, a ukoliko mogućnosti dozvoljavaju i otimati im ljetinu. To bi i politički bilo veoma važno.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 14/1—2, k. 456.

² Vidi dok. br. 153, 196 i 201.

* Vidi dok. br. 16.

Obaviješteni smo da se sa vašim jedinicama nalazi i jedna četa VI brigade, od onih koje su bile sa drugom Bajom⁴ i koja je otsječena i nalazi se negdi® u Glamočkom Polju. Tu četvu treba odmah poslati u sastav VI brigade, preko n-as.

Uz drugarski borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar

K o m a n d a n t

S R⁵

(M.P.)

BR. 23

IZVJEŠTAJ ŠTABA RIBNIČKOG NOP ODREDA ŠTABU ČETVIRTE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 28 JULA DO 12 AVGUSTA 1943 GODINE¹

**STAB
RIBNIČKOG N. O. P. ODREDA**

Br. 16/43
12-VIII 1943 g.

ŠTABU IV N. O. U. DIVIZIJE

Položaj

Dostavljamo Vam izvještaj o akcijama naših jedinica u međuvremenu od 28. VII. do 13. VIII. 1943 god.

30. VII. 1943 god. III bataljon dobio je zadatak da krene prema Mednoj. Idući prema ćupriji na rijeci Sani primijetili su četničku bandu u jačini od 10 četnika. Četnici su pobjegli čim su se naši borci ispucali na njih. Nije ustanovljeno da li su koga ranili ili ubili.

30. VII. 1943 god. jedinice I bataljona otišle su da izvrše zadatak u Driniću i Bukovači. Iste jedinice nisu izvršile zadatak iz razloga što je noću između 29 i 30 jula t.g. izvršio za-

⁴ **Dmitar Bajalica**

* **Narodni heroj Slavko Rodić**

¹ **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 15—2, k. 766 A.**

datak jedan bataljon Drvarsko-Petrovačkog odreda u Driniću i Bukovači i rastjerao četničke bande.

Noću između 31 jula i 1 avgusta t.g. jedinice II bataljona prekopale su cestu u Klokovcu. Na prekopavanju ceste bilo je iz pozadine 80 radnika, koji su istu prekopali u zajednici sa našim borcima. Cesta je prekopana na nekoliko mjesta.

4. VIII. 1943 god. jedinice I bataljona prekopale su cestu u Paunovcu. Cesta je prekopana na 4 mjesta.

Noću između 5 i 6 avgusta 1943 g. 3 četa III bataljona bila je u zaštiti radnika koji su prekopavali cestu u Klokovcu. Radnika je bilo iz pozadine 60. Cesta- prekopana na nekoliko mjesta.

8. VIII. 1943 g. I i II bataljon i 1 četa III bataljona krenuli su preko četničkih sela (Vrbljani, Pecka i Medna) radi čišćenja ovih sela od četnika. Dva su se četnika predala sa oružjem i stupili u naše redove.

Ova dva bataljona i četa zadržali su se na ovom terenu od 8 do 10 avgusta t.g. i povratili su se na svoje položaje bez gubitaka.

Noću između 9 i 10 avgusta t.g. 3 četa III bataljona bila je u zaštiti radnika koji su prekopavali cestu u Klokovcu. Radnika je bilo iz pozadine 44.

Jedinice I bataljona štatile su prebacivanje karavana za Podgrmeč i obratno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar
Obrad²

Komandant
Milan N. Zorić

(M.P.)

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
13 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU TREĆE I SEDME KRAJIŠKE
NOU BRIGADE ZA RAZMJEŠTAJ JEDINICA¹**

**STAB I PROLETERSKE
UDARNE DIVIZ. NOVJ-**
13 avgust, 14 čas.
Br. 239

**Š t a b o v i m a
III i VII KRAJIŠKE BRIGADE**

Zbog slabosti naše radioveze još nismo dobili u potpunosti nove direktive koje očekujemo. Ovo se naročito odnosi na perspektive daljeg rada i pravca za VII Krajišku.² Može se očekivati da će naša grupa dobiti zadatke na ovom dijelu doline Vrbasa; moguće je da se postavi i likvidacija Bugojna.³

U cilju izbijanja na prostorije sa kojih je aviziran naš dalji pokret

n a r e đ u j e s e :

1. VII Krajiška brigada ostaće na sadanjoj prostoriji oko G. Vakufa, na položajima prema Bugojnu i Prozoru. Na ovoj prostoriji biće smijenjena od XI Krajiške brigade.

2. III Krajiška brigada danas, počev najranije od 19,00 časova, krenuće sa svim svojim jedinicama, Diviziskom bolnicom i Odjeljenjem brdskog topa na desnu obalu Vrbasa i postaviti se na prostoriju Lužansko Brdo—Bojska—Hum—Šušljici—Zlokuće. Divizisku bolnicu sa potrebnim obezbjeđenjem smjestiti oko s. Zlokuće. Pokret na ovu prostoriju izvršiti noću i u tajnosti. Prednja odjeljenja isturiti na padine ispred ove linije prema Bugojnu. Obezbjeđenja prema sjeveru i travničkoj cesti isturiti na liniju Strnjuva—Jagodići—Pandurica.

3. Štab ove divizije, u toku ove noći i sutrašnjeg dana biće oko s. Krupa.

4. V e z e o d r ž a v a t i :

— štab VII Krajiške brigade sa Prozorskim i Vukovskim odredom, a

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 36/1—5, k. 706 A.

² Vidi dok. br. 31.

³ Vidi dok. br. 50, 51, 197 i 200.

— štab III Krajiške brigade sa Travničkim odredom i dijelovima IV Krajiške brigade ka sektoru Rastovo—Sebešić.

Sa ovim štabom održavati svakodnevnu vezu i o svim promjenama redovno izvještavati.

Za unutrašnju vezu VII Krajiške brigade privremeno će ostati na sadanjim linijama veza telefonski materijal ovog štaba i štaba III Krajiške br.

5. Pretpostavljamo da će dalji pokret III Krajiške brigade biti sutra uveče i to u pravcu Zijameta.

6. Štabovi obiju brigada stalno će provjeravati stanje neprijatelja u Bugojnu i ako se ukažu povoljne mogućnosti, predložiti likvidaciju tog garnizona, koja bi se u tom slučaju izvela sa svim našim jedinicama, pa eventualno i sa dijelovima XI Krajiške brigade.

7. Štab III Krajiške brigade što prije će prikupiti i dostaviti nam obavještenje o neprijateljskim snagama na komunikaciji Travnik—D. Vakuf i D. Vakuf—Bugojno, kao i o neprijateljskim posadama u tim gradovima.

8. Štab III Krajiške brigade uputiće jednu izviđačku četvu sutra 14 o. m. na komunikaciju Travnik—G. Vakuf u visini serpentina kod Han Zagрге. Ta četa da uhvati vezu s Trnovskim odredom i da organizuje temeljito rušenje komunikacije više pogodnih mjesta. Ako neposredno na cesti nema drugih snaga, ta četa da se zadrži na cesti kao zasjeda do daljeg naređenja. Tu četvu uputiti tako da sutra do 12 časova bude na komunikaciji. Najbolje je uputiti je još odmah i neposredno cestom.

9. Štab III Krajiške brigade izdaće potrebno naređenje Divizijskoj bolnici i Odjeljenju brdskog topa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

za štab Div.
Vasa

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 13
AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O
IZVEDENIM AKCIJAMA I IZVRŠENOM POKRETU TREĆE I
SEDME KRAJIŠKE NOU BRIGADE ZA BOSANSKU KRA-
JINU¹**

**STAB I PROLETERSKE
UDARNE DIVIZ. NOVJ**

13 avgusta 1943 g.
Br. 244

**VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKE VOJ-
SKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE**

— Izvještaj o radu —

Direktiva V. Š.

Sa III i VII Krajiškom brigadom, kao jednom manevarskom grupom, prebaciti se u Bosansku Krajinu opštim pravcem: Devetak pl. — Jahorina pl. — Trnovo — Umoljani, preći prugu Sarajevo—Mostar na sektoru Ivan Sedlo—r. Rama; potom izbiti na prostor Prozor—Šćit—Gornji Vakuf, gdje će se dobiti dalja naređenja za pokret.

Postupak

Do mostarske pruge

Gornja direktiva dobijena je na dan 25-VII u 12 časova.² U to vrijeme VII Krajiška brigada bila je na prostoru Zepa—Devetak—Sokolovići, te je istoga dana uveče izvršila pokret do rijeke Rakitnice.

III Krajiška brigada nalazila se je u predjelu Jahorine, te joj je noslato naređenje da tamo sačeka VII Krajišku brigadu, naš štab i Divizisku bolnicu.

Noću 26-27.VII sa VII Krajiškom brigadom i Diviziskom bolnicom prešli smo cestu Rogatica—Sokolac na sektoru Han Stienica—Kovanj i izbili na prostoriju Ozerkovići—Planje.

Prelaz ove komunikacije izvršen je bez borbe; neprijatelj ovu komunikaciju nije posjeo, jedino je u s. Burati — kod Han Stijenice — bila žandarmerijska postaja iz koje je pred nama pobjeglo 12 žandarma.

III Krajiška brigada — po jednom ranijem naređenju — već je bila krenula sa predjela Jahorine, i iste noći, 26-27.VII izvršila je prelaz višegradske pruge i u toku 27-VII izbila pored nas na prostor Bogovići—Ponor.

Stanje na terenu Devetak — Sokolovići—Glasinac—Ozerkovići: poslije našeg odlaska na Devetku su ostale manje četničke bande međusobno nepovezane. Noću, kad smo izvršili pokret s tog terena, jedna manja banda pripucala je na kolonu koja je sprovođila bolnicu. Muslimani iz Zepe i okoline bili su za sve vrijeme lojalni; pristupali su nam sa rezervom.

Muslimani iz okoline Rogatice većim dijelom sklanjali su se ispred nas.

Četničke vođe s terena oko Rogatice održale su na dan 24-VII zbor četnika u s. Ozerkovići. Cilj zbora bio je organizacija i ponovno oživljavanje četničkih jedinica; njihovo formiranje u Rogatički odred, izbor starješina sa tendencijom da budu izabrani samo oficiri, a seljaci da ne budu i — izgleda što je bio najvažniji zadatak — pristupanje saradnji sa hrvatskim vlastima i vojskom. Sutradan poslije ovog zbora po nekoliko predstavnika iz Sokolovića, Gučeva, Glasinca, Ozerkovića, Sočica i ostalih okolnih sela išlo je u Rogaticu na sastanak s hrvatskim vlastima i predstavnicima njemačke vlasti. Jedan njemački oficir tom prilikom govorio je na sastanku da Srbi treba da budu lojalni prema okupatoru i odani hrvatskoj državi; Narodno-oslobodilački pokret označio je kao njima neprijateljski, te da se protivu njega bore. Izgleda da na sastanku nije detaljnije konkretizovan stepen i obim saradnje, ali se osjetilo da je po ovome otpočeo rad.

Našom iznenadnom pojavom na prostori južno od glasinačke komunikacije zatekli smo dobar dio seljaka po kućama i kod nekih našli oružje. Nismo imali vremena da izvršimo razoružanje po ovim selima, iako su skoro svi seljaci naoružani i odazivaju se četničkim vođama.

Na mostarskoj pruži

Dvadeset sedmog VII poslije podne s obje brigade i bolnicom sa prostori je Planje—Ozerkovići—Bogovići izvršen je pokret ka višegradskoj pruži. Treća krajiška brigada za akciju i prelaz pruge dobila je sektor od Sjetline do Prače, a VII Krajiška brigada od Prače do Renovice, s tim da ujedno obezbijedi prelaz bolnici.

Na cijelom ovom sektoru pokazalo se da neprijatelj drži samo Praču, posjednutu s jednom bojnom domobrana i legije i s jednim oklopnim vozom. Za sve vrijeme prelaska i akcije na pruži neprijatelj iz Prače bio je skoro neaktivan. Naše jedinice ušle su u Sjetlinu, Podgrab, Renovicu i bile na cijelom međuprostoru, sem u Prači; uništena su dva mosta na pruži, jedan je oštećen, na nekoliko mjesta porušena pruga, uništeno nekoliko malih propusta i porušen jedan drumski most dužine 60 metara. Naše zaštitnice ostale su na pojedinim mjestima na pruži i u toku sutrašnjeg dana, 28-VII. Tog dana neprijatelj je kasno, tek po podne, intervenisao oklopnim vozom sa pravca od Višegrada.

Pod Jahorinom

U vremenu od 28 do 31-VII naše jedinice ostale su i deystvovalе ispod Jahorine na terenu Bare—Orahovica—Previla—Jabuka.

Na ovom terenu, pa do s. Jabuka, muslimanski živalj većim dijelom bio je kod svojih kuća i lojalno se držao prema nama. Manje grupice okorjelih četničkih bandita sklonile su se po šumama i jednom prilikom pripucale na naše dijelove oko Bara. Srpski živalj većinom je ostao kod svojih kuća, samo u prvo vrijeme sklanjali su se po neki muškarci i stoka. Međutim, poslije su se vraćali, priznavali da imaju oružje, da na njihovom terenu ima i četničkih bandita koji pokušavaju ponovno organizovanje četničkih jedinica. Međutim, odziv u četnike je slab, seljaci više simpatišu našu borbu, ali se bore protiv milicije kad im je ova postajala opasna. Seljaci pričaju o istinitim zločinima jabučke milicije nad našim zaostalim ranjenicima i bolesnicima. Pravoslavni živalj sklanjao je po neke od takvih

drugova, nekima davao vezu i pravac za nama, uglavnom, takvima su izlazili u susret. No, ima i slučajeva da su manje bande okorjelih četnika ubijale naše drugove. U posljednje vrijeme — pred naš dolazak — četničke vođe koje su dolazile na ovaj teren radi oživljavanja četničkih jedinica nastojale su da izmire naoružane seljake s jabučkom milicijom. U ovome su uspjeli, ali narod i dalje želi da se bori protiv naoružanih hrvatskih organizacija.

Na dan 30-VII naši prednji dijelovi, poslije kratke borbe, rastjerali su naoružanu muslimansku miliciju i ušli u Jabuku i okolna sela iz kojih je izbjeglo sve stanovništvo sa milicijom niz Kolunsku Rijeku.

Stanje na terenu — Srpsko stanovništvo želi i traži naš ostanak na terenu Jahorine, izjavljujući da bi nam svi prišli, kažu čak da im ostavimo rukovodioce pa će svi oni biti partizani na svom terenu. Na ovom terenu nalazi se drug Tomo Međo, koji takođe stanje pretstavlja ovakvim, dobijao je još ranije ovakve izjave od seljaka; po ovom, međutim, nije postignuto ništa.

Muslimanski živalj iz Jabuke i svih okolnih muslimanskih sela naoružan je i organizovan u miliciju. Njihova jačina oko same Jabuke je 500 milicionera. Sve stanovništvo kompromitovano je u zločinima koje su vršili prema našim bolesnicima, ranjenicima i zaostalim grupama. Oni su ovakve zvjerski ubijali ili predavali njemačkim vlastima. Svjesni ovih zločina i odgovornosti, postali su nam neprijatelji i masovno bježe ispred nas.

Neprijateljski garnizoni u Goraždu, Ustikolini i Foči bili su neznatni. Ceste Renovica—Goražde i Foča—Kalinovik nisu posjednute. Pravoslavni i muslimanski živalj u Jeleču sporazuman je i organizovan za otpor prema nama. Oni su zajednički sakupljali oružje i naoružali se sa Zelengore. Na terenu ove posljednje komunikacije ostao je na radu drug Rade Stefanović, sa kojim nismo uhvatili vezu.

Na ovom terenu dobili smo sigurne podatke da muslimani s desne obale Drine prelaze ka Ustikolini. Obaviješteni smo da bježe ispred četnika, koji su ponovo organizovani i u Čajničkom srezu i vode borbu s muslimanima — milicionerima i progone muslimanski živalj. Dok smo mi bili kod Jahorine, čula se artiljeriska vatra i bombardovanje u pravcu Čajniča i Pljevalja. U to vrijeme gorjelo je i s. Zupčići, na desnoj obali Drine, neposredno kod Goražda.

Docnije dobijeni su podaci iz Sarajeva da su četnici 27 — VII otpočeli napad na Čajniče, koji je trajao 6 sati, poslije čega

je pretvoren u blokadu grada, koja je trajala 7 dana. U gradu je bilo nešto SS-ovaca sa nekoliko njemačkih oficira i 2 čete žandarma. Napad je došao kao odgovor na zločine grupe od 60 muslimana organizovanih u t. zv. šumnjake. I ovi »šumnjaci« za vrijeme napada pobjegli su u grad. Za vrijeme blokade avioni su bacali hranu i potrebe u Čajniče. Napokon, u grad su prodrli 3 tenka i nekoliko kamiona, koji su izvukli posadu. Prema ovome, izgledalo bi da je Čajniče ostalo u četničkim rukama. Iz istih izvora obaviješteni smo, pak, da je u Fočanskom srezu došlo do izmirenja između četnika i muslimana, po nalogu četničkih i ustaških vođa.

Uporno se tvrdi da se u Zelengori nalaze četničke vođe sa svojim dosljednim pristašama, u cilju skupljanja oružja i municije; navodno već su skupili velike količine.

Komunikacija Sarajevo — Trnovo

Trideset prvog VII sa prostorije Jahorina—Jabuka izvršen je pokret za prelaz i akciju na komunikaciji Sarajevo—Kalinovik.

III Krajiška brigada dobila je i izvršila zadatak razbijanja milicije u Crnoj Rijeci, ovlađivanje Trnovom;

VII Krajiška brigada da sprovede bolnicu i osigura prava od Kalinovika.

U toku ovog dana, poslije kraće borbe, razbijena je milicija iz Crne Rijeke, koja se jednim dijelom povukla u Trnovo. U toku noći, poslije kraće borbe, III Krajiška brigada ušla je u Trnovo; milicija se razbjegla, a manjim dijelom povukla se je ispred Dujmovića, postavila se po brdima s naslonom na Treskavicu i Bjelašnicu. U ovoj akciji na Trnovo mi smo imali jednog poginulog i dva ranjena. VII Krajiška brigada i bolnica prošle su bez teškoća.

Iste noći obje brigade produžile su unaprijed u cilju konačnog razbijanja milicije. Borbu je vodila, uglavnom, VII brigada, koja je nakon 2 juriša na dva uzastopna položaja brzo razbila miliciju, koja je već bila demoralisana i slabo otporna.

Na području Trnova bilo je ukupno oko 1500 naoružanih milicionera, s malim brojem žandarma u samom Trnovu.

Sutradan, 1-VIII, obje brigade i bolnica ostale su na prostoriji Trnovo—Trebečaj—Umčani—Ledići—Dujmovići—Godinje. Izvršena je konfiskacija imovine odbjeglih milicionera. U s. Dujmovići zapaljene su kuće starješina i milicije i odbjeglih milicionera koji su se naročito istakli u zločinima prema našim bolesnicima, ranjenicima i zaostalim drugovima, koje su ubijali ili predavali njemačkim vlastima.

Stanje na terenu. — Muslimanski živalj kompromitovao se u zločinačkim postupcima prema našim drugovima, te postao — plašeći se odgovornosti — našim neprijateljem. Svi plaćeni i naoružani milicioneri odbjegli su u planine, dijelom prema Sarajevu i Rakitnici, — dok je dobar dio stanovništva ostao po selima, izgleda zato što nije mogao pobjeći i evakuisati pred našom brzom pojavom.

U okolini Kalinovika i na Igmanu nalazi se major Baćović³ sa oko 60 zlikovaca koji su hvatali i klali grupe naših drugova što su se tuda prebacivale iz Crne Gore.⁴ Ova banda pokušala je ponovnu organizaciju četnika i zakazivala u tom cilju zborove. Odziv seljaka je gotovo nikakav. Seljaci im prebacuju saradnju sa okupatorom i milicijom i nevođenje borbe. Taj živalj prijateljski nam je naklonjen, a naročito selo Presjenica, koje u svakom pogledu izlazi u susret pojedincima i grupama partizana. Ovo nije slučaj i sa krajevima bliže Sarajevu i Ilidži, gdje ima dosta četničkih bandi. S ovog terena, pa donekle i iz okoline Trnova, hrvatske vlasti su mobilisale prilično velik broj Srba u vojne jedinice »Doradbojne« — domobranske radne bojije. Te bojne služe za vojne radove i opravku komunikacija, a ljudstvo — Srbi — nenaoružano je. Sada se sprovodi totalna mobilizacija bez obzira na vjeroispovijest, sposobnost, zaposlenost i narodnost.

Rakitnica — Umoljani

Drugog — VIII sa svim jedinicama izvršen je pokret do na prostoriju Rakitnica—Kramare—Lukovac—Umoljani. Milicija sa ovog terena razbježala se, nešto ka Konjicu, a nešto ka Bjelemiću. S ove prostorije predviđene su i organizovane akcije i prelaz mostarske pruge.

Stanje na terenu. — Na ovoj prostoriji žive samo muslimani i svi su se pred našim dolaskom sklonili. Razlog za ovo je što po selima ima plaćenih milicionera, a jedan dio se je kompromitovao u zločinačkom postupku prema zaostalim drugovima i ranjenicima, koji su se probijali tim terenom. Međutim, naizvjskije su postupali milicioneri s. Bjelemić, koji su sproveli čitavu hajku u hvatanju naših drugova. Izgleda da su

* Petar Baćović, komandant četnika u Hercegovini. Ubijen početkom 1945 godine.

⁴ Prilikom proboja iz Pete neprijateljske ofanzive jedan broj ranjenih i iznemoglih boraca uspio je da se izvuče iz neprijateljskog okruženja. Kako su se kretali u manjim grupama, a pritom jako iscrpni, četnici su ih hvatali i na izvjski način ubijali. Veliki broj ovih boraca uspio je da umakne četničkim zasjedama i da se pridruži svojim jedinicama.

teško stanje tih drugova, mase ranjenika i bolesnika koji su bespomoćno lutali, a dobrim dijelom i neprijateljska propaganda, — stvorili mišljenje da je naša vojska potpuno razbijena, te su se u ovome iskompromitovala i sela dotada nama naklonjena, ili bar neutralna. Bojazan od kazne i represalija na ovo odvojila je skoro cio muslimanski živalj od nas, a dobrim dijelom ga pretvorila i u aktivnog neprijatelja. Masovno učestvovanje u ovim zločinima izgleda da je izazvano više iz želje za pljačkom oružja, odjeće i sprema, nego iz ranije stvorene mržnje prema nama. Da se ne bi ovo zaoštravalo, nisu preduzimate masovne represalije nad imovinom seljana — oštro su kažnjavani samo najistaknutiji krivci, koji su se mogli smatrati kao vođe u tome. Opšte represalije trebalo je preduzeti možda jedino u Bjelemiću, gdje, međutim, nismo skretali.

Na ispasištima Bjelašnice — jugozapadne padine — naišli smo na hercegovački izdig, većinom muslimana. Karakteristično je da svoju stoku nisu sklanjali i prijateljski su se ophodili prema nama. Propust je što je naša rekvizicija prema njima bila baš najoštrija, a dobrim dijelom i nepravilna.

Na mostarskoj pruzi

Trećeg-VIII u 1 čas izjutra sa prostorijske Umljana sve naše jedinice krenule su za akciju i prelaz mostarske pruge. Formirane su tri napadne kolone: desna i lijeva od po dva bataljona, a srednja, u jačini od tri bataljona, imala je zadatak da pored akcije na prugu omogući prelazak Diviziskoj bolnici i ostalim neboračkim dijelovima.

Desna kolona — 2 bataljona III Krajiške brigade — vršila je akciju na sektoru od Ivan Sedla do Dragočaja, isključno, s tim da nastoji likvidirati neprijateljsku posadu u Bradini. U sklopu opšteg plana ta kolona bila je desna pobočnica za obezbjeđenje prema Sarajevu. Ona je svoj opšti postavljeni zadatak izvršila, naime, obezbijedila je sa svoje strane potrebno vrijeme za prebacivanje neboračkih dijelova iz srednje kolone. Međutim, Bradina nije likvidirana; neprijatelj je iz jakih bunkera davao uporan otpor, a oklopni voz od pravca Sarajeva korisno ih je pomagao. Ova kolona nije na vrijeme stvorila svojim neboračkim dijelovima prebacivanje preko pruge, već ih je — a i to kasno — uputila pravcem srednje kolone. Ovo je dovelo do toga da je najveći dio stoke — rezervne hrane ta dva bataljona — ostao s onu stranu pruge. Ova kolona imala je 8 ranjenih boraca. Borački dijelovi prebacili su se na svom sektoru.

Srednja kolona — dva bataljona III i jedan bataljon VII Krajiške brigade — vršila je akciju na sektoru Podorašac—Brđani—Dragočaj, s tim da nastoji likvidirati sva neprijateljska uporišta na tom sektoru. U sklopu opšteg plana ta kolona imala je da po svaku cijenu obezbijedi na najpogodnijem mjestu svog sektora prebacivanje Divizijske bolnice, bolnice III Krajiške brigade i neboraćkih dijelova Divizije. I ova kolona izvršila je postavljenu joj opšti zadatak — naime, omogućila je nesmetano prebacivanje neboraćkim dijelovima. Svoj posebni zadatak izvršila je djelimično, naime — željeznička stanica Brđani[®] ostala je nelikvidirana. Neprijatelj je ovdje iz bunkera davao žilav otpor, a bio je potpomognut i oklopnim vozom. Oklopni voz bio je jedno vrijeme sakriven u tunelu, a potom se iznenada pojavio. Jedine žrtve ove kolone su od tog voza i to — 3 mrtva i 4 ranjena.

Lijeva kolona — dva bataljona VII Krajiške brigade — vršila je akciju na sektoru Podorašac—Konjic,⁷ s tim da nastoji likvidirati sva neprijateljska uporišta na tom sektoru. U sklopu opšteg plana, ta kolona bila je lijeva pobočnica za obezbjeđenje prema Konjicu. Ta je kolona u potpunosti izvršila svoj zadatak, poslije kratke borbe otjerala male neprijateljske dijelove sa svog sektora i spriječila oklopni voz iz Konjica, koji je pokušao da interveniše u pravcu naših snaga. Ova kolona nije imala nikakvih gubitaka. Ona je sprovedila i omogućila prebacivanje brigadne bolnice i ostalih neboraćkih dijelova VII brigade.

Na ovom ostsjeku neprijateljske snage nisu bile velike, ali su se korisno potpomagale postojećim i opravljenim fortifikacionim objektima i oklopnim vozovima, koji, izgleda, stalno tom prugom krstare. Neprijatelj je imao najuporniju odbranu kod mosta na Lukaču, a zatim u Bradini i Brđanima, mada su neprijateljske posade i na tim mjestima sasvim male — izgleda po jedna satnija, ne računajući posadu oklopnih vozova.

Sve kolone izvršile su rušenje pruge, ali to je neefikasno, jer se da vrlo lako i brzo opraviti. Jedino je VII Krajiška brigada, odnosno lijeva kolona, imala vrlo malo eksploziva sa kojim je porušen jedan most od oko 9 metara i 3 manja propusta.

Stanje na terenu. — Već oko pruge, a naročito iza nje, na terenu je nastanjen izmiješano muslimanski i hrvatski živalj. Dogle hrvatskog živilja nije bilo, te su muslimani bili povlašteni u odnosu na pravoslavno stanovništvo. Međutim, u ovim krajevima povlašteni su Hrvati, a ne muslimani. Pored ostalih, i to je jedan od uzroka da su muslimani prema nama prijateljski

raspoloženi. Oni nas iskreno pomažu i imali smo punu pomoć od muslimana u svakom pogledu. Iz ovih krajeva među muslimanima nema ustaša, a rijedak je slučaj da ih ima i u domobranima — u domobranima su uglavnom samo oni koji su se tamo već odavno zatekli; novim pozivima vojnih vlasti ne odazivaju se. Katoličko stanovništvo je rezervisano, negdje i neprijateljski raspoloženo — no, ima slučajeva da simpatišu našu borbu, pa i da se — zbog ličnih interesa — ne odazivaju vojnim pozivima.

Po prelazu pruge, koji je završen 4-VIII do 8 časova, jedinice su se smjestile na prostoriji Repovci — Stojković — Bulatović — Zagrepčane — Trešnjevica — Barmiš — Hasanović — Kota, gdje su se zadržale na odmoru i u toku 5-VIII. Zaštitnice su bile postavljene duž same pruge; jedna zasjeda povratila je dva kamiona koja su sa nešto legije išla u pravcu Ivan Sedla; neprijatelju su nanijeti gubici.

U toku ovog pokreta sprovedene su bolnice, sa sljedećim brojnim stanjem ranjenika i bolesnika:

J E D I N I C A	Nosila	Konjanika	Pješaka	S v e g a
Divlziška bolnica	2	35	24	61
Bolnica III Brigade	3	32	54	89
Bolnica VII Brigade	—	4	31	35
U k u p n o :	5	71	109	185

Brojno stanje brigada bilo je:

J E D I N I C A	Ukupno ljudstva	Od toga boraca
III Kraj.	955	754
VII Kraj.	588	358
U k u p n o :	1.543	1.112

Prema dobivenim direktivama Vrhovnog štaba preko V divizije, jedinice ove Divizije zadržale su se na odmoru od 7 do 9 VIII na prostoriji Podhum—Solakova Kula.

Na dan 9-VIII obje brigade krenule su unaprijed: III Krajiška brigada ušla je u već napušteni G. Vakuf i postavila se ka Bugojnu; VII Krajiška brigada izbila je na prostor Mejnik—Makljen—Ščit. Prethodno je sa dijelovima VII i s Ramskim odredom likvidirana neprijateljska posada kod Gorice — iznad mosta na Rami »Crna Čuprija« i spaljen taj most, te je tako blokiran Prozorski garnizon.⁸ U toj akciji na Crnoj Čupriji ubijena su dva vojnika SS trupa, zarobljen je jedan; zaplijene 4 puške, jedan mašingever, jedan pištolj i druga sprema. Kontrolisanje te komunikacije Prozor—Rama dato je u zadatak Ramskom odredu, dok je VII Krajiška brigada preuzela zadržavanje komunikacija koje iz Prozora vode ka G. Vakufu, Ravnom i Duvnu.

U ovakvom rasporedu jedinice ove grupe ostale su do 13 o. m., kada je otpočelo pomjeranje III Krajiške brigade u pravcu Zijameta, a VII Krajiška brigada preuzela je držanje G. Vakufa ^o dolaska XI Krajiške brigade.

Zaključak

Vojnički zadaci uglavnom su pravilno postavljeni i riješeni. Kao nedostatak osjetilo se je da postojeći ofanzivni duh nije dostigao i nije u srazmjeri sa našim mogućnostima: rukovodstva precjenjuju neprijateljske mogućnosti, predviđajući u sadanjem momentu i na prednom terenu, s jedne strane, njegovu slabost i nesolidnost, — s druge strane, i u vezi s tim, potrebu za našom odlučnijom preorijentacijom ka ofanzivnom dejstvu. Nemanje protivkolskih i teških oruđa suviše utiče na odlučnost u postavljanju i sprovođenju zadataka. Takođe se primjećuje da se rukovodstva, a naročito niža, i suviše labavo i neefikasno odnose prema svim zadacima kojima nije dat karakter najveće upornosti i izvršenja po svaku cijenu.

Naš pokret, naročito do mostarske pruge, od važnog je političkog dejstva, ne samo na četničke i ustaško-milicionerske bande, već i na cijelo stanovništvo, koje je poslije ofanzive u Crnoj Gori smatralo da su nase jedinice, kao jedinstvena vojska u ranijem smislu, razbijene. Ovo je utoliko važnije što je naš prolazak izvršen u vremenu kada su četničke vođe pokušavale ponovno oživljavanje četničkih jedinica.

Najkrupniji nedostatak u političkom djelovanju je nepravilan odnos prema imovini seljaka, što se naročito izrazilo u nepravednoj i nepravilnoj rekviziciji . . . Ovakvi slučajevi naročito su se dešavali između kalinovičke ceste i mostarske pruge. Izgleda da je kod jedinica nastala tendencija pretjerivanja što više stoke za Krajinu.

Borci ove grupe, koji su uglavnom Krajišnici, s radošću su primili pokret ka Bosanskoj Krajini. U početku, dok pravac pokreta nije bio jasno izražen, pokazivali su bojazan od kakvog novog pokreta u pravcu Crne Gore i Sandžaka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

za štab Div.
Vaso

BR. 26

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE NOU DIVIZIJE ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG KORPUSA O AKCIJAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 28 JUNA DO 28 JULA 1943 GODINE¹

STAB

IV N. o. u. DIVIZIJE
— 2 BOS. KORPUSA —
Br. 384
13. VIII. 1943 g.

Izvještaj o izvršenim akcijama od strane jedinica IV divizije u vremenu od 28 juna do 28 jula 1943 g. dostavlja se:

ŠTABU II BOSANSKOG
NOU KORPUSA

Položaj

Šaljemo vam izvještaj o izvršenim akcijama od strane jedinica ove Divizije u vremenu od 28 juna do 30 jula 1943 god.

Snage Udarnog bataljona Drvarskog odreda postavile su zasjedu povrh Torbičina Vaganca. Rano ujutru na ovu zasjedu naišla je jedna kolona Nijemaca i četnika u jačini od 150 vojnika.² Naši su otvorili puščanu i puškomitralješku vatru na neprijatelja, koji je nakon kraće borbe pobjegao u pravcu Oštrelja, vukući sa sobom mrtve i ranjene kojih je bio priličan broj. Naši nisu imali gubitaka.

1 jula

Snage Udarnog bataljona Drvarskog odreda vršile su pretres šume Osječenica, gdje se je navodno nalazila banda, ali pri pretresu šume nijesu naišli na bandu — neprijatelja.

2 jula

Snage X Krajiške brigade sadejstvovale su ličkim jedinicama na koje su Talijani i četnici sa jačim snagama vršili ofanzivu.³ Neprijatelj je protjeran sa njegovih položaja na Glogovu i Orlovici. U ovoj borbi neprijatelj je imao gubitaka čiji je broj nepoznat. Naši bez gubitaka.

3 jula

III bataljon VIII Krajiške brigade postavio je zasjedu na cesti Otoka—Blatna. Neprijatelj je naišao, ali pošto je zasjeda postavljena dosta daleko nije uspjela. Neprijatelj je pretrpio manje gubitke. Naši bez gubitaka.

III bataljon Drvarskog odreda postavio je zasjedu na cesti u Velečevu. Naišao je jedan vod ustaša u jačini od 400 vojnika i nakon kraće borbe neprijatelj je razbijen. Ubijeno je 7 ustaša a 5 ranjeno. Zaplijenjeno je 2 puškomitraljeza, 3 karabina i nešto druge ratne spreme. Naši bez gubitaka.

II bataljon Ribničkog odreda dočekaio je u zasjedi na cesti kod Orahovačkog groblja jedan neprijateljski kamion. Kamion su uništili, ubili 13 vojnika i veći broj civila koji su išli u kamionu da opravljaju cestu u Klokotovcu. Zarobljeno je: 3 paracipela, 4 hlače, 4 koporana, 7 krampova i 1 vintu. Naši bez gubitaka.

Noću između 3 i 4 jula snage Ribničkog odreda i III bataljona VI Krajiške brigade pripremili su akciju na neprijateljsko uporište Bravsko, ali zbog izmijenjene situacije akcija je odgođena.

Snage Udarnog bataljona Drvarskog odreda dočekale su jednu četničku patrolu kod Kozila i ranili jednog četnika.

IV bataljon VIII Krajiške brigade postavio je zasjedu na cesti Krupa—Petrovac. Neprijatelj nije naišao.

5 jula

Snage I bataljona Ribničkog odreda iz zasjede na cesti Bravsko—Petrovac (u selu Janjili) dočekali su jedan njemački kamion i slupali ga. Ubijeno je 8 njemačkih vojnika i više ranjeno. Među poginulim bio je i 1 podoficir. Zaplijenjeno je: 5 karabina, 1 strojica, 2 pištolja, 1500 puščanih metaka, 5 komada opasača, 5 fišeklija, 1 ranac, 3 čaturice, 5 pari veša, 2 šinjela, 7 koporana, 7 hlača, 8 pari cipela, 1 čizme. Naši bez gubitaka.

IV bataljon VIII Krajiške brigade postavio je zasjedu na cesti Krupa — Petrovac. Neprijatelj je naišao sa jednom većom kolonom vojnika i komore iz Krupe za Petrovac i otvorila se žestoka borba. Neprijatelj je razbijen i naneseni su mu osjetni gubici. Ubijeno je 60 neprijateljskih vojnika, 5 ranjeno. Zaplijenjeno je 800 kg bijelog brašna, 750 kg kukuruznog brašna, zatim nešto kafe, papirića, cigareta, 9 pušaka i nešto municije, 3 vojnička odijela, 3 para cipela i 2 šinjela. Naši gubici: 2 mrtva, od kojih je jedan komandir čete (izgubljen jedan laki mitraljez »šarac«).

III bataljon VI Krajiške brigade sa jednom četom postavio je zasjedu u Uvalama kuda je, prema dobivenim obavještenjima, trebala proći jedna neprijateljska kolona. Neprijatelj nije naišao.

Neprijatelj je sa snagama od oko 700 vojnika napao na položaje X Krajiške brigade na Orlovici.⁴ U toku ove borbe neprijatelju je uspjelo da zauzme prve položaje naših jedinica. Nakon duže borbe naše jedinice su izvršile protivnapad prešavši u juriš i natjerale neprijatelja u panično bjekstvo do Golubića. U ovoj borbi neprijatelj je imao 24 mrtva i 18 ranjenih. Naši gubici: 6 ranjenih boraca.

IV bataljon X Krajiške brigade vršio je upad u Marinkovce. Vođena je manja borba sa bandom. Gubici neprijatelja nepoznati. Naši bez gubitaka.

6 jula

Snage Drvarskog odreda vodile su borbu sa Nijemcima i četnicima kod Bjelaja, gdje je ranjeno nekoliko četnika, među kojima i poznati bandit Milošina Popović iz Trubara.

II bataljon VIII Krajiške brigade postavio je zasjedu na cesti Krupa — Bihać kod Crnog Jezera i vršio akciju na neprijateljsko uporište Grmuša. Napad nije uspio jer je neprijatelj pobjegao na lijevu obalu rijeke Une, odakle je otvorio vatru i spriječio rušenje mosta koji se namjeravao porušiti.

I bataljon VIII brigade vodio je borbu sa Nijemcima u Ripču, gdje su im naneseni gubici od 10 mrtvih i više ranjenih koje su sa kamionom povukli u Bihać. Naši gubici: jedan drug ranjen u obje noge.

Snage I bataljona Podgrmečkog odreda iz zasjede kod Stare Rijeke dočekale jednu satniju neprijateljske vojske iz blizine od 20 metara. Borba je bila kratka ali žestoka. Neprijatelj je pobjegao u Staru Rijeku. Gubici neprijatelja su bili osjetni, ali je broj nepoznat. Naši bez gubitaka.

Jedna četa I bataljona Podgrmečkog odreda postavila je zasjedu u Rakanima na cesti Rudice — Otoka, ali neprijatelj nije naišao.

7 jula

Snage I bataljona Podgrmečkog odreda postavile su zasjedu na cesti Rudice — Otoka u Rakanima, gdje je naišlo 5 neprijateljskih kola sa vojskom, 8 konjanika i oko 10 bicikla. Naši su borci osuli jaku vatru na neprijatelja, ali je istovremeno naišao oklopni voz iz Bos. Novog, te se od materijala nije moglo ništa izvući. Neprijatelj je imao gubitaka (broj nepoznat). Naši bez gubitaka. Jedna četa Drvarskog odreda iz zasjede na Mačjoj Gredi dočekala je jednu kolonu njemačkih vojnika (oko 120) i nakon kraće borbe neprijatelj je bio prisiljen da se povuče u Oštrelj. Neprijatelj je imao 1 mrtvog i 3 ranjena vojnika.

8 jula

Dijelovi snaga X Krajiške brigade vršili su čišćenje i napad na bandu u Marinkovcima [i] u selu Obijaju. U toj borbi neprijatelj je imao 1 mrtvog i nekoliko ranjenih vojnika. Naši su imali jednog ranjenog druga.

Snage III bataljona VI Krajiške brigade izvršile su akciju čišćenja [s.] Jasenovi Potoci. Neprijatelj je dao manji otpor na kraj sela u Ljubišinoj Dolini, ali je pod pritiskom naših snaga pobjegao. Zaplijenjeno je: 1 odijelo, nešto žita i mesa, 6 komada stoke (goveda), 3 konja sa samarima, nešto sitne stoke i četnička kuhinja. Gubici neprijatelja u ljudstvu nepoznati. Naši bez gubitaka.

Snage III bataljona VIII Krajiške brigade postavile su zasjedu na cesti Krupa — Petrovac, ali neprijatelj nije naišao toga dana.

Udarna četa i jedan vod zaštitnice Podgrmečkog odreda postavili su zasjedu na cesti Sana — Prijedor u Koprivni. Naišao je jedan kamion sa sijenom, ali ga naši borci nijesu napadali nadajući se da [će] naići još kamiona sa vojskom i drugim materijalom, ali ih nije bilo toga dana i zasjeda nije imala uspjeha.

10 jula

Tri bataljona X Krajiške brigade vršila su čišćenje sela u okolini Grahova (Marinkovci, Luka i Ugarci). Naše jedinice u toku istog dana pročistile su pomenuta sela. U borbi sa četničkom bandom poginuo je 1 drug i 2 nestala. Neprijateljski gubici: 9 mrtvih i 2 zarobljena četnika. Zaplijenjeno je 7 pušaka.

Vakufska četa Drvarskog odreda vodila je borbu sa Nijemcima kod Vrtoča. Neprijatelj je protjeran uz nepoznate žrtve. Naši bez gubitaka.

Udarni bataljon Drvarskog odreda postavio je zasjedu na Klekovači, kuda su trebali proći četnici (50 četnika), ali je neka žena obavijestila četnike gdje se nalazi zasjeda i nijesu naišli na zasjedu već su se povukli. Naši borci osjetivši to dali su se u potjeru za njima i stigli ih-na samoj pruzi, ali četnici bacajući bombe pobjegli su u Drinić.

11 jula

III bataljon VI Krajiške brigade vršio je pretres Pecke. Četnička banda nije davala otpora već je pobjegla. Prilikom ovog čišćenja zarobljen je jedan četnik bez oružja.

13 jula

Snage Prvog bataljona Podgrmečkog N.O.P. odreda postavile su zasjedu na cesti Petrovac — Bravsko. Neprijatelj nije naišao.

Snage II bataljona Podgrmečkog odreda sa Petrovačkom četom istog odreda vršile su akciju čišćenja četničkih bandi u selima Smoljani i Krnjoj Jeli. Zarobljena su 4 četnika. Zaplijenjeno: 3 karabina, 10 bombi i nešto ostale ratne spreme. Naši bez gubitaka.

15 juli

Patrola II bataljona Podgrmečkog odreda zarobila je jednog domobrana na cesti Sana — Ključ, koji je išao na odsustvo.

18 juli

Snage II bataljona Podgrmečkog odreda držale su zasjedu na cesti S. Most — Ključ, kada je vršena akcija na Ključ od

strane drugih jedinica IV NOU divizije.* Na zasjedu nije ništa naišlo.

Istog dana u noći izvedena je akcija na Ključ u kojoj su učestvovali I i II bat. i 2 čete III bataljona Ribničkog odreda. Akcija nije uspjela iako su sve naše jedinice izvršile svoj zadatak u potpunosti. Neprijatelj je imao preko 100 mrtvih i više ranjenih, među poginulim nalaze se 2 njemačka oficira, od kojih je jedan oberlajtnant. Zarobljeno je 106 vojnika i 1 zastavnik. Zaplijenjeno je 80 pušaka, jedan »šarac«, 2 strojnice, 3 durbina, 15 konja i ostalog materijala. Osim ovog plijena bilo je zarobljeno: 4 haubice, preko 100 karabina i magacin sa vojničkim odijelima i ostalom spremom, ali pošto se moralo otstupiti iz grada, plijen je ostao, s tim što su haubice oštećene. Naši gubici: 13 mrtvih i 14 ranjenih i 2 nestala.

III bataljon VI brigade učestvovao je u akciji na Ključ. Zarobljen je 1 domobran, zaplijenjena je 1 puška i nešto ratne spreme. Naši gubici: 4 mrtva i 11 ranjenih.

Bataljoni VIII KNOU brigade učestvovali su u akciji na Ključ. Zarobljena 3 domobrana, zaplijenjeno 6 karabina i nešto druge spreme. Naši gubici: 2 mrtva, 11 ranjenih drugova.

19 juli

Snage Podgrmečkog odreda u jačini dvije čete postavile su zasjedu na cesti u Kamengradu prema S. Mostu. Neprijatelj je naišao sa 2 kamiona, 3 motorcikla i većim brojem biciklista. Naše snage su neprijatelja dočekale u kraćoj borbi nanijele sljedeće gubitke: spaljena 2 kamiona i preko 40 bicikla uništeno. Neprijatelj je imao preko 100 mrtvih i ranjenih. Zaplijenjeno: 30 bicikla, 2 »šarca«, 10 pušaka, 1 strojnica, 3 sanduka bombi, oko 3.000 metaka, 2 radio stanice, 45 pari cipela, 4 sanduka eksplozivnog materijala sa specijalnim upaljačima za električno paljenje i ostalog raznog materijala. Neprijatelj je u S. Mostu strijeljao 5 vojnika od onih koji su pobjegli iz ove akcije. Naši bez gubitaka.

23 jula

Snage II bataljona Ribničkog odreda postavile su zasjedu u Velečevu na cesti Ključ — Čađavica. Neprijatelj je naišao sa 1 satnijom vojnika. Naši borci su dočekali neprijatelja i otvorila se žestoka borba koja je trajala oko 3 sata. Ova nepr. satnija je potpuno uništena. Neprijatelj je ostavio na bojnopolju 80 mrtvih vojnika, dok je zapovjednik satnije zarobljen. Zaplijenjeno: 48 karabina, 6 puškomitraljeza, 2 teška mitraljeza, 2 strojnice, 3 revolvera, 1 durbin, 1 poljski telefon, 5 ko-

nja i druge ratne spreme. Naši gubici: 7 mrtvih i 12 ranjenih, od kojih 4 teže.

Istog dana snage III bataljona Ribničkog odreda postavile su zasjedu u Previji, koje su služile kao zaštita od garnizona Čađavice zasjedi u Velečevu. Neprijateljske snage krenule su iz Čađavice prema Ključu radi osiguranja karavana sa namirnicama koji je trebao proći za nepr. vojsku u Ključu, i kada su čuli borbu u Velečevu, a doznajući o postavljanju zasjeda od seljaka, rasporedio je neprij. svoje snage prije nego što je naišao na zasjedu, i tako raspoređen naišao na našu zasjedu koja je prihvatila borbu sve dok naši nisu završili akciju u Velečevu. Neprijateljski gubici nepoznati. Naši su imali 2 lakše ranjena.

24 jula

Snage Podgrmečkog odreda izvršile su napad na Karaulu i Skundića Brijeg kod željezničkog mosta u Čaplju. Akcija nije uspjela. Neprijateljski gubici nepoznati. Naši bez gubitaka.

Snage X Krajiške brigade sa snagama VIII brigade vodile su borbu sa četničkim bandama koje su napadale u Vel. i Malom Tičevu u jačini od oko 1200 vojnika. Poslije borbe od 3 sata naše snage su se povukle na položaje iznad Malog i Vel. Tičeva 1 neprijatelj je uspio da uđe u selo. Dvije čete VIII brigade prebačene su neprijatelju za leđa a ostali bataljoni VIII brig. i jedan bataljon X brigade izvršili su kontranapad. Neprijatelj je otstupio u pravcu Šatora i Marina Brda. U ovoj borbi VIII brigada imala je 12 ranjenih boraca, od kojih 6 teže a X brigada bez gubitaka. Neprijateljski gubici nepoznati.

Istog dana druga dva bataljona X brigade vršila su napad na četničke grupice na Malom Obijaju, protjerale bandu, ušle u Marinkovce i produžile gonjenje bande prema Peuljama. Gubici neprijatelja nepoznati, naši bez gubitaka.

25 jula

I i II bataljon VIII brigade vršili su pretres Šatora i sela Peulje i Nuglašice i progonili četničke bande. U ovom čišćenju izgubljena je jedna drugarica koja je zalutala i došla među četnike. Četnici su ovu drugaricu strijeljali.

26 jula

I bataljon VI brigade vodio je borbu sa četnicima, napao je četničku komoru i u žestokoj borbi, koja je trajala oko 2 sata, zarobio: 1 sanduk municije, 8 bombi, 6 konja, 1 vola, 1 kravu, 9 sanduka cibaka, 3 kg ulja, 25 kg makarona, 6 kg pirinča, 30 kg šećera i drugog materijala. Zarobljen je 1 četnik

sa oružjem dok ih je bilo 6 mrtvih i 10 ranjenih. Naši gubici: 1 mrtav i 2 ranjena druga.

Istog dana uveče bataljoni X Krajiške brigade izvršili su napad na četničke bande u Peuljama i Gnjatu. U akciji su trebale učestvovati ličke snage, naša VIII brigada i I bataljon VI Krajiške brigade, koje nijesu učestvovala uslijed nepredviđenih okolnosti. Bataljoni X Krajiške brigade izvršili su napad na glavninu bande na Gnjatu i borbom prsa u prsa zauzeli prve čuke masiva Gnjata, ali zbog neučestvovanja u akciji ostalih jedinica morali su se povući. Neprijatelj je imao veći broj mrtvih i ranjenih. Naši gubici: 1 mrtav, 4 ranjena i 4 zarobljena, među kojima 1 drugarica.

21 jula

Neprijatelj je krenuo od Sanskog Mosta u pravcu Kamenograda, gdje je naišao na zasjedu jedinica Podgrmečkog odreda. Neprijatelj je primijetio zasjedu i brzo se počeo povlačiti u grad, ali su naši pripucali iz mitraljeza i bacača. Neprijateljski gubici nepoznati. Naši bez gubitaka.

28 jula

Udarni bataljon Drvarskog odreda u zajednici sa Petrovačkom četom izvršio je napad na četnički logor Mrkića u Budjadincama. Akcija se kompromitovala uslijed sukoba izviđačkih patrola te je izvršena odmah u sumrak umjesto u noći, kako je to bilo predviđeno. Banda je uspjela pobjeći u Petrovac. Zarobljeno je 1000 metaka, nekoliko bombi i ostalog materijala.

29 jula

Udarni bataljon Drvarskog odreda postavio je zasjedu na cesti u Bravskom Vagancu. Naišla su 3 neprijateljska kamiona od Paunovca prema Petrovcu. Bataljon je uspio zaustaviti jedan kamion, dok su ostala dva pobjegla. Kamion je uništen. Zarobljen 1 njemački podoficir, koji je kasnije ubijen, dok su 3 Nijemca ubijena u borbi. Zaplijenjenog 1 »šarac«, 30 litara benzina, 2 puške, preko 1000 metaka, nekoliko šatorskih krila, ranaca, gasmaski i nešto sanitetskog materijala.

Istog dana banda četničkog kapetana Ciganovića napala je iz Bjelaja na selo Prkose, gdje je bio III bataljon VIII Krajiške brigade. Poslije kraće borbe neprijatelj je pobjegao ostavivši stoku koju je bio opljačkao od tamošnjih seljaka.

Istog dana I bataljon VI Krajiške brigade izvršio je napad na četničku bandu u Mliništima. Naši borci su uspjeli prići neprijateljskom logoru na neposrednu blizinu, iznenaditi ga i nakon jednosatne borbe banda je pobjegla. Neprijatelj je imao

oko 13 mrtvih. Ubijen je vojvoda Đuro Plećaš a zarobljena 4 živa četnika. Zaplijenjena je četnička arhiva, preko pola miliona kuna, 34.000 lira i 4000 Nedićevih dinara koji su nađeni kod vojvode Plećaša, 17 konja, oko 10 karabina, 1 strojnica, 2 pištolja, 1000 metaka i drugog materijala. Naši bez gubitaka.

30 jula

Nijemci i četnici sa dva bacača i artiljerijom napali su na IV bataljon VIII brigade u selu Prkosima, koji je davao zaštitu žeteocima. Uz prethodnu artiljerijsku (baterijsku) vatru neprijatelj je uspio uz borbu ući u selo. Naš bataljon se povukao na položaje iznad sela i uz ponovnu borbu natjerao neprijatelja na povlačenje. Naši gubici: 1 zarobljen, tri lakše ranjena. Neprijateljski gubici nepoznati.

23 jula

Tri bataljona X Krajiške brigade pomagali su prodiranju ličkih snaga Podinarju preko Strmice i Pleševice, s tim što su čistili šumu Risovac i napali bandu u Luci i Gnjatu. Borba je trajala čitav dan. Neprijateljski gubici nepoznati, ali ih je imac. Naši gubici: 4 druga ranjena.

Ovaj izvještaj nije na vrijeme poslat iz razloga što naše jedinice nijesu na vrijeme dostavile svoje izvještaje uslijed udaljenosti terena na kojem djeluju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Boško⁰

Komandant
si. otsutan

(M.P.)

• Siljegović

**PETNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA OSME BRIGADE
ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O POKRETIMA I IZVE-
DENIM AKCIJAMA JEDINICA¹**

STAB
VIII KR. N. O. U. BRIGADE
—4 N. O. U. DIVIZIJE—
Br. si.
13-VIII-1943 g.

ŠTABU IV NOU DIVIZIJE

P o l o ž a j

15-todnevni **Akcije:** Dana 4 ov. mj. na večer jedinice III bataljona vršile su pretres Kora i okoline.² U pretresu jedna manja četnička grupica otvorila je slabu vatru, ali su se odmah razbježali. Žrtava nije bilo ni na jednoj ni na drugoj strani. Isti dan održana je konferencija toga sela, gdje je polit. komesar tog bataljona iznio političku situaciju i pozvao sve četničke porodice da nagovore odbjegle svoje rođake da se vrate svojim kućama.

Dana 7 ov. mj. na veče izvršio je II bataljon, sa bataljonom Sajkovac, pretres šume Gnjat. Prilikom pretresa naišli su na jednu grupu od 10 četnika koja se je razbježala. Žrtava nije bilo ni na jednoj ni na drugoj strani.

Istog dana III bataljon izvršio je ponovan pretres Rora i okoline bez uspjeha.

Ostale jedinice za čitavo ovo vrijeme bile su na odmoru, vršeći patrolska izviđanja.

Vojni rad

Za vrijeme od 3 ov. mj. do 13 ov. mj. nastavljen je rad sa kursom koji je počeo u prvoj polovini prošlog mjeseca. Rad se je odvijao po planu kojeg je izradio štab brigade, a koji je dostavljen i štabu divizije. Ti kursevi koji se održavaju po bataljonima imaju dosta dobar uspjeh.

Kurs za signaliste koji je počeo prošlog mjeseca, a koji se održavao pri štabu brigade, završen je. Ovaj kurs je završilo 10 boraca, od kojih jedan nije zadovoljio.

Dana 9 ov.mj. održano je vojnopolitičko savjetovanje štabova bataljona na kojem su pretresani svi nedostaci, vojni i politički, i date direktive za dalji rad. Na savjetovanju je bio prisutan zamj. komandanta te divizije.³

Pored toga održano je vojnopolitičko savjetovanje u II bataljonu sa svim komandnim kadrom kome je prisustvovao komandant⁴ i zamj. komandanta brigade.⁵

Po bataljonima su održavane četne i bataljonske konferencije na kojima se diskutovalo o nedostacima iz svih akcija, problemima pojedinih jedinica i budućim zadacima.

U Četi pratećih oruđa vršena je obuka na teškim oruđima, jer iz dosadanjih borbi pokazalo se da naša teška oruđa slabo dolaze do izražaja. Disciplina

Disciplina u ovoj brigadi je dosta dobra. Ukoliko ima discipline, ona dolazi iz svijesti boraca. Strojna disciplina je vrlo slaba. Radi se da se ta disciplina podigne na viši stepen.

Borbenost i borbena gotovost

Borbenost brigade je dobra. Borci vole akcije i spremni su da izvrše svaki, prema njihovoj snazi, određeni im zadatak. Bobrena gotovost je na visini, spremni uvijek za pokret, ali se opaža da borci ne mogu izdržati duže marševe.

Odjeća i obuća

Za posljednjih 15 dana obuća se znatno popravila i borci su svi obučeni u oputne opanke. Sa odjećom je stanje kao i ranije. Sa većom stoji najslabije. Ima četa koje nemaju ni 10 gaća (jedna četa ima 7 gaća) a košulja isto tako.

Zdravstveno stanje

Sadanje stanje zdravlja u ovoj brigadi je dosta dobro. Za posljednjih 15 dana borci su se prilično odmorili te se i zdravlje odmah poboljšalo.

Zaraznih bolesti u ovoj brigadi nema. Vrlo mali broj ima oboljelih od češe.

Napomena. Za vrijeme boravka na ovom sektoru borci su se prilično odmorili, a bila je dosta dobra i ishrana, sem III bataljona, koji je bio skoro uvijek na dužnosti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Avdo Čuk^o

"

Komandant
Hamdija

(M.P.)

BR. 28

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 13 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA PROMJENU POLOŽAJA I IZVOĐENJE AKCIJE NA ČETNIKE¹

STAB XII KNOU BRIGADE
Str. Pov. Op. broj 20/43
dana 13 avgusta 1943 g.

ŠTABOVIMA I, II i III BATALJONA
PRATEĆEM VODU I REFERENTU SANITETA
OVE BRIGADE

Položaj

U vezi sa novonastalom situacijom, kako na ovom sektoru, tako i na sektoru Jošavke, ovaj Štab donio je odluku da snage brigade promijene svoje dosadašnje položaje i da zaposjednu sljedeće i to:

Snage I bataljona u toku današnjeg dana do u samu noć zaposjest će položaje Banovac, iznad Čukovca, sa zadatkom da svojim manjim patrolama još u toku noći ispita sektor Kijavac — Vagani i prema Zaselju da li ima većih četničkih grupica i

^o Narodni heroj Avdo Čuk. Poginuo 1943 god. između Vodenice i Bosanskog Petrovca kao politički komesar Brigade.

koliko ih bude u toku noći ili sutrašnjeg dana do podne napasti ih i protjerati ih u pravcu Javorana. U toku sutrašnjeg dana imaju sa manjim patrolama da prekontrolišu sektor Previle i dalje prema Jakotini i komunikaciju Skender [Vakuf] — K. Varoš, i u koliko bi se osjetio neprijateljski pokret iz K. Varoši, da blagovremeno obavijeste Stab bataljona, a ovaj Stab brigade.

Snage II bataljona sa svim svojim snagama, bez komore, u toku noći 13 ov.mj. u 24 časa izvršice pokret sa sadašnjih svojih položaja pravcem Čukovac — Vagani — Boljanići do Podosoja, sa zadatkom da na svom pravcu, ukoliko naiđu na četnička uporišta da ih napadnu i protjeraju, i dalje ukoliko bude moguće da se spuste na komunikaciju K. Varoš — B. Luka, koju onesposobiti i na pogodnom mjestu postaviti zasjedu neprijateljskim kamionima i tenkovima (vojsci), i po mogućstvu uhvatiti vezu sa V brigadom XII divizije, koja djeluje preko Jošavke u pravcu pomenute komunikacije.²

Snage III bataljona, Stab brigade, Prateći vod i brigadna ambulanta razmjestiće se na položajima Čukovac — Debelo Brdo i III bataljon u lijevo prema Grličima. Stab III bataljona biće u tijesnoj vezi sa Štabom brigade koji će se nalaziti u Čukovcu i od kojeg će primati sva naređenja ukoliko se situacija na pomenutim sektorima bude momentalno mijenjala.

Komandant brigade nalaziće se pri Štabu II bataljona. II bataljon svu svoju komoru ima da preda intendantu brigade koji će o njoj voditi računa do povratka snaga II bataljona u sastav brigade.

Snage I bataljona ukoliko bude moguće održavaće stalno vezu sa II bataljonom radi što bolje povezanosti jedinica i u slučaju potrebe efikasne upotrebe oružja i oruđa koja nam stoje na raspoloženju.

Štab brigade, brigadna ambulanta i III bataljon izvršice pokret 14 ov.mj. ujutro u 5 časova na gore navedene položaje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Radoš

Komandant
Mećava

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PODGRMEČKOG NOP ODREDA ŠTABU
ČETVRTE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA IZVEDENIM U
VREMENU OD 31 JULA DO 13 AVGUSTA 1943 GODINE¹**

**STAB
PODGRMEČKOG N.O.P. ODREDA**

Broj: si.
13. VIII. 1943 g.

ŠTABU IV N.O.U. DIVIZIJE

Položaj

Dostavljamo vam 15-dnevni izvještaj o radu i akcijama jedinica Podgrmečkog NOP odreda od 31. VII. do 13. VIII. o. g.

31. VII. vođena je borba sa neprijateljem² koji je kretao iz S. Mosta u dva pravca prema Eminovcima i prema Lukavicama. U ovoj akciji učestvovala su naša dva bataljona II i III. — II bataljon vodio je borbu sa neprijateljem na Eminovcima i uspio je razbiti neprijatelja i najuriti ga prema Sanskom Mostu. Neprijatelj je imao 15 mrtvih koji su ostali na bojnopolju, među kojima je bio i jedan oficir, jedan neprijateljski vojnik legionar zarobljen je živ. . . Naš gubitak bio je: 4 lakše ranjena i jedan teže, koji je od rane podlegao. Zarobljen je sljedeći materijal: 1 laki mitraljez »šarac«, 1 strojica, 6 pušaka, 2500 puščanih i mitraljeskih metaka, 1 nišanska sprava za top (koju smo dali komandantu divizionu drugu Miljušu* kad je sa artiljercima dolazio u [Lušcil Palanku), 1 dvogled, 2 kom. raznih raketla, 10 pari cipela, 7 pari odijela, 8 pari veša i jednog konja. — Istog dana naš III bataljon vodio je borbu sa neprijateljem na Lukavicama. Neprijatelj je rano izašao na Lukavice — još za noći — tako da je uspio zarobiti radnu četuo mladine drvarske, koja je tu zanoćila. Nakon borbe od nekoliko sati koja je vođena na Lukavicama između našeg III bataljona i neprijatelja snage našeg III bataljona uspjele su razbiti neprijatelja i protjerati ga u pravcu Ljubije. O ovim akcijama dostavljen je izvještaj.

1. VIII. Snage I bataljona ovog odreda vršile su zasjedu na cesti Krupa—Petrovac. Zasjeđanje je djelimično uspješno. Ne-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 26—2, k. 766 A.

² Vidi dok. br. 126.

³ Dane

prijatelj je imao 10 mrtvih dok je kod nas bio svega jedan lako ranjen. Pošto je neprijatelj išao sa velikim snagama i odmah primio borbu, nije se uspjelo iskoristiti plijena.⁴

U noći između 1 i 2.VIII. III bataljon ovog odreda izvršio je akciju na neprijateljsko uporište Staru Rijeku u namjeri da poništi opštinu pri kojoj je bilo oko desetak stražara. Neprijatelj je o akciji bio doznao te akcija nije uspjela. Zaplijenjeno je 25 ovaca, jedna krava i 2 konja od ustaških familija koje su izbjegle kad su naši upali u selo. Neprijatelj, pošto je bio obaviješten o napadu, pucao je sa Kozina i od Ljubije jer se je nadao napadu na Ljubiju. Čitavu noć bacali-su bombe i tukli artiljerijom i bacačima. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

4.VIII. snage I bataljona izvršile su akciju na neprijateljsko uporište u Blatnoj. Akcija nije uspjela iako je ovaj bataljon bio uspostavio vezu sa nekoliko neprijateljskih vojnika koji su trebali da se predaju. Neprijatelj je dao jak otpor i žestoko pucao sa artiljerijom i bacačima. Neprijateljski gubici nisu nam poznati. Na našoj strani bilo je 9 ranjenih od kojih tri teže. Mrtvih nije bilo. Naši gubici prouzrokovani su uglavnom od neprijateljskih bacača.

9.VIII. Sa snagama II i III bataljona predviđena je akcija na neprijateljsko uporište Vrhpolje (ćuprija), gdje je bila uhvaćena veza sa oko 30 neprijateljskih vojnika koji su trebali našima dati znake i pustiti [ih] unutra kao stražari. Ovu vezu nam je ostavio I bataljon VI K. brigade, te pošto je isti bataljon morao krenuti na brzinu nije mogao tačno utvrditi i ugovoriti sa neprijateljskim vojnicima zadatke i znakove, a pored toga upravo u momentu kad su naše snage pošle na zbornu mjesto uveče, dobili smo obavještenje da su Drenovićeve dva bataljona četnika stigla u Tominu. Radi toga ovu akciju nismo mogli izvesti. Sa akcijom je rukovodio komandant⁵ i zamjenik komandanta" ovog odreda.

10. VIII. I četa II bataljona postavila je zasjedu četnicima u Kljevcima kod rijeke Sane, pošto su se četnici na onoj strani vode dolazili kupati. Kad su četnici naišli, naši su otvorili vatru i ranili trojicu. Četnici su se razbjegli.

11.VIII. uveče I četa II bataljona prebacila se je preko r. Sane na neprijateljsku teritoriju i zaplijenila 2 para konja, 1 kravu i kaiš od vršaćeg stroja.

Dopuna. U zasjedi na cesti Krupa — Petrovac dana 1. VIII. stumban je jedan neprijateljski kamion. U njemu je bilo

4 mrtva i 16 ranjenih vojnika, među kojima i jedan neprijateljski oficir. Potrošeno je 1.600 metaka.

Pored ovih akcija svakodnevno su postavljane zasjede dublje u neprijateljskoj teritoriji kao i prilikom zaštite žetve i izvoza žita sa perifernih sela. Ove zasjede nijesu uspjevale pošto neprijatelj nije kretao na našu oslobođenu teritoriju.

Teoriski vojnički rad. U vremenu kad su se čete pri logoru odmarale održavani su pored političkih i vojni teoriski časovi.

Veze između bataljona ovog odreda održavaju se redovno svakodnevno. Pored toga ovaj štab odreda održava veze redovno preko kurira sa Ribničkim odredom, u zadnje vrijeme preko Smoljane održavamo vezu sa Drvarskim odredom; pored toga održavamo redovno kurirsku vezu sa Kozarskim odredom i sa Banijom. Veze sa Drvarskim odredom su neredovne, to jest prekoredne po potrebi, sa Kozarom je veza spora uslijed toga što oni ne šalju kurira nego samo naši kuriri prenose poštu.

Dana 8. VIII. neprijateljski avioni bombardovali su štab ovog odreda, kojom prilikom je poginulo 8 drugova iz zaštitnice a 5 ranjeno. O ovome smo vam dostavili izvještaj.

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomesar
na terenu

Komandant
Milančić

(MP.)

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 14 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BO-
SANSKOG NOU KORPUSA O BORBAMA PROTIV ČETNIKA
U CENTRALNOJ BOSNI I SITUACIJI NA TERENU¹**

14 avgusta

ŠTABU II BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA

P o l o ž a j

Dragi drugovi!

Primili smo vašu poštu i propagandni materijal («Bosanski udarnik»). Što se tiče Kozarskog odreda slažemo se da uđe u sastav vašeg Korpusa i vi možete odmah da uključite taj odred u vašu IV diviziju. Što se tiče veze sa V.Š. sigurno ste već primili potrebne pismene instrukcije i upute. Preko radio veze koju ćete uspostaviti sa V. Š. moći ćemo i mi međusobno imati radio vezu. Bilo bi dobro i potrebno da uspostavimo i terensku vezu; u vezi toga mi smo dali instrukcije Banjalučkom odredu da pristupi formiranju jedne čete eventualno i bataljona na liniji Krezluk—Brvanci—Koričani. To će svakako potrajati neko vrijeme, pošto je to tek u formiranju, u međuvremenu bi mogli vi neke dijelove IX brigade da prebacite preko Vrbasa, to bi vam dobro i došli radi dejstva na pruži Jajce—Travnik.

Prema direktivama V.Š. očekujemo vaš pokret prema Manjači,² taj vaš pokret mogao bi se dobro koordinirati sa našom XII divizijom, stoga fias izvijestite na vrijeme.

Situacija u Centralnoj Bosni se povoljno razvija.³ Četničke grupe Rade Radića, Tešanovića, Forkape uglavnom su razbijene. [U] naše jedinice stupili preko 100 bivših četnika Forkape. Stanovništvo Zupe dobro je primilo dolazak naših jedinica i dosad su se javili u naše jedinice preko 400 omladinaca. Prnjavorski odred porastao je na-260 boraca, a isto tako i Banjalučki odred svakim danom raste. U njemu se nalaze i dvije čete muslimana, koji se jako dobro drže. Intenzivno se radi na učvršćivanju pozadine. [Prijstupili smo formiranju odbora i

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 17 (1—2) I, k. 407 A.

² Vidi dok. br. 58 i 113.

³ Vidi dok. br. 65.

komandi mjesta u Šipragama, Skender Vakufu i Prnjavoru, nameće se potreba formiranja Komande područja.

O reorganizaciji našeg štaba Korpusa sigurno ste već obaviješteni preko drugova iz V.Š.

Po sređivanju prilika u Centralnoj Bosni štab Korpusa će se prebaciti u Istočnu Bosnu. O tome ćemo vas blagovremeno radio-telegrafskim putem obavijestiti.

U prilogu vam dostavljamo ob. izvještaje sa ovog terena; kao i drugu poštu koja ie za vas namijenjena.

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar

Komandant—pukovnik

BR. 31

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE
OD 14 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BRIGADA O PO-
STAVLJANJU RUKOVODILACA I UPUĆIVANJU SEDME
BRIGADE U SASTAV DESETE NOU DIVIZIJE¹**

**STAB
I PROLET. DIVIZIJE
NO VOJSKE JUGOSL.**

14.-VIII u 10 č.

Br. 240

ŠTABOVIMA :

III Krajiške brigade

VII Krajiške brigade

XI Kraj. brigade —za Šiljegovića—

Vrhovni štab radiogramima od danas dostavio je sledeća naređenja:

. I

Postavljaju se:

— za komandanta III Krajiške brigade drug **Vlado Ba-
jić**, dosadanji komandant VII Krajiške brigade;

— za načelnika štaba III Krajiške brigade drug **Niko
Martinović**, dosadanji načelnik štaba VII Krajiške brigade;

— za političkog komesara VII Krajiške brigade postavlja se drug Vlado Dapčević;

— za komandanta VII Krajiške brigade drug **Miloš Šiljegović**;

— za zamenika komandanta II Bosanskog korpusa drug Nikola Karanović, dosadanji komandant III Krajiške brigade.

II

Dosadanji politički komesar VII Krajiške brigade drug **Ljubo Babić** da se javi Oblasnom komitetu u s. Prekaja.

III

VII Krajišku brigadu uputiti u sastav X divizije u Janj.

U vezi gornjih radiograma

n a r e đ u j e s e :

1. — **VII Krajiška brigada** ostaće na sadanjem sektoru do dolaska XI Krajiške brigade, a potom da odmah krene u Janj u sastav X divizije.

2. — **XI Krajiška brigada**, u vezi izdatog joj naređenja od V divizije, odmah će doći na sektor G. Vakufa- i preuzeti položaje koje je do sada držala VII Krajiška brigada.

3. — Drug Vlado Bajić i Niko Martinović odmah će krenuti za s. Hum gde će u Štabu III Krajiške brigade primiti novu dužnost.

4. — Drug Miloš Siljegović odmah će krenuti za Štab VII Krajiške brigade gde će primiti svoju novu dužnost. Do dolaska druga Šiljegovića komandu nad VII Krajiškom brigadom primiće zam. komandanta drug Momčilo Poleksić.

5. — Drugovi Nikola Karanović i Ljubo Babić krenuće sa VII Krajiškom brigadom, a potom daljom vezom produžiti za Prekaju gde će primiti svoje nove dužnosti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA STAB

P.S.:³

— izveštjeni smo da je već stigao Štab XI Kr. brigade i da jedinice te brigade pristižu na ovaj sektor. U vezi sa tim:

a.— Drug Karanović će odmah krenuti za Štab VII Kraj. brigade;

b.— Drug Siljegović odmah će primiti novu dužnost;

c.— VII Kraj. brigada čim bude smenjena neka krene za Janj.

**IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ČETVRTE DIVIZIJE
OD 14 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG
NOU KORPUSA O JAČINI ČETNIČKIH SNAGA NA SEK-
TORU GERZOVO — SITNICA¹**

ŠTABU II KORPUSA

Neprijatelj napustio Jajce.² Izveštaj neproveren.

Na sektoru Gerzova Trivunčić sa oko 400 četnika vodi borbu sa snagama VI brigade.³ Trivunčić je ranjen.

Na sektoru Sitnica Drenović⁴ sa 900 četnika vodi borbu sa Ribničkim odredom.

Najhitnije uputite VIII brigadu, da bi mogli izvršiti postavljene zadatke i prodiranje na sever.

VI brigada nema veze sa snagama X divizije. Najzgodnija bi im veza bila *na Jezeru*.

S. F. — s. N.

14.VIII 943 god.

Pol. kom. IV div.
Boško⁵

¹ Original, pisan mastiljavom olovkom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 19—2, k. 766 A.

² Vidi dok. br. 59, 61 i 153.

³ Šesta krajiška NOU brigada

⁴ Uroš Drenović, četnički komandant. Poginuo 1944 god. na nje- mačkom tenku kod Čadavice prilikom bombardovanja njemačke kolone od strane savezničkih aviona.

⁵ Siljegović

**NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU DIVIZIJE OD 14 AVGUSTA
1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA NAPAD NA RUD-
NIK BREZU¹**

Š T A B
V N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA
Pov. br. SI.
Dne 14.VIII/1943 god.

ŠTABU I BRIGADE

P o l o ž a j

Usljedi velikih uspjeha Crvene armije na Istočnom frontu i krupnih događaja u Italiji, nastala je velika pometnja kod okupatora i njegovih slugu u našoj zemlji. Aktivnost jedinica NOV i POJ u mnogome je doprinijela da se stvori nesnosno stanje kod okupatorske vojske u našoj zemlji, a kod ustaške i hrvatske vojske već sada nastaje bezglavost i raspadanje jedinica. Tako je XIII pukovnija potpuno se raspala i veliki broj vojnika prešao je na našu stranu.² (Samo njih 400 došlo je pod punom ratnom spremom na sektor Vukovskog. Vrhovni štab javlja o prelasku domobranskih jedinica na našu stranu na mnogim mjestima.

Usljedi ovakve povoljne političke situacije i pred naše jedinice postavljen je zadatak punog aktiviranja i udara po neprijatelju po garnizonima i komunikacijama na našem sektoru. Naročito važna je aktivnost tamo gdje ima domobranskih jedinica, kod kojih je moral najslabiji i na komunikacijama koje su za okupatora najvažnije.

Prema podacima koje smo dobili od vašeg Ob. centra, na komunikaciji Visoko—Rajlovac nalaze se domobranske posade. Na komunikaciji Vareš—Breza nalaze se manje neprijateljske snage, u Brezi dvije satnije, a u Varešu jedna satnija »Vražje divizije«. Prema tome na ovim komunikacijama mogu da se izvedu uspješne akcije i da se ove hrvat, jedinice potpuno razbiju.

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5—6, k. 781.

² Vidi dok. br. 182. Redakcija je objavila ovaj dokumenat u izvodu. Opširnije o moralno-političkom stanju jedinica ove pukovnije videti dokumenat u celini u arhivi Vojnoistoriskog instituta 11/13—1, k. 117.

Dajemo zadatak vašoj brigadi da sa tri bataljona, bez komora, izvrši brz pokret za Rudnik Brezu,³ da likvidira tamošnju posadu i da uništi rudnik. Važnost Rudnika Breze poslije uništenja Kaknja za neprijatelja je velika, jer jedino iz toga Rudnika može da snabdijeva željezaru Vareš sa ugljem. Satnije »Vražje divizije« koje su u Rudniku, poslije desetkovanja u borbama u C. Gori i Istočnoj Bosni, izgubile su mnogo od svoje borbenosti, pogotovo u današnjoj vojničkoj situaciji.

Pokret brigade treba da izvršite što prije i to 15. ov. mj uveče. Brigadnu i bataljonske komore treba da pošaljete dublje u oslobođenu teritoriju. Zgodno mjesto za njih bila bi Bistrica, odakle se mogu DO potrebi dobro skloniti. Sa jedinicama treba da povedete što više praznih tovarnih konja radi evakuisanja. Ove tovarne konje upotrebite za evakuaciju dinamita koji nam je sad najpotrebniji.

Pri pokretu za Brezu obavezno sastanite se sa štabom Visočko-Fojničkog odreda koga treba da uvrstite među vaše jedinice za ovu akciju. Stab odreda treba da vam iznese vojno-političko stanje odreda, naoružanje, borbenost, brojno stanje i izgled za povećanje odreda. Sve ove podatke po vašem povratku da nam dostavite. Po opštem stanju u odredu javićete nam da li bi nešto trebalo izmijeniti ili popuniti u komandnom kadru, kao i o predlozima koje bi imao štab odreda.

Po likvidaciji Rudnika i prema snagama neprijatelja u okolini, ocijenite koju bi još akciju mogli uspješno da izvršite. U svakom slučaju izvršite rušenje pruge a po mogućnosti najbolje bi bilo da se unište stanična postrojenja na obližnjim željezničkim stanicama. Najviše bi trebali da se zadržite tri do četiri dana na ovome zadatku zbog daljih zadataka naše divizije. Vjerovatno je da će neprijatelj brzo reagirati i nikako nemojte dozvoliti da vam onemogući povratak preko rijeke Bosne.

Nastojte da ostavite najbolji utisak u selima i kod naroda sa kojim budete dolazili u dodir, te ih pozivajte na opštu mobilizaciju protiv neprijatelja. Možda će se moći u Rudniku mobilisati nešto radnika, koje svakako zadržite u vašoj brigadi. Izdajte naređenje vašem batalionu kod bolnice, da istu premjesti kod sela⁴ selo (sekcija Prozor). Najbolji put za seljenje bolnice je preko Fojnice, no pazite da kroz grad prođe bez ikakvog zadržavanja i po noći. Sa bolnicom treba da pođe i jedan član Polit-odjela. Upozorite ih da se bolesnici po lijepom vremenu ne smiju zadržavati po kućama, kao što to sada čine. Kad se bolnica smjesti, vaš bataljon možda ćemo poslati

u akciju zajedno sa IV brigadom ili samostalno na neku zasjedu. O tome javite štabu bataljona. U daljim akcijama vaše brigade, ukoliko se ne izmijeni situacija, biće brigada u cjelini.

IV brigada će istih dana izvršiti nekoliko akcija na sektoru Travnik—Busovača. U kombinaciji je napad na garnizon u Busovači.⁵

XI brigada sa dva bataljona nalaziće se na sektoru G. Vakuf—Prozor—Bugojno,⁶ u kome je 300 ustaša i 100 milicionera.

Štab divizije premjestiće se oko s. Klisura—Carev Dol i vezu sa nama održavajte preko komande mjesta Fojnica, ili preko vaše bolnice. Po prvoj akciji pošaljite nam izvještaj.

Sa brigadom se povratite na sektor Kreševa.

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkom

K-dant

BR. 34

IZVJEŠTAJ ŠTABA RIBNIČKOG NOP ODREDA OD 14 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU ČETVRTE NOU DIVIZIJE O RASPOREDU JEDINICA I DALJIM NAMJERAMA¹

**STAB RIBNIČKOG N.O.P.
ODREDA
Položaj**

DRUGARSKOM ŠTABU IV N.O.U. DIVIZIJE

Negdje

Mi se nalazimo sa našim snagama na liniji: Čađavica—Sitnica—Banjica i to III bataljon sa dvije čete nalazi se na Čađavici. Pale se bunker, prekopava cesta, a jedna je četa otišla da sruši čupriju u Ponoru.

Na Sitnici se nalazi II bataljon sa dvije čete i on vrši prekopavanje ceste između Sitnice i Čađavice. Naš I bataljon

⁵ Vidi dok. br. 79 i 118.

⁶ Vidi dok. br. 118.

¹ Original, pisan zelenim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 21—2, k. 766.

se nalazi u Banjici sa tri čete i to na grebenu između Donjeg i Gornjeg Ratkova s ovu stranu rijeke Banjice.

Juče je bilo malo borbe sa bandom na Čađavici i na Okruglici. Naš II bataljon zarobio je na Okruglici jednu kuhinju četničku. Žrtava nismo imali. Predao se jedan četnik iz Treskovca. Nešto smo ljudstva mobilisali na ovim sektorima.

Danas je banda tukla iz bacača naš II bataljon na Sitnici sa glavice od Saića, a i nekoliko plotuna su opalili iz pušaka i p. mitraljeza.

Za sutra smo zakazali zbor u D. Ratkovu a onda ćemo kretati dalje.

Dati mi mo[^]li kretati dalje potrebno bi bilo da snage VI brigade krenu paralelno s nama i to: Jedan bataljon preko Mrkonjića, gdje bi uhvatio vezu sa snagama X divizije, koje bi mu ujedno štatile desni bok, za Surjan, a odatle dalje kroz Manjaču. Drugi bataljon lijevo preko Slatine preko Gradaca za Ponor a odatle dalje prema Dubici. Treći bataljon Čađavica — Sitnica — Dujakovci. Ovaj bataljon bi održavao vezu sa našim bataljonom koji bi bio na našem desnom krilu.²

Ukoliko usvojite ovaj predlog mi bi sa našim snagama krenuli preko Gornjeg Ratkova, Sokolova, tako da bi zahvatili i očistili od četničke bande Sokolovo, Kozicu i Tramošnju i nadržali paralelno sa snagama VI brigade u pravcu Han Kola a po mogućnosti i dalje.

Četnici od teškog oružja imaju dva bacača teška. Gradački četnici koji se nalaze nama za leđima razbili su se u petorke sa zadatkom da ubijaju kurire i pojedince iz zasjede. Njih ima oko 35 svega.

Dvije čete su nam odsutne i to jedna od III bataljona, koja se nalazi u Vrbljanima, a jedna četa II bataljona otišla u pratnju omladine za Prekaju. Formirali smo još jednu četu koju smo ostavili u Ribniku koja ima zadatak da kontroliše teren i obavlja terenske poslove. Ovu četu smo formirali od sva tri bataljona, tj. izdvojili smo one borce koji nisu za veće pokrete zbog bolesti. Ova novoformirana četa za sada broji oko 30 karabina, ali ćemo je još povećati.

Javite nam šta ima novo?

Uz drugarske pozdrave

S. F. — S. N.

14/VIII-43 god.

Pol. komesar
Obrad

Komandant
Milan N. Zorić

**PETNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA DRVARSKOG
NOP ODREDA ŠTABU ČETVIRTE NOU DIVIZIJE O AKCI-
JAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 28 JULA DO 13 AVGU-
STA 1943 GODINE¹**

**STAB
DRVARSKOG N.O.P. ODREDA**
Br. si.
14-VIII-1943 g.

ŠTABU IV N.O. UDARNE DIVIZIJE I
ŠTABU GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA

Položaj

**PETNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ AKCIJA DRVARSKOG
N.O.P. ODREDA**

Dostavljamo Vam petnaestodnevni izvještaj o brojnom stanju ljudstva i druge ratne spremu. Dostavljamo ujedno i petnaestodnevni izvještaj akcija Drvarskog N.O.P. odreda.

Udarni bataljon

U vremenu od 1-VIII pa do 13-VIII o.g. Bataljon je imao sljedeće akcije:

28-VII-Bataljon je imao zadatak da napravi zasjedu po vrh same bolnice koja se nalazi u selu Otaševac. Tog istog dana je jedna četa tog bataljona vodila borbu sa četničkom bandom i uspjela je da ih povрати prema Oštrelju. Naših žrtava nije bilo dok neprijateljske nismo mogli konkretno da ustanovimo.

29-VII-Cio bataljon je imao pokret do sela Drinića, gdje je naveče izvršio napad na četnički logor. Četnici, uspjevši špijunažom, doznali su za naše namjere i uspjeli su da se izvuku iz Drinića za Petrovac. Zarobljen je manji dio ratnog materijala.

30-VII- Cio bataljon je bio na zasjedi oko Drinića i kontrolisanja komunikacije Petrovac—Bravsko, ali bez ikakvih promjena.

31-VII-Cio bataljon je bio na zasjedi komunikacije Petrovac—Bravski Vaganac, gdje je dočekaо jednu kolonu od tri

kamiona. Uspio je da zarobi sljedeće: jednog živog njemačkog podoficira . . . jedan puš. mitr. (»šarac«) i drugog ratnog materijala. I uspjevši da spali 1 kamion, dok su im ostali pobjegli za Petrovac puni ranjenih i mrtvih. Cio bat. povukao se u Šobatovac.

1-VIII-Dvije čete tog bat. imale su pokret iz Sobotovca prema Srnetici, gdje su [se] cio dan odmarale. Dok je jedna četa tog bat. bila na odmoru na Bravsku.

2-VIII-Dvije čete tog bat. imale su odmor pod samom Srneticom u šumi, dok je jedna četa napravila pokret iz Dravska u Smoljanu, gdje su bili cio dan na odmoru isturivši samo jače patrole po čukama.

3-VIII-Jedna četa tog bat. krenula je od Srnetice u Smoljanu, dok je druga četa bila preko noći na zasjedi kod Zdenog Dola, i u jutro rano imala je pokret u Smoljanu, gdje je cio bataljon imao odmor.

4-VIII-Dvije čete imale su pokret iz Smoljane za Marjanović, gdje su imale zadatak da mobilišu ljudstvo. I uspjevši da mobilišu jedan dio tog stanovništva. Dok je Treća četa, isturivši jače patrole kod Marjanovića Dola s namjerom da izviđaju neprijateljski pokret.

5-VIII- Cio bataljon je imao pokret za B. Vaganac gdje je taj dan mobilisao ljudstvo tog stanovništva.

6-VIII-Cio bataljon je imao pokret prema Drvaru gdje je posvetio cio dan na kupanje, parenje odijela i krpljenje veša.

7-VIII-Cio bataljon je imao odmor u selu Bastasi, gdje je proveo taj dan na odmoru gdje su se borci okupali i odmarali.

8-VIII-Cio bat. imao je odmor kao i 6 i 7 o.m. u Bastasima.

9-VIII-Cio bataljon je pretresao šumu kod Podova i Zaglavice, gdje su četnici imali namjeru da izvrše napad na logor ali bez uspjeha.

10-VIII-Cio bataljon je izvršio pokret za Drinić, gdje je u samoj šumi prenoćio.

11-VIII-Cio bataljon je bio u zasjedi prema Driniću, ali bez ikakvih promjena.

12-VIII-Cio bataljon je imao pokret prema Bravskom Vagancu gdje je postavio zasjedu na komunikaciji Petrovac—Bravsko, ali bez ikakvih promjena.

Petrovački bataljon

28-VII-Bataljon je imao odmor povrh same Smoljane ali bez ikakvih naročitih promjena.

29-VII- Cio bataljon u sadejstvu Udarnog bat. likvidirao je četničku bandu iz sela Drinića.

30-VII-Bataljon je imao odmaranje u Bravskom Vagancu **isturivši** malo jače patrole na izviđanje.

31-VII-Cio bataljon je imao zasjedu sa Udarnim bat. na komunikaciji Petrovac—Bravski Vaganac, gdje je vođena borba sa uspjehom.

1-VIII-Cio bataljon je imao odmaranje na Srnetici.

2-VIII-Bataljon je imao zasjedu na Grlima prema Petrovcu, ali bez ikakvih promjena.

3-VIII-Bataljon je imao zasjedu u Grlima, gdje je ostao do 12 čas., odakle je krenuo u Krnju Jelu.

4-VIII-Bataljon je bio na odmaranju u Krnjoj Jeli, odakle se prebacio preko noći u Skakavac, gdje je izvršio mobilizaciju ljudstva.

5-VIII-Cio bataljon je imao odmaranje u Skakavcu, gdje je koristio odmor u diskusiji proteklih akcija.

6-VIII-Imali su pokret za Krndiju i imali su borbu sa neprijateljem imavši dvojicu ranjenih. Dok je neprijatelj po izjavi boraca imao dva mrtva i nekoliko ranjena.

7-VIII- Imali su pokret za Ogumaču, gdje su popunjavali bataljon sa ljudstvom kojeg su mobilisali.

8-VIII-Jedan dio tog bataljona bio je na odmaranju u Smoljani a drugi dio u Driniću.

9-VIII-Cio bataljon je bio na odmaranju kao i na 6 o.m.

10-VIII-Cio bataljon je odmarao i jedan dio tog bataljona je išao na zasjedu s namjerom da otme blago koje je bilo upućeno za četnike, i uspjeli su da vrata to blago.

11-VIII Cio bataljon je imao pokret za Krnjeušu.

12-VIII- Imao je odmor fuj Krnjeuši, iskoristivši taj odmor u diskusiji o proteklim akcijama.

Drvarska četa

U vremenu od 28-VII ova četa se bavila većinom zasjedama koje nisu tako bile uspješne jer su neprijatelji imali dobru ob. službu.

3-VIII- Ova četa je bila na zasjedi povrh Torbičina Vaganca, ali bez ikakvih promjena.

5-VIII- Četa je išla prema Oštrelju da provjeri da li se ko nalazi u samom Oštrelju, jer smo bili obaviješteni da se je neprijatelj povukao, ali je ustanovljeno da se neprijatelj još nalazi.

Ova četa se je prebacivala s vremena na vrijeme po tere-nima kojim boravi, i to prema situaciji.

Vakufska četa

U vremenu od 28-VII do 6.VIII. ova četa se je bavila na položajima i to: Baukovoju Glavici, Torbičinom Vagancu, M. Satornici, Zaglavici. Ista je postavljala zasjede preko noći ali su bile bez uspjeha.

8-VIII-Ova četa je uspjela da uhvati vezu sa III Ličkom brigadom, gdje su dobili neke podatke o neprijateljskoj namjeri i o njegovom naoružanju.

9-VIII- Ova četa je bila na zasjedi Tu] V. Stjenjanima, gdje je istog dana neprijatelj naišao na [Velike] Stjenjane i borba je vođena i ista je uspjela da neprijatelja vrati.

U vremenu od 9-VIII do 13-VIII ova četa je bila na položaju i to: V. Stjenjanima, Ajzeru, Dobropolju, Prodolju.

Bihaćki bataljon

Pošto je ovaj bataljon tek formiran te prema tome do sad nije imao oružja da bi mogao vršiti kakve akcije, te o daljnjim akcijama koje bude imao taj bataljon mi ćemo vam poslati u daljnjim izvještajima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Boro²

Komandant:
si. odsutan

(M.P.)

**UPUTSTVA ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 18
AVGUSTA 1943 GOD. POTČINJENIM JEDINICAMA O UNU-
TRAŠNJEM REDU I DISCIPLINI¹**

**STAB I PROLETERSKE
DIVIZIJE
NO. VOJSKE JUGOSLAVIJE
N.Br. 1
16 avgusta 1943 g.
u Dubravi**

U P U T S T V A

Iz vojničkih pravila o postupku, radu, redu i disciplini kod jedinica ove divizije.

Naša Narodnooslobodilačka vojska izrasla je u brigade, divizije i korpuse, spremna i sposobna da izvrši sve vojničke zadatke. Osnovni nedostatak naših jedinica je taj što mi ni do danas nismo uspeli da uzdignemo red i disciplinu na zavidnu visinu, bez koje se jedna vojska ne može nazvati vojskom. Ovim uputstvima se želi da se barem unekoliko da osnov za uvođenje vojničkog reda, rada, discipline i ophođenja mlađih naspram starijih i obratno, koja će služiti dotle dok se ne izdaju pravila i propisi za svu vojsku od strane Vrhovne komande.

I. Red u logoru

Svaka jedinica po dolasku u logor — mesto kraćeg ili dužeg stanovanja treba da učini sledeće:

a) Odrediti mesto logorovanja desetina, vodova, četa, bataljona itd. Svaki starešina odvodi svojit.jedinicu na određeno mesto, gde vojnici ostavljaju svoju spremu, pa ako imaju šatorska krila, sastavljaju šatore, ako pak ne onda prave kolibice po desetinama ili poludesetinama od granja ili lišća.

b) Odrediti mesto konjušnice pozadi logora, tako da svi konji jednog bataljona, ako bataljon ceo logoruje, budu na jednom mestu, ovo ako pokriveno mesto dozvoljava, u protivnom po četama.

c) Ako postoji izvorska voda postaviti odmah stražara kod izvora—česme, tako da se voda ne zamuti. Trupni lekar će pregledati vodu da li se može piti ili ne. Ako pak ne postoje izvori već potok ili reka, onda vodu izdeliti i obeležiti i natpisima na

gornjem toku »voda za piće«, zatim »voda za kuvanje«, »voda za pojenje konja«, »voda za umivanje« i »voda za pranje rublja«. Ovu vodu će takođe pregledati trupni lekar, da li se može piti, ali pre pića kuvati.

d) Odrediti mesto kuhinje, gde će se kuvati hrana, kao i mesta gde će se klati stoka. Stoku treba klati po mogućstvu van logora i blizu tekuće vode.

e) Odrediti mesto nužnika dalje od logora, tako da se nužda ne vrši svuda u logoru. Ako se na mestu logorovanja [bude] 2 i više dana, onda obavezno kopati nužnik u vidu rova i svakog dana posipati manjim slojem zemlje.

Svaki logor treba da ima svoju logorsku stražu radi obezbeđenja logora. Stražari ne puštaju nikoga u krug logora bez odobrenja komandira straže, a ovaj dok mu to starešina—komandant logora ili dežurni u logoru ne odobri.

f) Bataljoni će redovno određivati svakoga dana dežurne oficire u bataljonu, a čete dežurnog podoficira u četi (dežurni oficir u bataljonu je ujedno i dežurni oficir u logoru, kome su ujedno potčinjeni i svi dežurni podoficiri).

Dužnost dežurnog oficira u logoru je da se stara o redu u logoru, da kontroliše rad straže, da voda bude podeljena na otseke, da se hrana sprema na vreme, prisustvuje deljenju hrane, da se preko intendanture stara za stočnu hranu itd. Sva vojnička odeljenja ili pojedinci pri polasku iz logora na kakve zadatke, ili po privatnom poslu, moraju se javiti dežurnom u logoru pri polasku i povratku.

Svako jutro dežurni četa prikupljaju od desetara brojno stanje ljudi, broj javljenih za raport i lekarsku pomoć i o ovome raportiraju komandiru jedinice a potom odlaze i o svemu ovome raportiraju dežurnom oficiru u logoru. Dežurni oficir u logoru kada prikupi sve podatke raportira komandantu logora o broju javljenih za raport i lekarsku pomoć. Sve javljene za lekarsku pomoć odvodi lekaru na pregled, prisustvuje pregledu i ako je potrebno pribavlja potreban broj konia za transport težih ranjenika za bolnicu. Javljene za raport postrojava u određeno vreme komandantu logora—bataljona i za vreme vršenja raporta stoji na desnom krilu postrojenih. Kada komandant završi raport, komanduje »na svoja mesta«. Vojnici pozdravljaju, okreću se nalevo krufj i odlaze.

Dežurni u bataljonu—logoru sastavlja svakodnevno brojno stanje vojnika i stoke, po spisku u rashodu i na licu po priloženom obrascu pod a).

Kada stariii pretpostavljeni starešina uđe u logor, dežurni oficir u logoru raportira mu o brojnom stanju vojnika i stoke,

kao i šta vojnici u tom vremenu rade, prati pretpostavljenog za sve vreme obilaska oko logora.

Za vreme deljenja hrane dežurni oficiri i podoficiri stoje pored kazana i staraju se o tome da se prvenstveno odvoji hrana za one u rashodu a potom naređuju da se hrana deli ostalima. Porcije za prijem hrane kod vojnika moraju biti potpuno čiste. Ako dežurni primeti da je kome porcija ili kašika nečista, vraća ih da iste operu a po tome da dođu da prime hranu. Svako jutro dežurni četa odvode vojnike na umivanje na određeno mesto ili unapred pripreme vodu i donose u logor na umivanje. Dežurni u četi staraju se da u logoru za vreme obedovanja uvek ima vode za piće.

Svaki bataljon ima svoga referenta saniteta i higijeničara. Dužnost ovih je da se staraju za zdravlje vojnika, da ovi budu uvek čisti, oprani i pareni, da su umiveni, obrijani i ošišani, da je veš kod vojnika redovno čist, da u maršu odrede mesto, gde mogu vojnici piti vodu, a gde ne mogu, da redovno obilaze kuhinju i kontrolišu red i čistoću i da daju izvesna uputstva u tom smislu.

II. Pripreme za marš

Pre polaska na marš desetari, vodnici, komandiri i komandanti pregledaju da li je jedinica sposobna za pokret, da li je obuća kod vojnika ispravna da može izdržati predviđeni marš, pregledaju da li je odelo zakrpljeno, pregledaju oružje, stoku da li je potkovana, pa ako se desi slučaj kakve neispravnosti, dovesti ih u red pre polaska na marš onako kako to mogućnosti dozvoljavaju. Svaki vojnik treba po mogućstvu da ima čiste krpe ili čarape za noge, da ima parče loja sa kojim obavezno pre polaska na marš da namaže tabane, a da ne bi dobio naboje za vreme maršovanja. Svaki vojnik pre polaska na marš treba da napuni čaturicu sa vodom, koju ne sme piti pre polaska, tako da se kod usputnih izvora ne bi vojnici zadržavali oko punjenja i pića vode, čime se usporava i otežava kretanje. Sve pretpostavljene starešine u svojim jedinicama vrše pregled tovarnih konja, da li su dobro natovareni i kao takvi da li mogu vršiti—izdržati dnevni marš bez zastoja i pretovarivanja.

III. Maršovanje

Za sve vreme marša borci i jedinice moraju ići disciplinovano, onako kako to komandant kolone naredi. Vojnici moraju održavati red u koloni kao i određeno otstojanje. Na maršu nose oružje onako kako im je to najzgodnije, no s tim da ne smetaju ostalim borcima u koloni. Vojnici ne mogu izići iz stroja dok se ne jave svom desetaru, tako da on uvek i na sva-

kom mestu zna tačno gde mu je koji vojnik, i ako se na vreme ne vrati da zna gde mu je ostao. Za vreme marša komandanti kolona određivaće redovno zastan da bi se vojnici odmorili i bili sposobni za dalje produženje marša. Zastanke dati: na svakih 50 minuta marša deset minuta odmora, tj. ako to stvor zemljišta i pokrivenost dozvoljavaju. Vojnici na zastanku treba da se preobuju ako ih obuća ubija, da se umiju ako je voda blizu, no da istu ne piju odmah, već pred polazak, da dovedu svu spremu u ispravnost, sprema se za dalji pokret.

Za vreme marša treba održavati čvrstu vezu u koloni. Ukoliko se gde veza prekine, začetni ostaje i sačekuje one koji su prekinuli vezu. Sledeći vojnik ispred odmakne se toliko da može videti onoga koji je ostao za vezu pa i sam stane itd., sve dok se veza ne uhvati, a potom svi pređu na određeno otstojanje u koloni.

Ako u jednoj koloni maršuje više bataljona između kojih ima izvesnog većeg otstojanja, a idu istim pravcem, uvek ima na raskrsnicama ostavljati vezu ili napisati NN bataljon ili ime komandanta, obeležavajući pravac kuda je otišao.

Svaki komandant kolone određivaće izvesne jedinice koje će se kretati na začetju kolone zajedno sa lekarom i dežurnim u bataljonu. Dužnost ove jedinice, dežurnog i lekara jeste da vrše policijsko-sanitetsku službu u koloni, tj. da ne dozvole da ni jedan vojnik iz kolone ne izostane pozadi njih, već da iste nateraju da idu u stroju sa svojom jedinicom. Sa ovim će se potpuno izbeći rasturanje boraca iz jedinica i onemogućiti zalaženje po selima radi ma kakvih neslužbenih poslova. Sve vojnike koji se razbole za vreme marša i zastanu, ova jedinica je dužna da transportuje dalje iste sa sredstvima kojima raspolaze, onako kako to lekar—referent saniteta bude našao za potrebno.

IV. Ophođenje

Pretpostavljeni i potčinjeni ophode se jedan prema drugome za vreme službe vojnički. Svaki vojnik je dužan da pozdravi pretpostavljenog i starijeg dizanjem desne ruke sa stisnutom pesnicom okrenutom napred na slepoočnici, ako vojnik nosi pušku onda spusti desnu ruku niz remnik, hvata za vrat kundaka i okreće glavu prema starešini. Svaki pretpostavljeni i stariji dužan je otpozdraviti potčinjenog ili mlađeg na isti način. Vojnik mora pozdraviti kako oficire tako i podoficire, u koje se računaju i desetari. Pored propisanih pozdrava rukom i puškom jedan drugog pozdravljaju sa »zdravo«. Pozdrav sa »Smrt fašizmu ...« se ne upotrebljava za pojedinačne pozdrave. Ovaj pozdrav će starešine upotrebiti kada prime raport

izvesnog komandanta—komandira jedinice i priđu istoj, pozdravljajući sa »NN bataljon, smrt fašizmu«, našta mu vojnici odgovaraju složno »Sloboda narodu«.

Pozdravljanje se vrši i to svaki pojedinac starijeg i ravnog sebi. Jedinice po stroju pozdravljaju po komandi pretpostavljenog. Pojedinačno se iz stroja ne pozdravlja rukom ni puškom već se samo stane mirno, ukoliko se jedinica nalazi postrojena ili uopšte je na mestu, ako starešina jedinice već ne» bude komandovao »mirno« i »pozdrav«. Kada se jedinica kreće, starijeg i pretpostavljenog pozdravlja komandir—komandant jedinice, dok ostali vojnici u stroju ne pozdravljaju bez komande.

V. Raportiranje

Vojnici koji prilaze starešini sa izvesnim izveštajem istome prilaze na otstojanje sa koga mogu raportirati starešini (oko 2 m). Pozdravljaju starešine i raportiraju sa »druže poručniče ili pukovniče« i iskažu zašto su došli, na pr.: »Druže poručniče, doneo sam puškomitraljez sa opravke«. Prilikom svakog prijema usmenog naređenja vojnik ponavlja izdato mu naređenje, da bi se pretpostavljeni, stariji uverio da je ovaj razumeo — pa tek [onda] odlazi. Kada vojnik izvrši izdato mu naređenje i vrati se, raportira starešini da je naređenje izvršio.

VI. Smotra

Smotra trupa vrši se u više slučajeva, u logoru jedne jedinice sa kojom se želi pregledati sprema, oružje, materijal i prostorije jedinice, kao i u svečanim prilikama.

Za izvršenje smotre jedinica (jedne brigade ili ma koje veće jedinice) postrojavaju se u jednoj ili dve linije, tj. bataljon pored bataljona levo na rastojanju dvadeset koraka jedan od drugog. Svaki bataljon postrojava svoje čete u »razvijenom frontu« na otstojanju od sedam koraka jedna iza druge. Komandanti bataljona su na dvadeset koraka ispred svojih bataljona. Komandiri četa stoje na pet koraka ispred svojih četa, dok su vodnici na desnom krilu svojih vodova. Ovako postrojeni bataljoni čekaju dolazak pretpostavljenoga, koji će smotru vršiti. Zastave se postavljaju sa ostala tri člana Štaba na pet koraka desno od krila bataljona.

Kada pretpostavljeni naiđe, komandant bataljona komanduje *naglasnom komandom* »bataljon mirno«, »bataljon o desno rame«, »bataljon na levo—desno«. Komandiri četa prihvataju komandu i komanduju jednovremeno—složno *izvršnom komandom*. Za vreme komandovanja komandanti i komandiri okrenuti su prema stroju, a potom se okreću nalevo krug i pozdrav-

ljaju starešinu koji vrši smotru, a komandanti bataljona ako samostalno komanduju bataljonom izlaze na raport pretpostavljenom i raportiraju sa na pr.: »Druže majore, u stroju ima 520 vojnika, 30 mitraljeza, 2 bacača i 30 konja«. Starešina kada primi raport dolazi ispred sredine stroja i pozdravlja sa »N.N. bataljon—brigada, smrt fašizmu«, a potom produžava kroz jedinicu i vrši smotru.

**ZA STAB I PROLETERSKE DIVIZIJE
ZAMEN. KOMANDANTA
Mil.² R. Milojević**

ŠTABU III KRAJIŠKE BRIGADE. — Dostavljaju se prednja uputstva s tim da se ista raspišu i pošalju potčinjenim jedinicama te brigade na upravljanje po istim.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. komandanta
Mil. R. Milojević

BR. 37

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA ČETVRTE NOU DIVIZIJE OD
16 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU GRMEČKE GRUPE NOP
ODREDA O ČIŠĆENJU PODRUČJA MANJAČE OD OKUPA-
TORSKIH, USTAŠKIH I ČETNIČKIH JEDINICA I ZAHTEJ
ZA SADEJSTVO JEDINICAMA DIVIZIJE¹**

**STAB
IV N.O.U. DIVIZIJE
2 BOS. KORPUSA
Br. 401
16. VIII 1943 g.**

GRMEČKOJ GRUPI ODREDA

Na terenu

Dijelovi snaga ove divizije počeli su sa čišćenjem sektora Manjače od okupatora i narodnih izdajnika ustaša i četnika. Isto tako učestvuje u ovoj akciji i Ribnički odred, po naređenju Štaba II Bos. NOU korpusa. Ozbiljnije prodiranje prema Banjoj Luci i pruzi koja vodi Banja Luka — Prijedor počće 19 o.m. u 4 sata u jutro sa linije: lijeva obala Vrbasa, cesta

¹ Miloje

Jajce — Mrkonjić Grad, Gornje Ratkovo, Kozica. Ispred polaznog položaja na pomenutoj liniji nalaze se neprijateljske snage prilične jačine koje namjeravaju dati otpor,² pa prema tome naš napad mora biti ozbiljnije pripremljen i koordiniran sa susjednim snagama.

Da bi ova akcija uspjela po predviđenom planu, mi ćemo preduzeti sve mjere što se tiče naših raspoloživih snaga, da ovog puta u potpunosti likvidiramo četničke bande Drenovića i Mišića.

Vi bi trebali narediti Podgrmečkom odredu da se aktivizira prema Sanskom Mostu i Vrhpolju, a jednu četu da prebaci preko rijeke Sanice iznad Vrhpolja. Ova četa imala bi zadatak da kontroliše svaki pokret neprijateljski iz Vrhpolja i Sanskog Mosta u pravcu Ključa ili u pravcu Tramošnje, Kozice i da uhvati vezu sa lijevim krilom Ribničkog odreda na Crljeni (k. 522) i k. 753. Za izvršenje svog zadatka četa bi mogla startovati na položajima Krasulje — Obijaj, s tim da istura u pravcu Vrhpolja jače patrole kao i odjeljenja za vezu desno sa Ribničkim odredom a lijevo sa snagama svoga odreda. Ovo bi bilo potrebno utoliko što bi na taj način mogli slobodno operirati na pomenutom pravcu, kao i što bi mogli blagovremeno Reagirati neprijatelju ukoliko bi isti pokušao izvršiti napad u naš lijevi bok iz Vrhpolja ili Sanskog Mosta. Isto tako vi bi trebali narediti Podgrmečkom odredu da nam dostavlja podatke o stanju i promjenama u neprijateljskim garnizonima preko ove čete, kao i postarati se da nam vaš OC dostavlja što češće podatke o garnizonima Sanski Most — Prijedor itd.

Prednje vam dostavljamo radi znanja i preduzimanja potrebnih mjera u ovoj akciji.

Radi što bolje orijentacije snaga ove divizije i snaga vaše grupe, mi ćemo vas izvještavati o stanju na sektoru naših operacija.

Potvrdite prijem ovog dopisa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Sl. odsutan

(M.P.)

Komandant
Petar⁵

P.S.⁴ Naredite i Kozaračkom odredu da jednim dijelom snaga pritiskuje neprijatelja na pruzi B. Luka — Prijedor, kao i obavijestite iste o našim operacijama. — Naš Stab nalaziće se u Dolovima kod Čadavice.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE BRIGADE OD 16 AVGUSTA
1943 GOD. ŠTABU ČETVIRTE NOU DIVIZIJE O SITUACIJI
I RASPOREDU JEDINICA¹**

STAB
X KRAJ. N.O.U. BRIGADE
Br. si.
16-VIII-1943
— Položaj —

Š t a b u

IV NOU DIVIZIJE 2 BOS. "KORPUSA NOV i POJ

Položaj

Naša dva bataljona sa komandantom Brigade² i zamjenikom politkoma³ krenuli su na Petrovački sektor 16 o.mj. iz Grkovaca, radi mobilizacije ljudstva i razbijanja četničkih grupica koje se nalaze na tom sektoru. Jedan naš bataljon nalazi se na Tičevu sa zadatkom da osigurava posao koji se radi ovih dana, i po usmenom naređenju komandanta⁴ 2 Bos. korpusa da osigura put između Rora i Crnog Vrha radi prolaza naših drugova koji stižu u Štab 2 Bos. korpusa. Sa jednim bataljonom, politkomesarem i zamjenikom komandanta nalazimo se u Peuljama. U vezi sa Grahovsko-Peuljskim odredom šaljemo patrole i postavljamo zasjede četničkim grupicama. koje se još nalaze na ovom terenu, kao i to, pozivamo ih da se vrate svojim kućama.

Po usmenom naređenju druga komandanta divizije⁵ trebali smo sa Glamočko-Livanjskim i Grahovsko-Peuljskim¹ partizanskim odredom izvršiti akcije na neke ustaške milicije u Livanjskom Polju, ali dolaskom komandanta Korpusa i po njegovom usmenom naređenju te su akcije odgođene za sada, ali se još do danas nije predao nijedan četnik. —

Noću između 15 i 16 o.mj. jedna grupica seljaka—švercera od Glamoča naišla je iz Knina na našu patrolu u selu Grkov-

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3—1, k. 789 A.

² Velimir Knežević

* Gojko Rodić

⁴ Narodni heroj Slavko Rodić. Umro 1949 god. kao general-pukovnik JNA.

⁵ Branko Poljanac

cima. Na poziv patrole da stanu (njih je bilo na broju 7 muških i 1 ženska), oni su počeli bježati. Patrola je uspjela da uhvati njih 4 i tu jednu žensku, dok su druga dvojica pobjegla. Pri ovim uhvaćenim našli smo 300.000 kuna, koji su **DO** njihovom izgovoru prodali konje u Kninu i od drugih izbjeglica koje se nalaze u Kninu ponijeli njihovim porodicama. Također je pri njima nađeno još nekih sitnih stvari (5 hlaća, čakšira, papirića, kao i nešto cigareta). Jedni priznaju da su otišli prije tri nedelje u Knin uzimati so i da ih četnici zadržali da ne idu svojim kućama, dok je jedan priznao da je po naređenju četnika sa svojim konjima nosio teški mitraljez. Po njihovom izlaganju, pošto su prodali stoku, koliko su ponijeli para od kuće, kao i koliko su potrošili za vrijeme boravka u Kninu, ne slaže se, pa prema tome, mi smo im oduzeli novac, kao i druge stvari i uputili ih u Štab Glamočko-Livanjskog part. odreda, s tim da ih ti drugovi ispituju s obzirom što su sa tih terena i prema njihovim zaslugama da ih kazne. —

20.000 kuna dali smo Štabu Grahovsko-Peuljskog partizanskog odreda »Gavrila Principa«, dok se drugi novci nalaze kod nas.

Potvrđujemo prijem 20.000 kuna, koju smo svotu primili od Štaba te divizije, a priznanicu smo izgubili. Izgleda da je nehotice pocijepana. —

Sto se tiče radio-telegrafiste Brkljača, za istog Vam javljamo da je čovjek dosta nesposoban, bolestan, i smatramo da ne bi mogao vršiti tu dužnost za koju ga tražite. —

Drug komandant Velimir Knežević je sada komandant X K.N.O.U.D. i prema tome mogli bi se tamo obratiti da napiše onaj članak koji ste tražili (što se tiče avijacije). —

Također potvrđujemo prijem znakova raspoznavanja. —
Sa borbenim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
N.° Kotle

Zamj. komandanta
Sava

Sef Obc
M. Banjac

(M.P.)

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 16 AVGUSTA 1943 GOD. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA ČIŠĆENJE TERENA OD ČETNIKA¹

STAB XII KNOU BRIGADE

Str. Pov.Op. Broj 21
dana 16 avgusta 1943 g.

ŠTABOVIMA I, II i III BATALJONA,
PRATEĆEM VODU I REFERENTU SANITETA
OVE BRIGADE

Položaj

U vezi dosadašnjih uspjeha snaga ove brigade nad četničkom bandom na ovom sektoru, ovaj Štab donio je odluku da se i dalje nastavi proganjanje i uništavanje četničke bande i da joj se nigdje u blizini ne dozvoljava ma kakva koncentracija koja bi bila usmjerena prema našim snagama.

Na osnovu prednjeg snage I i III bataljona izvršiće pokret i to:

I bataljon 16 ov.mj. pravcem Dolovi, između Kijavca i Tisovca, Savića Dol — Krmine — Agino Selo — Grlići — Vučići i vratiti se u sastav brigade. Pokret izvršiti sa položaja na kojima se sada nalazi tačno u 24 časa. Kako se pretpostavlja da se četnička banda jednim dijelom snaga nalazi koncentrisana na okolnim položajima Krmine, to je potrebno da se prostor od sadašnjih položaja bataljona do Krmine pređe do u samu zoru i da se u Krminama osvane, kako bi se četnička banda, ukoliko se na nju naiđe, mogla iznenaditi.

III bataljon izvršiće pokret, danas 16 ov.mj., u 22 časa sa svim svojim snagama pravcem Vidovo Vrelo — Vučići — Grlići i Agino Selo. U Aginom Selu zadržati se sve dotle dok se I bataljon preko Krmine ne povрати do Agina Sela i kad se sa istim uhvati veza i kada I bataljon krene u sastav brigade, tada će III bataljon produžiti pravcem Bočac — Baljvine — Mokri Lug — Šolaji i preko Kostića i Radića povratiti se u sastav brigade.

Ovo kretanje bataljona potrebno je da se osjeti i politički i vojnički efekat na sektorima kroz koja se prolazi, da poza-

dina shvati da je to stvarno narodno-oslobodilačka vojska koja se bori za svoj narod, a s druge strane da se naglim i iznenadnim udarima naše snage četničkoj bandi nanesu osjetni gubici.

II bataljon sa svojim snagama ostaje na položajima koje i sada drži sa zadatkom da svojim manjim patrolama kontroliše sektor Viševice — komunikaciju K. Varoš — Skender — Preville — Vagani i Kijavac i u koliko te omanje patrole primijete ma kakav neprijateljski pokret da blagovremeno obavijeste svoj štab i ovaj štab brigade kako bi se u odsutnosti ostalih snaga naših bataljona mogle preduzeti mjere obezbjeđenja ili izvlačenja sa sadašnjih položaja. Ovo shvatiti kao najozbiljnije i patrolama koje se upućuju pravilno objasniti važnost njihovog patroliranja i zadatka.

Sa I bataljonom poći će politkomesar brigade drug Radoš.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Radoš

KOMANDANT
Mećava

u 11¹⁰h

BR. 40

**PETNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE
KRAJIŠKE NOU BRIGADE O AKCIJAMA IZVEDENIM
U PERIODU OD I DO 16 AVGUSTA 1943 GODINE¹**

STAB XII KNOU BRIGADE
Str. Pov. Op. Broj 22/43
dana 16 avgusta 1943 g.

15-dnevni izvještaj o
akcijama i vojnom radu
ove brigade dostavlja

ŠTABU XII NOU DIVIZIJE

Položaj

I Bataljon:

Od 1 do 7 ov. mj. bataljon se nalazio u Dabovcima kontrolišući teren iznad K. Varoši.

3 ov.mj. neprijatelj je u jačini jedne satnije i jednim bornim kolima pošao iz K. Varoši prema Vrbanjcima.² Snage ovog bataljona su ga dočekale i vratile natrag. Gubici neprijatelja su 1 mrtav i 3 ranjena, a naši bez gubitaka. 4 ov.mj. bataljon je krenuo u zasjedu na cesti K. Varoš — Čelinac, ali su ga civili primijetili i dojavili u K. Varoš. Neprijatelj je počeo artiljeriskom vatrom da tuče i primorao bataljon da se povuče. 5 ov.mj. došao je 1 oružnik iz K. Varoši i donio 2 puške, 100 metaka i 2 bombe. 6 ov.mj. neprijatelj je u jačini od 2 satnije krenuo iz K. Varoši prema položajima BNOP odreda, dok je cestom prema Vrbanjcima krenulo 2 tenka. Snage odreda nisu primile borbu, već su se snage ovog bataljona Drebacile preko Vrbanje, ispred tenkova, primile borbu i protjerale ga nazad. Kasnije je neprijatelj izvršio protivnapad sa jačim snagama i 8 tenkova uz jaku artiljerisku i minobacačku vatru, te su se snage ovog bataljona povukle. Borba je trajala 5 sati i u toj neprijatelj je pretrpio teške gubitke. Na mjestu gdje je vođena borba ostalo je 11 mrtvih dok je uspio da izvuče više mrtvih i ranjenih. Gubici s naše strane 1 mrtav i 1 ranjen drug. Zadržano je: 1 p. mitraljez »šarac«, 8 pušaka, 1 strojica sa 100 metaka, 1 tromblon sa 18 granata, oko 2000 metaka, 3 konja, 10 pari odijela, 10 pari cipela, 1 čizme. 8 ov.mj. bataljon se zbog neprijateljske artiljerijske vatre premjestio na Obodnik, 8 i 9 ov.mj. bataljon se odmarao u selu Rađićima. 9 ov.mj. bataljon je izvršio pokret za Agino Selo — Krmine gdje je vođio borbu sa četničkom bandom koju je protjerao. Zadržano je: 1 četnička kuhinja sa 2 kazana, oko 100 kg brašna, 4 šinjela i 40 metaka. 11 ov.mj. bataljon je izvršio pokret za Javorane gdje je vođena borba sa četničkom bandom. Ista je protjerana uz nepoznate gubitke, dok je 1 četnik uhvaćen. Zadržano je: 2 karabina, 2 opasača, 2 fišeklije, 1 bomba i 50 metaka. 12 ov.mj. bataljon se odmarao u selu Rađićima. 13 ov.mj. bataljon je zauzeo položaje Banovac — Previle na kojima je ostao do 15 ov.mj.

Za proteklih 15 dana s bataljonom je vođena strojevena obuka, pješadiski egzercir, i kad god su bili u pokretu vršena je borbena obuka. Za isto vrijeme održano je jedno vojno savjetovanje sa komandama četa. Također je prerađivan plan rada od 1 do 15 ov.mj. sa cijelim komandnim kadrom.

II Bataljon:

1 ov.mj. bataljon drži položaje Čukovac, prema četničkoj bandi. Sukoba nije bilo. Prerađivan je sa borcima plan rada,

služba izvidanja. 2 ov.mj. bataljon drži položaje Čukovac — Viševice. Rađeno sa borcima, desetarima i vodnicima: služba veze, obuka sa borcima na p. mitraljezu. Na ovoj obuci su borci shvatili pravu važnost službe veze. 3 ov.mj. bataljon drži položaje Rađići — Viševice. Neprijatelj je krenuo iz K. Varoši u jačini od 800 do 1000 vojnika, Nijemaca i kursista. Komandant brigade izvršio je sa jednom četom juriš, zarobili 1 vojnika kursistu sa svom spremom, 1000 metaka, nekoliko kapa i čutura, 1 signalni pištolj sa 12 raketa. Neprijatelj je imao 20 mrtvih i ranjenih, dok mi nismo imali gubitaka, a neprijatelj je bio primoran da se povuče. 4 ov.mj. bataljon drži iste položaje. 5 ov.mj. bataljon drži iste položaje. Održan je sastanak komandnog kadra bataljona na kome je prisutan bio komandant brigade. 6 ov.mj. bataljon drži iste položaje. Čete su prerađivale sa borcima ophođenje sa starješinama i stražarsku službu. 7 ov.mj. bataljon drži iste položaje. Komanda II čete održala je konferenciju cijele čete na kojoj su iznošene greške pojedinaca u borbi i van iste. Razvila se diskusija te je zaključeno da će se izbjegavati slične stvari. 8 ov.mj. bataljon drži iste položaje a sa jednom četom kreće prema četničkoj bandi koja se nalazila na Čukovcu. Borba je trajala jedan sat. Neprijatelj je bio nadmoćniji u ljudstvu i pretrpio je gubitke u 1 mrtvom i 2 ranjena. 9 ov.mj. bataljon drži iste položaje. I četa radila je sa borcima ocjenjivanje pravilnog otstojanja kod nišanjenja. 10 ov. mj. bataljon drži iste položaje, a sa jednom četom kreće na čišćenje terena Kijavac — Banovac. Nakon kratke borbe neprijatelj je pobjegao. Zaplijenjen je 1 p. mitraljez. Gubici neprijatelja nepoznati. 11 ov. mj. bataljon drži iste položaje. Pred svim borcima bataljona obrađivan je plan rada od 1 do 15 ov.mj., te svakodnevne greške, našto se je razvila diskusija. 12 ov.mj. bataljon drži iste položaje i odmara se. 13 ov. mj. bataljon drži iste položaje. Neprijatelj je u jačini jedne satnije krenuo iz K. Varoši, ali se povratio natrag.

14. ov.mj. bataljon kreće u akciju na četnike i komunikaciju B. Luka — K. Varoš. U ovoj akciji oparano je 1300 mt. pruge i uništeno: 2 tenka, 1 kamion i 1 mali njemački auto sa radio stanicom. Naneseni su gubici neprijatelju, Nijemcima i kursistima, u oko 50 mrtvih i ranjenih.³ Do plijena se nije došlo, jer je neprijatelj dobio pojačanje iz K. Varoši, te su se naše snage nakon petčasovne borbe povukle i u povlačenju progonile četnike, koji su za vrijeme borbe na komunikaciji pripuckavali s leđa i nanijeli im gubitke u 1 mrtvom i 2 ranjena. Naši gubici: 2 lakše ranjena i 4 druga ogrebena od gelera.

³ Vidi dok. br. 41 i 152.

III Bataljon:

Od 1 do 8 ov.mj. bataljon je logorovao u Kostićima i kontrolisao sektor Mokri Lug — Solaji — Paunovići — Kostići — Radići — Vidovo Vrelo. 9 ov.mj. bataljon se premjestio u Brbu-
roviće zbog mogućnosti bombardovanja, a sa istim zadatkom. 10 ov.mj. bataljon kontroliše isti sektor, dok sa jednom četom odlazi u Grliće i Vučica Brdo radi prikupljanja hrane. Od 11 do 13 ov.mj. bataljon kontroliše isti sektor, a jedna četa odlazi sa II bataljonom na komunikaciju K. Varoš — B. Luka. 14 ov. mj. bataljon sa jednom četom zauzima položaj Čukovac — Vidovo Vrelo da obezbijedi ostale snage od bande na pravcu Čemernica — Tisovac. Sa borcima je obrađivan pješadiski egzercir i stražarska služba. Održan je jedan sastanak komandnog kadra i jedan na kome je učestvovao komandant brigade. Zbog bolesti komandanta bataljona u ovom bataljonu nije za proteklih 15 dana dovoljno rađeno.

Vojno uzdizanje komandnog kadra i boraca: za posljednjih 15 dana vršeno je na osnovu plana izdatog od strane ovog štaba: »Svakodnevnne pogreške koje se pojavljuju kod nas, komandnog kadra i boraca, a koje treba iskorijeniti«, na osnovu pomenutog plana održani su sastanci komandnog kadra i sve navedene greške u planu, kao i mnoge druge, pretresane su i nastoji se da se otklone. Pri svakoj akciji prije polaska jedinica u borbu prethodno se održe časovi i pretrese se zadatak akcije na koju se polazi, zatim sastanak sa komandnim kadrom prije polaska u akciju kao i poslije akcije pretresaju se zapažanja i nepravilnosti prilikom izvršenja pojedinih zadataka. Zatim pri svakoj akciji i zadatku: pri maršu, u borbi, pri nastupanju streljačkim strojem, pri podvlačenju, privlačenju, osvajanju pojedinih položaja, postavljanje zasjeda na komunikaciji, pruži, pri rušenju pruge, pri dočeku neprijatelja, kada smo opkoljeni, u jurišu, u vršenju protivnapada itd.; u svim pomenutim slučajevima vrši se obuka kako komandnog kadra u rukovođenju svojim jedinicama u borbi, tako isto i borci se obučavaju kako i na koji način i u raznim momentima ima da nastupi u borbu. Osim toga iz strojevog egzercira prilikom prijema i predaje raporta rade se potrebna prestrojenja i puščane radnje iz pješadiskog egzercira. I još ponavljanje svega pređenoga.

Sa mobilizacijom na ovome sektoru ide vrlo teško, ali narednih 15 dana mobilizacija će se planski izvoditi.

Dezerterstva nije bilo.

Ishrana za sada na ovome sektoru može se reći da je dobra, ali je jednostavna. Voća nema, a nema ni povrća, sem

ponešto krompira koji se kuha sa mesom. Odjeća i obuća vrlo je slaba, uglavnom ljudstvo je obučeno u oputnjake.

Kulturno-prosvjetni rad vrlo je slab, ali je ovaj štab donio zaključak da se traži ma sa koje strane odgovarajući drug ili drugarica koji bi imali smisla za rad po kulturno-prosvjetnom radu čime će se i ovo popraviti.

Jedinice žive logorskim—vojničkim životom i drugarstvo je na dosta dobroj visini.

Kako štabovi bataljona, tako i komande četa izvršavaju sva naređenja i zadatke koji im se postavljaju bez pogovora.

Moral i disciplina ove brigade jeste na dostojnoj visini kako u pogledu borbenosti, tako i u pogledu privatnog života, kako u službi, tako i van službe.

Odnos vojske i stanovništva na ovom sektoru postavlja se pravilno, a i samo djelovanje naših snaga duže vremena, naročito na sektoru opštine S. Vakuf, stanovništvo se popravlja i svesrdnije prilazi vojsci bilo u pogledu ophođenja prema vojsci ili u pogledu davanja pojedinih potreba vojsci.

U ovoj brigadi nedostaje komandnog kadra, naročito zamj. komandanata bataljona, zamj. političkih komesara bataljona, a isto tako nema dovoljan broj zamj. politkomesara i po četama. Sam štab brigade nije popunjen. Nedostaje zamj. komandanta brigade, zamj. politkomesara brigade i ob. c. Radi se na uzdizanju komandnog kadra i uskoro će ga biti, ali uglavnom za sada ga nedostaje. U bataljonima i četama osjeća se prijeka potreba u popuni boraca, jer jedinice su dosta male, a osposobljene su za borbu, i one bi mogle primiti priličan broj novih ili starih boraca radi popune brigade, koja bi mogla primiti i izvršavati zadatke brigada.

Situacija na ovome sektoru je sljedeća: četnička banda ne pretstavlja nikakvu vojnu formaciju i u svako doba jedan bataljon ove brigade može da razbije ili da dočeka sve njihove koncentracije, ali ovoj brigadi je nemoguće očistiti ovaj sektor za kratko vrijeme od četnika zbog toga što je sektor veliki, a brigada, odnosno jedinice su male i ne mogu da obuhvate cio sektor, bilo klinovito ili streljačkim strojem, jer samo bi se na taj način mogli protjerati, pomlatiti ili pohvatati. Obzirom što četnička banda ima svoju pozadinu počev od Cukovca prema Javoranima i lijevo prema Vrbasu, a njihova je pozadina zato što mi svakodnevno ne djelujemo na pomenutim sektorima, mišljenja smo da bi na ovaj sektor trebala doći još jedna brigada, kako bi se četnička banda sa ovoga sektora može se reći samo protjerala i možda manjim dijelom uništila. Manjim dijelom uništila kaže se zato što pri svakom našem nastupanju četnička

banda većinom bježi pa iako kad [kad] koncentrično dočekaju, poslije kraće borbe opet se razbjegnu. Ovaj štab stvarao je plan napada na četničku bandu na razne načine i može se reći da ih je prilično kao živu snagu i uništila i tako reći nigdje se i ne pojavljuje, ali ipak ima slučajeva gdje omanje grupice pripućaju na naše patrole. Garnizon u K. Varoši prilično je veliki, oko 2 bojne, sa izvjesnim brojem motorizacije, koji se stalne mijenja, povremeno izlazi iz K. Varoši na okolne položaje radi odbijanja naših snaga od K. Varoši. Vojska koja se nalazi u K. Varoši jeste kursisti, Hrvati sa komandnim kadrom Nijemci, moderno naoružani sa savremenim naoružanjem iz sastava »Tigar« divizije.

Sto se tiče likvidacije K. Varoši mišljenja smo da situacija nije povoljna za to, već je bolje da se K. Varoš po mogućstvu uobruči i da ga svaki njegov izlazak iz K. Varoši košta u ljudstvu i materijalu, kao i da se više djeluje na komunikaciji K. Varoš—B. Luka, da se pokidaju svi željezni i kameni mostovi na pruzi i cesti i da se postavljaju zasjede na pomenutoj komunikaciji i sa jedne i druge strane komunikacije. U ovom slučaju potrebno bi bilo da neke jedinice djeluju sa desne strane pomenute komunikacije i da se snage sa desne i lijeve strane povezuju i da zajednički postavljaju zasjede. Tenkovi i kamioni efikasno se mogu uništavati sa protivtenkovskom puškom.

Usljed tako reći svakodnevnih borbi, bilo sa četničima ili sa bandom »Tigar« divizije,⁴ ova brigada ostala je sa malo municije, kako puščane, tako i za bacač. Isto tako potrebno je ovoj brigadi da promijeni sektor djelovanja, kako u pogledu ishrane, tako u pogledu odmora i popune brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Radoš

KOMANDANT
Mečava

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE BRIGADE OD
16 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DVANAESTE NOU DIVI-
ZIJE O AKCIJI IZVEDENOJ NA KOMUNIKACIJI BANJA
LUKA—KOTOR VAROŠ¹**

STAB XII KNOU BRIGADE

Str. pov. op. broj si.

Dana 16 avgusta 1943 g.

Izvještaj o akciji na
komunikaciji B. Lu-
ka — K. Varoš.

ŠTABU XII NOU DIVIZIJE

Položaj

Na dan 14 ov. mj. snage ove brigade (formirana udarna grupa od II i III bataljona) izvršila je pokret pravcem Vagani—Boljanići—Podosoje sa zadatkom da na tome pravcu razbije koncentracije četničke bande i da se spusti na komunikaciju K. Varoš—B. Luka, da sruši prugu i izvrši akciju na voz ili na kakvu motorizaciju ukoliko naiđe.

Akcija je uspjela. Na gore pomenutom pravcu četnici su razbijeni i protjerani prema Lipovcu i Memićima, a udarna grupa noću između 14 i 15 ov. mj. spustila se je na prugu i cestu K. Varoš—B. Luka, srušila pruge 1 i po km i u samu zoru u 5 časova ujutro u zasjedi dočekala jedan teretni kamion, 1 njemački automobil sa radio stanicom i 1 teški tenk od 15 pa i više tona. Zasjeda je otvorila vatru i borba je od strane neprijatelja primljena pod zaštitom tenka. Protivkolska puška sa dva metka uništila je teški kamion, koji se je odmah zapalio. Otvarana je vatra na tenk. Iz protivtenkovske puške opaljeno je više metaka, ali pošto je bio teški tenk, nije se mogao uništiti sve dotle dok mu nije otvorena vatra na točkove i bio je onesposobljen za pokret, ali je i dalje davao otpor iz tenka. Kada je tenk onesposobljen, primijećen je automobil sa radio stanicom i on je odmah uništen, ali su Nijemci uspjeli da uspostave vezu preko radio stanice sa K. Varoši i da traže pomoć. Pomoć iz K. Varoši stigla je prvo u jačini od 7 tenkova i 8 kamiona punih vojske. Pojačanje je dočekano. Prvi tenk koji je

naišao momentalno sa dva metka iz protivtenkovske puške je uništen. Bandi koja se vozila u kamionima nanosila su veliki gubici u mrtvim i ranjenim. Dajući otpor neprijatelj je dobijao i dalje pojačanja iz K. Varoši, da su kamioni tri puta po 8 dolazili puni vojske sa teškim bacačima i sa dva brdska topa. Iz svih automatskih oruđa i oružja koje je neprijatelj imao na raspoloženju: 7 tenkova, 5 teških bacača, pored malih raznog kalibra, tromblona i 2 brdska topa, otvorena je paklena vatra na položaje naše zasljedne. Borba se vodila od 5 sati ujutro do 10 prije podne strahovita. Kada je viđeno da [je] plijen koji je zadržati nemoguće izvući, zasljeda je povučena da se ne bi trpili nepotrebni gubici. Neprijatelj je i dalje otvarao strahovitu vatru i pod zaštitom pomenute vatre izvlačio svoje mrtve i ranjene, tovario ih u kamione i vozio ih za B. Luku i za K. Varoš.

Neprijatelju su nanijeti gubici: 50 mrtvih i ranjenih, ali više mrtvih, obzirom što je bila neposredna blizina i što je bio veliki brisani prostor i što je izbrojano, kada su izvlačili i tovarili na kamione. Uništena su 2 tenka, 1 teški kamion sa municijom, koji je izgorio, 1 njemački automobil sa radio stanicom i 1 motocikl. Naši gubici: 2 lakše ranjena i 4 sasvim malo ogrebeno od manjih gelera tenkovske granate.

Prilikom proganjanja četničke bande ubijen je 1 četnik i 5 ranjeno. Četnici se strahovito boje partizana, pogotovo od kad se saznalo da smo dobili oružje od Saveznika.

Uglavnom, udarna grupa izvršila je svoj postavljeni joj zadatak uspješno, i protivtenkovska puška, kao borbeno sredstvo protiv tenkova i kamiona, mitraljeskih gnjezdica, bacača i topova, na ovome sektoru na partizanski način ratovanja za naše jedinice vrlo je korisna. Nijemci su odmah primijetili da ih tuče neko novo oruđe i počeli su vikati »pancir, pancir«!, znajući da protivkolski top nije, a da ih strahovito tuče. Iz puške je ispaljeno 40 metaka. Moglo se je uništiti još mnogo više tenkova i kamiona, ali nije bila ponijeta sva municija. Na teški tenk najviše se opalilo metaka dok se nije ustanovilo da se oklop ne može probiti, već da se mora samo po točkovima oštetiti. Za protivtenkovsku pušku potrebno je više municije.

U ovoj borbi izginulo je najviše Nijemaca koji su išli iz B. Luke za K. Varoš.

U pomenutoj akciji, kao najbolji borac istakao se je vodnik II voda I čete II bataljona ove brigade drug Bobić Milan, koji je sa svojim vodom jurišao na teški tenk iz kojeg je davan otpor, te je drug Bobić lakše ranjen.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU:

Polit, otsutan

Mećava

**PRIJEDLOG ŠTABA ČETVRTE DIVIZIJE OD 17 AVGUSTA
1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
ZA SADEJSTVO SA DESETOM I DVANAESTOM DIVI-
ZIJOM¹**

ŠTABU II KORPUSA

Molimo Vas da naredite Štabu X divizije da uhvati vezu sa našim desnim krilom na Jezeru.² Mi nijesmo mogli uhvatiti vezu iako smo slali drugove na njihov sektor.

Izvijestite XII diviziju o našim operacijama,³ da bi Banjalučki odred mogao spriječiti prebacivanje i bježanje četnika preko VrbELsa.

Dalmatinska⁴ VII divizija već je stigla do Glamoča.

Dobro bi bilo da se orijentišu prema Kosovu; Sajkovački bataljon trebalo bi najhitnije pripojiti Grahovsko-peuljskom odredu »Gavrilo Princip« jer će isti dobiti nove zadatke.

S. F. S. N!

17-VIII-1943 g.

Kom. IV divizije

¹ Kopija originala, pisana mastiljavom olovkom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 27—2, k. 766 A.

² Vidi dok. br. 32.

* Vidi dok. br. 37.

⁴ Nije dalmatinska već Sedma hrvatska NOU divizija.

**PETNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE KOZARSKE
BRIGADE ŠTABU DVANAESTE NOU DIVIZIJE O AKCI-
JAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 29 JULA DO 14 AVGU-
STA 1943 GODINE¹**

Š T A B
V KK NOU BRIGADE
Br. 17 str. pov.
17 avgust 1943 god.
Položaj

Š T A B U XII NOU DIVIZIJE

Podnosimo vam izvještaj o vojnome radu i akcijama ove brigade od 29 jula 1943 g. do 14 — VIII — 1943 god.

29.VII.1943 god. I i II bataljon nalazili su se na liniji Gojakovac—Cerovica—Križ. III i IV bataljon na liniji Macino Brdo—Galjipovci—Lišnja—Vršani—Vijačani, sa zadatkom odbrane Prnjavora. Istog ovoga dana snage II bataljona vršile su čišćenje ustaškoga sela Omanjske, u selu je bilo 300 naoružanih domorodaca (legionara). Borba je trajala 1 sat. Neprijatelj je dao dosta jak otpor, ali je protjeran. Naši gubici 1 mrtav, neprijateljski nepoznati. Stanovništvo ovoga sela je vrlo neprijateljski raspoloženo prema nama. Zapaljena je 1 kuća koja je služila neprijatelju za stanovanje.

Istog dana uvečer, oko 21 čas, vršeno je čišćenje sela Bukovice od četnika. Poslije borbe od 20 minuta četnici su razbijeni i protjerani. Ranjen je četnički komandir Vidović Aleksa, koji je uspio pobjeći. Zarobljen je 1 čet. bolničar, koji je ostao u našim redovima. Narod je u ovome selu prijateljski raspoložen prema nama. Postupak naših boraca na visini.

30 — VII — 1943 god. III i IV bataljon ostali su na položajima kod Prnjavora. I i II bataljon na povratku iz akcije sa Tešnja i okolnih garnizona, bili su na liniji Ljeskove Vode — Pojezna.

31 — VII — 1943 god. III i IV bataljon ostali su na ranijim položajima. I bataljon smjestio se u Pojeznu, a II u Brestovu, sa zadatkom kontrole i zatvaranja pravaca od Dervente i Tešnja.

1 — VIII — 1943 god. Svi bataljoni ostaju na ranijim položajima. Vršiti se vojna obuka, pranje i parenje veša i mobilizacija ljudstva u brigadu.

Istog dana jedna četa III bataljona postavila je zasjedu četnicima Rade Radića prema Branešcima. Naišla je jedna patrola od 5 četnika. Dva četnika ubijena i 1 ranjen.

2— VIII — 1943 god. Svi bataljoni ovoga dana izvršili su smotru i organizovali proslavu dvogodišnjice Narodnooslobodilačke borbe² (Ilin-dan). Smotra i proslava održani su i uz prisustvo pozadine.

Istog dana do 20 časova bataljoni su uzeli sljedeći raspored: Brestovo—Tabak Ilova—Mačino Brdo—Galjipovci—Lišnja—Gajevi—Vršani—Branešci—Lavovo Brdo—Reljevac, sa zadatkom zatvaranja pravaca od Dervente i Klačnica, kao i od četnika Radića, Bundala, Forkape i Vinčića.

3 — VIII — 1943 god. I, II i III bataljon ostali su na starim položajima i odmor iskoristili u radu sa novoupisanim drugovima, vojničkim egzercirima, pranju i kupanju boraca. IV bataljon ovog dana u zoru napao je četnike Ljube Bundala u Orašju i Skucanima, da bi obezbijedio žetvu švapskog žita kod Lišnje. Četnici su imali 3 mrtva i 1 ranjenoga. Navečer bataljon se vratio na svoj stari položaj, pošto je prethodno izvukao požnjeveno žito.

4 — VIII — 1943 god. u zoru četničke bande Rade Radića napale su položaj III bataljona u Vršanima i Gajevima. Četničke bande Ljube Bundala malo kasnije napale su naš IV bataljon na Gusaku i Lišnji. U isto vrijeme čet. bande Forkape, Maleševića i Vinčića napale su na položaj našega II bataljona (Mačino Brdo—Tabak Ilova). U ovom napadu učestvovalo je ukupno oko 2.000 četnika i civila. Napad nije počeo jednovremeno. Borba je sa prekidima trajala do 11 časova. U ovome napadu četnici su bili uspješni jedino da zauzmu Gusačko groblje, odakle su kasnije protjerani. Cilj ovoga opšteg napada četničkih bandi bio je zauzimanje grada Prnjavora. Jedna jača grupa četnika Rade Radića direktno je napadala štab našega III bataljona u Vršanima. U ovome napadu četnici su koncentrisali sve svoje automatsko i teško oružje (5 teških mitraljeza, 1 teš. i 1 laki bacač). U 11 časova neprijatelj je bio protjeran na svim pravcima otkuda je napadao. Četnici su imali 22 mrtva i preko 30 ranjenih. Naši gubici 5 lakše ranjenih drugova.³

5 — VIII — 1943 god. Bataljoni ostaju na ranijim položajima, neprijateljskih pokreta nije bilo ni na jednome pravcu naših bataljona.

6 — VIII — 1943 god. Bataljoni ostaju na ranijim položajima. Istoga dana pred večer oko 17 časova četnici su pripucali na jednu četu II bataljona na Mačinome Brdu. Sa manjim snagama naši su ih rastjerali. Jedan četnik ranjen.

Istoga dana snage našega I bataljona, snage Prnjavorskoga odreda i I bataljon II brigade u dva časa izjutra dobili su zadatak da prokrstare prostorijom između Doboja i Dervente i da izbiju na liniju Vel.Sočanica—Mal.Sočanica—Tisovac, u cilju pronalazjenja engleskih padobranaca koji su se 5 — VIII — spustili na tu prostoriju. Naš I bataljon bez borbe dospio je do Male Sočanice. U Maloj Sočanici i Malom Prnjavoru nalazila se je domaća legija, koja je oko sela imala izgrađene bunkere. U 7 časova izjutra izvršili smo napad na ta dva sela i poslije kraće ali žestoke borbe protjerali legionare do pruge Derventa—Doboj. Izvršen je pretres kuća. Borci su se odlično držali i nije bilo nijednoga samovoljnoga akta. Oko 9 časova povratili smo jedinice na liniju Crnča. U tome međuvremenu neprijatelj je skoncentrisao i dobio pojačanja iz ostalih ustaških sela, nastojeći da vrši protivnapade. Naši su ih sačekivali i nanosili im gubitke. Razlog što smo snage I bataljona brzo povukli na Crnču je taj što snage odreda i II brigade nijesu još bile izbile na Vel. Sočanicu i Tisovac, a naš I bataljon preduboko je bio prodro u kompleks ustaških sela. Neprijateljski gubici: 9 mrtvih i više ranjenih. Naši bez gubitaka. Zaplijenjeno: 2 puške, 350 metaka, 1 vojno-državni pištolj, 10 bombi, 5 pari cipela i 1 čizme. Istoga dana navečer, pošto je uhvaćena veza sa snagama Prnjavorskoga odreda i II brigade, bataljon se vratio na stari položaj u Brestovu. U ovome pokretu i I bataljon dobio je nešto dobrovoljaca.

7 — VIII — 1943 god. Bataljoni ostaju na istim položajima, promjena nikakvih nije bilo.

8 — VIII — 1943 god. Do 16 časova bataljoni su ostali na ranijim položajima. Brigada je dobila zadatak⁴ da istoga dana do 20 časova izvrši koncentraciju na liniji Vijačani—Vršani—Lišnja—Corle—Paremije, u cilju napada na četnike Rade Radića i Ljube Bundala, koji su se nalazili na prostoriji Jošavka—Crni Vrh—Orašje—Prosjek. U pokretu sa Mačina Brda do Čorla naš II bataljon imao je borbu na Carevoj Gori koja je trajala pola sata. Četnici su u šumi bili postavili zasjedu i sa-

čekali našu patrolu prethodnicu. Četnici su razbijeni i rastjerali. U ovoj borbi imali smo 3 ranjena (1 je kasnije podlegao ranama).

U 20 časova bataljoni su sa navedene linije krenuli u akciju. I bataljon dobio je zadatak da izbije na liniju Branešci—Dubrava, III bataljon na Kokore. IV bataljon frontalno je napadao četnike Ljube Bundala preko Mračaja—Orašja—Skucana i Prosjeka. II bataljon zaobilazno preko Otpočivaljke i Gumi-jere dobio je zadatak da izbije na liniju Dragovići—Milosavci. Na svojim pravcima jedino je IV bataljon imao kraću borbu u Skucanima i Prosjeku. Četnici su bježali. Gubitaka nije bilo ni sa jedne strane. U ovome pokretu zarobljeno je 3 četnika, 1 karabin, 100 metaka i 2 bombe.

9 — VIII — 1943 god. Snage brigade do 9 časova dospjele su, i u toku dana ostale, na liniji Dubrave—Branešci—Kokori—Devetina—Dragovići—Milosavci. U Milosavcima zarobljen je 1 četnik, zaplijenjen je 1 karabin, 2 bombe i 80 metaka, a on je pušten kući. Dan ranije zarobljen je čet.vodnik Luka Vrhovac, i strijelan je jer je bio veliki razbojnik i mnogo je zla nanio Nar.oslobodilačkoj vojsci na ovome terenu.

Istoga dana navečer u 17 časova svi bataljoni izvršili su pokret u cilju napada na Jošavku. IV bataljon sa Devetine napadao je direktno centar Jošavke. III bataljon dobio je zadatak da izbije na prostoriju između Brežičana i Jošavke. I bataljon obuhvatnim pokretom dolinom Ukrine i preko Srednje Šnjegotine dobio je zadatak da izbije na Karač i Tromeđu. II bataljon dobio je zadatak da preko Kadinjana, Slatine i Crnoga Vrha izbije na Radoniće⁵ i Strbe i postavi zasjedu na cesti Jošavka—Čelinac. U ovome pokretu kraću borbu u Jošavci imao je naš IV bataljon; inače četnici su se ispred naših snaga na vrijeme povukli prema Kotor Varoši, Banjoj Luci i Klašnicama. U Slatini pod samim Crnim Vrhom jedna četa II bataljona naišla je na grupu četnika [ul kojoj je bio Rade Radić i komandant čet.bataljona Račić. Pošto je bila noć uspjeli su pobjeći. U ovom pokretu ubijen je 1 četnik (Ivanović Miloš iz Kadinjana). Zaplijenjeno je: 1 karabin, 50 metaka, 4 konja i 1 kožno sedlo.

Noću između 9 i 10 o.m. snage našeg I i IV bataljona na prostoriji Karač—Jošavka susrele su se sa snagama I Proleter-ske brigade,⁶ koje su istu noć od Snjegotine i Uzlomca vršile napad na Jošavku. Zahvaljujući prisebnosti komandnoga kadra s obje strane do sukoba nije došlo.

10 — VIII — 1943 god. do 9 časova snage brigade izbile su na liniju Karač—Tromeđa—Jošavka—Radovići—Strbe, gdje su ostali u toku čitavoga dana. Vršen je Dretres čet.kuća i konfiskacija imovine od izrazitih čet.bandita. ...Istoga dana predvečer oko 18 časova 3 neprijateljska aviona u dva navrata bombardovala su i mitraljirala mjesto logorovanja našega III bataljona. Od bombardovanja poginuo je komandir 2 čete III bataljona drug Bašić Dušan, lakše ranjen komandir 1 čete i još 4 borca. Iz mitraljeza neprijatelj je zapalio sijeno gdje su se nalazili naši borci i tom prilikom kraj sijena sagorio je 1 naš puškomitraljez i ranac sa municijom. Predvečer svi bataljoni promijenili su mjesto logorovanja u samoj Jošavci, da bi izbjegli žrtve u eventualnim daljim bombardovanjima koje smo očekivali idućeg dana.

Prilikom pretresa kuća nađeno je nešto bombi, puščane municije i 1 pištolj. Narod ovoga kraja neprijateljski je raspoložen prema nama, a četnici su prilikom svoga povlačenja uspjeli da sa sobom odvedu dobar dio stanovništva i stoke, dok su hranu prethodno posakrivali. Pa i pored toga postupak naših boraca bio je vrlo pravilan.

11 — VIII — 1943 god. Bataljoni su se nalazili na liniji Karač—Tromeđa—Brezičani—Jošavka—Radujkovići do Crnoga Vrha. Jedinice su se odmarale i vršile patroliranje na svojim pravcima i protjerivale manje četničke grupe koje su pripuckavale na naše patrole iz Skatavice. (10 o.m. zarobljena su dva četnika a dva ubijena).

Istoga dana poslije podne Nijemci su sa dva tenka izašli iz Čelinca prema Jošavci i mitraljirali položaje oko ceste gdje se nalaze naše zasjede. Četnici su nam ranili 1 druga koji je bio u patroli.

12 — VIII — 1943 god. Bataljoni ostaju na istim položajima i sa istim zadacima.

13 — VIII — 1943 god. Do 14 časova bataljoni ostaju na istim položajima. U 14 časova bataljoni su izvršili pokret preko Snjegotina, Lipija i Uzlomca da bi uzeli novi raspored i nove položaje prema naredbi štaba divizije toga dana.

14 — VIII — 1943 god. Do 12 časova brigada je izbila na određenu liniju: Rastuša—Ukrinica—Pribinić—Buletić—Maslovar—Obodnik. Sa zadatkom zatvaranja pravaca od Teslića i Kotor Varoši, kao i protjerivanja i razbijanja manjih čet.grupa na tim prostorijama. U Ukrinici i Pribiniću naše snage su naišle na manje čet.grupe su pobjegle prema Tesliću. U toku dana nije bilo neprijateljskih pokreta ni na jednome pravcu.

Za proteklih 15 dana održana su savjetovanja i vojnički časovi po četama i batACIONIMA i to:

I bataljon, jedno savjetovanje sa komandama četa, vodnicima i desetarima, gdje se ukazalo na nedostatke u patroliranju, izviđanju i slabom gađanju.

II bataljon, održano po jedno savjetovanje sa komandnim kadrom četa a u dvije čete po jedan vojni čas, gdje se ukazalo na vojničke nedostatke i data uputstva za dalji rad.

III bataljon, održan je vojnički čas sa komandnim kadrom četa i borcima po pitanju što boljega učvršćenja vojne discipline, izvršavanja naređenja i vojničke budnosti i opreznosti na ovome terenu. Dalje, održani su četni sastanci gdje se ukazivalo na vojničke nedostatke u borbi kao i postupke prema pozadini.

IV bataljon, održana dva savjetovanja sa komandnim kadrom četa gdje su se pretresali nedostaci u posljednjim akcijama, stanje u četama i data uputstva za dalji rad.

Komandant brigade održao je jedan čas sa komandnim kadrom II bataljona, gdje se radilo čitanje karata.

Redovno u pokretu i u borbama praktično, na terenu, ukazuje se komandnom kadru bataljona i četa na vojničke nedostatke, te se daju savjeti i uputstva da bi se to ispravilo.

Za proteklih 15 dana mobilisano je 76 boraca, od kojih je 24 došlo dobrovoljno — i to sa sektora između Doboia i Dervente.

Dezerterstva je bilo za posljednjih 15 dana. Dezertirali su novomobilisani. Posebno prilažemo spisak dezertera. Poduzeli smo korake da prikupimo te dezertere. 12 ih je pobjeglo sa puškama.

Ishrana jedinica za proteklih 15 dana bila je dobra.

Kulturno-prosvjetni rad posljednjih dana je oživio, što se očituje u kulturnim priredbama koje naši bataljoni organizuju za vojsku i pozadinu.

Za ovih 15 dana vojnički život jedinica bolje se odvijao nego ranije, jer su čete i bataljoni uglavnom bili na okupu. U svim jedinicama za vrijeme logorovanja vršene su vojničke vježbe.

Komande četa u odnosu na štabove bataljona u potpunosti izvršavaju naređenja, kao i štabovi bataljona u odnosu na štab brigade. Još uvijek ima nedostataka po pitanju izvještaja, ali po tome pitanju napravljen je veliki napredak i uskoro će biti potpuno riješen.

Moral i disciplina komandnog kadra i boraca u brigadi je na visini, osjeća se želja za većim akcijama.

Na svim sektorima kuda su prošle naše jedinice za proteklih 15 dana odnos kadra i boraca prema narodu bio je pravilan i na visini.

U svim bataljonima upotpunjen je broj komandnoga kadra, osim štaba III bataljona, gdje nedostaje zamj.komandanta bataljona.

Na četničkim sektorima Rade Radića, Ljube Bundala, narod je u priličnoj mjeri neraspoložen prema našoj borbi, u čemu prednjači sektor Jošavke, dok pojedina sela na tim sektorima dobro primaju našu vojsku. Srpska sela između Doboja i Dervente (Sočanice, Osinja, Crnča) vole našu vojsku i našu borbu iako su svega jedan dan naše snage bile u tim selima. To se odrazilo u broju mobilisanih dobrovoljaca koji su stupili u naše jedinice (76).

Na sektoru koji sada kontroliše naša brigada čet. bandi potpuno su razbijene i pojavljuju se ubeznačajnim grupicama. O stanju u neprijateljskim garnizonima podnio je izvještaj šef OC ove brigade.

Nadopuna. 5 o.m. jedna patrola I bataljona pronašla je u Ljeskovim Vodama jednoga naoružanoga četnika i 5 kaiabina.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar

Komandant
Ratko

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE
OD 18 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BRIGADA O SI-
TUACIJI U OBLASTI TUZLE I NAREĐENJE ZA PRIKU-
PLJANJE PODATAKA O SNAGAMA NEPRIJATELJA¹**

STAB II PROLETERSKE DIVIZIJE

18 avgusta 1943 g.
u 13.30 časova

ŠTABU IV PROLETERSKE BRIGADE²

1. O neprijatelju nemamo naročitih podataka, niti su nastupile neke naročite promene. U odnosu na našu sadašnju teritoriju, gde su smeštene jedinice naše divizije, postoje dve tačke na kojima je neprijatelj ovih dana jače ispoljen, ali bez ikakvih znakova nekih planskih ofanzivnih namera. To su selo Zivinice, gde ima oko 400 vojnika »Vražje divizije«³ i oko 200 mesnih milicionera, sa nešto artiljerije, — kao i prostor na levoj obali reke Krivaje, gde su se, prema izveštaju V crnogorske brigade od 17 ov.m. u 22.40 časova, skoncentrisale neke grupe četnika, sa izvesnom namerom da nas sa te strane uznemire. I ovo nije nikakva ozbiljna stvar, te smo je kao takvu i tretirali.

Na glavnim komunikacijama koje okružavaju našu sadašnju teritoriju i dalje prolaze manji i veći transporti nemačkih vojnika i materijala, ali je to sve izgleda u vezi sa spoljnim događajima, bez ikakvih namera u odnosu prema nama.

I oored svega gornjeg, naša stalna budnost, blisko i dalje izviđanje i neprekidna obaveštavanja moraju za nas biti pravila i moraju nam svakog momenta dati tačne podatke o neprijatelju: gde se on nalazi, koje je jačine i šta radi.

2. Obzirom da je sadašnjim svojim smeštajem II proleterska brigada dovedena u stanje teže ishrane, to naređujemo: da se ova brigada sa svojih sadašnjih položaja (oblast Ribnice i Predražića), u toku noći 18 na 19 avgusta tek.god. prebaci na prostoriju: Podgorje — Repnik — Omazići, sa zadatkom intenzivnog izviđanja i osmatranja pravca Zivinice, kao i pravaca preko Dubrave ka s. Priluk, Šerići, Suha.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7 (I—1) II, k. 738.

² Naređenje je upućeno svim jedinicama Divizije. Original je nađen u arhivi Četvrte proleterske brigade.

* Na prostoru Tuzle, gdje se nalazi i s. Zivinice, dejstvovala su jedinice 369 legionarske divizije — »Vražje«. Vidi dok. br. 134 i 137.

3. II dalmatinska brigada ostaće na svojim dosadašnjim položajima s tim što će prestati sa daljim izviđanjem na pravcima označene teritorije određene ovim naređenjem II proleterskoj brigadi.

4. V crnogorska brigada će u toku današnjeg i sutrašnjeg dana prikupiti još detaljnije podatke o navedenim četničkim bandama na levoj obali r. Krivaje i u toku noći 19/20 sa celom brigadom rasterati ove bande na pravcu Mahoje — Gostovići u oblasti potoka Gostovići. Ovo organizovati u toku sutrašnjeg dana i privući se neopaženo što bliže ovim bandama, te im iznenadnim naletom naneti što više gubitaka.

Po završenoj akciji vratiti se na svoje dosadašnje položaje.

Na sadašnjoj prostoriji zadržati sav balast (intendanture, komore i t.sl.) kako bi bataljoni brigade bili potpuno pokretni i laki za jedan čisto partizanski rad i borbu.

5. IV proleterska brigada, koja je sinoć imala izvršiti napad na neprijateljsko uporište s. Puračić, podneće izveštaj o ovoj akciji i dalje ostati u osmatranju i izviđanju neprijatelja na pravcima svoje sadašnje prostorije.

6. I pored ovih pokreta i akcija štabovi svih brigada će voditi računa da jedinice brigada budu sposobne da u najkraćem vremenu krenu sa sadašnje prostorije na pravac za koji očekujemo svaki čas naređenje.

7. U interesu da se komandni kadar ne razbija i ne slabi, a u vezi uslova i odredaba o unapređenju u činove oficira, zabranjujemo da štabovi brigada određuju drugove sa komandnog položaja (vojne rukovodioce) na položaje političkih rukovodilaca. Određivanje, pak, političkih rukovodilaca na položaje vojnih rukovodilaca dozvoljava se štabovima brigada u krugu svoje nadležnosti, o čemu takođe izvestiti ovaj štab. Predloge po prvom slučaju dostavljati ovom štabu na rešenje.

8. Štabovi brigada će odmah dostaviti potrebne podatke za tri drugarice iz svake brigade, za njihovo unapređenje. Podaci treba da obuhvate sledeće: ime i prezime, godine starosti, dan stupanja u partizane, na kojim voinim dužnostima se nalaze ili su se nalazile i karakteristika. Ove podatke dostaviti što pre sa svojim mišljenjem: za koji čin treba predložiti dotične drugarice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Mitar⁴

(M.P.)

K o m a n d a n t
Peko⁵

**NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU DIVIZIJE OD 18
AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGE I PETE BRIGADE ZA
POSJEDANJE NOVIH POLOŽAJA¹**

**STAB
XII NAROD.-OSLOBOD. UDAR.
DIVIZIJE**

O.P.Br. 17/43
18 — VIII — 1943 g.
g³⁰ h

ŠTABU II i V KNOU BRIGADE i
ŠTABU PRNJAVORSKOG PO-a

Položaj

U vezi naređenja štaba I Bosanskog NOU korpusa izvršiće se do 20 ovog mj. t.g., do 18 časova, koncentracija II KNOU brigade na prostoriji Maslovare — Bebe — Pribinić — Buletić.

U vezi prednjeg naređujemo:

1. Da u toku 19 ovog mj. do 12 časova snage V KNOU brigade, osim bataljona u Maslovarama, izvrše smjenu snaga II KNOU brigade, preuzimajući sektor i zadatke koje je do sada imala II KNOU brigada, tj. Ilova — Mačino Brdo — Brestovo — Rastuša, sa glavnim zadatkom zatvaranja i kontrole pravaca Derventa — Prnjavor, Klačnice — Prnjavor, i Jelah — Prnjavor, kao i razbijanja i progona četničkih grupa na sektor Pezina, Smrtići, Careva Gora.

2. Snage II KNOU brigade prikupiće se u toku 19 ovog mj. i krenuti na određeni zadatak u vrijeme koje im je potrebno za marš, da bi se izvršio gornji zadatak. Od V KNOU brigade preuzeće protivkolski top i odjeljenje sa municijom. Povešće sa sobom i bacač. Hrane rezervne ponijeti što više, a najmanje za 5 dana.

3. Po izbijanju snaga II KNOU brigade u Maslovare, bataljon V KNOU brigade, koji se nalazi u Maslovarama, krenuće na prostoriju Cečava—Pribinić, zatvarajući i kontrolišući pravce Teslić — Maslovare, Teslić — Kulaši.

4. Snage PPO²-a, u vezi reorganizacije u odred i novonastale situacije u dispoziciji naših snaga, zadržaće se sa ma-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8—1. k. 865.

¹ Prnjavorski partizanski odred

njim snagama na prostoriji Glogovac, kontrolišući i zatvarajući pravce od Dervente, Kalenderovaca i Pojezne, dok će sa preostalim snagama povremeno krstariti terenom, u cilju mobilizacije i akcija na manje četničke grupe.

5. Štabovi II i V KNOU brigade i štab PPO-a uputiće po jednog konja sa samarom do štaba ove divizije gdje će primiti eksploziv i bombe, kojim će rukovati Minersko odjeljenje, a koje treba formirati po dolasku kursista.

6. Ima najhitnije da se postupi po našem naređenju, kojim su traženi svi jahaći konji sa sedlima članova Politodjela i bivših sov. oficira, kao i dvije pisaće mašine i daktilografi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Žarko

Načelnik štaba
SI. odsutan

Komandant
Soša

(M.P.)

BR. 46

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
18 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA
NAPAD NA ČETNIKE U S. N. KAMENICA, JELOVCANI I
TEŠLCL¹**

STAB I PROLETBRIGADE

18 avgusta 1943
Br. 522

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

1) Neprijatelj (četnici) se nalaze na prostoru sela Kamenica, Jelovčani—Tešići, u jačini oko 100 četnika, jedan brdski top i teški bacač. Kako obaveštava IV bataljon teški bacač im je na Kurjaku i sa njime je danas dejstvovao. Druga grupa četnika nalazi se na prostoriji sela Orašje severno od drumu Lišnja—Milanovići. Jačina ove grupe po ravnoj proceni je oko 100 ljudi. Prema izveštaju obaveštajnih organa četnici su tra-

žili da im se spremi hrana za 500 ljudi. Za likvidaciju ovih grupa raspored i zadatak bataljona biće sledeći.

a) *II bataljon* krenuće odmah po dobijanju naređenja drumom ka Jošavci do sela Brđani, odakle skreće za selo Jovanović. Sa prostora sela Jovanović raspoređuje bataljon tako da glavnina pođe pravcem s. Jovanović, selo Jelovčani, selo Tešići. Jednu četvu će uputiti od sela Jovanović preko kote 221 na Divan.

b) *III bataljon* izvršiće pokret odmah s tim da stigne sa dve čete najkasnije u 5 časova na prostoriju sela Jošavka (Stan) — Mlinski Potok. Zadatak bataliona je napasti prostoriju Jelovčani—Tešići sa juga.

c) *IV bataljon* krenuće sa sadanje prostorije sa svim delovima, uzimajući u obzir i vod koji je kod bolnice, na prostoriju sela Lađevci (zaseok Đurići). Na prostoru zaseoka Đurići treba da bude najkasnije u 5 časova. Sa bataljonom ići uz reku Turjanicu preko k. 214 na zaseok Đurići, tako da se zaobiđe neprijatelju tiho i tajno iza leđa. Neprijatelj ne sme osetiti pokret bataljona.

Početak napada tačno i neizostavno u 6 časova ujutru. Ovim napadom nastojati da se brzim manevrom krila II i IV bataljona neprijatelj otseče od Crnog Vrh i natera ga da primi borbu, sa kojom se želi ako ne potpuno ono bar delimično uništiti neprijatelja i razbiti ga. Sa II i III bataljonom komandovace zamenik komandanta brigade drug Jagoš.²

2) Po završetku zadatka bataljoni će odmah krenuti ka prostoriji Hrvaćani—Lišnja. Raspored bataljona biće sledeći.

II bataljon selo Hrvaćani sa pravcem obezbeđenja Devetine i izviđanja u pravcu Crkvište—Hrvaćani (naseobina).

VI bataljon postaviće se na prostoriji Kojin Han—Osoje još u toku noći pošto ne učestvuje u prvoj akciji na Jošavku. Zadatak bataliona izviđanje u pravcu sela Orašje—Skucani.

IV bataljon postaviće se u selu Lišnja sa zadatkom izviđanja u pravcu sela Paremija.

Bataljoni će odmah po dolasku na liniji druma Prnjavor—Banja Luka razviti najveću izviđačku aktivnost da tačno utvrde mesta, raspored i snage četnika na prostoriji od druma do Save, kako bi u zajednici sa II krajiškom brigadom i Prnjavofskim odredom izvršili akciju čišćenja prostora Motajica—Srbac.

III bataljon po završetku akcije smestiće se na prostorije sela Branešci—Kantar sa jednom četom isturenom na Kremnoj Glavi, severoistočno od sela Simići. Četa sa Kremne Glave i dalje će održavati vezu sa jedinicama V Kozarske brigade na

dosadanjem mestu, no sa njima ugovoriti da se veza ubuduće održava u selu Grabovci s obzirom da su se naši delovi prebacili do drumu Prnjavor—Banja Luka.

Štab brigade nalaziće se u selu Vršani. Intendantura i bolnica krenuće ujutru u 5 časova pravcem selo Branešci, selo Civčije za selo Gajevi, gde će se smestiti. Intendantura će ostaviti jednog svog pretstavnika sa III bataljonom koji će rukovati magacinom u selu Branešci. Ostalu hranu koju Intendantura prikuplja smeštaće kod sebe u selu Gajevi, gde će se bataljoni snabdevati potrebama.

s. F. s. N.

Politkom
V.³ Šćekić

Komandant
Božo Božović

BR. 47

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 19 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DVANAESTE DIVIZIJE O PROMJENI NAZIVA¹

Š T A B
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Br. službeno
19 avgusta 1943 god.
Položaj

P r e p i s

ŠTABU XII NOU DIVIZIJE

Položaj

Po naređenju V. Štaba NOV i POJ Vaša divizija nosiće od danas naziv:

XI N.O.U. divizija
što izvolite uzeti na znanje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
V.² Popović s. r.

Komandant—pukovnik
Košta s. r.

¹ Vlado

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/5, k. 875.

* Vladimir

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
OD 19 AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ
O RAZBIJANJU NEPRIJATELJSKIH SNAGA NA PRAVCU
VAGANI — BOLJANICI — PODOSOJE I NA LINIJI MA-
CINO BRDO — GLOGOVAC — PRNJAVOR¹**

**STAB
I BOSANSKOG NOU KORPUSA**

Br. službeno
19. VIII. 1943 g.
— Položaj —

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Ovime Vas izvještavamo o akcijama koje su vodile jedinice ovoga Korpusa:

Na dan 14 o.mj. II i III bataljon XII N.O.U. brigade izvršili su pokret u pravcu Vagani — Boljanići — Podosoje, da razbiju koncentraciju četnika. Akcija je u potpunosti uspjela." Četnici su potpuno razbijeni i potjerani prema Lipovcu i Me-mićima. Razorena je pruga Kotor Varoš — Banja Luka u du-žini od 1 i pol kim, a 15 ov.mj. u istom pravcu sukobila se sa neprijateljskom kolonom od 8 tenkova i 8 kamiona. Neprija- teljski gubici su 50 mrtvih i ranjenih. 2 tenka, 1 teški kamion sa municijom koji je izgorio, 1 automobil sa radio stanicom i 1 motorcicl.

Naši gubici: 2 lako ranjena i 4 neznatno. Gubici četnika: 1 ubi- jen i 5 ranjeno.

16 o.mj. neprijatelj je iz aviona bombardovao Štab XII N.O.U. brigade, na položajima Čukovac ispred Vagana. Ovim bombardovanjem pretrpjela je ova Brigada osjetne gubitke. Imala je tri mrtva i 3 ranjena druga i 1 drugarica. Težak uda- rac za ovu Brigadu je što su poginuli zamj. polit, komesara Trivo Bogunović i šef OC Kraljević Anto.

Na dan 17 ov.mj. Banjalučki partizanski odred dočekao je neprijatelja, koji je izišao iz Kotor Varoši i krenuo za Obod- nik sa 3 tenka i nekoliko kamiona. U toj borbi neprijatelj je imao 1 mrtvog i 4 ranjena, pa se odmah povukao u Kotor Varoš. Mi nismo imali nikakvih žrtava.

Ujedno Vas izvještavamo da smo preko naših povjerenika iz Kotor Varoši saznali da se neprijatelj služi provokacijama a istovremeno nastoji da iz sela izvuče što više hrane. Tako je utvrđeno da na kape stavlja petokraku crvenu zvijezdu i u manjim grupama ide u okolna sela i traži od narodno-oslobodilačkih odbora hranu za Narodno-oslobodilačku vojsku. Ukoliko koja porodica dadne hranu, odmah je hapsi i goni u Kotor Varoš. Dosada je bilo oko 10 takvih slučajeva.

Pošto će se municija za protivtenkovske puške trošiti u većoj količini (samo u gornjoj navedenoj akciji iz jedne puške utrošeno je preko 40 metaka) potrebno je da nam se pošalje što više ove municije. Ove [su] se puške, kao što se iz gornjeg izvještaja vidi, pokazale vrlo efikasne.

Danas 19 o.m. dobili smo od Štaba Banjalučkog partizanskog odreda ovaj izvještaj: »Danas u 8 sati ujutro počeo je neprijatelj³ da nastupa na naše položaje i položaje IV bataljona V brigade.⁴ Neprijatelj je došao do pred 1 km Obodniku, stalno avionima i topovima tuče položaje. Snae su mu dosta velike jer nastupa i prema Uzlomcu«. Čim dobijemo detaljnije izvještaje, izvijestiti ćemo Vas.

Od 8 do 11 vršila je XII N.O.U. divizija čišćenje terena od četničkih bandi Forkape, Bundale i Rade Radića. U tim akcijama⁵ koje su vršene na liniji Mačino Brdo — Glogovac i Prnjavor 8 o.mj., na liniji Nova Ves i Motajica, 9 o.mj., te sa legionarima u Jošavki, 10 o.mj., i sa četnicima u Rakovici i Lepenici 11 o.mj., četnici su imali 26 mrtvih (među njima zamjenika Bundalina Aleksića), 19 ranjenih i 8 zarobljenih, a legionari 20 ubijenih i 7 ranjenih. Zaplijenjeno je: 21 karabin, 1 mitraljez, 1000 metaka i 6 bombi. Naši su gubici 8 mrtvih, 3 nestala i 4 lakše ranjena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Šef kancelarije
Rista

(M.P.)

" Vjerovatno se odnosi na 373 legionarsku diviziju, koja je u lo vrijeme dejstvovala na ovom terenu.

³ Vidi dok. br. 115.

⁴ Vidi dok. br. 18, 40 i 43.

**NAREĐENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 19 AVGUSTA 1943 GOD. POTČINJENIM JEDINI-
CAMA ZA FORMIRANJE LETEĆEG UDARNOG BATA-
LJONA¹**

STAB
II BOS. N.O.U. KORPUSA
Str. Pov. Br. 122
Dne 19. VIII 1943 g.

ŠTABOVIMA IV i X NOU DIVIZIJE
ŠTABU GRMEČKE GRUPE
ŠTABU-X K. N. O. U. BRIGADE
Štabovima Ribničkog, Drvarskog, Gra-
hovskog i Glamočko-livanjskog odreda²

Ponovo smo razmotrili pitanje likvidacije četničke bande na prostoriji Klekovača — Crna Gora — Crni Vrh — Rore i oko Glamočkog Polja, i došli smo do zaključka da se za izvršenje ovih zadataka mora osnovati veća jedinica, nego što smo predvidili, tj. mora se osnovati jedan leteći udarni bataljon.

Za Leteći udarni bataljon, pored ljudstva koje je predviđeno našim naređenjem br. 111 (od 14-VIII-1943) treba da pošalju:

Ribnički NOP odred 15 boraca
Drvarski NOP odred 15 boraca i nekog rukovodioca
Grahovski NOP odred 15 boraca
Glamočko-livanjski NOPO 15 boraca
X KNOU brigada 5 boraca i nekog rukovodioca.

Štabovi odreda i brigada treba da posvete punu pažnju izboru ljudstva za Leteći udarni bataljon, jer je ovo jedini način na koji ćemo moći likvidirati ove bande, osloboditi sela od pljačke i ubistava, osloboditi naše brigade i odrede od držanja položaja i jurenja bande po pozadini, i omogućićemo mobilizaciju ljudstva iz onih krajeva koji su do sada bili nesigurni.

Pri izboru ljudstva nikako ne treba škrtariti, treba slati najsmjelije i najpouzdanije borce, jer će baš odredi i brigade osjetiti najveću korist postojanja ovog Letećeg udarnog bata-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 18/2—2, k. 456.

² U originalu, u gornjem desnom uglu, napisano je ćirilicom, plavim mastilom. sljedeće: »Ne smije pasti neprijatelju u ruke«.

ljona. Štabovi odreda i brigada odgovorni su za izbor ljudstva, jer ćemo nepodesno odmah povratiti.

Ljudstvo sa oružjem uputiti do ovog Štaba do 23 o. mj. neizostavno.

Leteći udarni bataljon biće pod neposrednom komandom Štaba Korpusa ili prema potrebi nekog drugog operativnog štaba.

Zbog hitnosti izdajemo ovo naređenje neposredno jedinicama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Velja Stojnić

KOMANDANT
S. Rodić

(M.P.)

BR. 50

**AVIZNA ZAPOVIJEST ŠTABA PRVE PROLETERSKE I
PETE NOU DIVIZIJE OD 19 AVGUSTA 1943 GOD. POTCI-
NJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA BUGOJNO¹**

Š T A B O V I
I i v D I V I Z I J E
19 avgust—20 časova

AVIZO — Z A P O V I J E S T

(sekcije: Travnik, Prozor, Jajce
1:100.000)

Operativna ideja: Sa jedinicama V i I divizije likvidirati preostale neprijateljske garnizone u izvornom i gornjem toku rijeke Vrbasa — Bugbjno i Prozor. Dosadanjim operacijama naših jedinica i poslije zauzeća Gornjeg i Donjeg Vakufa, neprijateljski garnizoni u Bugojnu i Prozoru² postali su istureni od svojih baza i dotadanjih veza sa posadama u dolini Vrbasa, te su se ograničili na

neposrednu odbranu mjesta i na samo jednu komunikaciju sa svojim bazama. Posade ta dva garnizona su relativno male; sastavljene — u Bugojnu od demoralisanih ustaša i milicionera, a u Prozoru od novih regruta SS-ovaca. Ovo, kao i to da likvidacijom Bugojna i Prozora uveliko proširujemo teren, povezujemo ga s terenom oslobođenim prema zapadu, i da se stvaraju uslovi za široku mobilizaciju, — toj operaciji daje veliku važnost, te se zadaci u njenom sklopu imaju izvoditi uporno i do konačnog uspjeha.

Stanje neprijatelja: Detaljne podatke o stanju neprijatelja u Bugojnju i Prozoru prikupiće štabovi jedinica. Opšte stanje kod neprijatelja karakteriše se sljedećim:

— reakcija neprijatelja u povraćanju od nas zauzetih mjesta i gradova je slaba ili nikakva;

— neprijatelj je, izgleda, preduzeo napuštanje — potpuno ili djelimično — okolnih komunikacija koje ne vode najvažnijim pravcima (pr. pruga Banja Luka — Travnik);

— njemačke jedinice iz manje važnih garnizona su evakuisane; domobranske jedinice daju vrlo slab otpor; u posljednje vrijeme u masama dezertiraju ili se, prilikom našeg napada, takođe masovno, predaju.

U vezi s tim:

— zaostali garnizoni samo s hrvatskom vojskom (pa i kad su u pitanju ustaše) demoralisani su; — stanovništvo smatra odlazak Nijemaca kao definitivno napuštanje tih garnizona te u većini priželjkuje naš dolazak.

Naše jedinice: Jedinice V divizije nalaze se zapadno od komunikacije Sarajevo — Travnik,³ odakle su djelovale na tu komunikaciju. Jedinice I divizije, po zauzeću Donjeg Vakufa, nastavile su čišćenje neprijateljskih

uporišta u pravcu Travnika, i sad se nalaze ispred Turbeta.

Susedne jedinice: Jedinice X divizije nalaze se svojom glavninom na prostoriji Gornji Vakuf — Janj — Jajce.⁴ Izgleda da su njene jedinice zaposjele Jajce, koga je neprijatelj bio evakuisao.⁵ Dijelovi ove Divizije nalaze se i oko Kupresa, u predjelu Blagaja i Vukovskog. Travnički i Prozorski odred nalaze se na svojim terenima, — zasada na sektoru dejstva naših divizija.

Naš zadatak: Likvidirati neprijateljske posade u Bugojnu i Prozoru. Likvidacija Bugojna stavljena nam je u zadatak od Vrhovnog štaba.⁶

Za izvršenje prednjeg zadatka kao avizo

n a r e đ u j e s e :

1. Likvidacija oba garnizona — Bugojna i Prozora — izvršiće se jednovremeno. Napad će se izvršiti 22 o.m. noću. Početak napada naknadno će se narediti.

2. Napad na Bugojno izvršiće III Krajiška i IV Krajiška brigada i bataljon XI brigade, koji je do sada na tom pravcu bio orijentisan.

III Krajiška brigada s tri svoja bataljona napadaće sa sektora između Vrbasa i komunikacije Kupres — Bugojno, sa sjevera.

IV Krajiška brigada sa bataljonom XI brigade napadaće glavninom sa sektora između Vrbasa i ceste Kupres — Bugojno — sa juga; a manjim snagama, s jednim bataljonom, sa istoka, tj. sa desne obale Vrbasa.

Sjevernom napadnom kolonom komandovaće štab III Krajiške brigade, Južnom i Istočnom napadnom kolonom — štab IV Krajiške brigade.

Operacijama na Bugojno rukovodiće zajednički štabovi obje divizije.

3. Napad na Prozor izvršiće I Krajiška brigada (s tri bataljona) i Ramski partizanski odred, i jedan bataljon XI Krajiške brigade, koji je do sada bio orijentisan na tom pravcu.

Штабски
I и V дивизија

19 август-20 часова

Број: 10-5
10-5
10-5

АВНО - ЗАПОВЈЕСТ

/осције: Травник, Прозор, Јајце
1 : 100.000 /

ОПЕРАТИВНА ЦИЛЈА: Са јединицама V и I Дивизије ликвидирати преостале непријатељске гарнизоне у изворном и горњем току ријеке Врбаса - Бугојно и прозор. Доследним операцијама наших јединица и послије заузима Горњег и Доњег Вакуфа, непријатељски гарнизони у Бугојну и прозору постали су изостали од својих база и дотадашних веза са поборницима у долина Врбаса, те су се ограничили на непосредну одбрану мјеста и на само једну комуникацију са својим базама. Посаде та два гарнизона су релативно мале; састављене у Бугојну од дезертирских усташа и милиционера, а у прозору од нових регрута СС-ована. Сво, као и то да ликвидацијом Бугојна и прозора увекмо нормирајемо терен, повлакујемо га с тереном ослобођеним према западу, и да се стварају услови за широку мобилизацију, - тај објективна даје велику важност, те се задаци у овом склопу имају изводити упорно и до коначног успјеха.

СТАЊЕ НЕПРИЈАТЕЉА: детаљне податке о стању непријатеља у Бугојну и прозору, прикупиле штабски јединица. Оште стање код непријатеља карактерише се следећим:

- реакција непријатеља у вези са заузимањем мјеста и градова је слаба или никаква;
- непријатељ је, изгледа, предузео напустање - потпуно или делимично - околних комуникација које не иде на јаким правцима /пр. пута Вако-Лука-Травник/;
- остатке јединица из ових важних гарнизона су евакуисане; докобрачке јединице дају врло слаб отпор у посљедње вријеме у масовно дезертирају или се, приликом нашег напада, такође масовно, предају.

У вези с тим:

- остатке гарнизона само с хрватском војском /он и кад су у питању усташе/ дезертирали су;
- становништво омагра одлази омагра изво делатно напуштање тих гарнизона те у велики припаднује наш долазак.

НАШЕ ЈЕДИНИЦЕ: Јединице V дивизије налазе се западно од комуникације Сарајево-Травник, одакле су дејствовале на ту комуникацију.

Јединице I дивизије, по заузећу Доњег Вакуфа, настале су чистећи непријатељских убораца у правцу Травника, и од се налазе испред Бугорета.

У Складу Јединице: Јединице I дивизије налазе се својом главном на простору Горњег Вакуфа-Јако-Јајце. Изгледа да су ове јединице запосјеле Јајце, кога је непријатељ био евакуисао. Делови ове дивизије налазе се и око дупреса, у предјелу Јакога и Вуковског.

Травнички и прозорски одред налазе се на својим теренима - засада на сектору дејства наших дивизија.

НАШ ЗАДАТАК: ликвидирати непријатељске посаде у Бугојну и прозору. Ликвидација Бугојна је задатак који је у задатку од Бугојног штаба.

Operacijama na Prozoru rukovodiće štab I Krajiške brigade i načelnik⁷ štaba V divizije.

4. Štabovi od svih navedenih jedinica odmah će otpočeti sa pokretom jedinica ka dodijeljenim im sektorima, tako da se na polaznim položajima postave blagovremeno za izvršenje napada u određeno vrijeme (noć 22 o.m).

5. Za obezbjeđenje pravca prema okolnim neprijateljskim garnizonima:

— III Krajiška brigada postaviće jedan svoj bataljon na položaje Komar — Goleš; u slučaju da je Turbe u našim rukama, onda prednji položaji, na pravcu ka Travniku, da budu oko Turbeta. S ovim bataljonom obezbjeđenje toga pravca od Travnika vršiće i četa Travničkog odreda koja se sada nalazi u Zj ametu (zaseok Maslići).

Naređenje po ovome izdaće toj četi štab III Krajiške brigade i staviti je pod komandu svoga bataljona.

— IV Krajiška brigada ostaviće jedan svoj bataljon na prostorijski Duboko — Pečuj — Margetići, sa prednjim dijelovima u visini s. Rankovići. Štab Travničkog odreda uputiće na ovaj zadatak drugu svoju četetu, stavljajući je pod komandu bataljona IV Krajiške brigade.

— Obezbjeđenje prema Kupresu daće Južna kolona. U slučaju da bataljon određen za IX brigadu još nije krenuo sa sektora Bugojno, štab XI Krajiške brigade odmah će mu narediti da se zadrži za ovu operaciju, pa štab Južne grupe može taj bataljon upotrijebiti za zatvaranje pravca prema Kupresu. Obezbjeđenje prema Kupresu postaviti u visini s. Koprivnice. Tražićemo da X divizija za vrijeme ovih operacija izvrši pritisak ili napad na Kupres*, kako bi obezbjeđenje od tog Dravca bilo što sigurnije. No, obzirom da je veza sa njom daleka, ne možemo sa sigurnošću očekivati njeno sadejstvo. U svakom slučaju, naša jedinica određena za zatvaranje pravca ka Kupresu stupiće u vezu sa dijelovima X divizije, koji su na Stožeru i dalje prema Vukovskom, tražeći da se ti dijelovi angažuju prema Kupresu.

— Prema Jajcu, ili u samom Jajcu, nalaze se dijelovi X divizije; štab III Krajiške brigade obavijestiće se

o tamošnjoj situaciji, stupiti u vezu s tim dijelovima, obavijestiti ih o našoj akciji, tražiti da se angažuju za što sigurnije obezbjeđenje od tog pravca.

6. Obezbjeđenja bolnica vršiće:

- Bolnice I divizije ostaće na sadanjoj prostoriji; za njihovu neposrednu zaštitu štab III Krajiške brigade odrediće jedan vod;
- Diviziska bolnica V divizije i bolnice njenih brigada skoncentrisaće se oko Sebešića. Zaštitu ovih bolnica vršiće 4 bataljon I Krajiške brigade, koji će naročito obezbijediti pravac Busovača — Busovačke Staje, kao i patrolirati dolinom r. Kruščice prema Vitezu.

7. Za predviđene operacije štab XI Krajiške brigade delegiraće svoje članove u štabove I i IV brigade.

8. Štab I i V divizije biće na pravcu: s. Kalin — Ljubnić — s. Bristovi — Bugojno (jugozapadna padina brda Kalin).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab I divizije
Vasa

Za štab V div.
Morača

(M.P.)

BR. 51

**ZAPOVIJEST ŠTABA PRVE PROLETERSKE I PETE NOU
DIVIZIJE OD 19 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BRI-
GADA ZA NAPAD NA BUGOJNO¹**

Š T A B O V I
I i V DIVIZIJE
19 avg.—21 čas

Z A P O V I J E S T

za napad na Bugojno (sekcija Travnik)

U Bugojnu se nalazi neprijateljski garnizon jačine oko 400—500 ustaša i milicionera." Raspoložu sa oklopnim automobilom, jednim topom 37 mm, jednim teškim bacačem i 3 teška

mitraljeza. Oko grada nalaze se bunker, koji su mjestimično pokriveni i dobro izgrađeni. Detaljne podatke i najnovije stanje neprijatelja, njegovi položaji i utvrđenja, prikupiće štabovi brigada blagovremeno.

Raspored naših jedinica, kao i podaci o susjednim jedinicama, dati su u avizo-zapovijesti.³

Naš zadatak je da sa III i IV Krajiškom brigadom likvidiramo neprijateljski garnizon u Bugojnu i zauzmemo taj grad.⁴ Karakter akcije je brz i uporan napad do konačne likvidacije neprijatelja.

Za izvršenje prednjeg

n a r e đ u j e m o :

1. Napad otpočeti 22 avgusta u 23 časa po sljedećem:

Sjeverna kolona: napada sa sjevera između r. Vrbasa i ceste
3 bataljona Kupres — Bugojno opštim pravcem dejstva
III Kraj. br. Urija — Gumna — Karalinka — Gradina —
svoga: 3 bat. Gaj Berića — želj. stanica — grad Bugojno.
U desno održavati vezu sa Južnom napadnom
kolonom na cesti Kupres — Bugojno.

Južna kolona: napada s juga između r. Vrbasa i ceste Ku-
2 bat. IV Kr. b. pres — Bugojno opštim pravcem dejstva
1 bat. XI Kr. b. Gračanica — Gladov k. 906 — Vrhpeć —
svoga 3 batalj. Gorica (k. 646) — s. Sultanovići — grad Bu-
gojno. U desno održavati vezu sa Istočnom
napadnom kolonom na Vrbasu; a u lijevo na
cesti sa Sjevernom kolonom. U sastav ove
kolone i pod njenu komandu ulazi i bataljon
IX brigade, ukoliko se on već nije udaljio sa
sektora Bugojna.

Pored gornjeg, zadatak je ove kolone i po-
stavljanje obezbjeđenja prema Kupresu,
kako je iznijeto u avizo-naređenju za ope-
racije u dolini Vrbasa.

Istočna kolona: napada sa desne obale Vrbasa opštim prav-
1 bataljon cem Potočani — Vileši — Bešlići — Glavice
IV Kraj. brig. — grad Bugojno. U lijevo održavaće vezu sa
svoga 1 batalj. Južnom napadnom kolonom.

2. Štabovi I i V divizije biće ispod Kalina, na pravcu s.
Kalin — s. Ljubnić — s. Bristovi — Bugojno. Na tom pravcu
slati nam izvještaje. Prvi izvještaj poslati 23 o.m. u 1 sat, a

potom svaka sljedeća dva sata. O svakoj promjeni situacije izvijestiti odmah, bez obzira na naređene redovne izvještaje.

Izvještaje o izvršenim pripremama poslati nam na dan 22 o.m. u 16 časova u s. Kalin, tj. da u to vrijeme izvještaj stigne kod nas.

3. Ugovoreni znaci biće:

— Borbeni znak: Crni;

— Znaci raspoznavanja: ruši — barikade.

Zauzimanje važnih tačaka označiti:

— zauzimanje — ovlađivanje položajima na Gradini, Gorici i bezimenoj koti na 1 km jugozapadno od s. Čipuljić objaviti paljenjem sijena i bunkera na uočljivim tačkama tih mjesta;

— zauzimanje grada Bugojna obznaniti sa 4 raketle ma koje, jednake boje, ispaljene jedna za drugom, i zvonjenjem sa katoličke crkve.

4. Sanitetske ustanove:

— štabovi napadnih kolona organizovaće i odrediti mjesto brigadnim previjalištima;

— hirurške ekipe biće u s. Bistrici za jedinice V divizije, a za jedinice I divizije u s. Urija.

5. Štabovi napadnih kolona odrediće mjesta za prikupljanje zarobljenika, a po prikupljanju veće grupe upućivati i za Sebešić ili Zjamet.

Za izvršenje prednjeg zadatka kao avizo

n a r e đ u j e s e :

1. Likvidacija oba garnizona — Bugojna i Prozora — izvršiće se jednovremeno. Napad će se izvršiti 22 o.m. noću. Početak napada naknadno će se narediti.

2. Napad na Bugojno izvršite III Krajiška i IV Krajiška brigada i bataljon XI brigade, koji je do sada na tom pravcu bio orijentisan.

III Krajiška brigada s tri svoja bataljona napadaće sa sektora između Vrbasa i komunikacije Kupres — Bugojno, sa sjevera.

IV Krajiška brigada sa bataljonom XI brigade napadaće glavninom sa sektora između Vrbasa i ceste Kupres — Bugojno — sa juga; a manjim snagama, s jednim bataljonom, sa istoka, tj. sa desne obale Vrbasa.

Sjevernom napadnom kolonom komandovaće štab III Krajiške brigade, Južnom i Istočnom napadnom kolonom — štab IV Krajiške brigade.

Operacijama na Bugojno rukovodiće zajednički štabovi obje divizije.

3. Napad na Prozor izvršiće I Krajiška brigada (s tri bataljona) i Ramski partizanski odred, i jedan bataljon XI Krajiške brigade, koji je do sada bio orijentisan na tom pravcu.

Operacijama na Prozor rukovodiće štab I Krajiške brigade i načelnik štaba V divizije.

4. Štabovi od svih navedenih jedinica odmah će otpočeti sa pokretom jedinica ka dodijeljenim im sektorima, tako da se na polaznim položajima postave blagovremeno za izvršenje napada u određeno vrijeme (noć 22 o.m).

5. Za obezbjeđenje pravca prema okolnim neprijateljskim garnizonima:

— III Krajiška brigada postaviće jedan svoj bataljon na položaje Komar — Goleš; u slučaju da je Turbe u našim rukama, onda prednji položaji, na pravcu ka Travniku, da budu oko Turbeta. S ovim bataljonom obezbjeđenje toga pravca od Travnika vršiće i četa Travničkog-odreda, koja se sada nalazi u Zjometu (zaseok Maslići). Naređenje po ovome izdaće toj četi štab III Krajiške brigade i staviti je pod komandu svoga bataljona.

— IV Krajiška brigada ostaviće jedan svoj bataljon na prostorijski Duboko — Pečuj — Margetići, sa prednjim dijelovima u visini s. Rankovići. Štab Travničkog odreda uputiće na ovaj zadatak drugu svoju četu, stavljajući je pod komandu bataljona IV Krajiške brigade.

— Obezbjeđenje prema Kupresu daće Južna kolona. U slučaju da bataljon određen za IX brigadu još nije krenuo, sa sektora Bugojno, štab XI Krajiške brigade odmah će mu narediti da se zadrži za ovu operaciju, pa štab Južne grupe može taj bataljon upotrijebiti za zatvaranje pravca prema Kupresu. Obezbjeđenje prema Kupresu postaviti u visini s. Koprivnica. Tražićemo da X divizija za vrijeme ovih operacija izvrši pritisak ili napad na Kupres,⁶ kako bi obezbjeđenje od tog pravca bilo što sigurnije. No, obzirom da je veza sa njom daleka, ne možemo sa* sigurnošću očekivati njeno sađeystvo. U svakom slučaju, naša jedinica određena za zatvaranje pravca ka Kupresu stupiće u vezu sa dijelovima X divizije, koji su na Stožeru i dalje prema Vukovskom,

* Vidi dok br. 85.

- tražeći da se ti dijelovi angažuju prema Kupresu.
- Prema Jajcu, ili u samom Jajcu, nalaze se dijelovi X divizije;⁶ štab III Krajiške brigade obavijestit će se o tamošnjoj situaciji, stupiti u vezu s tim dijelovima, obavijestiti ih o našoj akciji, tražiti da se angažuju za što sigurnije obezbjeđenje od tog pravca.
6. Obezbjedenja bolnica vršiće:
- Bolnice I divizije ostaće na sadanjoj prostoriji; za njihovu neposrednu zaštitu štab III Krajiške brigade odrediće jedan vod;
- Diviziska bolnica V divizije i bolnice njenih brigada skoncentrisaće se oko Sebešića. Zaštitu ovih bolnica vršiće 4 bataljon I Krajiške brigade, koji će naročito obezbijediti pravac Busovača — Busovačke Staje, kao i patrolirati dolinom r. Kruščice prema Vitezu.
7. Za predviđene generacije štab XI Krajiške brigade delegiraće svoje članove u štabove I i IV brigade.
8. Štab I i V divizije biće na pravcu: s. Kalin — Ljubnić — s. Bristovi — Bugojno (jugozapadna padina brda Kalin)

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

za štab I divizije
Vasa

za štab V div.
Mil.⁷ Morača

(M. P.)

⁶ Vidi dok. br. 59 i 61.

⁷ Milutin

NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE NOU DIVIZIJE OD 19 AV-
GUSTA 1943 GOD. ŠTABU ŠESTE I OSME KRAJIŠKE BRI-
GADE I RIBNICKOG NOP ODREDA ZA ORGANIZACIJU
I SPROVOĐENJE MJERA OBEZBJEĐENJA¹

Š T A B
IV N.O.U. DIVIZIJE
— 2 BOS. KORPUSA —
Br. 103
19. VIII. 1943 g.

ŠTABU VI i VIII BRIGADE I RIBNICKOG NOP ODREDA

Položaj

U početku same akcije na Manjačkom sektoru² primijećene su labavosti u pogledu obezbjeđenja, izviđanja, obavještanja i pasivnosti u odbrani iz vazduha. Ovakav postupak ne samo što može dovesti do neuspjeha, već može dovesti u nezgodan položaj pojedine jedinice pa i do uništenja. Svakom rukovodiocu mora biti poznato da smo na ovom sektoru izgubili drugove: Mladena Stojanovića,³ Ratka,⁴ Rifata Burdževića," Volođu,⁶ Hasana Kikića⁷ i bezbroj drugih rukovodilaca.

Drugovi, napominje vam se da u vremenu akcije budete najstrožije oprezni sa svojim jedinicama i da očekujete napad sa svih strana. Noć koristiti za rad a dan za odmor, ukoliko borba dozvoljava.

¹ Original, prisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 22—7, k. 766.

² Vidi dok. br. 42.

* Narodni heroj dr Mladen Stojanović, komandant Drugog krajiškog NOP odreda. Ubijen od četnika aprila 1943 god. u bolnici u Jošavki.

* Ratko Broćeta, poručnik bivše Jugoslovenske vojske, zamj. komandanta IV krajiškog NOP odreda. Poginuo februara 1942 god. pri napadu na Kotor Varoš.

⁵ Narodni heroj Rifat Burdžević-Tršo, zamjenik političkog komesara Treće sandžačke NOU brigade. Noću 2/3 oktobra 1942 god. uhvatili ga četnici na prevaru u selu Trnovu, ubili na Baračkom Brdu pod planinom Lisinom i bacili u jamu.

" Narodni heroj Vladimir Knežević-Voloda, komandant Treće sandžačke NOU brigade. Poginuo istovremeno i pod istim okolnostima kao i narodni heroj Rifat Burdžević.

⁷ Hasan Kikić, književnik. Poginuo 1942 god. naišavši na četničku zasjedu.

1. Obezbjeđenja slati na otstojanju uspješne puščane vatre (600 metara). Obezbjeđenje treba da se sastoji od zasjeda manjih i većih jedinica (prema potrebi), patrola i stražara.

2. U samoj akciji (borbi) napadati neprijatelja s leđa i bokova, a pri otstupanju neprijatelja istog tjerati do uništenja.

3. Zaštitu iz vazduha vršiti na taj način što će se komore i konji sklanjati u šume i voćare (izbjegavati markantne predmete), kuhinje smještati po manjim kućicama i štalama s tim što će se danju izbjegavati loženje velike vatre od koje puši veliki dim. Izbjegavati kretanje jedinica danju ili prilaženje logorima i štabovima. Kuririma skrenuti pažnju da ne idu u pravcu štabova kada primijete avion. Postavljati osmatračice neba na obližnjim čukama. Naročitu pažnju obratiti na avijaciju izjutra rano.

4. Civilnom stanovništvu zabraniti svako kretanje van svojih imanja sve do svršetka akcije.

5. Podijeliti civilnom stanovništvu upućene letke i pozivati četnike pismeno na predaju nudeći garancije života i uvrštavanje u redove Narodno-oslobodilačke vojske. Onim koji su klali i ubijali ljude, žene i djecu ne davati garancije nikakve.

6. Postavljati civilnu vlast i sva potraživanja vršiti preko iste, najstrožije zabraniti potraživanje od strane intendanta, ekonoma i drugih bez prisustva članova narodno-oslobodilačkih odbora ili pretstavnika sela.

7. Zarobljene funkcionere i starješine četničkih bandi pod jakom stražom upućivati ovom štabu, isto tako dostavljati zaplijenjena dokumenta i arhive.

8. Obavještajna služba mora raditi neprekidno i prodirati u neprijateljske redove, tj. u duboku neprijateljsku pozadinu, da bi saznali gdje četnici imaju logore, štabove, položaje i otkrivati njihove namjere, kako bi štab divizije mogao davati zadatke svojim brigadama. Vaši ob. oficiri dostavljaju što češće izvještaje obavještajcu ovog štaba, koji nam mora pripremiti teren za izvođenje neprekidnih akcija na ovom sektoru. Ove izvještaje obavještajaca dostavljati zajedno sa ostalim izvještajima a hitne u svako doba dana i noći.

9. Izvještaje slati preko susjednih jedinica ovom štabu svakih 5 časova danju i noću.

10. Neprekidnu vezu održavati na polaznom položaju cesta Jajce — Mrkonjić Grad — Čađavica i Gornje Ratkovo — Sitnica — Čađavica.

11. Pripremiti vodove za vezu za postavljanje telefonske linije, i kad se ovo naredi, da se može postaviti u što kraćem roku.

12. Ukoliko bi se četnici pojavili pozadi leđa u dubokoj pozadini, slati potjerno odjeljenje.

13. Ranjene i bolesne drugove slati u Ribničku bolnicu, a lakše i pokretne bolesnike i ranjenike zadržavati kod bataljona.

O gore navedenom povesti strogo računa, da se sprovede u djelo bez ikakvog oklijevanja i polaganja na ma kakve udobnosti do završetka te akcije. Uložiti sve što se može da postignemo uspjehe.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Boško

Komandant
Petar

BR. 53

ZAPOVIJEST ŠTABA ČETVIRTE NOU DIVIZIJE OD 19 AVGUSTA 1943 GOD. ZA ČIŠĆENJE MANJACE OD ČETNIKA¹

P L A N

Za produženje akcije na Manjačkom sektoru
Sek. Jajce — Banja Luka 1:100.000

Snage VI i VIII Krajiške NOU brigade i Ribničkog odreda produžiće čišćenje Manjačkog sektora na svom pravcu kretanja i to:

VI Krajiška brigada produžiće čišćenje oko Mrkonjića sa jednim dijelom snaga, a sa jednim bataljonom produžiće nadiranje u pravcu Boždarevica, Vidovići, Radaljica, Palež, poslije čega izvršiti čišćenje sela i njihove okoline Kozarevac, Marčete, Lazičića i okoline. Uхватiti vezu sa desnim krilom VIII Krajiške brigade koje će se nalaziti prema koti 921 (— Lokvari). Dalje prema potrebi produžiti desno krilo VIII brigade i pomagati istu u čišćenju Lokvara, Lusića i dalje u pravcu Kadine Vode.

Ukoliko ne bude potrebno da ovaj bataljon kreće dalje, spojiti istog sa ostalim snagama brigade i produžiti čišćenje četničkih bandi u pravcu Manjače. Voditi strogo računa da se te-

reni dobro pretresaju i da se snage koje operišu na Manjačkom sektoru dobro osiguraju prema cestama koje vode iz Jajca i Banja Luke.

VIII Krajiška brigada produžice svoje nadiranje u pravcu Lokvara, Stričića, Kadine Vode. Desno držati vezu sa snagama VI Krajiške brigade koje se nalaze na pravcu Mrkonjić, Boždarevica, Marčete, Lusići. Lijevo održavati vezu sa snagama Ribničkog odreda koji se nalaze na pravcu Donje Ratkovo, Gornje Ratkovo, kota 940. U svom nadiranju čistiti sektor i voditi strogo računa da desno krilo počev od Dugog Dola, Lokvara, Lusića prednjači i zalama zahvatajući dublju ivicu šume Manjače, dok desno krilo snaga brigade koje će se naslanjati na cestu prema Kočića Glavici može malo izostati. Zasjeđe ostaviti iznad Dubice, Dugog Dola i između Lokvara i Lazičića i iste povući po likvidaciji Lokvara, Dujakovaca, gdje ostaviti jedan bataljon kao rezervu, koji bi imao zadatak da postavlja zasjede prema putevima koji prolaze preko kote 867—990 — Dugog Dola i na drugim mjestima prema potrebi. Prilikom čišćenja oomenutog sektora obratiti pažnju na pravce prema Metli, Lokvarima, Stričićima i Kadinoj Vodi.

Ribnički odred produžice svoje nadiranje prema Kočića Glavici (kota 830) — Grujičićima (kota 701) sa zadatkom vršenja obuhvata Kočića Glavice i Kadine Vode u vremenu dok VIII brigada potiskuje neprijatelja na gore pomenutom pravcu vršeći pritisak na neprijatelja koji se nalazi oko Kočića Glavice i Kadine Vode. Sa jednim bataljonom osigurati se prema Kozici i Tramošnji. Po likvidaciji neprijatelja uzeti front prema Han Kolima, Bronzanom Majdanu sa osiguranjem boka od Kozice i Tramošnje.

Ranjenike i bolesnike evakuisati u Ribničku bolnicu.

Znaci raspoznavanja svakodnevni i borbeni dostavljeni su.

20. o.m. u zoru trebaju jedinice otpočeti napad na neprijatelja Manjačkog sektora sa kojim već imaju dodir i vode borbu, a ukoliko neka jedinica nema do ovog vremena, [treba] pronaći neprijatelja na svom pravcu nadiranja, tako da u pomenuto vrijeme otpočne borba na svim sektorima.

Napominje se da jedinice imaju bezuslovno stalnu vezu i da se uzajamno potpomažu, vršeći opkoljavanje neprijatelja i udare u bokove. Isto tako pomoću zasjeda koje ostavljati pozadi leđa voditi strogo računa da se neprijatelj ne provuče kroz međuprostore i ne izvrši udar s leđa; ovdje dolazi kao mogućnost udara s leđa ili s boka od Metle, Manjače i od Kozice i Tramošnje.

Povesti računa da u ovoj etapi akcije bude zastupljena brzina i energičnost u čišćenju pomenutih sektora.²

Po najnovijim podacima neprijatelj se nalazi ispred Vaganca—kota 1077, Kočića Glavica, Kadina Voda, Stričići, Lokvari i Metla, ali s obzirom da je to banda koja je lukava u borbi voditi računa da isti ne promijene položaje, ovo će se moći na taj način što će štabovi pomoću svojih osmatrača, izviđača, patrola i obavještajaca utvrditi tačno gdje se nalazi neprijatelj.

Štab ove divizije nalaziće se na Sitnici.

Štab VIII brigade održavaće vezu sa svojim bataljonima pomoću raketla; ovo se napominje da bi bili upoznati ostali štabovi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Dana 19.VIII 1943 god. u 18 časova.

Politkomesar

Boško³

(M.P.)

Komandant

Petar⁴

BR. 54

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O AKCIJAMA IZVEDENIM OD 4 JULA DO 19 AVGUSTA 1943 GODINE¹

STAB

~~XVI-UDARNE~~ **DIVIZIJE NOVJ**

Br 19 avgusta 1943 g.

Dostavlja operativni
izveštaj

VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

BORBE U BIRCU:

1. Napad na Zvornik. Prvo naredenje koje smo kao Štab divizije uputili svojim brigadama upućeno je neposredno

² Vidi dok. br. 58. 104 i 113.

^a Siljegović

¹ Vojnović

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 13—2, k. 9 A.

pred napad na Zvornik,² kada su brigade već bile na polaznim položajima, u duhu već izdate zapovesti za napad od Štaba I proleTERSke divizije. Napad je preduzet noću 4/5 jula. Pored I proleTERSke brigade na grad su napadala i 2 bataljona naše II brigade. Naša I brigada bila je na obezbeđenju od pravca Caparda, a III bataljon II brigade na obezbeđenju pravca Bijeljina—Kozluk. Bataljoni naše II brigade u najtešnjem kontaktu i sadejstvu sa jedinicama I proleTbrigade uspešno su likvidirale neprijatelja na svom pravcu, nanoseći neprijatelju osetne gubitke. Ovaj uspeh je imao velikog značaja za naše nove borce, koji su stekli poverenje u snagu sopstvenog oružja i zadobili nova iskustva za borbu oko naseljenih mjesta i utvrđenih položaja. Posle likvidacije neprijatelja u gradu cela naša II brigada uputila se prema Kozluku, po predviđenom planu.

Na sektoru I brigade došlo je do manjih i neznatnih sukoba.

Naši gubici u ovim borbama bili su: jedan mrtav i 3 ranjena. Neprijateljski su bili znatno veći.

7.VII. jedan bataljon naše II brigade je ušao u Kozluk, koga je muslimanska milicija napustila usled prisustva naših snaga u neposrednoj blizini. Narod je vrlo dobro dočekaao naše jedinice. Držanje boraca bilo je na visini.

II. Napad na Caparde. Posle oslobođenja Zvornika u planu je bila likvidacija neprijateljskog uporišta Caparde.³ Napad je predviđen za noć 6/7 VII. Neprijatelj je još preko dana uz pomoć tenkova i artiljerije uspeo da odbaci jedinice naše I brigade sa svojih položaja i da time udalji naše polazne položaje za napad na utvrđenje Caparde. Jedinice naše I brigade prvi put dolaze u sukob sa tenkovima, usled čega dolazi do neorganizovanog povlačenja i neodržavanja međusobne veze, što je sve imalo za posledice neuzimanje učešća u predviđenom napadu.

Za noć 7/8 VII predviđen je ponovni napad, u kome je trebalo da učestvuju ove naše brigade. 7-og preko dana neprijatelj je pojačao svoju aktivnost i još više odbacio našu I brigadu, te i ove večeri ona nije učestvovala u napadu. II brigada je takođe zakasnila za napad, što je sve imalo za posledicu velike gubitke jednog bataljona I proleTbrigade kome su ove jedinice imale sadejstvovati. Pitanje održavanja veze i potrebe za međusobno sadejstvo sa susednim jedinicama došlo je do punog izražaja u negativnoffi smislu.

8-og je neprijatelj⁴ sa jačim snagama napao na naše desno krilo i uspeo da odbaci naše jedinice južno od komunikacije Caparde — Tuzla. Povlačenje naše II brigade nije izvršeno po planu, jer su čitave 3 čete jednog bataljona usled slabe organizacije povlačenja ostale na prostoriji severno od pomenute komunikacije.

U svim ovim borbama naši gubici bili su: 4 mrtva i 6 ranjenih. O neprijateljskim gubicima nemaju se tačni podaci.

11-og VII jedan bataljon I i jedan bataljon II brigade sadejstvovali su VI bosanskoj brigadi u napadu na neprijateljske položaje Borogovo—Kalabače. Napad nije uspeo, uglavnom, zbog nepovezanosti jedinica i nedostatka međusobne saradnje.

U svim ovim borbama avijacija je imala vrlo živog učesća.

Noću 10/11 VII I brigada je pokušala da se prebaci preko ceste Tuzla—Zvornik zajedno sa pokretnim ranjenicima i bolesnicima, pravcem: Rakino Brdo—Kalesija. Pokret je bio nepripremljen i neorganizovan. Iako je dan ranije na istom mestu odbijen pokušaj prelaza naših delova sa suprotne strane, pravac nije promenjen. Tom prilikom poginuo je i drug Slobodan Baić, politkomesar Glavnog štaba Vojvodine. Ukupni naši gubici bili su 3 mrtva i 5 ranjenih. Noću 14/15 I brigada je ponovo krenula sa svim pokretnim ranjenicima i bolesnicima, kojih je bilo oko 200, i prebacila se preko Drinjače. Veštini manevrima brigada je uspela da se do 16-og bez borbe prebaci do Bišine. Toga dana jedna neprijateljska grupa od oko 50 vojnika privukla se kroz šumu i napala na naše delove, ali je brзом intervencijom odbijena i naterana u bekstvo. Naših gubitaka nije bilo. Noću 16/17 brigada je izvršila prebacivanje preko ceste Tuzla—Zvornik na prostoru između Milankovića i Prnjavora, upućujući manje delove, sa zadatkom demonstrativnog napada u pravcu Caparda i Petrovica. Na mestu prelaza pored muslimanske milicije nalazila se i jedna kompanija »Vražje divizije«. Napad prednjih delova bio je silovit i prebacivanje je brzo izvršeno, tako da intervencija tenkova, artiljerije i bacača nije bila efikasna. Naših gubitaka bilo je samo kod grupe koja je demonstrirala prema Capardama i to 1 mrtav i 2 ranjena. Zaplenjene su 3 puške i nešto municije. Neprijateljski gubici nisu poznati. Kasnije smo obavesteni da su neposredno pre prelaza ceste ostavljena 2 bolesnika, koja su odbila da idu dalje.

Borbe dva bataljona II brigade po odlasku I brigade iz Birča

18-og VII I bataljon se sukobio sa jednom kolonom od oko 300 Nemaca⁵ i ustaša, koja je kretala od Kasabe prema Pobudu. Posle tročasovne borbe neprijatelj je prisiljen na povlačenje, ostavivši na bojnopolju 12 mrtvih, nešto municije i druge spremne. Naši gubici bili su 1 mrtav i 2 lakše ranjena. Sutradan, neprijatelj je krenuo u 3 kolone prema našim jedinicama. Jačina neprijatelja bila je oko 1.500 Nemaca i ustaša. Vešt看 manevrisanjem naši bataljoni su izbegli jače sukobe sa neprijateljem i prošli bez gubitaka.

26-og VII jedna naša zaseda sačekala prethodnicu automobilske kolone koja se kretala od Kasabe za Vlasenicu i bliskom i preciznom vatrom nanela neprijatelju ogromne gubitke. Ostatak posade iz kamiona razbežao se u razne pravce ne ispalivši ni metka. Plen se nije mogao izvući niti kamioni spaliti, zbog toga što je brzo naišla glavna kolona koja se skinula iz kamiona i bočnom intervencijom primorala naše zasede da se povuku.

2-og VIII oba bataljona II brigade organizovali su jači napad na četničku grupu, na sektoru Kalabače—Papraca—Rudnik. Borba je bila vrlo oštra i žilava. Borci su se tukli ručnim bombama iz neposredne blizine. Četnici su bili razbijeni i naterani u Caparde, uz gubitke od 20 mrtvih i 30 ranjenih. Naši gubici bili su 6 mrtvih i 14 ranjenih. U tom napadu izgubili smo i komandanta I bataljona. Ovom prilikom batakom su se vrlo dobro držali i pokazali vidan napredak u svom razvitku.

BORBE NA MAJEVICI:

20-og VII jedna kompanija »Vražje divizije« sukobila se sa jednom četom II brigade kod sela Ravni Zavid. Nakon kraće borbe neprijatelj je nateran u panično bekstvo. Zarobljen je jedan vojnik. ...Neprijatelj je imao više ranjenih vojnika. Postojali su uslovi za uništenje neprijateljske kompanije koja je brojila svega 80 vojnika, ali joj je usled nedovoljne budnosti II bataljona omogućeno bekstvo.

26-og VII 2 bataljona I brigade sukobila su se sa jednom jačom kolonom »Vražje divizije« na prostoru Srednjeg Dragaljevca (cesta Brčko—Bijeljina); napad nije uspeo i završio se sa neurednim povlačenjem naših jedinica. Sutradan došlo je ponovo do oštrijeg sukoba, koji se takođe nije izveo po planu, usled rasparčanosti i nedostatka jedinstvene komande.

Naši gubici u oba sukoba bili su 4 mrtva i 5 ranjenih. Prema naknadno prikupljenim podacima neprijatelj je imao 8 mrtvih i oko 50 ranjenih vojnika i oficira. Zarobljena su 2 neprijateljska vojnika sa celokupnom ratnom opremom i jednim sanitetskim automobilom sa nešto sanitetskog materijala.

30/31 VII 2 bataljona I brigade i I bataljon Majevičkog partizanskog odreda preduzeli su nanad na prugu od oko 450 četnika, na prostoriji Zlošelo—Labucka—Busija. Borba je bila vrlo žilava i trajala punih 6 sati. Četnike je potpomagala nemačka avijacija i artiljerija iz G. Tuzle. Četnici su bili razbijeni i naterani u bekstvo, ostavljajući na bojnopolju 4 mrtva. Ukupni gubici su im bili znatno veći. Naši ukupni gubici 3 mrtva i 2 ranjena.

U svim ovim borbama ispoljili su se sledeći nedostaci naših jedinica: nedoraslost rukovodstva, nemanje vojničkog iskustva, nedostatak unutrašnje povezanosti i elastičnosti jedinica, pomanjkanje osećanja potrebe za uzajamnu saradnju sa susednim jedinicama, što je pored ostalog dolazilo i usled nepoznavanja taktike našeg današnjeg ratovanja. Koristeći se stečenim iskustvom u ovim borbama i borbenošću ljudstva naših brigada, uspelo se znatno sa učvršćenjem i podizanjem jedinica, što se već vidi po sledećim akcijama.

Noću 7/8 naša I brigada izvršila je napad na varošicu Janju,⁶ koju je branila muslimanska milicija, nešto ustaša, domobrana, žandarmerija i finansija, svega do 200 pušaka. Posle kraće borbe naše jedinice su ušle u grad i razoružale izvestan deo neprijateljskih vojnika. Naši gubici su dvoje ranjenih, od kojih drugarica teže. O neprijateljskim gubicima nema se podataka. Zaplenjeno je: 77 pušaka, 20.000 puščanih metaka, 40 vojničkih bluza, 13 vojničkih šinjela, 14 vojničkih čakšira, 8 pari vojničkih čokula, 2 para čizama, 3 sedla, 38 pari razne druge obuće i druge vojničke spreme. Na našu stranu prešla su 2 lekara (jedan lekar i jedna lekarka).

Održan je vrlo uspešan zbor. Držanje boraca, kako u borbi, tako i pri organizaciji reda u gradu, bilo je vrlo dobro. Od strane naših jedinica nije bilo uopšte pljačke. Posle izlaska jedinica iz grada pokušali su seljaci iz okolnih sela da pljačkaju, ali su u tome bili na vreme sprečeni. Uopšte, naša vojska je ostavila najlepší utisak na građanstvo.

Oslobođenje Bijeljine.⁷ 9/10-VIII štab I brigade je samoinicijativno upao u grad sa dva bataljona. Posle kraće borbe po gradu neprijatelj se povukao u utvrđeni logor, odakle je

nastavio sa upornom odbranom. Jačina neprijatelja bila je oko 500 naoružanih milicionera, ustaša i domobrana sa oko 70 nemačkih žandarma. Borba se nastavila preko celog dana i povremeno postajala vrlo oštra. Uzastopnim jurišima naših i neprijateljskih delova iz neposredne blizine pojedini bunker i po nekoliko puta prelazili iz ruke u ruku. Naši borci su se junački držali. Naročito Drugi bataljon na čelu sa komandantom drugom Bikićem i njegovim zamenikom, koji je sa jednom četom toga bataljona pokazao veliku upornost i prodornost. Naši gubici bili su 9 mrtvih i 16 ranjenih, a neprijateljski oko 50 mrtvih i ranjenih. Zaplenjeno je oko 100 pušaka i 10.000 pušanih metaka. Avijacija je preko celog dana bombardovala i mitraljirala naše položaje oko utvrđenog logora, ali to nije ni malo pokolebalo naše borce.

Narod je sa oduševljenjem dočekaao naše borce, koji su i ovom prilikom bili na dostojnoj visini i izazvali oduševljenje ne samo kod naših simpatizera, već čak i kod onih koji su bili ranije ustaški raspoloženi. O Narodno-oslobodilačkoj vojsci se pričalo samo najlepše.

Krivicom Štaba brigade napad je otpočeo tek u 3 sata ujutru usled čega se borba i produžila celog dana i nije se uspelo sa likvidacijom utvrđenog logora. Takođe usled slabe organizacije municija nije doturena jedinicama na vreme te su se uveče pošto su ostali sasvim bez municije morali povući. Povlačenje je izvršeno u redu.

12/13 VIII izvršen je ponovni napad i to sa celom I brigadom i I bataljonom III brigade direktno na utvrđeni logor, a po jedan bataljon iz II i III brigade i Majevičkog NOP odreda vršili su obezbeđenje sa pravaca: Brčko—Zvornik i Bosanska Rača. U ovom napadu upotrebljena su 2 teška bacača sa po 6 mina i jedan brdski top 65 mm, čija je municija uglavnom bila neispravna tako da nije pružio skoro nikakve efikasne pomoći. Neprijateljska posada bila je dobila naređenje radio putem da izdrži napad još te noći, jer joj je, navodno, pomoć na putu i u neposrednoj" blizini. Otuda je otpor bio vrlo jak. Naše jedinice nisu uspele da likvidiraju u potpunosti logor. usled čega je pred zoru naređeno povlačenje. Ovo je neprijatelj iskoristio i u paničnom bekstvu napustio grad ostavljajući za sobom bogat ratni plen. Zaplenjeno je: oko 200 pušaka, 20.000 pušanih metaka, jedna ispravna 100 W kratkotalasna radio stanica, 2 male štamparije, 3 luksuzna automobila, 1 veliki kamion, 3 motorbicikla, 12 bicikla, preko 2.000 granata za haubicu 100 mm. Veća količina bombi za teški i laki bacač. Oko 10 vagona brašna i žita, koje je većim delom

podeljeno narodu, 300 kg dinamita, preko 1 vagon soli, 2.000 kg šećera, 1000 kg masti, 12 sanduka dvopeka, 18 kanti zejtina, 9 buradi nafte, 2 bureta benzina, 3 radio aparata, 7 pisanih mašina, 7 šapirografa, 5 kola kancelariskog i ostalog papira, velika količina sanitetskog materijala i instrumenata. Nama je prišao jedan lekar hirurg sa celim svojim hirurškim personalom i svim potrebnim instrumentima i sanitetskim sredstvima.

Naši borci su i ovom prilikom pokazali besprekorno držanje, kako u vojničkom tako i u političkom pogledu.

Sve zgrade u utvrđenom logoru su potpuno spaljene, a bunker i oko logora i po gradu porušeni.

Evakuacija plena izvršena je u redu, a pokušaji pljačke od strane seoskih—terenskih straža sprečeni su.

Naši gubici bili su 3 mrtva i 14 ranjenih.

Borba oko Bosanske Rače:⁸ 14-og VIII ujutru delovi VIII lovačke pukovnije otpočeli su sa prebacivanjem iz Sremske u Bosansku Raču. Ova pukovnija ojačana je sa 8—10 nemačkih tenkova, sa nemačkom posadom. 15-og VIII u 3 sata ujutru izvršen je napad na jednu bojnu VIII pukovnije na prostoru Bosanske Rače. Snažnim naletom II bataljona I brigade i II bataljona II brigade neprijatelj je bio gotovo razbijen i nabačen u samu Raču. U gradu su se nastavile ulične borbe i već su izvesni neprijateljski delovi počeli da se predaju, kada su se pojavila 3 nemačka tenka potpomognuta jakim bacačkom vatrom, koji su uspeli da stvore zabunu kod boraca naših bataljona i da ih prisile na povlačenje nanoseći im gubitke od 10 mrtvih i 12 ranjenih. Prema nedovoljno proverenim podacima neprijatelj je samo mrtvih imao oko 40. Do neuspeha je došlo uglavnom zbog zakašnjenja napada, a što je posledica pomanjkanja inicijative i odlučnosti štaba brigade.

I pored ovako velikih gubitaka moral kod boraca nije popustio, što je dokaz da su naše jedinice za kratko vreme učinile krupan korak u svome razvitku.

Borbe u zapadnom Sremu: 9-og VIII preko dana jedan bataljon naše II brigade, jedan bataljon naše III brigade i II Sremski partizanski odred izvršili su napad na domobranksku bojnu na prostoru Vrbanja—Drenovci—Soljani (zapadni Srem). Akcija nije u potpunosti uspela, iako su svi uslovi bili za to. Naime postojala je veza sa izvesnim domobranskim oficirima, koji su obećali da predaju svoje jedinice. Napad nije uspeo u prvom redu zbog slabog držanja II Sremskog odreda koji se od prve vatre pokolebao i posle kraće borbe povukao,

a isto tako i zbog nesnalaženja privremenog operativnog rukovodstva, koje nije prilagodilo naš operativni plan konkretnoj situaciji na terenu. Zaplenjeno je oko 40 pušaka, 3 p. mitraljeza, 2 strojnice, 6 pištolja, oko 6.000 puščanih metaka, 9 radio aparata, nešto obuće, odeće i druge spreme. Zapaljena je opštinska arhiva i uništeni svi uređaji u pošti. Predala su se 4 domobranska oficira i podoficira koji su pošli sa nama i preko 30 domobrana, koje smo pustili kućama. Naši gubici su bili 1 mrtav i 2 ranjena. O neprijateljskim nemamo podataka.

Posle oslobođenja Bijeljine temeljito je porušen jedan veći most na cesti Bijeljina—Rača kod sela Dvorova, jedan most na cesti Bijeljina—Brčko kod s. Vršana i most na cesti Bijeljina—Zvornik kod sela Piliće.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Stefan Mitrović

(M.P.)

Načelnik štaba
Ljubiša Urošević⁹

BR. 55

IZVJEŠTAJ ŠTABA RIBNICKOG NOP ODREDA OD 19 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU ČETVORTE DIVIZIJE O IZVEĐENOJ AKCIJI NA ČETNIKE I ZAUZIMANJU NOVIH POŽAJA¹

STAB
RIBNICKOG N.O.P. ODREDA
Br. si.
19 — VIII 1943 G.

ŠTABU IV N.O.U. DIVIZIJE

Položaj

Mi smo jučer (18 — VIII) izvršili pokret do linije Babići — Bjelići (kota 940) — Vaganac. Prvi bataljon se nalazi u Vaganacu, drugi iznad Bjelića, a treći kod Babića.

* Narodni heroj Ljubiša Urošević. Poginuo 1943 god. kod Tuzle kao načelnik Štaba Sedme divizije.

¹ Original, pisan plavim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/1—21, k. 1626.

Uspjeli smo da uhvatimo 14 četnika, a 4 smo ubili. Zadržali smo 10 pušaka i teški bacač sa 9 mina.

Bili smo došli do Dubrave (kota 963), ali smo se pred noć povukli, pošto smo doznali da se banda nalazi na Sitnici.

Mnogi su četnici pobjegli u pravcu Klisine i Slivna, a izvestan broj ih se zabacio nama za leđa.

Danas ćemo da krenemo do Nikolića sa jednim bataljonom, a ova dva ćemo pomerati uporedo sa snagama VIII,² ukoliko vi ne naredite drukčije. Održaćemo i konferenciju danas, na kojoj ćemo ih pozvati da se predaju. Ovih 14 smo jutros pustili kućama.

Pošaljite nam naredbu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Obrad

Komandant
Milan N. Zorić

(M.P.)

BR. 56

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
OD 20 AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I
PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA KOD OBODNIKA I
UZLOMCA¹**

**Š T A B
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA**

Br. si.
20 avgusta 1943 g.
—Položaj—

VRHOVNOM ŠTABU NOV i POJ

Danas smo dobili izvještaj² od Štaba V KNOU brigade o ispadu neprijatelja iz Kotor Varoši prema Obodniku i Uzlomcu, o čemu smo Vas jučer izvijestili. Naše su ih jedinice doče-

* Vidi dok. br. 106 i 113.

kale i neprijatelj se je poslije borbe vratio natrag izgubivši 7 mrtvih i nekoliko ranjenih. Mi smo imali samo 1 ranjenog druga.

Izviješteni smo od Štaba XI N.O.U. divizije da su predali karavanu Pratećeg bataljona za Vas 6 kanti benzina. Ostalo je još jedno bure benzina. Osim toga da je predan 1 radio-aparat. Potvrdite nam primitak ovih stvari.

Od druga Toše³ dobili smo sljedeći izvještaj:

»Trebavski četnici razbijeni. Predao se komandant II četničke brigade. Kod Sjenine razbijeni posljednji pokušaji četnika pomognutih 1 ustaškom-domobranskom bojnom. U borbi se istakla 3 četa I bataljona IV brigade i njen komandir Risto Samardžić..

Majevička⁴ dovršava razbijanje Posavskih četnika na liniji Skugrić—Slatina. Za dva dana spremni za prelaz na Ozren, po najnovijem naređenju V.Š.«⁵

Nastojati ćemo da u najkraćem vremenu sa njima uspostavimo stalnu kurirsku vezu.

Molimo Vas da nas izvijestite da li je drug Arso⁶ primio svoj sat, koji je dat na popravak.

Ujedno Vas molimo da nam po kuriru pošaljete naš akumulator koji je poslat da se napuni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Šef kancelarije
Risto

(M.P.)

³ Vujasinović

* Prva (Petnaesta) Majevička NOU brigada

⁵ Misli se na naređenje Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije o slanju Prve (Petnaeste) i Šeste istočnobosanske NOU brigade na Ozren. Vidi knj. depeše Vrhovnog štaba u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4—9, k. 731.

⁶ Jovanović

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
OD 20 AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I
POJ O SITUACIJI I AKCIJAMA NA PODRUČJU KORPUSA¹

Š T A B
II BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA

Str. Pov. br. 124
Dne 20. VIII. 1943 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

- 1) Primili smo Vaše naređenje od 10 avgusta 1943 godine.
- 2) Dostavljamo u prilogu pregled sviju akcija od osnivanja ovog Korpusa i izvještaj Glavnog obavještajnog centra ovog Korpusa.
- 3) Situacija u B. Krajini poslije odlaska glavnine I Bos. korpusa, tj. ispražnjavanja njenog, kada je poslije kratkog vremena formiran i II Bos. korpus, bila je takva da su četničke bande Đujića i Drenovića. ojačane poslije zimske ofanzive, uz pomoć Talijana i Nijemaca, pokušavale svim silama da ovladaju što većim dijelom terena. Đujićeve bande su se prikupile i u Dalmaciji nasilno mobilisale do 2.000 ljudi. Ove. su bande više puta pokušavale da se povežu sa Drenovićem sa ciljem ovladivanja Glamočko-livanjskim terenom, a poslije dejstvovati prema Drvaru, Petrovcu i Srbu.

Drenovićeve bande gospodarile su prostorijom između Sane i Vrbasa, tj. Manjača, gdje je bio formiran »četnički korpus«, i sa ove prostorije uz pomoć njemačkih garnizona Ključa, Čađavice, Mrkonjić Grada i Jajca ugrožavale Ribnički, Glamočki i Janjski NOP odred.

Odredi Podgrmečki, Ribnički, Drvarski i Glamočki bili su tada u formiranju i mali, te nisu mogli u potpunosti da kontrolišu svoje sektore, a naročito Drvarski i Glamočko-livanjski odredi nisu mogli pružiti efikasan otpor niti nanijeti udarce Đujićevim bandama koje su nadirale sa juga, tako da je i X Krajiška NOU brigada bila prikovana za Kninski sektor.

VIII Krajiška NOU brigada u sastavu Unske grupe u Baniji i Kordunu, VI K. NOU brigada sa dva bataljona bila je na Mrkonjićkom sektoru, dok su dva bataljona otišla u sastav V

divizije. IX K.NOU² brigada bila je u to vrijeme u Centralnoj Bosni, odakle je 1 bataljon otišao u sastav V divizije.

Tako su do dolaska VIII brigade iz Banije na prostoriji II Bos. korpusa bila svega dva bataljona VI brigade kao pokretna snaga.

Poslije dolaska VIII brigade izvršili smo akciju na Ključ³ u cilju da oslobodimo koridor za saobraćaj sa Podgrmečom. Akcija je uspjela poslije koje je neprijatelj bio prinuđen da odstupi i sa komunikacija: Petrovac—Ključ, Sanski Most — Ključ i Mrkonjić Grad — Ključ.

Poslije ove akcije prebacili smo VIII brigadu na prostoriju Šator—Dinara, gdje je u to vrijeme Đujić koncentrisao svoju »dinarsku diviziju« od oko 3.000 četnika, u cilju da se poveže sa Drenovićem preko Glamočkog Polja, odakle bi sa zajedničkim snagama (prema naređenju Dražinog delegata za Bosnu, Liku, Dalmaciju i Sloveniju potpukovnika Aćimovića) imali da »pročiste« od partizana srezove Grahovski, Drvarski, Petrovački i dr.

Ove namjere četničkih »vojvoda« potpuno su osujećene. VIII i X brigada razbile su Đujića na Gnjatu nanijevši mu veće gubitke u ljudstvu i materijalu, njegove skrpljene »brigade« u neredu su bježale prema Kninu, gdje su ih dočekale snage Kninskog sektora i takođe im nanijele gubitke.

Naše su brigade nastavile da gone Đujića, tako da su u tom nastupanju očistile i ustaško uporište Vrliku, gdje su se bili sklonili i neki četnici. Tada je očišćena i čitava dolina Cetine i sva sela između Sinja i Knina. Uz sadejstvo dalmatinskih i ličkih snaga četnici su razbijeni u Kosovu Polju, a takođe je razbijen i četničko-ustaško-talijanski protunapad od Knina i Sinja, gdje je zaplijenjeno 2 brdska topa, 4 kamiona, 6 motocikla, 5 teških mitraljeza, 2 puškomitraljeza i dosta druge spreme.

Poslije svih ovih akcija od Šatora do Kosova Polja i Drniša četnici popa Đujića su potpuno razbijeni i dobrim dielom uništeni, a jedan broj se i predao.

Đujić se nalazi u Kninu sa manjim brojem četnika. Po šumama Dinare i Šatora nalaze se grupice četnika koje su pasivne i dobro se kriju.

Oružje koje su naše jedinice zaplijenile u Dalmaciji predato je Štabu Kninskog sektora koji je sa tim oružjem naoružao novi Cetinski odred.

U to vrijeme Drenović je takođe pokušao da koncentriše gvoje »brigade« kod Mliništa, ali je I bataljon VI brigade iznenadno napao dve četničke brigade koje su se raspršile uz gubitke.

Ovom prilikom je ubijen i »vojvoda« Plečaš, komandant »Grmečko-klekovačkog četničkog korpusa.«

Po razbijanju Đujićevih bandi prebacili smo VI i VIII brigadu na sektor Manjače u cilju razbijanja Drenovićevih bandi i ovladavanja terena između Sane i Vrbasa.

Prema prvim izvještajima sa toga sektora naši se nalaze već u Manjači, a Drenovićeve bande bježe prema Banja Luci. Ranjen je četnički komandant »brigade« Trivunčić, 16 četnika zarobljeno i 12 ubijeno.

Poslije uništenja četnika moći ćemo odvojiti čitavu našu IV NOU diviziju za akcije na neprijateljske garnizone. Mišljenja smo da bi najprije trebali likvidirati Livno, Sujicu, Duvno i Glamoč, radi što boljeg povezivanja sa Dalmacijom.

Dolaskom VII brigade i povratkom bataljona IX brigade znatno smo ojačani i moći ćemo izvršavati i veće zadatke.

4) I mi smo uviđali teško komandovanje jedinicama IV NOU divizije, koja je bila glomazna i zbog toga su odredi bili nedovoljno aktivni, te smo pristupili reorganizaciji ove Divizije. Pored toga odredi Ribnički, Podgrmečki i Kozarski izrasli su i mogu se pretvoriti u brigade, s tim da na tim terenima ostaju manji odredi. Iz takvih razloga, nemajući veze sa Vama, izvršili smo reorganizaciju⁴ IV NOU divizije, tako što smo u njenom sastavu ostavili VI, VIII i X brigadu.

Od Podgrmečkog, Ribničkog, Drvarskog i sad Kozarskog odreda formirali smo Grmečku operativnu grupu. Ova Operativna grupa može izrasti u diviziju od dvije brigade, a da opet na terenima sadanjih odreda ostanu manji odredi. Ova bi novoformirana divizija bila u prvo vrijeme vezana za prostoriju između Une i Vrbasa privikavajući postepeno brigade za pokret na toj prostoriji.

Na taj način naš Korpus bi imao tri divizije sa u početku 6 brigada, a u razvoju bi dostigao i 9 brigada, pored toga što bi ostali i manji odredi dok neprijatelj drži garnizone.

Formirali smo Grahovski NOP odred, a formiraćemo Cazinski i Sanski odred.

U ovoj reorganizaciji privremeno smo postavili, dok ne dobijemo vezu sa vama, za komandanta IV NOU divizije druga Petra Vojnovića, dosadašnjeg zamjenika komandanta iste divizije, koji se dobro razvija, a za komandanta Grmečke operativne grupe privremeno druga Milorada Mijatovića, dosada-

šnjeg komandanta X NOU divizije, koji dobro poznaje terene grupe, a i ljude. Za komesara grupe privremeno je postavljen drug Ilija Došen. Za komandanta X NOU divizije privremeno je postavljen drug Velimir Knežević, dosadašnji komandant X Krajiške NOU brigade, koji se takođe dobro razvio i poznaje terene X NOU divizije.

Zbog velikog sektora Korpusa i potrebe komandovanja na više strana povukli smo privremeno u Stab druga Branka Poljanca, dosadašnjeg komandanta IV NOU divizije. Postavilo se pitanje koju funkciju drug Branko Poljanac treba da vrši. On ne želi da bude načelnik, nego zamjenik komandanta Korpusa. Pitanje njegove funkcije molimo da Vi odredite.

Takođe Vas molimo da razmotrite naše predloge o reorganizaciji divizija i da Vašom naredbom postavite drugove koji privremeno vrše dužnost.

5) Sa Kozarskim NOP odredom možemo održavati dobru vezu, te je naše mišljenje da bi najzgodnije bilo da taj odred uđe u sastav Grmečke operativne grupe. Sa tim se slaže i Stab I Bos. korpusa.

6) Preduzeli smo mjere da prikupimo 300 boraca za popunu III Krajiške brigade, ali sa Drvarskog sektora nećemo imati toliko.

7) Tražili smo preko misije koja se nalazi kod nas radio stanice za korpus i divizije, ali nam nisu poslali. Dosad smo dobili svega jedan avion sa misijom od 4 člana.

8) Jedan od problema koji se postavio pred nas nakon stvaranja II korpusa i odlaska nekih naših jedinica jeste oskudica prvenstveno u političkim rukovodiocima u vojsci. Ta se oskudica naročito osjeća u X NOU diviziji ..

Predlažemo druga Nemanju za zamjenika komandanta X divizije. Za političkog komesara X divizije predlažemo druga Dmitra Bajalicu, koga smo mi ranije imali u vidu za tu funkciju.

Drug Dmitar Bajalica nalazi se sa bataljonima VI Kr. brigade, koji su ušli u sastav XI brigade.

Pored toga mi oskudijevamo i u ostalim jedinicama sa vojnim a naročito političkim rukovodiocima, naročito u novostvaranim jedinicama, za koje nismo imali dovoljno kadra.

9) Po našem mišljenju nebi bilo popularno da se bataljoni VI brigade, koji su bili u sastavu XI brigade, rasformiraju pri ulasku u III Krajišku brigadu, već bi bilo dobro kad bi oni mogli ući u sastav te brigade kao cijeli bataljoni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

V. Stojnić

~ (M.P.)

Komandant

S. Rodić

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE DIVIZIJE OD 20 AVGUSTA
1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
O SITUACIJI U MANJACI¹

Š T A B
IV N.O.U. DIVIZIJE
— 2 BOS. KORPUSA —
Br. 407/43
20. VIII. 1943 g.

ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA

P o l o ž a j

Na sektoru Manjače snage naše Divizije izvršavaju date zadatke ne nailazeći kod neprijatelja na jači i organizovaniji otpor. Ribnički odred oko sektora Sitnice zarobio je 1 teški bacač, 72 mine, 10 karabina i 15 četnika. Zarobljenici su pušteni kućama posle saslušanja. VIII Krajiška brigada imala je lakši sukob sa četnicima Miće Azarića, VI Krajiška brigada također je imala manje sukobe.

Ribnički odred kreće se sjeveroistočno od ceste Mrkonjić—Banja Luka. VIII brigada sa VI brigadom čisti sektor između rijeke Vrbasa i ceste Sitnica—Banja Luka.²

Po svima dosadanjim podacima, neprijatelj teži da skoncentriše svoje snage u samoj Manjači, gdje bi dao eventualni otpor, ili odakle bi što je još vjerovatnije pokušao se izvući ili probiti iz našeg obruča.

U toku 4 dana operacija nije opažena nikakva intervencija od strane ustaša i Nijemaca ili domobrana.

Na ovom sektoru postoje objektivni uslovi za formiranje jednog partizanskog odreda; dok se taj odred ne bi osnažio, Ribnički odred morao bi stacionirati na ovom sektoru, uz povremenu pomoć nekih naših drugih jedinica, te vam predlažemo takvu odluku koju vi prema uviđavnosti možete izvršiti.

Govori se o napuštanju Banje Luke od strane Nijemaca.³ Dolazak naše Divizije na neposredni sektor oko Banje Luke značio bi mogućnost iskorišćavanja teške vojne situacije Banje

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2—3. k. 766 A.

² Vidi dok. br. 113.

³ U to vrijeme u Banjoj Luci i na njenom području nalazile su se jedinice 373 legionarske divizije »Tigar«. Vidi dok. br. 160 i 162.

Luke u jednome povoljnom momentu, ili ako ne to, a ono siguran priliv banjalučkog stanovništva i domobrana u naše redove, koji su sada prisiljeni da prilaze četnicima. Ako bi mi sa našim snagama kojima raspolažemo u ovim operacijama približili se neposrednoj blizini Banje Luke, X brigada naše Divizije morala bi stacionirati na sektoru iza nas, ne toliko radi leđne zaštite, koliko radi stvaranja kod ovoga stanovništva uvjerenosti o stabilnosti i stalnosti naših snaga na ovome sektoru.

Izveštaje slačemo vam o svim važnijim događajima vojničkim i političkim. Očekivali smo dolazak najavljeni druga komandanta, ali njega još nema.

Molimo vas da po svim ovim pitanjima odgovorite što hitnije.

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

Komandant
Petar

Sanski Most napustili su Nijemci
Iz Banje Luke izašlo 180 domobrana i zadržao
je iste Marčetić.—⁴

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE NOU DIVIZIJE OD 20 AVGU-
STA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O ULASKU
SEDME KRAJIŠKE BRIGADE U JAJCE¹

STAB
X N.O.U. DIVIZIJE
— 2 BOS. KORPUSA —
Br. Ši.
20/VIII 1943 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Položaj

VII brigada ove divizije zaposjela je grad Jajce² koji je neprijatelj napustio i sada drži položaj prema Travniku i Banjoj Luci. Tom prilikom našim jedinicama predalo se 75 domobrana, 8 podoficira i 3 oficira. Jedinice IV divizije zauzele su grad Mrkonjić Grad³, u kome je bila samo četnička banda koja se iz grada povukla kada su se naše jedinice približavale gradu. I divizija zauzela je Donji Vakuf.⁴

Četničke bande ovim našim udarcima i uspjesima su demoralisane i među njima i dalje se vrši odasipanje. Pokušaj Drenovića da četničke bande povuče sa Mrkonjičkog sektora je propao a Dražini oficiri koji su došli da učvrste četničku organizaciju izjavili su da sa ovakvim ljudstvom ne mogu da komanduju.

Dolazak naših jedinica u ove krajeve narod je srdačno primio i došlo je do osjetnog priliva u odrede i brigade.

Na čitavoj oslobođenoj prostoriji vršimo mobilizaciju i organizujemo narodnu vlast.

Ovih dana će do vas doći zamjenik komandanta VII brigade,⁵ koji će sa vama razgovarati o potrebama te brigade. Mi smo druga zamjenika komandanta upoznali sa situacijom u diviziji pa će vas on o tome obavijestiti.

Ukoliko raspolazete sa radio stanicama, molimo vas da nam pošaljete a mi već sada raspolazemo sa stručnim osobljem.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog intsituta pod reg. br. 12—2, k. 9 A.

² Vidi dok. br. 61, 153 i 201.

³ Vidi dok. br. 113, 153 i 201.

* Vidi dok. br. 197.

⁵ Momčilo Poleksić

Pošto štab II korpusa ne raspolaže sa novčanim sredstvima to vas molimo da nam za potrebe pošaljete izvjesnu sumu. Obaviješteni smo da raspolažete sa protivtenkovskim puškama, pa nam pošaljite nekoliko komada preko zamjenika komandanta VII brigade.

Pri štabu VII brigade nalaze se drugovi Lah⁶ i Ristić,⁷ pa vas molimo da njihovo pitanje riješite.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Nemanja

Načelnik štaba
Hotić

(M.P.)

BR. 60

**OBAVJEŠTENJE KOMANDANTA DRUGOG BOSANSKOG
NOU KORPUSA OD 21 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRU-
GOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O SITUACIJI I DA-
LJEM RASPOREDU JEDINICA¹**

STAB
II BOS. N.O.U. KORPUSA
Broj: SI.
Dana 21.VIII. 1943 g.

ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA

P o l o ž a j

Danas sam stigao u štab IV divizije koji se nalazi na Sitnici.

Situacija na ovome sektoru je sledeća:

VI, VIII brigada i Ribnički odred su pri kraju čišćenja četnika na sektoru Sana—Vrbas. Četnici do sada nijesu prihvatili borbu, izuzev ako nijesu bili obuhvatom prinuđeni. Oni se nalaze danas koncentrisani u Manjači a naše snage će proći sa

• Milan
' Duško

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 19/1—2, k. 456.

sjevera Manjače kao i sa ostalih strana, tako da ovu bandu prinudimo na borbu i da ih potučemo. Do sad je zarobljen 1 bacač sa 69 granata, oko 20 pušaka i još nekih drugih stvari.

Dijelovi VI brigade i X divizije ušli su u Jajce² u kome su zatečeni manji neprijateljski dijelovi koji su se predali bez borbe. Po svoj prilici i ostali garnizoni u dolini Vrbasa kao i Travnik predali su se ili lakše zauzeti. Za ovo nemamo još provjerenih podataka.

Po završenoj likvidaciji četnika u Manjači koja će uslijediti u roku dva do tri dana, orijentisaćemo snage IV divizije i Operativne grupe na prugu Sanski Most—Prijeđor i Prijeđor—Banja Luka kao i približiti snage ovim garnizonima jer se Nijemci izvlače iz njih te bi mogli pristupiti i napadu u povoljnom momentu.

Potrebno je da drug Branko³ hitno otputuje na Livanjsko-glamočki sektor gdje će se povezati sa štabom X divizije u cilju napada na Livno,⁴ s tim da rukovodi sa tom akcijom, samo je potrebno voditi računa o tome da se ne oduzme inicijativa štabu X divizije kojemu treba prepustiti da organizuje napad. U vezi ove akcije potrebno je da izdate naredenje štabu X brigade da se sa brigadom najhitnije prebace na Glamočko-livanjski sektor radi učestvovanja u pomenutoj akciji. Dva bataljona koji se nalaze na Tičevu mogu odmah da se krenu prema Glamoču. U napadu na Livno i okolna mjesta (Sujicu—Duvno) učestvovala bi VII, IX i X brigada i odredi koji se nalaze tamo. Glamoč treba čvrsto blokirati i izvršiti napad na njega po likvidaciji Livna, prema procjeni, tj. držati ga u blokadi neko vrijeme, a ukoliko se posada ne preda, napasti ih.

Mislim da bi za organizaciju letećeg odreda⁵ i koordinaciju ovoga odreda sa Grahovskim odredom i Sajkovićkim bataljonom, kao i sa komandama mjesta, trebalo odrediti jednog druga ispred štaba korpusa koji bi bio i odgovoran za taj sektor štabu korpusa. Za taj posao bi najbolje odgovarao drug Ljubo Babić koji je popularan na tim krajevima a i verziran je u takav rad (rukovanje sa jednog mjesta). Ukoliko se Ljubo ne bi mogao dobiti za ovaj posao, onda bi se morao poslati neko drugi. To bi mogao biti drug Marko Komarica, kome bi vi dali detaljna uputstva. Sjedište delegata korpusa za južni sektor moglo bi biti na Tičevu ili Prekaji — bolje Tičevo.

Ako su avioni bacili koju radio stanicu, onda je potrebno da drug Branko ponese sa sobom jednu stanicu za X diviziju

² Vidi dok. br. 59, 61, 62, 153 i 201.

³ Poljanac

⁴ Vidi dok. br. 85.

⁵ Vidi dok. br. 49.

kojom bi se služili i za vrijeme operacija. Za tu stanicu bi mogao ići drug Čiča kao telegrafista. Veliku stanicu bi mogli poslati štabu Operativne grupe uz koju bi mogao ići Slovenac a i Stevo. Mi bi se mogli služiti sa stanicom koju imaju Englezi.

Štab Korpusa može privremeno da se smjesti u Ribnik za nekoliko dana a onda bi mogao preći u Ključ ili Mrkonjić Grad. Oblasni bi po mom mišljenju mogao za neko vrijeme ostati u Ribniku.

Potrebno je da naš vod za vezu uspostavi liniju Ribnik—Ključ i da potpomogne podizanje linije za vezu sa Grupom, zatim da se uspostavi telefonska veza sa Komandom mjesta Petrovac, to može komanda mjesta Ključ. Sa ovim uspostavljanjem treba brzo raditi.

Dostavljam vam i naredbu V.Š. da se upoznate sa njom. Ova naredba je stigla preko slobodnog Jajca i naše VI brigade.

Ribnički odred je potpuno zreo da se pretvori u brigadu te sam ja i napisao naredbu, koju i vama dostavljam, da je uputite štabu Grupe i drugim jedinicama. Također je potrebno tražiti mišljenje štaba Grupe, da li bi se Podgrmečki odred mogao proglasiti brigadom i koliko ie njegovo brojno stanje. Milorad^o bi mogao otići u Kozaru, kad bude prolaz slobodan, da formira Kozarsku brigadu.

Po završenoj akciji na Livno potrebno je X brigadu najkraćim putem uoutiti u sastav njene divizije, a i VII brigadu uputiti na Mrkonjički sektor radi popune i čišćenja manjih četničkih grupa koje će vjerovatno ostati u pozadini naših snaga.

Ja ću poslati sa terena izvještaj V.Š. i odgovoriti na neke tačke u posljednjoj njihovoj naredbi. Poslaćemo im opširniji izvještaj sa podacima o naoružanju Korpusa i sa podacima o vojnim kvalitetama naših rukovodioca, prema čemu će ukazom Vrhovnog štaba dobiti činove. Za ovaj izvještaj treba tražiti podatke od štabova.

Po tačkama koje sam naveo treba brzo postupati, ukoliko se slažete po svemu.

Naročito je važno da drug Branko brzo prebaci X brigadu i da sam što pre stigne na prostoriju operacija. Jedinice X divizije su već u pokretu prema Livnu. Za ovu akciju treba koristiti brdski top koji se nalazi na Kupresu.

Ja ću doći u štab za dva do tri dana.

Uz drugarski pozdrav,

21-VIII-43
u 17 sati

K-t
S. Rodić

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE DIVIZIJE OD 21 AVGUSTA
1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
O ZAUZIMANJU JAJCA I DONJEG VAKUFA¹**

STAB
X N.O.U. DIVIZIJE
— 2 BOS. KORPUSA —
Br. str. Pov.
21/VIII 1943 g.

ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA

P o l o ž a j

Stanje na našem sektoru je sledeće:

Jedinice Janjskog odreda 17 o.mj. unišle su u grad Jajce, koje je neprijatelj napustio. Nakon toga stigle su i jedinice VI i VII KNOU brigade, i jedinice VI brigade odmah su se povratile na Mrkonjički sektor². U gradu borbe uopšte nijesu vođene, pošto nije bilo neprijateljske vojske.³

U gradu je pronađeno vrlo malo plijena. Nađeno je svega 10 komada pušaka, oko 4900 kg šećera, 2400 kg. soli, nešto pišaćeg materijala, u novcu 500.000.— dinara, veća količina eksera i cimenta.

Zaplijenjeni šećer i sol razdijelili smo po našim jedinicama. Od toga najviše smo izdali za VII brigadu. Osim toga poslali smo nešto šećera za I korpus i za XII diviziju. Za vas smo ostavili 10 metara i za Oblasni komitet 1 metar. Isto tako podijelili smo i jedinicama koje rade na terenu po jednu količinu šećera.

U Donjem Vakufu pronađeno je 4.000 kg gasa, koji gas smo stavili komandi mjesta na raspolaganje s tim da ona izvrši razmjenu za žito, koje žito ćemo slati u tajni magacin.

Ostale stvari evakuišemo za Janj.

Isto tako zaplijenili smo veću količinu sanitetskog materijala, i čim stigne ljekar isti materijal ćemo raspodijeliti po jedinicama a i vama ćemo nešto poslati.

Ulaskom naših jedinica u grad Jajce, građanstvo Jajca primilo nas je dobro. Odmah smo uspostavili komandu mjesta

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 27/1—5, k. 456.

² Vidi dok. br. 113.

* Vidi dok. br. 153 i 201.

koja je otpočela sa radom. Isto tako uspostavili smo krojačku i šustersku radionicu koje su također otpočele sa radom. Na 20 o.mj. održali smo jedan veliki zbor koji je uspio. Uspostavili smo telefonsku vezu između Jajca i Donjeg Vakufa, a nastojaćemo da uspostavimo i između Jajca i Mrkonjić Grada. Isto tako uspostavili smo i željezničku vezu između Jajca i Donjeg Vakufa, i voz redovno saobraća. Peta kolona je pobjegla iz Jajca prije našeg ulaska. Pregledali smo sve radnje po gradu, ali nijesmo našli skoro ništa u njima. U gradu teče normalno život.

Iz Donjeg Vakufa nijesmo dobili nikakva materijala, iako smo obaviješteni da nam je nešto otposlato. Narod iz okolice Donjeg Vakufa prilično pristupa u naše redove a naročito u III KNOU brigadu.

Pošto sada imamo Jajce. Donji i Gornji Vakuf, mišljenja smo da bi trebali da pošaljete nekoga člana iz odsjeka za vojne vlasti u pozadini da ovamo formira komandu područja.

U slučaju našega povlačenja iz grada Jajca, javite nam šta da uradimo sa fabrikom. Mi smo mišljenja da je onesposobimo za duže vrijeme, a ne kao što je prošle godine učinjeno.

Sada obezbjeđenje grada Jajca drži jedan bataljon VII brigade, dok su druga dva njena bataljona upućena u pravcu Turbeta da drže položaj, da ne bi neprijatelj navalio iz Travnika.

Na 22 o.mj. određeno je izvršiti napad na Bugojno i Prozor. U toj akciji će učestvovati i naše jedinice Blagajskog i Vukovskog odreda, II bataljon IX brigade koji je bio u sastavu XI brigade, kao i ostale snage IX brigade ako budu stigle sa snagama I divizije.⁴ Tamo se nalazi i drug Hotić, načelnik štaba ove divizije.

IX brigada vodila je borbu sa četničkom bandom u Malovanu i Drežnici. Banda na tom sektoru uzela je dosta maha. U tim borbama naši su imali 3 mrtva druga, dok je neprijatelj imao 3 mrtva i 4 ranjena. Poslije ove akcije IX brigada je krenula preko Blagaja da i ona učestvuje u napadu na Bugojno.

Da bi pojačali VII KNOU brigadu, odredili smo iz Janjskog i Travničkog odreda da joj se pošalje po 30 boraca.

Travnički odred narastao je na 160 boraca.

Mi sada putem agitacije i pozivanja vršimo mobilizaciju ljudstva i stavili smo u zadatak svima našim jedinicama da one u ovom poslu budu što aktivnije, kako bi se naše jedinice ojačale.

Iz Janjskog odreda formiraćemo jedan vod koji će se nalaziti u Bravnicama i Krezluku, koji će imati zadatak održavanja veze između nas i XII divizije.

Drug načelnik ove divizije Hotić javlja nam da se je javilo 50 domobrana i tri oficira u naše redove.

Četnička banda na Mrkonjičkom sektoru vrši rovarenje, ali je dosta razbijena i demoralisana zbog uspjeha naših jedinica na ovome sektoru.

Mi smo vam uputili bivšeg referenta saniteta IX brigade, pa vas molimo da nam odmah uputite jednoga referenta saniteta ove brigade.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.) Politički komesar
Nemanja⁵

BR. 62

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE DIVIZIJE OD 21 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O RASPOREDU JEDINICA I AKCIJAMA IZVEDENIM NA TERITORIJI CENTRALNE BOSNE¹

ŠTAB
X N.O.U. DIVIZIJE
21-8-1943 g.

ŠTABU II B.N.O. KORPUSA

Izveštaj o situaciji na ovome terenu dostavlja se u sledećem:

Kako je već juče javljeno jedinice VII brigade nalaze se na položajima oko Jajca i u samom Jajcu.² Položaji su držani prema Travniku i četnicima u pravcu Mrkonjić Grada.

Janjski odred nalazi se kao posada i zaštita u Donjem Vakufu. Saobraćaj između Donjeg Vakufa i Jajca kao i život u

¹ Vlatković

ovim gradovima teče normalnim tokom. U ovim gradovima nađena je izvesna količina materijala³ (šećer, sol i dr.).

Prema podacima kojima raspolažemo jedinice V divizije trebale su izvršiti napad na Travnik. Dok IX brigada sa delovima V divizije trebala je napadati na Bugojno.⁴ U ovim garnizonima nije bilo Nemaca, već se nalaze ustaše i domobrani. Rezultat ovih napada još ne znamo, ali prema nepotvrđenim vestima Travnik je zauzet, dok se Bugojno brani iz nekoliko utvrđene kuće.

Na terenu Hrbaljine, Vitorog i Kuores nalaze se i dalje grupe bandi sa kojima je IX brigada zadnjih dana imala manje borbe. U ovim borbama nije bilo značajnih rezultata. Primećuje se da banda na ovom terenu je znatno aktivna naročito zasedama i manjim udarima sa iznenađenjem. U borbama sa IX brigadom banda je imala manji broj gubitaka, dok je IX brigada 2 mrtva, 2 nestala i nekoliko ranjenih.

Uhvaćena je veza i sa Prozorskim odredom koji je zadnjih dana imao nekoliko manjih akcija na zasedi na cesti Prozor — Gor. Vakuf i Prozor — Rama. Ovaj odred imao u svom naoružanju dosta talijanskog oružja, dok im je municije za ovo oružje ponestalo. Zato bi važno bilo ukoliko ima mogućnosti da se preko G.Š.H. dođe do što je moguće veće količine municije. Mogućnosti zarobljavanja ove municije za sada nema jer se u okolini ovih jedinica ne nalaze nigde talijanski garnizoni.

Sa jedinicama IV divizije koje se nalaze u Mrkonjiću' isto je uhvaćena veza.

I pored čišćenja Mrkonjičkog terena od strane VI brigade na terenu Podgorije, Dragnića, Trnova, Gerzova, Lisine i Magaljdola nalaze se grupe bandi pod komandom Trivunčića, radi ovoga delovi ove Divizije moraće se orijentisati u tom pravcu, jer ove bande onemogućavaju veze sa Mrkonjićem i Jajcem.

Pre mog dolaska u Mujdžiće štab Divizije se preselio u Jajce tako da se nije mogao dostaviti iscrpan izveštaj o svemu. Sada i ja krećem za Jajce gde će se za izvesno vreme zadržati štab Divizije.

O svemu novome ćemo hitno izveštavati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
Vel.⁶ M. Knežević

» Vidi dok. br. 61.

⁴ Vidi dok. br. 50. 51 i 92.

⁵ Vidi dok. br. 113.

* Velimir

**NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU DIVIZIJE OD 21
AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU BANJALUČKOG NOP OD-
REDA ZA SMJENU ČETVRTOG BATALJONA I ZATVA-
RANJE PRAVCA OD KOTOR VAROŠI¹**

STAB XII DIVIZIJE
21/VIII 1943 god. u 12 časova

ŠTABU BANJALUČKOG PAR. ODREDA

Odmah po primitku ovog naređenja smijenite snage IV bataljona V brigade koji odlazi na novi zadatak.²

Vaš zadatak je da zatvorite pravce od Kotor Varoši prema štrobama³ i Maslovarama. O ovom našem pomjeranju obavijestite štab XII brigade da bi vam mogla pomoći ukoliko neprijatelj bude navaljivao na vas. Na ovoj prostoriji morate biti vrlo oprezni i budni, u Klupama se nalazi III bataljon V brigade koji će patrolirati prema Maslovarama i zatvoriti pravac od Teslića.

S. F. s. N.

Komandant
Šoša

Jedna četa II bataljona uz brigadnu Ambulantu nalaziće se u Čečavi.

Potvrdite prijem ovog naređenja kao i pošte za Banjalučki partizanski odred.

Poništavamo jutrošnje naređenje o slanju voda u Klupe. Vašu desetinu i 2 konja natovarena sa žitom uputićemo predveče u Maslovare. Sa svim ovim upoznajte druga pol. komesara Niku.

S. F. S. N.

Zam. komandanta
Coče⁴

¹ Original, pisan zelenim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 20/1, k. 875.

² Vidi dok. br. 45.

³ Odnosi se na Strpce.

⁴ Ratko Vujović

ZAHTJEV ŠTABA BANJALUČKOG NOP ODREDA OD 21
AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DVANAESTE NOU BRIGADE
ZA UPUĆIVANJE DVIJE CETE ZA SMJENU ČETVRTOG
BATALJONA¹

Š T A B
BANJALUČKOG PARTIZANSKOG ODREDA

Broj službeno
21 avgusta 1943 godine
P o l o ž a j

ŠTABU XII NOU BRIGADE

P o l o ž a j

1) Primili smo ovoga časa naređenje¹ Štaba XII divizije po kojem trebamo mi sa našim snagama da smijenimo snage IV bataljona koje zatvaraju pravac Kotor Varoš — Maslovare — Šiprage, a koje drže položaje sa desne strane Vrbanje, dok smo mi sa lijeve strane također zatvarali pravac Kotor Varoš — Šiprage — Maslovare sa dvije čete. Isti Vam brzojav dostavljamo na uvid.

2) S obzirom da mi ovdje imamo na raspolaganju samo dvije male čete (koje su neiskusne), koje drže gore navedene položaje, dok nam se ostala dvije čete nalaze na izvanrednim zadacima oko Travnika i Jajca, a koje su tamo poslate po naređenju Štaba Korpusa, to nismo u stanju da udovoljimo sa ovim dvjema četama naređenju Štaba Divizije, pa Vas zato lijepo molimo da nam uputite ako je ikako moguće Vaše dvije čete koje bi zauzele položaje sa lijeve ili desne strane rijeke Vrbanje i u zajednici sa našim dvjema četama zatvarale pravce gore navedene. Te Vaše dvije čete ostale bi na tim položajima samo 2—3 dana, odnosno dok ne stignu naše dvije čete koje smo već pozvali da se vrate. U slučaju da nam vi ne pošaljete vaše dvije čete, mi nećemo biti u stanju da smijenimo IV bataljon V brigade, koji također treba hitno da ide na novi zadatak.

Ovdje na ovome sektoru nema nikakvih naročitih novosti, osim da neprijatelj pokušava sa 2—3 tenka i nekoliko ka-

miona svakodnevno da prodire preko Obodnika za Šipragi Maslovare.

Uz drugarski i borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Šuca³

Zam. komandanta
Trinki⁴

>

BR. 65

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA JEDANAESTE NOU DIVIZIJE OD
22 AVGUSTA 1943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA O
FORMIRANJU BANJALUČKOG PODRUČJA I NAREĐENJE
ZA UPUĆIVANJE LJUDSTVA RADI RASPOREDA NA NOVE
DUŽNOSTI¹**

Š T A B
XI NOU DIVIZIJE
Br. 15/43
22 avgusta 1943 god.
Položaj

ŠTABOVIMA II, V i XII KNOU BRIGADE i
ŠTABOVIMA BANJALUČKOG I PRNJAVORSKOG PO-a
Položaj

Radi velikog dijela oslobođene teritorije na ovome terenu — Centralne Bosne — uspostavlja se Komanda Banjalučkog područja, koja obuhvata cijeli oslobođeni teritorij, gdje djeluje XI NOU divizija, kao i komande mjesta koje stoje pod njenim rukovodstvom i to: Komandu mjesta Prnjavor, Maslovare, Šiprage i Skender Vakuf.

Sa organizacijom vojne pozadinske vlasti, koja će preuzeti mnoge poslove od operativnih jedinica i time olakšati rad samih jedinica, a s druge strane omogućiti bolje iskorišćavanje ekonomski i politički ovog kraja u korist Narodno-oslobodilačke vojske.

* Dušan
4 Alfred

Radi što brže i bolje organizacije ovih ustanova potrebna je pomoć od strane naših jedinica, u vezi toga

NAREĐUJEMO:

da se pošalje za Komandu područja sljedeći broj ljudi.

II KNOU brigada poslaće 15 boraca.

V KNOU brigada, da pošalje 15 boraca i p. mitraljez,

Prnjavorski PO-ed 10 boraca,

Banjalučki PO-ed 6 boraca.

Svi ovi borci imaju se uputiti u štab divizije najdalje do 24 ovog mj. do 12 časova, sem Banjalučkog odreda, koji će naknadno dobiti naređenje gdje će uputiti ljudstvo.

Štab II KNOU brigade uputiće u štab divizije što prije 3 druga i to: jednoga koji će se postaviti za komesara jednog bataljona Banjalučkog odreda, jednoga za politkoma bataljona XII KNOU brigade i jednog za zamjenika politkoma čete u XII KNOU brigadi.

V KNOU brigada uputiće isto tako tri druga i to: jednoga dobrog, odanog i vrijednog druga, koji će se moći postaviti za polit, komesara divizijske bolnice ove divizije i jednog za komandanta mjesta u Skenderu², koji bi trebao biti bivši komandir ili zamjenik komandira, tj. drug koji će moći da vrši tu dužnost, i jednog koji će se postaviti za pomoćnika komandanta mjesta u Maslovarama.

Takođe i ove drugove uputiti u štab divizije.

Štab Banjalučkog PO-a uputiće u Komandu mjesta u Šiprage drugove: Mustafu, koji će biti postavljen za zamjenika komandanta mjesta, i Fazlića (šustera) koji će raditi po ekonomskoj grani u komandi mjesta Šiprage.

Štab Prnjavorskog PO-a odreda uputiće druga Žarka Šipku ovome štabu.

Sve naše jedinice koje operišu u plodnim krajevima ima odmah da pristupe žetvi, tj. prikupljanju žita za rezerve naše vojske, a za transport žita stupiti u vezu sa komandom Banjalučkog područja, koja će se nalaziti u Bebama, koja će skupa sa vojskom organizovati prevoz žita.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Žarko

Komandant
Šoša

(M.P.)

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
22 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA PO-
KRET PREKO ŠIPRAGA, KOMARA DO ZIJAMETA¹**

STAB I PROLETERSKE
22 avgusta 1943

**ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA
JEDINICA**

Prema naredenju V.Š. naša brigada ima izvršiti pokret preko Šipraga, Komara do Zijameta, gde će dobiti dalja naređenja.²

Na osnovu prednjeg sve jedinice ove brigade izvršiće večeras u 6 časova pokret preko Karača za sela Markovići i Jatanovići. Raspored bataljona u prvoj etapi marša biće:

III i IV bataljon na prostoru sela Jatanovići — drum Maslovaré—Teslić.

II i VI bataljon smestiće se na prostoru sela Markovići.

Brigadna bolnica, Intendantura i Štab brigade takođe će se nalaziti na prostoru sela Jatanovići.

S obzirom na prva 4 dana marša ka novoj prostoriji neće biti u mogućnosti da se nabavi dovoljno hrane, te će Intendantura organizovati prenos hrane kolima i konjima za ishranu brigade do Šipraga. Bataljon snabdeti pored ovoga za najmanje 3 dana rezervnom hranom, koju će bataljoni trošiti tek od Šipraga pa nadalje. Intendantura će se takođe postarati da na tovarnim konjima ponese od Šipraga pa dalje hranu za I bataljon, koji će nas sresti usput. Ukoliko pretekne hrane u magacinu, istu predati seoskom odboru koji će je čuvati dotle dok po nju ne dođu civilne ili vojne vlasti naše vojske. Sačiniti spisak sve hrane koja ostaje, tako da jedan ostaje kod odbora, a jedan kod Intendanture. Intendantura će ovaj spisak predati bataljonu V Kozarske brigade u selu Maslovaré i obavestiti ga da hranu podigne.

Brigadna bolnica će pribaviti dovoljan broj kola za prenos težih ranjenika. Ova kola mogu ići sve do drumá Maslovaré—Teslić.

Sutrašnji dan bataljoni i jedinice predaniće na prostoriji određenoj za smeštaj. Sledeći pokret sutra uveče u 6 časova.

Na osnovu ovoga podeliti sledovanje hrane za vojnike. Naredba o sledećoj etapi dobiće se naknadno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar

za Štab brigade
komandant

(M.P.)

BR. 67

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BOR-
BAMA U CENTRALNOJ BOSNI U VREMENU OD MAJA DO
23 AVGUSTA 1943 GODINE¹**

**ŠTAB
I BOSANSKOG NOU KORPUSA**

Dne 23.VIII.43 g.

Izveštaj o akcijama u Centralnoj Bosni

Maj:

Do dolaska II i IV-te krajiške NOU brigade,² oko polovine maja meseca u Centralnoj Bosni nalazila se je I Krajiška NOU brigada, koja je vodila uglavnom uspješne defanzivne borbe protiv četnika.³ U tim bojevima ubijeno je preko 50, a ranjeno 80 četnika, a među njima i poznati zloglasni bandit, zamjenik komandanta bataljona Dakić.

18 — 19 maj:

Jedinice IV-te krajiške NOU brigade razbile su jednu četničku grupu od 900 četnika na sektoru Cečava — Popovići — Kulaši.⁴ U ovoj akciji ubijeno je 14 četnika; a među njima vojvodu Stevana Botića, komandanta Trebavskog četni-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7—2, k. 407.

² Vidi tom IV, knj. 13, dok. br. 89.

³ Vidi tom IV, knj. 13, dok. br. 13.

⁴ Vidi tom IV, knj. 13, dok. br. 89.

čkog odreda, Savu Botića i načelnika štaba istog odreda Peru Arnautovića. Ranjeno je 6, a zarobljeno 4 četnika. Zaplijenjeno je 20 karabina, 2.000 metaka i žita.

21 maj:

II krajiška NOU brigada vodila je borbu sa grupom Nijemaca, koji su izašli iz Kotor Varoši. Nijemci su odbijeni, ostavivši 5 mrtvih. Mi smo imali 1 ranjena.

Za to vrijeme V kozaračka NOU brigada nalazila se je na Kozari. Ona je svojim I bataljonom izvršila uspješnu akciju na pruzi između Prijedora i Novoga. Voz sa 20 vagona i 2 lokomotive potpuno je uništen. U vozu je bila vojska i materijal. U žestokoj borbi ubijeno je 40 vojnika i 5 viših njemačkih oficira. Zarobljeno je 16 Nijemaca, 35 domobrana i 3 gestapovca, koji [su] sprovodili voz. Zaplijenjen je 1 p.mitraljez, 5 parabeluma, 3 strojnice, 25 karabina, 10.000 metaka i velika količina drugog ratnog materijala.⁵

Sutradan (19.V.43) neprijatelj⁶ je odmah reagirao iziživši na Kozaru sa 12.000 vojnika u više pravaca. V kozaračka NOU brigada zabacila se je neprijatelju za leđa, usput otsjekavši jednu manju neprijateljsku kolonu, nanijevši joj velike gubitke. Ubijeno je 25 Nijemaca i zdrugovaca; zarobljeno je 2 Poljaka i 1 Čeh, a ranjeno preko 50 vojnika. Uništen je jedan kamion. Zaplijenjena je jedna radio stanica, 2 p.mitraljeza, 20 pušaka, 3.000 metaka i drugi ratni materijal.

29 maj:

Likvidirano je na prelazu u Centralnu Bosnu neprijateljsko uporište Klašnice. Zarobljeno je 3 žandara, a zaplijenjeno 3 karabina i drugi ratni materijal. Provizoran prelaz preko miniranog mosta zapaljen je.

29 — 30 — 31 maj:

V kozaračka NOU brigada vodila je uporne borbe sa Nijemcima, četnicima i ustašama, probijajući se ka ostalim našim snagama u Centralnoj Bosni. U tim bojevima neprijatelju su nanijeti gubici od 3 mrtva i preko 40 ranjenih vojnika.

Juni:

1 juni:

V kozaračka NOU brigada razbila je neprijateljsku bojnu kod Vijačana⁷. Nakon žestoke borbe koja je trajala 3 sata ne-

prijatelj je bio do nogu potučen. Zaplijenjeno je 3 haubice (100 mm) sa 600 granata, koje su odmah upotrebjene protiv neprijatelja, 30 konja, više kola ratnog materijala, jedna radio stanica, 100 pušaka. 25.000 metaka, 8 p.mitraljeza, 3 t. mitraljeza, 1 mali bacač mina. Ubijeno je 38 neprijateljskih vojnika, a zarobljeno je 66 vojnika. Naši gubici su 3 ranjena i 2 mrtva vojnika.

4 juni:

Jedna neprijateljska kolona⁸ u jačini od 500 vojnika nastupala je obroncima Ljubića ka položajima koje su držale naše jedinice IV i V-te krajiške NOU brigade. Neprijatelj je u žestokoj ali kratkoj borbi bio primoran na povlačenje uz teške gubitke. Ubijeno je 15, a ranjeno 25 vojnika. Naši gubici su: 5 poginuli i 1 ranjen.

8 juni:

Jedna neprijateljska kolona nastupala je uz pomoć artiljerije na naše položaje u selu Vijačanima, koje su držale jedinice Prnjavorskog partizanskog odreda i jedna četa IV-tog bataljona V kozaračke NOU brigade. U kratkoj borbi sa ručnim bombama neprijatelj je odustao od namiere da zauzme naše položaje ostavivši 19 mrtvih Nijemaca i legionara. Zarobljena su 2 četnika. Mi nismo imali gubitaka.

10 juni:

Jedinice I i IV-te NOU brigade napale su neprijateljsku koncentraciju u Turbetu i Gostilju,⁹ koja je imala za cilj da napadne našu oslobođenu teritoriju. U toku čitavog dana žestoke borbe sa brojčano jačim neprijateljskim snagama uspelo je našim jedinicama razbiti neprijatelja uz velike gubitke. Zarobljena su 22 Nijemca i legionara. Zaplijenjeno je: jedna radio stanica, 5 strojnica, 1 teški bacač sa 30 mina, 1 mitraljez »šarac«, 6 pištolja, preko 5.000 metaka, 6 tovarnih konja sa ratnim materijalom. Neprijatelj je ostavio na bojnopolju 32 mrtva vojnika i 3 oficira, dok je ranjeno oko 70 vojnika i oficira.

11 juni:

Neprijateljske kolone Nijemaca, četnika i legije u jačini od 1.000 vojnika krenule su iz Kotor Varoši na oslobođenu teritoriju. Kod samog sela Vrbanjci, jedinice XII-te NOU brigade i Banjalučkog partizanskog odreda napale su neprijatelja¹⁰. Nakon duge borbe, koja je trajala više od 7 sati, neprijatelj je razbijen i povraćen u Kotor Varoš, odvučavši sa so-

bom 30 mrtvih i 40 ranjenih vojnika. Naši gubici su 1 mrtav i 7 ranjenih vojnika.

12 juni:

Jedinice V i VI-te krajiške NOU brigade sudarile su se kod sela Krezluka sa jednom jačom neprijateljskom kolonom.¹¹ Nakon duge i žestoke borbe neprijatelj je potpuno razbijen. U toj borbi zaplijenjeno je 20 mitraljeza — »šaraca«, 2 kamiona, 35 pušaka i 8.000 metaka, ubijeno je 80, a ranjeno 120 neprijateljskih vojnika. Naši su gubici neznatni.

15 juni:

Jedinice XII NOU divizije vodile su žestoke borbe¹² sa Nijemcima, ustašama, četnicima i domobranima, koji su izašli u jačim snagama oko 12.000 vojnika iz Kotor Varoši, Prnjavora, Dervente i Teslica. Na sektoru Vršani — Vijačani — Kokori, Uzlozac — Klupe — Maslovare — Vrbanjci, neprijatelj je imao namjeru da opkoli i uništi naše snage. Vještim manevrisanjem naših jedinica izbjegnuto je opkoljavanje zabacivši se neprijatelju za leđa i udarivši na njegove zaštitnice. U tim bojevima neprijatelj je izgubio preko 90 mrtvih i 110 ranjenih vojnika, a zarobljeno je 19. Naši gubici iznose 6 mrtvih i 5 ranjenih. Zaplijenjen je jedan t. mitraljez, 2 p. mitraljeza i 3.000 metaka.

21 — 24 juni:

Jedinice XII NOU divizije (V i II NOU brigada i Banjalučki partizanski odred) izvršile su akciju na sektoru četničkog odreda Laze Tešanovića, između Vrbasa i Vrbanje — jugozapadno. Našim jedinicama uspelo je razbiti četničke formacije i u trodnevnim bojevima pretjerati ga do na domak Banje Luke. Zarobljeno je 16 četnika sa puškama, a ubijeno 19. Naši gubici su: 3 zarobljena, 3 poginula i 7 ranjenih.

27 juni:

Neprijatelj je reagirao iz Banje Luke i Kotor Varoši sa garnizonskim snagama u jačini od 4.000 vojnika. Poslije dulje borbe naše su se snage povukle zadavši neprijatelju osjetne gubitke od 8 mrtvih i 22 ranjena vojnika. Naši gubici su 2 zarobljena i 1 ranjen.

Juli:

5 juli:

Snage XII-te NOU divizije krenule su na čišćenje sektora sjeverno od puta Kotor Varoš—Maslovare—Teslić. Jedna naša

jedinica koja je išla preko Uzlomca sukobila se je sa grupom četnika Rade Radića. U tom sukobu poginulo je 5, a ranjeno 4 četnika. Zaplijenjeno je 6 karabina i nešto municije.

9 — 10 juli:

U noći između 9 i 10-tog jula izvršena je akcija na ustaško-domobranski garnizon u Prnjavoru¹³ i četnička uporišta na Ceru — Vučjaku — Glogovcu i Mačinom Brdu. Poslije dva dana marša napadnut je neprijatelj. Jedinice II i V-te KNOU brigade i Prnjavorskog partizanskog odreda su nakon polučasovne snažne borbe u jurišu likvidirale sva pomenuta uporišta i zauzele grad Prnjavor. Tom prilikom pobijeno je 15 četnika i domobrana, zarobljeno 60, od kojih je 10 ostalo u našim jedinicama. Zaplijenjeno je 50 karabina, 60 sanduka puščane municije, 2 sanduka minobacačke municije, 150 metara brašna, 800 kg šećera i manufakturne i druge robe u vrijednosti od preko 5 miliona kuna. Ostatak domobranske i četničke vojske bježao je prema Derventi i Savi, dok je većina demoralisana našim uspjesima, poslije nedavne neuspjele kombinovane njemačko-ustaško-četničke ofanzive na nas kao i uspjesima naše N.O.V. u Istočnoj Bosni, razbježala se kućama. Naši gubici na grad Prnjavor iznose 1 mrtav i 2 lakše ranjena.

Na komunikaciji Banja Luka — Prnjavor — Derventa, koja je ovom akcijom izbačena iz stroja, porušeno je 6 mostova. Isto tako izbačena je iz saobraćaja komunikacija Prnjavor — Tešanj — Teslić.

13 juli do 17 jula:

Naše snage krenule su na zadatak: razbijanje grupe četnika Forkape, na sektoru Careva Gora — Motajica — Srbac. Ovim zadatkom razbijena [je] koncentracija i plan četnika da oduzmu od naših snaga grad Prnjavor. U ovoj koncentraciji učestvovali su četnici Rade Radića, Forkape i Ljube Bundale, sa nešto Nijemaca iz Banje Luke i legionara iz Dervente. U borbama koje su trajale do 17 o.m. naše snage uspjele su potpuno razbiti četničke koncentracije i, protjeravši Nijemce i legionare uz gubitke za Jošavku i Derventu, izbile na liniju Srbac — Sava — Motajica — Kalenderovci — Pojezna. U tim borbama ubijeno je preko 50 četnika, zarobljeno 23, a predalo se 85, koji su ostali u našim jedinicama, a među njima i zamjenik komandanta četničkog bataljona Jelenko Kusić. Zaplijenjeno je 90 karabina i 1 p. mitraljez, veća količina žita, koja se je nalazila u četničkim magacinima, jedna ambulanta sa

sanitetskim materijalom. Naši gubici za to vrijeme iznose 4 poginula i 6 ranjenih.

22, 24 i 28 juli:

2 bataljona V KNOU brigade i snage Prnjavorskog partizanskog odreda izvršile su noćne akcije čišćenja sela oko Prnjavora — Sibovske — Ilove — Dubrave — Orašja i Mačina Brda. U tim akcijama ubili su i ranili više od 25 četnika, a zarobili 16. Zaplijenjeno je 19 karabina, 3 konja i druge ratne spreme. Razbili su četničke koncentracije četnika Forkape, Vinčića, Bundale i Radića, kao i njihove namjeravane akcije na naše snage. 12 zarobljenih pristupilo je u redove N.O. vojske.

25 juli:

3 bataljona II KNOU brigade i 2 bataljona V KNOU brigade izvršili su akciju na neprijateljske garnizone u Tešnju, Novom Šeheru i Jelahu i na prugu Doboj—Teslić.¹⁴ U toku noći naše snage uspjele su likvidirati Tešanjku, Novi Seher i ušli u grad Tešanj. Neprijateljske snage pod borbom povukle su se u utvrđenu kulu koja se radi svog dominantnog i strategijskog preimućstva nije mogla likvidirati. U jutru rano 26-tog stigla su pojačanja sa oklopnim kolima i naše snage pred nadmoćnijim neprijateljem su se povukle. Zarobljeno je 11 legionara, 7 četnika. Zaplijenjeno je 80 vojničkih čebadi i druge ratne spreme. Neprijatelj je imao mrtvih i ranjenih 30. Naši gubici iznose 4 mrtva i 3 ranjena.

27 juli:

2 bataljona V KNOU brigade likvidirala su neprijateljski garnizon Križ, koji se nalazi na putu Tešanj—Prnjavor. Ubijeno je 6 legionara, 1 zarobljen, ostali su uspješno pobjegli. Zaplijenjeno 10 karabina.

29 juli:

Prnjavorski partizanski odred u toku ovog perioda prikupio je 15 karabina, 2 p. mitraljeza i 1 strojnicu.

Avgust:

1 avgust:

Neprijatelj je krenuo iz Kotor Varoši¹⁵ u dva pravca — prema Šipragama i prema Skender Vakufu. Jedna četa XII-te KNOU brigade sačekala ih je u Vrbanjcima i povratila nazad. Neprijatelj je imao 2 mrtva i 9 ranjenih.

6 avgust:

Neprijatelj je izišao iz Kotor Varoši preko Sokoline i Stola, snage Banjalučkog partizanskog odreda i jedan bataljon XII-te KNOU brigade uspjeli su da otsijeku jedan dio neprijateljskih snaga od glavnine, nanijevši mu gubitke od 11 mrtvih i više ranjenih, protjeravši ga u Kotor Varoš.¹⁶ Zaplijenjeno je 6 sanduka municije, 1 »šarac«, 1 strojnica i nešto municije za bacač. Neprijatelj je istoga dana reagirao sa pojačanim snagama da izvuče mrtve i ranjene, ali mu nije uspjelo. Tom prilikom imali smo 1 mrtvog i 1 ranjenog vojnika.

8 avgust:

Četnici u jačini od jednog bataljona pojavili su se ni položaju Banovac. Snage XII-te KNOU brigade (II bataljon) sa jednom četom protjerao ih je sa tog položaja. Oni su imali 3 mrtva i veći broj ranjenih. Naši bez gubitaka.

14 avgust:

Snage XII-te KNOU brigade izvršile su pokret u pravcu Vagani—Boljanići—Podosoje sa zadatkom da razbiju koncentraciju četničkih bandi i da se spuste na komunikaciju Kotor Varoš — Banja Luka i da razruše prugu. Ova akcija je potpuno Uspjela.

15 avgust:

U samu zoru zasjeda je dočekala jedan teretni kamion, jedan njemački automobil sa radio stanicom, jedan teški tenk od preko 15 tona, tu se upotrebila prvi put naša protivtenkovska puška sa potpunim uspjehom. Uništena su 2 tenka, 1 teški kamion sa municijom koji fjej izgorio, 1 njemački automobil sa radio stanicom i jedan motocikl. Ubijeno je i ranjeno preko 50 Nijemaca. Ovo sve je uništio sa protivtenkovskom puškom lično komandant XII-te KNOU brigade, drug Mečava Petar, koji je sačekao kolonu na 150 metara.

15 — 23 Bilo je niz manjih akcija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
pukovnik
Košta

(M.P.)

R e k a p i t u l a c i j a

U svemu je: ubijeno	528	neprijateljskih vojnika
ranjeno:	512	„
zarobljeno:	382	„ „
ubijeno i ranjeno:	75	„
zaplijenjeno: puške	364	
metaka	123.620	/
pištolja	6	
haubica	3	
granata	600	
puško-mitralj.	29	
strojnica	7	
teških bacača	1	
mina	55	
radio-stanica	1	
mitraljeza	10	
bacača-mina	1	
brašna	150	met.
šećera	800	klg.
ćebadi	80	kom.
razne robe u vrijedn.	5,000.000	kuna
uništeno je	2	tenka, 1 kamion, 1 auto — sa radio-stanicom
Naših vojnika poginulo	27	
ranjeno:	37	
zarobljeno:	5	

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BOR-
BAMA VODENIM U VREMENU OD 7 MAJA DO 5 AVGUSTA
1943 GODINE¹**

**AKCIJE JEDINICA II BOS. NARODNO-OSLOBODILACKOG
UDARNOG KORPUSA**

Akcije IV NOU divizije

7.V.1943. II bataljon VIII Krajiške NOU brigade u zasjedi u selu Rujevcu (Banija) sačekao je jednu neprijateljsku jedinicu koja je dolazila da pljačka selo. Tom prilikom neprijatelj je imao u borbi 10 mrtvih i 10 ranjenih vojnika. Zaplijenjeno je 10 pušaka, 2 njemačka pištolja i 10 pari vojničkog odijela. Svi ubijeni vojnici bili su Nijemci.

U.V. Jedinice VIII Krajiške NOU brigade sa Banijskim NOP odredom sukobile su se sa neprijateljem u selu Krstinja i u tročasovnoj borbi neprijatelj je bio protjeran sa svojih položaja i naneseni su mu osjetni gubitci. Naši gubitci 1 mrtav i 3 ranjena.

13.V. I bataljon VIII Krajiške NOU brigade uz sadejstvo jednog bataljona Kordunaškog NOP odreda vodio je borbu sa jednom bojnom neprijateljskih vojnika, koji su napadali od Kladuše prema Starom Selu. Neprijateljski su nam gubitci nepoznati. Na našoj strani jedan ranjen.

13/14.V. Noću dva bataljona VIII Krajiške NOU brigade sa Kordunaškim NOP odredom napali su neprijateljsko uporište u selu Bučici, u kome se nalazilo 150 neprijateljskih vojnika. Usljed slabih vodiča i slabe veze naše snage nisu izvršile zadatak i povukle su se bez uspjeha.

14.V. Dva bataljona VI Krajiške NOU brigade na prolazu preko ceste na Bravsku napali su na njemački logor i sa bombama ubili 70 Nijemaca i 90 ranili. Naši borci bili su zarobili 3 brdska topa 75 mm, 1 protukolski top, 3 bacača mina, ali zbog brze intervencije neprijatelja naši borci uspjeli su izvući samo 1 protuavionski mitraljez i manji broj pušaka.

24/25.V. Dva bataljona VI Krajiške NOU brigade sa jednim bataljonom X Krajiške NOU brigade izvršili su čišćenje sela: Peulje, Grkovci, Nuglašica. Ubijena su 4, a zarobljen je 1 četnik.

30.V. Jedinice VI i X Krajiške NOU brigade izvršile su ponovno čišćenje sela četničke bande u sjevernom dijelu Livanjskog Polja (Peulje, Grkovci, Crni Lug, Nuglašica). Ubijeno je 8 četnika i zarobljen je jedan.

31.V. /1.VI. Jedinice VI Krajiške NOU brigade izvršile su demonstrativan napad na Glamoč. Neprijatelj je davao žestok otpor. Naše jedinice imale su 7 mrtvih i 12 ranjenih. Neprijateljski gubitci nepoznati.

15.VI. Jedinice X. Krajiške NOU brigade izvršile su napad na ustaško uporište u selu Glavice kod Glamoča i u toj borbi sa ustašama i četnicima neprijatelju su naneseni sljedeći gubitci: ubijeno je 18 ustaša, 6 četnika, a zarobljeno 5, koji su odmah strijeljani.

Istog dana manjački četnici pod komandom Drenovića napali su na naše jedinice u Ribniku. U toj borbi I bataljon VI Krajiške NOU brigade ubio je 12 četnika i jednog zarobio, dok ih je 30 ranjeno.

Od 7 maja do 10 juna jedinice IV NOU divizije zarobile su i ubile 220 Nijemaca, četnika i ustaša. Naše jedinice imale su 19 mrtvih, 26 ranjenih i jednog zarobljena od strane četnika.

Noću između 29/30.VI. IV bataljon VIII Krajiške NOU brigade uništio je 4 kamiona, zaplijenjeno je 5 kola sa konjima, ubijeno je 40 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjeno je 1.500 kg brašna. Akcija je izvedena u selu Suvaji kraj Petrovca.

5.VII. IV bataljon VIII Krajiške NOU brigade izvršio je akciju na selo Rudice (Čađavica) i zarobio 22 domobrana sa vodnikom. Zaplijenjeno je: 21 karabin, 2 puškomitraljeza »Brno«, 13 ručnih bombi, 3.000 metaka, 1 poljski telefon, 2 signalna pištolja sa 30 raketli. Akcija je izvedena bez gubitaka.

Istog dana dva bataljona X Krajiške NOU brigade vodili su borbu sa Talijanima i četnicima (jačine oko 700) na Orlovici. Posle 8-časovne borbe neprijatelj je bio prisiljen da odstupa prema Golubiću. U toj akciji neprijatelj je imao 24 mrtva i 18 ranjenih. Jedinice X Krajiške NOU brigade imale su 6 lakše ranjenih.

9.VII. Tri bataljona X Krajiške NOU brigade vršila su čišćenje četnika u selima: Marinkovci, Luka i Ugarci, u kojima su se nalazili četnici Markice Cućuza. U toj akciji ubijeno je 9 četnika, 2 zarobljena i veći broj ranjen. Zaplijenjeno je 5 pušaka i druge ratne spreme.

Noću između 17/18.VII. dijelovi IV NOU divizije napali su neprijateljsku posadu u Ključu.² Ubijeno je 100 Nijemaca, ustaša i drugih vojnika i oficira, među kojima i dva njemačka

oficira, kao i 30—40 konja. Ranjen je veći broj neprijateljskih vojnika. Zarobljeno je 108 neprijateljskih vojnika sa 1 zastavnikom, 40 konja, 87 pušaka, 1 njemački mitraljez, 2 strojnice, 3 durbina, 50 kg soli, 25.000 kom. cigareta i digne spreme i materijala. Onesposobljene su tri haubice. U akciji se istakao Ribnički NOP odred, a naročito II bataljon istog odreda pod komandom Pere Kasapovića.

24.VII. Dijelovi naše IV NOU divizije u saradnji sa ličkim snagama otpočeli su borbu sa četničkim bandama popa Đujića na selu Tičevu.³ Toga dana banda se je mučki provukla kroz šumu, došla do sela Tičeva i popalila 60 kuća od domaćina čiji se sinovi nalaze u redovima NOV i POJ. Prvog dana borbe naši borci na juriš odbacili su četničku bandu iz sela otevši joj opljačkanu stoku koju su povratili seljacima. Drugog dana našim snagama na tom sektoru stigla su pojačanja poslije čega se razvila borba za razbijanje i uništenje ove zloglasne bande na čelu s popom Đujićem na prostoriji Šator—Gnjat—Dinara. Istovremeno borci ličkih i dalmatinskih snaga Kninskog sektora prešli su na otsijecanje ovih bandi od okupatorskog garnizona u Kninu došavši na taj način Đujiću iza leđa. Gonjenje ove bande trajalo je 5 dana. Za to vrijeme četnici su potpuno razbijeni a njihovi neki dijelovi uništeni. Ubijeno je i zarobljeno preko 170 četnika. Dobar broj ih je ranjen. Zarobljena je provijantska komora, koja je stigla iz Knina, preko 100 jahaćih i tovarnih konja. Među ubijenim nalazi se i jedan četnički major. Zaplijenjena je sva arhiva Đujićeva štaba. U isto vrijeme dok je Đujić sa svojom bandom pokušavao nadirati od Knina, Drenović sa svojom bandom kretao se prema Glamoču, u cilju da se spoji sa Đujićem. Sa Drenovićem nalazio se poznati izdajnik »vojvoda« Plećaš, Dražin delegat, koji je došao u naše krajeve da pokuša spriječiti rasulo četnika na Krajini, koje [je] nastupilo pod udarcima naše vojske.

I bataljon VI Krajiške NOU brigade napao je iznenada Drenovićevu bandu, kod Mliništa, koju je razbio i natjerao nazad svojim kućama. Ubijen je veći broj četnika, među kojima i sam »vojvoda« Plećaš, kod koga su zaplijenjena važna četnička dokumenta i veća suma talijanskih lira i ustaških kuna. Zarobljeno je 5 živih četnika.

Nastavljajući gonjenje potučenih bandi izdajnika Đujića, dijelovi naše IV NOU divizije u sadejstvu snaga Kninskog sektora vršile su čišćenje prostorije Dinara — okoline Knina — Kosovo — dolinu rijeke Cetine — Vrlika. Jedinice X Krajiške

NOU brigade u akciji čišćenja ubile su 7 četnika, zarobile 9, predalo se je 12 sa 1 puškomitraljezom i nešto je ranjeno. Potučene bande razbježale su se dijelom u Knin, a dijelom u Dalmaciju.

Noću 4./VIII. i 5.VIII. oslobođena je Vrlika i sela Vinalić, Ježević, Koljane, Maovice i Cetina i likvidirana su sva neprijateljska uporišta utvrđena sa bunkerima — Garjak, poslije žestokih juriša boraca X Krajiške NOU brigade. U tim borbama neprijatelj je imao 20 mrtvih četnika i legionara i veći broj ranjenih. Zarobljeno je 40 domobrana i 1 oficir. Zaplijenjeno je nekoliko teških mitraljeza, 5 puškomitraljeza, 1 bacač i više pušaka. U ovim borbama naročito se istakao I bataljon X Krajiške NOU brigade, koji je na juriš zauzeo grad Vrliku.⁴ Ličke snage očistile su druga neprijateljska uporišta.

Poslije ovog uspjeha naših jedinica, ustaše, četnici i Talijani preduzeli su kontranapad prema Kosovu i dolini Cetine, koji je razbijen od naših i dalmatinskih jedinica uz velike gubitke po neprijatelja. Zaplijenjena su 2 topa 75 mm, 2 teška bacača, 5 teških mitraljeza, 2 puškomitraljeza, 4 kamiona, 1 luk-suzni auto, 1 sanitetski autobus, 6 motocikla, 18 trokolica i druge ratne spremne.

Dosada se predalo i prešlo partizanima IV NOU divizije preko 100 četnika. Drugi dijelovi IV NOU divizije i Grmečke grupe čiste sektor oko Mrkonjić Grada i Manjaču od Drenovićevih bandi. Sa ovog sektora Drenovićeve četničke bande bježe ispred naših snaga prema Banjoj Luci.

Akcije X NOU divizije

9.VII.1943 g. Janjska četa Kupreško-janskog NOP odreda sa zaštitnicom štaba iste divizije u borbi sa jednom većom neprijateljskom kolonom zaplijenila je jedan laki njemački mitraljez »šarac«, nekoliko karabina, 5 sanduka municije i ostale ratne spremne. Neprijatelj je imao 6 mrtvih i 24 ranjena. Na našoj strani nije bilo žrtava.

10.VII. Dijelovi snaga IX Krajiške NOU brigade i Travnički NOP odred očistili su od neprijateljskih snaga Busovaču i tom prilikom zaplijenili jedan vagon žita i nešto vojničke spremne. Zaplijenjeno žito podijeljeno je narodu iz tog mjesta.

Istog dana jedno odjeljenje vojnika Glamočko-livanjskog NOP odreda sukobili su se sa sprovodnicima četničke komore u selu Pribelja i zarobile 300 kg soli, 90 kg graha, 10 tovara kukuruzna brašna. Uhvaćen je jedan četnik, a dva su teže ranjena.

16.VII. I bataljon IX Krajiške NOU brigade napravio je zasjedu na pruzi Jajce—Donji Vakuf i tom prilikom zarobio jedan poluputnički voz. Ubijeno je 20 Nijemaca, 1 oficir, 1 padoficir, 7 legionara i oko 10 civila. Zarobljen je jedan žandar sa oko 10 domobrana. Zaplijenjen je jedan njemački laki mitraljez »šarac«, 8 pušaka, jedna strojica, 2 revolvera, 500 metaka, oko 100 pari veša, jedan dvogled, 2 telefona, 2 foto-aparata, nešto platna, 1.000 kg soli, 50 kg kukuruza, 5 kg duvana, 12 kaputa, 24 hlače i druge civilne robe. Vagoni sa lokomotivom su uništeni. Na našoj strani nije bilo žrtava.

Istog dana II bataljon Kupreško-janjškog NOP odreda izvršio je akciju na cesti Kupres — Bugojno i tom prilikom uništio jedan teretni kamion; koji je prevozio namirnice za vojsku. Evakuisano je 3 metra brašna, a ostatak je spaljen zbog brze intervencije neprijatelja. Zaplijenjen je jedan puškomitraljez, nekoliko pušaka i municije.

22.VII. Dijelovi snaga X NOU divizije izvršili su napad na četničke bande na Hrbljini. U ovoj akciji zarobljeno je 20 četnika, ubijeno u borbi 10, zaplijenjeno 25 pušaka, jedan puškomitraljez, 2 sanduka municije i ostale druge ratne spreme.

Akcije grupe odreda

16.V. 3 četa II bataljona Ribničkog NOP odreda iz zasjede u selu Orahovljanima ranila je četničkog komandira Miloša Stojanovića, koji je nakon tri dana umro u Mrkonjiću u bolnici. Zaplijenjene su dvije puške i 7 bombi.

23.V. Jedinice II bataljona Ribničkog NOP odreda vodile su borbu sa ustašama, četnicima i Nijemcima u selu Pecki. Ubijeno je 7 Nijemaca, 2 četnika, i više ranjeno. Zarobljeno je nekoliko pušaka i nekoliko vojničkih odijela. Među ubijenim Nijemcima bio je i jedan njemački oficir. Naše jedinice imale su jednog teže ranjenog.

25.V. II bataljon Ribničkog NOP odreda vodio je žestoku borbu sa Ključkom ustaškom bojnom. U toj borbi ubijeno je 13 ustaša, 9 ranjeno. Zaplijenjen je jedan puškomitraljez, 2 puške, nekoliko konja i nešto vojničke spreme.

30.V. Jedinice Podgrmečkog NOP odreda izvršile su napad na četnike Mane Rokvića u selu Smoljani. Četnici su bili potpuno razbijeni [i] protjerani u Petrovac. U borbi ubijeno je 10 četnika i 30 ranjeno, dok su 4 zarobljena. Zaplijenjeno je nešto pušaka, municije i bombi. Na našoj strani dva ranjena.

1.VI. II bataljon Ribničkog NOP odreda napao je na četnike u selima Vrblianima i Jasenovim Potocima. Ubijena su 4 i dva zarobljena četnika. Zaplijenjeno je nekoliko pušaka i manja količina druge ratne spreme.

6.VI. Dijelovi Kozarskog NOP odreda napali su na neprijateljski vlak na pruzi između Prijedora i Bos. Novog. Čitav voz je uništen, a u njemu je našlo smrt 70 njemačkih vojnika i 80 legionara.

28.VI. Udarni bataljon Drvarskog NOP odreda napao je neprijateljsku kolonu sa komorom kod Oštrelja. Uništeno je 7 kola natovarenih sa hranom i ubijeno 4, a ranjeno 30 neprijateljskih vojnika.

Nekoliko dana ranije jedan vod 3 čete I bataljona Ribničkog NOP odreda napao je neprijateljsku kolonu sa komorom s jednim odjeljenjem njemačkih biciklista, koje je nakon kratke borbe potpuno uništio. Zarobljena su 2 njemačka vojnika sa oružjem. Zaplijenjeno je 5 ispravnih bicikla.

3.VII. Jedinice III bataljona Ribničkog NOP odreda u zasjedi na cesti Ključ—Mrkonjič Grad (selo Velečevo) ubile su 7 ustaša i 5 ranjeno. Zarobljena su dva puškomitraljeza, nekoliko karabina, nešto druge ratne spreme.

Istog dana jedinice II bataljona istog odreda uništile su jedan njemački kamion, ubile 13 Nijemaca i veći broj civila, koji su opravljali cestu na Klokotovcu (kraj Sitnice).

6.VII. Jedinice Ribničkog NOP odreda u zasjedi na cesti kod sela Janjila dočekale su jedan njemački kamion, ubile 9 Nijemaca, zaplijenile 5 karabina, jednu strojnicu i dva njemačka pištolja. Po ovoj evakuaciji kamion je spaljen.

Od 10.—17.VII. Njemci su zajedno sa četnicima nekoliko puta pokušavali prodrijeti iz Oštrelja u drvarska sela radi pljačke, ali su uvijek bili odbijeni sa dijelovima snaga Drvarskog NOP Odreda. U ovim borbama neprijateljski su nam gubitci nepoznati.

19.VII. Snage III čete II. bataljona Podgrmečkog NOP Odreda i jednog voda Udarne čete postavile su zasjedu na cesti u Kisku blizu sela Fajtovaca.⁵ Neprijateljske hrvatske SS jedinice naišle su oko 5 sati izjutra sa dva kamiona, 3 motora (trokolice) i 80 biciklista. Nakon kratke ali žestoke vatre neprijatelj je, ne dajući skoro nikakva otpora, dao se u bjegstvo bacajući oružje i ostalu spremu. Motori i 3 bicikla pobjegli, su cestom prema Sanskom Mostu. Za vrijeme borbe neprijatelju je stigla pomoć sa dva blindirana automobila i jednim topom. Naši borci sa protukolskim topom uništili su jedan blindirani automobil, a drugi sa topom prisilili da se povрати natrag u Sanski Most. Neprijatelj je imao 100 mrtvih i ranjenih. Zaplijenjeno: 10 karabina, 2 njemačka laka mitraljeza »šarac«, jedna strojnica. 30 ispravnih bicikla, dvije radio-stanice sa dva sanduka

⁵ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 214.

pribora, 30 pari odijela i veša, 30 pari cipela i čizama, 3000 metaka, 20 ranaca i nešto sanitetskog materijala. Spaljena su dva kamiona i 47 bicikla. Naše jedinice u ovoj borbi nisu imale nikakvih gubitaka.

24.VII. Ribnički NOP odred postavio je jedan bataljon na cesti Ključ—Mrkonjić Grad u zasjedu iznad sela Velečeva, a drugi na istoj cesti iznad Klokotovca prema Čađavici.

Na zasjedu prema Ključu naišla je jedna ustaško-njemačka kompanija koja se kretala cestom prema Čađavici, gdje ju je dočekala naša zasjeda u vidu klopke. Vođena je žestoka borba u kojoj je neprijatelj davao grčeviti otpor pokušavajući nekoliko puta sa jurišem da se izvuče, ali mu nije uspjelo.® Neprijatelj je ostavio 60 mrtvih vojnika, a zarobljen je jedan legionarski oficir i dva legionara. Zaplijenjeno je 48 pušaka, 2 teška mitraljeza, 5 lakih mitraljeza (njemačkih) »šarac«, jedan puškomitraljez »Brno«, dvije strojnice, 3 pištolja, dosta odijela i druge vojničke spreme kao i nekoliko konja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Veljo Stojnić, s.r.

Komandant
S. Rodić, s.r.

STAB
II. BOS. N.O.U. KORPUSA
Br; 131.—
Dne 23-VIII-1943 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV i POJ
ŠTABU IV. i X. NOU DIVIZIJE
ŠTABU GRMEČKE GRUPE

Gornje Vam se dostavlja. Isto je dostavljeno Vrhovnom Štabu NOV i POJ.—

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

jM.P.) Sekretar,
M. Huskić

STAB
IV. N.O.U. DIVIZIJE
—2. BOS. KORPUSA—
Br. 42/43
25.VIII 1943 g.

NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE NOU DIVIZIJE OD 23 AV-
GUSTA 1943 GOD. ŠTABU ŠESTE I OSME KRAJIŠKE BRI-
GADE ZA ČIŠĆENJE TERENA IZMEĐU VRBASA I SANE¹

Š T A B
IV N.O.U. DIVIZIJE
—2 BOS. KORPUSA—
Br. 414
23.VIII 1943 g.

ŠTABU VI i VIII KRAJIŠKE NOU BRIGADE i
ŠTABU RIBNIČKOG NOP ODREDA

P o l o ž a j

U cilju čišćenja sektora između Vrbasa, Sane i željezničke pruge Banja Luka—Prijedor, dijelovi snaga ove Divizije, tj. VI i VIII brigada sa Ribničkim odredom, produžiće čišćenje² pomenutog sektora od četnika, ustaša i okupatora na pravcima:

Snage VI brigade operisaće i vršiti čišćenje između rijeke Vrbasa i Han Kola — Jeveličkog Brda (kota 521) — Lješće (kota 465). S tim što će ostaviti jedan bataljon oko Mrkonjić Grada za hvatanje četničkih grupica koje se prebacuju po šumama u okolini Mrkonjića—Čađavice i Gerzova. U svojim operacijama na pomenutom sektoru otsjeći Han Kola od Banje Luke kidajući telefonsku liniju, zarušavajući cestu i postavljajući zasjeda. U zrelom momentu sadejstvom VIII brigade likvidirati neprijateljsko uporište Han Kola.³

Snage VIII brigade operisaće i vršiti čišćenje na sektoru lijevo od sektora VI brigade prema pruzi Banja Luka—Prijedor—Piskavica—Bronzani Majdan—Pervan. Prilikom čišćenja četničkih bandi na pomenutom sektoru povremeno vršiti čišćenje neprijateljskih uporišta na pruzi Banja Luka—Prijedor, kao i ometati neprijateljski saobraćaj ovom prugom.

Snage Ribničkog odreda operisaće lijevo od sektora VIII brigade prema pruzi Banja Luka — Prijedor — Marićka — rijeka Sana od Prijedora do Sanskog Mosta i Vrhoplja. Na ovom sektoru vršiti čišćenje četničke bande kao i likvidirati okupa-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 287, k. 766.

² Vidi dok. br. 113.

" Isto

torska i ustaška uporišta ukoliko ih ima, kao i ometati saobraćaj na pruzi Banja Luka—Prijedor.

Gore pomenute snage preduzeće najenergičnije mjere da se očiste četničke bande koje su zbijene na pomenuti sektor i u korijenu unište. Isto tako pomoći u postavljanju i učvršćivanju narodno-oslobodilačkih vlasti na pomenutom sektoru.

Četnička banda je demoralisana i razbijena, zato je potrebno dati joj jak udarac dok je u ovakvom stanju i ne dozvoliti da se pribere. Prema tome, odmah po prijemu ovoga dopisa pristupiti čišćenju bacajući se u duboku pozadinu četničkih grupa u cilju opkoljavanja. Da bi se moglo vršiti opkoljavanje pojedinih grupa razbijene četničke bande, mora se saznati mjesto njihovog prebivališta i njihove namjere pomoću ob. službe i povjerljivih lica.

Ovo čišćenje trebalo bi izvršiti u vremenu od 8 do 10 dana, u kom će vremenu stići X brigada, kada će se preduzeti opsežnije akcije.

U gore pomenutom periodu vremena prikupljati podatke o Banjoj Luci, željezničkoj pruzi Banja Luka — Prijedor, Prijedoru i Sanskom Mostu. Neprekidno pratiti kakvo je stanje u pomenutim neprijateljskim garnizonima, kao i kakvo je osiguranje na željezničkoj pruzi Banja Luka — Prijedor, o čemu svakodnevno dostavljati izvještaje ovom štabu.

Svakodnevno dostavljati izvještaje ovom štabu o kretanju snaga, o situaciji i kakav je uspjeh postignut, hitne izvještaje dostavljati u-svako doba dana i noći. Mjesto štaba ove divizije najavljujuće se jedinicama.

Ishrana vojske biće sa terena na kom snage operišu. Ranjenike i bolesnike slati u Ribničku bolnicu.

Pri vršenju ovih operacija nastojati da bude dobra veza između jedinica, kao i štaba divizije tako da bude svim jedinicama na pomenutom sektoru jasna situacija. Startovanje brigada radi lakšeg održavanja veze može da bude na liniji Melina — Goleš — Han Kola (najpodesniji položaj oko Han Kola).

Prijem dopisa potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Boško

Komandant
Petar

(M.P.)

NAREĐENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 24 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU ČETVRTE I
DESETE DIVIZIJE I GRMECKE OPERATIVNE GRUPE ZA
FORMIRANJE TRINAESTE I ČETRNAESTE KRAJIŠKE
BRIGADE¹

Š T A B

II BOS. N.O.U. KORPUSA

Br. 143

dne 24 avgusta 1943 g.

ŠTABOVIMA IV i X DIVIZIJE i ŠTABU
GRMECKE OPERATIVNE GRUPE

Položaj

Ribnički i Kozarski partizanski odred brojčano su pre-
rasli veličinu odreda, a u borbama koje su ovi odredi u po-
slednje vrijeme vodili dostigli su udarnost brigada.

Stoga će štab Grmečke operative grupe formirati od Rib-
ničkog odreda XIII Krajišku brigadu, a od Kozarskog odreda
XIV Krajišku brigadu.

Za komandanta XIII brigade postavlja se drug Zorić Mi-
lan, dosadanji komandant Ribničkog odreda.

Za političkog komesara XIII brigade postavlja se drug
Obrad Stišović, dosadanji politkomesar Ribničkog odreda.

Za zamjenika komandanta postavlja se drug Vračar
Nikola.

Za zamjenika politkomesara postavlja se drug Simić
Dušan.

Sastav štaba XIV brigade predložiće štab Grmečke ope-
rativne grupe štabu Korpusa radi postavljenja.

Na terenu Kozare štab Grupe formiraće novi Kozarski
odred, a na terenu Ribnika formiraće odred čije brojno stanje
treba da dostigne 100 boraca.

Štab Grupe će na sektoru Cazina formirati Cazinski odred
za koji će jezgro dati VIII Krajiška brigada.

Uz borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
V. Stojnić

Komandant
S. Rodić

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
24 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA PO-
KRET KA TURBETU¹

Š T A B
I PROLETER. DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
24 avgusta 1943 g.
u 12 časova

ŠTABU I PROLETERSKE BRIGADE

1. — Prema naređenju V. Š. vaša brigada se ima postaviti na liniju Turbe sa zadatkom zatvaranja pravca od Travnika.

Prema prednjem naređenju izvršite pokret sa brigadom večeras pravcem s. Zlovarići — s. Vidovište — V. Voda — k. 1070 — s. Dukati — s. Gostilj — s. Čosići. Na prostoru sela Gostilj i Čosići se zadržati i odmoriti a potom najkasnije sutra u 18 časova krenite za Turbe. Prema podacima sa kojima ovaj štab raspolaže, Turbe je u našim rukama, posadu drži jedan bataljon III Krajiške brigade. U svakom slučaju ispitaćete tačno ko se u istom nalazi, pa ako u njemu bude neprijatelj izvršiti napad i očistiti mesto od istog.²

2. — Po ulasku u Turbe postavite obezbeđenje na pravcu Travnik, srušite drum i prugu na pogodnom mestu tako da neprijatelju onemogućite prolaz ka Bugojnu — [D.] Vakufu i Jajcu. Na pogodnim mestima postavite protivkolske puške za dejstvo na tenkove ako naiđu.

3. — Bugojno je iuče zauzeto³ ali se još uvek drži jedna zgrada pa postoji mogućnost da iz Travnika pođe pomoć u tom pravcu.

4. — Odmah po dolasku na određeno mesto razvite najživlju izviđačku i obaveštajnu delatnost u pravcu Travnika kao i u samom gradu. Treba saznati kakve se snage u gradu nalaze, njihov broj, naoružanje, raspored itd. Naša je namera da Travnik napadnemo u sadejstvu sa delovima II Bosanskog korpusa, odmah čim prikupimo detaljne podatke.

5. — Vezu sa nama tražite preko D. Vakufa. Mi ćemo tamo poći danas po podne.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pcd reg. br. 53/1--2, k. 709.

² Vidi dok. br. 160. 162. 170, 202 i 206.

³ Vidi dok. br. 92..

6. — Naređenje za pokret I bataljonu daće V.Š.
7. — Pošaljite odmah vašu radio stanicu sa priborom za V.5. a tamo ćete primiti drugu lakšu radio stanicu i telegrafistu.
8. — Po dolasku u Turbe sa vašim vodom za vezu otpočnite opravku telefonske linije ka D. Vakufu a mi ćemo od Vakufa ka Turbetu tako da se u najkraćem vremenu uspostavi telefonska veza.
Prilog šifra za vezu preko radio stanice, kao i 9 kutija municije za mašinke.
Pored zatvaranja pravca od Travnika drumom kontrolišite i planinu Vilenicu da neprijatelj ne bi preko nje prošao ka Bugojnu i D. Vakufu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab divizije
ZAM. KOMANDANTA
Miloje

BR. 72

**IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA PETE DIVIZIJE OD
24 AVGUSTA 1943 GOD. POLITIČKOM KOMESARU PRVOG
BOSANSKOG NOU KORPUSA O MORALNOPOLITICKOM
STANJU U JEDINICAMA¹**

STAB
V N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA
Br. si.
Dne 24-VIII/1943 god.

POLITIČKOM KOMESARU I BOSANSKOG NOU KORPUSA

IZVJEŠTAJ

Od posljednjeg izvještaja, koji sam dostavio politkomu toga Korpusa, stanje se u jedinicama ove Divizije u mnogome popravilo. Ovaj izvještaj je zakasnio, a razlog je što smo se

udaljili od štaba Korpusa već duže vremena i održavanja kurirske veze nije bilo.

Stanje u jedinicama sada je ovako:

1) Prva brigada — Političko stanje kod boraca i njihova svijest zadovoljavajuća je, iako ima još manje-više pojedinačnih slučajeva koji karakterišu jedan mali broj boraca prilično nesvjesnih, kako u razumijevanju opšte današnje situacije, kao i veličini značaja naše borbe i potrebe i spremnosti za borbu gdje je god to potrebno. Da je brigada kao cjelina po visini svoje svijesti na odgovarajućoj visini vidi se iz uspješnih akcija, koje je izvodila u posljednjih mjesec dva dana.² Ali da ima još pojedinaca koji nisu na visini današnjeg borca, vidi se iz toga što je poslije prelaska naše Divizije iz Istočne Bosne dezertiralo 18 boraca, što još ima pojedinačnih slučajeva pljačke, grešaka prema stanovništvu itd.

Stanje u pogledu vojne vještine u brigadi podiglo se vrlo dobro. Komandni kadar i vojnički i politički dobar je. Bilo je drugova koji nijesu odgovarali svojim dužnostima u rukovođenju sa četama, pa smo izvršili izmienu. Moral kod boraca i komandnog kadra zadovoljava, a također i disciplina. Kulturno-prosvjetni rad još uvijek ramlje, ali ipak ima rada i rezultata. Nepismenost je suzbijena i vrlo mali broj ima boraca koji ne znaju-pisati. Primjećuje se i volja kod boraca za čitanjem. Pored redovnog propagandnog materijala koji izlazi i koji se radi po jedinicama, prorađuju se i odabiraju naučni članci iz raznih grana. Po bataljonima radi se i uspješno se, iako vrlo malo, na uzdizanju pjevačkih horova, koji već daju poneku priredbu u svojim bataljonima i u selima. U svim bataljonima izlaze džepne novine. Inače je živost i pjesma u jedinicama svakodnevna.

...

IV brigada — Političko stanje može se reći isto ono što i za Prvu. Istih dana kad u Prvoj, pojavilo se dezerterstvo i kod njih. Dezertiralo je 15 boraca. Desio se je jedan slučaj da se jedan borac, i to do tada vrlo dobar, sam ranio, nakon čega je izjavio da mu je dodijalo ratovati. Vojnička sposobnost brigade je s dana u dan bolja, udarnost dobra dok je vještina prilično zaostala iza Prve brigade. Komandni kadar zadovoljava, a višim rukovodiocima treba još mnogo znanja. Za kulturno-prosvjetni rad može se reći u cjelosti da je kao i kod Prve, sem bataljonskih horova, koji zaostaju.

XI brigada — Ova brigada ima sada dva bataljona, koji su odvojeni od Šeste krajiške brigade. Za svijest ovih boraca

može se reći da je dobra, samo ako ne bi išli iz Krajine. Dezerterstvo iz ovih bataljona pojavilo se masovnije tek kada su čuli da ulaze u sastav XI-te brigade, odnosno ove divizije. Istina da je još faktora djelovalo na njih, kao teži marševi, neredovna ishrana, pa i slab politički rad itd. Dezertiralo je iz ova dva bataljona preko 30 boraca. Vojnička sposobnost ove brigade sada je vrlo slaba. Razlog je s jedne strane što je brigada malena, a s druge što je moral i disciplina na nisko pala, tako da i mali zadatak teško izvršavaju. Bilo je slučajeva gdje borci u samoj borbi ne slušaju komandu.

Komandni kadar također je prilično popustio, a vojnim rukovodiocima nedostaje znanja za izvođenje akcija, koje smo mi vodili u posljednje vrijeme. Kulturno-prosvjetni rad također je slab, ali nešto se osjeća.

Uspjeli smo bili dolaskom novog komandanta Šiljegovića,³ i dok je bio bataljon iz IX brigade, da stanje popravimo, jer su borci Uvidjeli potrebu ostajanja kao XI brigada, jer im je to mnogo objašnjavano. Ali odlaskom Šiljegovića i bataljona IX brigade borci stalno pitaju i misle na to da će i oni nazad u svoju raniju brigadu. Ovdje treba napomenuti da to nije samo kod boraca, nego i kod samog štaba brigade, jer postavljaju i oni pitanje i daju predloge slične, na što im je ukazano i u tom cilju održao sam prije nekoliko dana konferenciju sa političkim komesarima i delegatima.

U vezi sa pojavom dezerterstva, dodao bih: da se ono pojavilo poslije našeg prelaska iz Istočne Bosne na teren na kom se sada nalazimo, jer su razni organizatori počeli ubacivati vijesti o odlasku u Crnu Goru, te nazad u Istočnu Bosnu i dr. Faktori koji su na njih djelovali jesu teže borbe, najviše defanzivne, kad smo bili preko Bosne, slaba ishrana u to vrijeme, prolazak dezertera i zagubljenih boraca iz jedinica koje su se borile u Crnoj Gori i njihovih priča itd. Taj problem koji je pred nas iskrsao, riješili smo intenzivnim radom, kojem su mnogo doprinijeli događaji u svijetu, popravljanjem ishrane i organizacije snabdijevanja vojske sa hranom, organizacijom saniteta, ali najviše je doprinijelo prestajanju dezerterstva, kojega sada nema, prelazak naših jedinica na ovaj sektor (I divizija). Uхватili smo dva organizatora dezerterstva, jednog u IV brigadi, kojeg smo kaznili razoružavanjem pred strojem i davanjem za konjovodca, to iz razloga što je to jedan od najboljih boraca, i jednog u XI brigadi, koji je bio politički delegat u vođu, kojeg smo kaznili smrću. Proglas je pročitan i obja-

šljen pred svim jedinicama naše Divizije. Među ovim dezertirima, koji su istih dana dezertirali, nalazio se veći broj starih i do tada vrlo dobrih boraca, među kojima je bilo i članova Partije i Skoja.

2) **Ishrana, odjeća i obuća** u jedinicama — Intendantsko osoblje, kako je bila ranije praksa, uzimano je od vrlo slabih ljudi u političkom pogledu i postavio se pred nas problem izmjene toga kadra, jer ne samo da su bili nesposobni vršiti dužnost oko snabdijevanja vojske, nego su i pravili poneki od njih velike greške, koje su nam se dakako svetile i svete u radu sa narodom. S toga smo uzeli za intendanta Divizije druga Gojka Kusanjića.⁴ Dolaskom druga Mijata⁵ izvršili smo reorganizaciju u svim jedinicama. To je prvi uslov da je ishrana danas naših jedinica vrlo dobra, a drugo i ekonomski uslovi sada su dobri. Pojava političkih grešaka u odnosu prema narodu sada gotovo nema a i pojedinačna pljačka pojedinih boraca je neznatna. Pred intendante i komisije za snabdijevanje postavili smo punu odgovornost za njihov rad i podvrgli ih dobroj kontroli nižih višima, svojim štabovima, a posebice političkim komesarima.

U intendanturu Divizije bio se uvukao pokvareni tip Dušan Bačkonja, koji je radio za svoj lični račun, praveći često puta pogreške, našto mu je toliko puta skretana pažnja i pokušali smo ga ispraviti, dok smo ga uhvatili jednom prilikom da je tražio dobrovoljni prilog za ranjenike, kojeg je dobio, a poslije toga rekvirirao neku slatkariju izdajući falsifikovanu priznanicu, dok ništa nije dao bolnici, nego je pojeo sam sa još dva partizana, koje je odgajao da bi bili kao i on. Nakon dugog saslušanja i istrage, koju smo svestrano sproveli, vojni sud ga je osudio na strijeljanje. Kazna je izvršena. U prilogu vam dostavljamo presudu istoga.

Odića i obuća u I i IV brigadi može se reći vrlo dobra, dok u XI je malo lošija. Oskudijevali smo u vešu, ali zauzimanjem neprijateljskih garnizona i zapljenom raznog tkanja, organizujemo svugdje radionice i u priličnoj mjeri smo te potrebe podmirili iako još nedovoljno.

3) **Sanitet** — U ovoj grani još najviše imamo nedostataka. Bolnice smo organizirali po brigadama, koje u svakom povoljnom momentu skoncentrišemo, radi lakšeg obezbjeđenja, a za vrijeme marševa svaka brigada transportuje svoju bolnicu. Brojno stanje u bolnicama je sada oko 120. Od toga broja neko-

⁴ Gojko Kusanjica, decembra 1943 god. zaklan od ustaša u Istočnoj Bosni.

liko slučajeva je od tifusa, dok su ostalo sve ranjenici, od kojih 15 teških na nosilima. Ishrana bolesnika je dobra. Sanitetski kadar za sada zadovoljava, jer smo zarobili dva ljekara, održali jedan kurs bolničarki. Hirurga uopšte nemamo, a referent saniteta Dr. Maglić⁶ uopšte ne odgovara. Sada se nalazi kod nas Dr. Voja Đukanović, član Sanitet, odsjeka V.Š., i vršimo reorganizaciju saniteta. Imamo u planu da on održi dok je kod nas viši bolničarski kurs za bataljonske referente. Sanitetskog materijala za sada imamo jer smo nešto dobili od Engleza, a nešto se i zaplijenilo.

4.) Ob. služba u našim jedinicama još uvijek ramlje i slaba je jer su nam kadrovi za to slabi, ali dolaskom druga Muja Kovačevića, koga je poslao V.S., izvršena je organizacija po jedinicama i znatno se popravlja.

5.) **Finansijsko stanje divizije** — 580.000 kuna, u obligacijama nemamo ništa.

6.) **Rad sa narodom** — Boravkom našim na ovom terenu, taj sektor rada komesara kao i ostalih političkih radnika u priličnoj mjeri se popravio. Održavaju se konferencije, kako političke, tako i na kojima se biraju NOO-i, održavaju se kulturne priredbe. U tom cilju smo uspjeli većim dijelom vezati mase ovoga kraja za našu borbu, čemu je u mnogome doprinijela opšta situacija u svijetu i kod nas, a specijalno uspješne akcije koje smo vodili na sektoru Travnik — Sarajevo.

7.) **Rad na mobilizaciji** — Po ovome vrlo važnom zadatku, koji je stajao pred nama, nijesmo uspjeli gotovo ništa mobilisati za brigade, jer smo se rukovodili s tim da putem dobrovoljnosti mobilišemo, dok smo s druge strane Dostavili pred sobom pomoći razvoju odreda Travničkog i Ramskog. Na Visočkom sektoru pokazali su se vrlo dobri uslovi za stvaranje odreda, kojeg smo organizirali i čije je brojno stanje danas preko 120 boraca, a postoje uslovi da se brzo razvije u veći odred, samo je problem političkih radnika za isti, kao i vojnih rukovodilaca. Iz tih razloga postojanjem odreda, svaki onaj koji je voljan da stupi u vojsku radije ide u odrede nego li u brigade.

Političko stanje na terenu, na kome se sada nalazi ova divizija: Srezovi Travnik, Prozor i Fojnica; muslimanski živalj prilično je dobar i uglavnom odredi se popunjavaju sa muslimanima i u većem procentu su privrženi našoj borbi, dok kod hrvatskog svijeta još je uvijek izvjesna pasivizacija na sektoru Fojnica — Travnik i nijesu nam u velikom procentu neprijateljski raspoloženi, ali se osjeća uticaj Mačeka, što smo u mno-

gome uspjeli putem konferencija razbiti i osvijetliti Mačekovo pravo lice. Na sektoru Prozor — Bugojno hrvatske mase stoje u većoj mjeri pod uticajem ustaša. Oko Bugojna muslimani su pasivni i mi nemamo do sada nekog jačeg uticaja. Na sektoru ovih srezova srpskog življa ima vrlo malo, neznatan procenat. Na sektoru Visočkog sreza stanje je najbolje. Prelaskom četnika Novosela⁷ na našu stranu,⁸ koji je vrlo popularan u srpskim masama, može se reći da je općenito srpski živalj prišao našoj borbi. Odred koji se formirao na tom terenu sastavljen je skoro od samih Srba. Muslimanski živalj pasivan je prema nama. Procenat hrvatskog življa je manji. O njegovoj privrženosti ne bih mogao određeno kazati.

Našim prisustvom organizirali smo u Srezu fojničkom i visočkom skoro u svim selima do rijeke Bosne NOO-e, koje narod dobro prima. Za Kreševo, Fojmću organizovali smo i opštinske NOO-e, kao i komande mjesta. Osim toga organizovali smo Komandu mjesta u Gor. Vakufu i Komandu područja za ovaj sektor.

Odredi na ovome terenu imaju lijepu perspektivu za svoj razvoj i mobilizaciju, samo je njihov rad nedovoljan, jer su vrlo slabi sa iskusnim i vojničkim i političkim kadrom. Akcije su im vrlo slabe, gotovo ih i ne vode, jer se ne osjećaju dovoljno odgovornim našem štabu. Na ovom sektoru po pitanju sređivanja odreda nalazio se stalno drug Hotić,⁹ načelnik štaba X divizije* i oni su se osjećali odgovorni tome štabu, iako su formalno stajali pod našom komandom.

Uspostavili smo neke veze sa Sarajevom. Opšte raspoloženje u Sarajevu masa prema nama jeste dobro, samo smo utvrdili da je rad tamošnje organizacije vrlo slab, što dokazuje neorganizovani izlazak mnogih ljudi i naših simpatizera za vojsku i dešava se da mnogi padaju bilo u samom mjestu ili na putu. Čak i naši odgovorni drugovi često puta ne budu obezbijeđeni ako moraju da izlaze. Ništa bolje ne stoji organizacija u Visokom, pa ni u Travniku. Obavještenja vrlo slaba ili nikakva. U Mostaru organizacija ie radila dobro do dolaska Mostarskog bataljona, koji je raspušten (ne znam ko ga je raspustio) čiji se borci šetkaraju po Mostaru i čak unose oružje. Prijeti opasnost veće provale, koju bi stvar trebalo hitno spriječiti.

Za vrijeme našeg boravka na ovom sektoru uhvatili smo sedam špijuna, od kojih tri žene, koji su imali za zadatak dostavljanje izvještaja neprijatelju o našem kretanju i mjestu

boravka, da bi nas neprijatelj mogao tući avionima. Sve smo ove likvidirali i objavili narodu sa proglasom.

Pored gore rečenoga osjeća se velik nedostatak do sada u agitaciono-propagandističkom materijalu, specijalno na terenu. U posljednje vrijeme se stanje u tom pogledu popravlja i dobivamo iz Krajine »Glas«, iz Hrvatske neke listove, primili smo i »Bosanski udarnik«. Izdali smo i mi naš divizijski list od kojeg smo vam poslali pet primjeraka. List je prilično slab, ima svojih nedostataka i tehnička strana mu je loša. jer nijesmo imali boljih mogućnosti. Izdali smo i jedan letak za Srez Visoko i Fojnicu, od kojeg vam šaljem jedan primjerak. Vijesti izdajemo svaki dan, ali u nedovoljnom broju, da bi mogli podmiriti bar i najmanje potrebe na terenu. Sav pomenuti materijal nailazi na vrlo dobar prijem i borci ga rado čitaju i prorađuju.

Po pitanju domobrana, koji bi se ubuduće zarobljavali i svrstavali u naše jedinice, riješili smo da se sa njima prethodno održi pri nekoj brigadi ili diviziji kraći kurs o upoznavanju opšte situacije, njihovih dužnosti kao sinova svog naroda itd., te da se onda raspoređuju po jedinicama. Pokazalo se je da jedno 20 koji su svrstani u IV-tu brigadu imaju sjajnih boraca i da se po hrabrosti ne razlikuju od mnogih naših..

Što se tiče mobilizacije, za popunjavanje naših jedinica, riješili smo da pomoću komandi mjesta izvršimo djelimičnu mobilizaciju na ovom sektoru.

Ako bi se pojačao kadar političkih radnika na ovom sektoru, ako bi se postavili zadaci mjesnim organizacijama Mostara, Sarajeva i Visokog pravilno, što bi po mom mišljenju trebalo poduzeti da se najhitnije učini, mobilizacija bi bila vrlo uspješna, a učinilo bi se mnogo na učvršćivanju novoorganizovanih vlasti po selima i varošima, koje sada pretstavljaju jedan vrlo slab i nepovezan kostur.

Po pitanju dezertera, koji su iz naših jedinica pobjegli u Krajinu, predložio bih vam da se vidi postoji li ikako mogućnost da se sakupe, bar ako ne svi, veći broj i da se vrate u svoje jedinice. To bi bila najveća garancija da se ubuduće ne bi jedinice, ili pak bi manje, osipale u ma kojoj situaciji. To je u cilju i opšteg učvršćivanja vojničke discipline, jer borci koji ostaju jasno govore da su odredi i brigade u njihovu kraju sklonište za dezertere, koji se nekažnjeno tamo primaju.

Što se tiče potrebe za hirurga i referenta saniteta za ovu Diviziju, ja bih predložio, ako ima mogućnosti, da se naš hirurg, koji je ostao bolestan u C. Bosni, Dr. Špoljar,¹⁰ uputi

ovamo, a za referenta saniteta da se traži od V. S., ako je moguće, da nam dodijele Dr. Voju Dukanovića.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Prilog: jedan letak
jedna presuda

POLITIČKI KOMESAR
Materić¹¹

(M.P.)

BR. 73

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE OD 24 AV-
GUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O SITU-
ACIJI U ISTOČNOJ BOSNI¹

Š T A B
XVI N.O.U. DIVIZIJE
Br. . . . 24 VIII 43

VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

Zbog nestalnih, ili gotovo nikakvih terenskih veza sa vama nismo dosada bili u mogućnosti da vam podnesemo širi izvještaj o stanju naše Divizije, o njenom razvitku od formiranja pa do danas i o aktuelnim pitanjima pred kojima se nalazimo. Iz Šekovića, u dva maha, slati su kuriri k vama, ali vas nisu našli. K tome, nadali smo se da ćemo imati prilike da upoznamo sve tri naše brigade i da će naš štab otpočeti jedinstveno da djeluje. Međutim, uslijed rasporeda naše Divizije (Birač, Majevica i Srem), nismo mogli da to postignemo. Otuda, i ovaj naš izvještaj ne može biti ni potpun, ni jedinstveno gledište sve trojice članova štaba, jer se drug Lekić,² kao što vam je poznato, nalazi u Šekovićima.

¹¹ Ilija

Organizaciono stanje naše divizije

1. — Opšta napomena

Radi što tačnije ocjene današnjeg stanja u našoj Diviziji i radi boljeg razumijevanja njenih dobrih i slabih strana, potrebno je ukazati na nekoliko osobenosti Narodno-oslobodilačke borbe u Vojvodini:

Prvo, Narodno-oslobodilačka borba u Vojvodini, kao što je poznato, počela se, u širim razmjerama, razvijati kasnije nego li u ostalim zemljama i pokrajinama Jugoslavije. Otuda vojvođanski partizanski odredi, kao i udarne partizanske jedinice naše vojske, relativno su mlade po svom nastanku. Naša Prva brigada nastala je krajem maja ove godine, Druga brigada nešto docnije, dok je Treća formirana tek prošlog mjeseca. Ova mladost naših jedinica vidno se očituje kako u operativnom, tako i u njihovom političkom i organizacionom funkcionisanju, o čemu će kasnije biti riječi.

Drugo, aktivnost naših partizanskih odreda na terenu Vojvodine bila je i ostala je, relativno, dosta uska, što je, pored ostalog, prouzrokovano i terenskim uslovima. Dok smo u Srbiji, Crnoj Gori, Lici, Krajini itd. još u prvom, izrazito partizanskom periodu naše borbe imali takav razmah partizanskog rata da su naši odredi iz tih oblasti Jugoslavije već tada sticali bogata operativna iskustva, — dotle se partizanski rat u Vojvodini razvijao u okvirima prilično uskih operacija, što je — jasno — moralo imati posljedica na sticanje vještine ratovanja naših brigada.

Treće, dosada su se naše jedinice sukobile samo sa tri relativno ozbiljnije neprijateljske ofanzive, u kojima se nisu frontalno suprotstavljale neprijatelju. To pomanjkanje iskustva frontalnih bojeva, u prvom redu odbranbenih, pokazalo se već prilikom naših operacija na sektoru Zvornik — Caparde.

Četvrto, od naročitog je značaja okolnost da su se naše vojne jedinice u Vojvodini razvijale bez neposredne kontrole Vrhovnog štaba i bez pomoći od strane odabranih proleterskih jedinica. Time je prenošenje iskustava bilo jako otežano, — upravo tako, da se naše vojvođanske jedinice, tek sada, šire upoznaju s tim iskustvima.

Peto, Vojvodina je, kao što je poznato, nacionalno raznorodna. Okupatoru je pošlo za rukom da nađe široku podršku kod njemačke i mađarske manjine, a djelimično, naročito prvih dana okupacije, i kod Hrvata. Otuda, baza ustanka u Vojvodini

bili su i, uglavnom, n>š uvijek su Srbi. Zbog toga i jedinice naše Divizije nose u sebi nedostatak, da su po svom nacionalnom obilježju gotovo u potpunosti srpske. Pored toga, okupatoru je, prije izvjesnog vremena, bilo uspjelo da našim partizanskim odredima u Bačkoj i Banatu zada, privremeno, teži udarac. Zbog toga se ustanak u Vojvodini do sada odvijao, uglavnom, kao sremski ustanak. Obzirom na to, sasvim je razumljivo što su naše jedinice stvorene gotovo isključivo od boraca iz Srema. I ovo je, van dvojbe, jedan od organskih nedostataka naše Divizije.

Šesto, naše vojne jedinice u Vojvodini nisu imale prilike da se bore sa teškim ekonomskim i sanitetskim prilikama. Otada, u njihovoj organizacionoj strukturi bilo je i moralo je biti velikih slabosti baš po tim pitanjima. Pored toga, političke i organizacione slabosti Srema imaju svoj odraz i na naše jedinice.

S druge strane, postoji čitav niz povoljnih okolnosti za razvitak naše Divizije:

Prije svega, politička čistota ustanka u Vojvodini, o kojoj se, po našem mišljenju, pretjerano govori, vrlo je povoljan uslov za dalji razvitak naše Divizije. Činjenica je da četnička izdaja nije u Vojvodini stvorila čvršći oslonac, što ne znači da ne postoji pritajenih četničkih elemenata, pa čak i prikrivenih četničkih bandi. U svakom slučaju politička čistota ustanka u Vojvodini na većoi je visini nego li u ostalim pokrajinama Jugoslavije. Ova čistota daje našim vojvođanskim jedinicama, manje-više, jasan antifašistički karakter.

Dalje, oslobodilački ustanak u Vojvodini nalazi se u poletu, uprkos velikog terora njemačkih zvjeri, ne samo nad partizanima, nego i nad cijelim stanovništvom. Taj polet ustanka ima vrlo povoljan odraz na političko stanje naših jedinica i stvara od Srema bogat rezervoar mobilizacije novih snaga za našu Diviziju. No, i u tom pogledu sklonost je da se preuveličava, o čemu će kasnije biti riječi.

Na kraju, klasna struktura Vojvodine omogućava, pored seljaštva i ostalih slojeva stanovništva, i široku mobilizaciju poljoprivrednog i gradskog radništva, što će, van dvojbe, uveliko pripomoći unutarnjoj čvrstini naših jedinica.

Uočavajući sve ove okolnosti, pod kojima su se razvijale jedinice naše Divizije, naš štab je, preuzimajući svoju dužnost, zauzeo sljedeći stav:

a. — da je potrebno uložiti maksimum truda za otklanjanje velikih operativnih, organizacionih i političkih slabosti naše Divizije,-

b. — da je potrebno razviti široki vaspitni rad u cilju prenošenja iskustava naših starijih jedinica,

c. — da je potrebno što prije ojačati naše jedinice, koje su prilikom formiranja Divizije imale prosječno po 550 boraca, i

d. — da postoje povoljni uslovi za razvijanje naše Divizije, naravno pod pretpostavkom pravilnog rukovođenja njome.

2. — Brojno stanje naše Divizije

JEDINICA	Pri formiranju divizije					D a n a s				
	ljudstva	pušaka	puškomitr.	teški mitraljeza	teš. bacača	ljudstva	pušaka	puškomitr.	teških mitraljeza	teš. bacača
I Brigada	oko 550	oko 470	28	3	1	1280	775	28	3	1
II Brigada	oko 550	oko 480	27	3	1	560	510	27	3	1
III Brigada	oko 450	oko 400	11	3	1	750	oko 680	13	3	1
S v e g a :	oko 1550	oko 1350	66	9	3	2590	1965	68	9	3

Potrebno je, uz ovo brojno stanje, da vam ukažemo na sljedeće karakteristike naših jedinica:

1. — Po nacionalnom sastavu sve su naše jedinice, uglavnom, sastavljene od ljudstva koje pripada srpskoj nacionalnosti. U njima se nalazi mali procenat Hrvata, nešto Mađara i nekoliko Nijemaca.

2. — Po socijalnom pripadništvu naše jedinice sačinjavaju u prvom redu seljaci, radništvo je zastupljeno u malom broju relativno prema broju radništva u Vojvodini, a intelektualaca ima vrlo malo.

3. — Po dobu starosti naše jedinice sačinjavaju najvećim dijelom omladinci, zatim ljudi srednjeg doba, dok starijih ima [minimalan broj.

4. — Po vremenu stupanja u partizanske redove najviše ima novomobilisanih, zatim boraca od pet do šest mjeseci, dok starih boraca od prvih dana ustanka ima vrlo malo.

5. — Iz navedene tabele jasno se vidi da su naše jedinice, relativno, slabo naoružane automatskim i teškim oružjima. Što se tiče teškog oružja (topova), koje su naše jedinice prilikom odlaska u Birač ostavile na Majevidi, ono je, to teško oružje, podijeljeno, još prije našeg dolaska na Majevidu, između Glavnog štaba za Voivodinu i XVII divizije.

6. — Iz priložene tabele se vidi da se naše jedinice nalaze u porastu kako u pogledu broja ljudstva, tako i u pogledu naoružanja.

3. — Formacija naše Divizije

Naša Divizija organizovana je na principu kombinacije trojnog i četvornog sistema:

- a. — Divizija ima tri brigade,
- b. — Prva brigada ima četiri bataljona, svaki bataljon po tri čete,
- c. — Druga brigada ima tri bataljona, svaki bataljon po četiri čete,
- d. — Treća brigada ima četiri bataljona, svaki bataljon po tri čete.

Razlika u formaciji između naše Druge brigade i ostalih dviju postoji uslijed toga što se ta brigada nalazi pred zadatkom popunjavanja novim ljudstvom i, u vezi s time, reorganizacijom na bazi četiri bataljona i tri čete u bataljonu.

Četvorni sistem u brigadnoj formaciji je neophodan obzirom na veliku teritoriju koju kontrolišu naše jedinice. Ali, uslijed slabosti brigadnog rukovodstva, za sada takva formacija predstavlja izvjesne teškoće prilikom kretanja jedinica i prilikom koordinacije njihovog dejstva u akcijama. Uprkos toga mi nastojimo da što bolje učvrstimo i održimo po četiri bataljona u svakoj brigadi kako radi stvaranja preduslova njihovog šireg razvitka, tako i radi podizanja komandnog kadra.

4. — Organizacija intendanture i ekonomsko stanje naše Divizije

Zbog toga što su naše jedinice nastale u uslovima bogatog Srema, one nijesu, sve do formiranja naše Divizije, ozbiljno postavljale pitanje organizacije intendanture. Uslijed toga, to je pitanje postalo vrlo teško kad su se naše jedinice našle u uslovima siromašnog Birča.

Intendantura gotovo nije ni postojala. Zajedničke kuhinje nije bilo, svaki je borac kuvao posebno u svojoj porciji, tj. hrana se dijelila nezgotovljena. Po pitanju odjeće i obuće intendantura se gotovo uopšte nije ni bavila. Ovakav način organizacije ishrane i, uopšte, snabdijevanja otvarao je široko

vrata pojavi pljačke kod pojedinih boraca, a, s druge strane, borci su osjećali izvjesnu nesigurnost u ekonomskom pogledu u svoja rukovodstva.

Danas je u našoj I i II brigadi organizovana intendantura na onim osnovama na kojima je organizovana u našim starim jedinicama, uglavnom na bazi radnih vodova, unutar kojih postoje i šnajderi, i šusteri, i opančari itd. Naravno, to je mlada organizacija koja ima još mnogo nedostataka i slabosti. Današnja glavna slabost sastoji se u tome što naša intendantura još uvijek nije sposobna da do kraja rješava pitanja obučne: Sremca je teško naučiti da pravi opanke a gotovo još teže da nosi opanke.

Pitanje ishrane sada je dobro i pravilno riješeno i ovdje, na Majevidi, i, prema izvještajima druga komandanta, u Birču. Pitanje odjeće donekle smo riješili za našu I Brigadu kroz posljednje akcije.

5. — Organizacija saniteta i zdravstveno stanje naše Divizije

Sanitetska organizacija prije formiranja naše Divizije, i u Prvoj i Drugoj vojvođanskoj brigadi gotovo nije postojala. Brigadnih, bataljonskih referenata saniteta nije bilo. Čitava sanitetska organizacija svodila se na takozvane bataljonske »sanitare«[^] na nekoliko četnih bolničara (čak svaka četa nije ni imala bolničara) i na vrlo slabo organizovanu brigadnu bolnicu. Higijenska služba uopšte nije postojala. Briga o bolesnicima i ranjenicima, jasno je, da pri ovakvim uslovima sanitetske organizacije nije mogla biti razvijena, što je imalo i moralo da ima negativnih političkih posljedica.

Sanitetskog materijala gotovo nije bilo, naročito instrumenata (pinceta, makiza, skalpela itd.). Kao karakterističnu činjenicu navodimo, da je za previjanje 30 ranjenika, koji su se nalazili u našoj bolnici, trebalo tri puta dnevno prati zavojni materijal.

Današnje stanje našeg saniteta jeste sljedeće:

1. — Kod divizijskog saniteta postoji hirurška ekipa, kompletno organizovana, sa potpunim instrumentarijem i sa svim potrebnim sanitetskim materijalom. Šef naše hirurške ekipe jeste drug Baboselac, koji je dobrovoljno došao u naše redove poslije oslobođenja Bijeljine, donijevši sa sobom mnogo sanitetskog materijala i sav potreban instrumentarij. Dr. Baboselac bio je sanitetski potpukovnik u jugoslovenskoj mornarici, član Sanitetskog savjeta u Jugoslaviji i upravnik bolnice u Bijeljini.

2. — Pri štabovima sve tri naše brigade postoje referenti saniteta u Prvoj i Drugoj brigadi i ostalo sanitetsko osoblje predviđeno Statutom Sanitetskog otdjeka V.S.

3. — U Prvoj i Drugoj brigadi postoji bolnica. Sa funkcionisanjem bolnice Prve brigade zadovoljni smo, dok funkcionisanje bolnice Druge brigade nije nam poznato.

4. — Prilikom formiranja naša je Divizija raspolagala sa jednim ljekarom. Danas raspolaže, pored referenta saniteta naše Divizije, još sa četiri ljekara koji su raspoređeni po brigadama, tako da svaka brigadna bolnica ima svog ljekara.

5. — Sanitetska organizacija po bataljonima i četama nalazi se u izgrađivanju. Bataljonski referenti saniteta i njihovi zamjenici postoje; u našoj Prvoj brigadi svaka četa ima svoga bolničara ali još svi vodovi nemaju svoje vodne bolničare.

6. — U organizaciji higijenske službe postigli smo izvjesne rezultate u našoj Prvoj brigadi. Kako stoji s tim pitanjem u ostalim našim dvjema brigadama, to nam nije poznato. U Prvoj brigadi formirana je brigadna higijenska ekipa, u svakom bataljonu postoje bataljonski higijeničari (u jednom bataljonu i higijenska ekipa), u nekim četama postoje i četni higijeničari. U tpku su formiranja bataljonske higijenske ekipe i četni higijenski odbori. Naša higijenska služba Prve brigade osposobila se da u roku od tri dana izvrši parenje, opere veš, okupa i ošiša sve ljudstvo Brigade.

7. — Organizovan je kurs za bolničare. To je konstantan kurs. Kroz taj kurs dosad je prošlo 57 bolničarki, a sada se na kursu nalazi 26 bolničarki. U pripremi je 30 novih drugarica za kurs. Kurs traje 15 dana.

8. — Sanitetskog materijala, poslije oslobođenja Bijeljine, imamo u dovoljnoj količini.

9. — Zdravstveno stanje naše Prve brigade uglavnom je dobro. Komisija koja je baš danas pregledala čitavu I brigadu ustanovila je 19 slučajeva relativno nesposobnih za dužnosti u Brigadi.

10. — U toku prošlog mjeseca zaraznih bolesti nije bilo. Imali smo samo jedan slučaj oboljenja Djegavog tifusa.

6. — Obavještajna služba

Prije formiranja naše Divizije obavještajne službe u našoj I i II brigadi nije bilo. I u tom pogledu učinili smo izvjestan korak naprijed. Pri našem štabu Dostoji Obavještajni centar, a isto tako i pri štabu I brigade i pri štabovima bataljona I brigade. Kako stoji s tim pitanjem kod naše II i III brigade, na žalost, nije nam poznato. Obavještajac našeg štaba poslao fjel poseban izvještaj, to vam po tom pitanju nećemo opširnije pi-

sati- Uglavnom, naša obavještajna služba tek je u razvitku, i počela je davati izvjesne rezultate, uza sve slabosti koje se kod nje nalaze.

7. — Opšta ocjena štabova

Nažalost, naša ocjena rukovodstava u našoj Diviziji ne može biti potpuna, kao što i čitav ovaj naš izvještaj nije potpun, zbog toga što od formiranja Divizije pa do danas nismo imali objektivnih uslova da u potpunosti upoznamo sve tri naše brigade. Ova ocjena oslanjaće se, u prvom redu, na iskustva stečena u Prvoj vojvođanskoj brigadi.

Ocjenjujući štabove naših brigada, treba poći od činjenice da je ustanak u Vojvodini naglo nabujao, da su naše vojne jedinice naglo narastale i nastajale, a da rukovodioci nijesu sistematski, postepenim putem sazrijevali i osposobljavali se za dužnosti koje su, sticajem okolnosti, preuzeli i morali da preuzmu. Dok su u našim proleterskim jedinicama rukovodioci rasli takoreći prirodno, dok su se na dodijeljenim dužnostima zadržavali duže vremena, te na taj način koliko-toliko postepeno sticali iskustva u rukovođenju, dotle je karakteristično za naše vojvođanske jedinice odviše naglo uzdizanje kadrova, odviše naglo preuzimanje odgovornijih dužnosti. Nijesu rijetki slučajevi da komandanti bataljona i njihovi zamjenici nijesu imali prilike da se ustale, da se učvrste, kao komandiri četa, itd. Ovo naglo uzdizanje vojnih i političkih rukovodilaca u našim vojvođanskim jedinicama, jasno je da je moralo imati štetnih posljedica. Pored toga, ni kriterij rasporeda i uzdizanja kadrova nije bio potpun. Nijesu rijetki slučajevi da je popularnost, ili neka druga dobra osobina nekog rukovodioca, bila presudna za raspoređivanje.

Evo nekoliko opštih, po našem mišljenju najvažnijih karakteristika vojno-političkih rukovodstava naših brigada:

a. — Štabovi u našim brigadama mladi su, tek počinju da izgrađuju sistem rukovođenja, tek počinje da se kod njih razvija dublja odgovornost za dužnost koja im je dodijeljena, tek počinju da savladavaju partizanštinu sa njenim sremskim specifičnostima, tek počinju da stiču šira vojno-politička iskustva. Usljed toga na njihove se slabosti ne smije gledati onako kako bi se to gledalo u našim starijim jedinicama.

b. — Osnovna slabost svih naših štabova, bez sumnje, da je pomanjkanje sistema rukovođenja, i to kako u vojnom, tako i u političkom pogledu. No, u posljednje vrijeme i u Prvoj i u Drugoj našoj brigadi postoji vidno poboljšanje. Još uvijek nedostaje pravilna koordinacija između političkog i vojničkog rukovodstva. Štetna je pojava, protiv koje baš zadnjih dana

naročito udaramo, što su vojni rukovodioci gotovo dezinteresovani od političkih pitanja, dok se politički rukovodioci ne unose dublje u vojna pitanja.

c. — Štabovi naših jedinica još nemaju širih operativnih perspektiva, odakle proističe i pomanjkanje šire samoinicijativnosti. Ova slabost naših štabova, dijelom, prouzrokovana je nedovoljnim vojničkim znanjem naših vojnih rukovodilaca.

d. — U posljednje vrijeme rukovodstva u našim brigadama (Treću ne poznajemo) učinila su izvjestan korak naprijed. Labavost u izvršavanju naređenja, samovoljno odustajanje od izvršavanja zadataka, izvjestan oportunitizam, slabo držanje jedinice u rukama, slab smisao za sadejstvo u borbi, sektaški odnos prema svojoj jedinici, kaplarsko držanje prema svojim borcima, nerazvijen osjećaj brige za ljudstvo itd., itd. — sve su te pojave u toku dosta radikalnog savladavanja. Poslednje borbe³ na Janji, Bijeljini i Rači pokazale su porast ofanzivnog duha u rukovodstvima naše Divizije, porast političke svijesti, upornosti i, naročito, vojničke odgovornosti.

e. — U podizanju rukovodstva u našoj Prvoj brigadi postoji izvjestan nesrazmjer između poboljšanja učinjenih po komesarskoj liniji i poboljšanja po vojnoj liniji. Vojni rukovodioci zaostaju iza političkih rukovodioca, što je i razumljivo, kad se zna da su politički rukovodioci mnogo iskusniji i sposobniji za svoj rad, nego li vojni rukovodioci.

II

Političko stanje naše divizije

1. — Disciplina i borbeni moral

Na terenu Birča, u uslovima teških borbi oko Zvornika,⁴ u uslovima opšte nesređenosti naše Prve i Druge brigade disciplina i borbeni moral bili su, u izvjesnom smislu, u opadanju. Nisu bili rijetki slučajevi neispunjavanja dužnosti, moglo se susresti i sa pojavom samovoljnog napuštanja položaja, odnosi između boraca i starješina, pa čak i odnosi između nižih i viših štabova nisu bili prožeti disciplinom, itd., itd. Danas se, u tom pogledu, stanje popravilo, i možemo reći da disciplina, uglavnom, zadovoljava. U pogledu borbenog morala više smo postigli. Može se reći da su zadnje borbe naše Divizije pokazale da postoji, u izvjesnoj mjeri, porast ofanzivnog duha u našim jedinicama. Činjenica da je naša Prva brigada uspjela prilikom prvog napada na Bijeljinu da položaje zau-

* Opširnije o ovim borbama vidi u dok. br. 54.

⁴ Isto

zete u toku noći zadrži i u toku dana, uprkos nekoliko neprijateljskih kontrajuriša i uprkos bombardovanja neprijateljske avijacije, — ta činjenica dokaz je, pored ostalog, da se borbeni moral naših jedinica učvršćuje.

2.— Zelja za Sremom i pojave dezertstva

Glavna politička slabost naših jedinica, u ovom času, sastoji se u tome što njihovi borci žude da se povrate u Srem. Ova pojava, naravno, nije samo izraz neke nostalgije za rodnim krajem, već i dokaz nedovoljno razvijene političke svijesti, svijesti o tome da neprijatelja treba tući svuda i na svakom mjestu. Ova želja za Sremom pothranjivana je, s jedne strane, ranijim teškim ekonomskim stanjem naših jedinica i ostalim njihovim slabostima, a s druge strane nedostacima i greškama našeg rada u Sremu, kao napr. pogreškama u pomoći porodicama boraca, u odnosu prema ranjenim i bolesnim borcima koji se vraćaju u Srem, itd.

U našoj Prvoj brigadi imamo nekoliko slučajeva dezertstva, koje u svakom slučaju pretstavlja uticaj petokolonaša. Obzirom što je u posljednje vrijeme u našu Prvu brigadu došao veliki broj novomobilisanih, postoji opravdana sumnja da su se uvukli neki neprijateljski, petokolonaški elementi, koji nastoje da iznutra razbiju našu jedinicu.

Poduzeli smo sve političke i organizacione mjere za savladavanje pojave dezertstva i nadamo se da ćemo u tome uspjeti.

3.— Pitanje pljačke

I u jedinicama naše Divizije bilo je pojava pljačke. Može se reći da se to pitanje nalazi na putu potpunog savladavanja. Prilikom borbi na Janji i u Bijelini od strane naših jedinica nije bio niti jedan slučaj pljačke privatne imovine. Staviše, naši su borci sprečavali seljake i terenske stražare da ne pljačkaju. Ovakvo držanje naših boraca u pitanju pljačke, kao i po ostalim pitanjima odnosa prema narodu, imalo je povoljni politički uticaj na bijeljinsko stanovništvo, naročito na muslimane.

5.— Odnos prema narodu

U jedinicama naše Divizije nije postojao pravilan odnos prema narodu, što je naročito došlo do izražaja kroz pitanje snabdijevanja vojske. Vršene su izvjesne nepravilne konfiskacije i rekvizicije. Odatle, još prije formiranja naše Divizije, nastalo je neko takozvano »sremsko-bosansko pitanje«, tj. pitanje odnosa sremskih boraca prema narodu u Bosni, kao i pi-

tanje odnosa bosanskih boraca prema sremskim borcima. Dok su sremski borci griješili po pitanju odnosa prema bosanskom stanovništvu, dotle su bosanski borci nasijedali četničkim klevetama protiv Sremaca, koje su išle za tim da stvaraju razdor između naših jedinica.

Baš sada smo izvršili sve pripreme da to pitanje oštro postavimo pred svim našim borcima.

Pravilno držanje naših boraca prema narodu u Bijeljini i utisak proizveden tim držanjem iskoristićemo za učvršćenje svijesti naših boraca po tom pitanju.

6.—Politički rad na terenu

Od dolaska na Majevicu pa do danas održali smo šest većih zborova i nekoliko zabava. Naš štab je takođe uzeo učesća u tome radu. Taj rad je još nezadovoljavajući, ali se nadamo da ćemo ga poboljšati.

7.—Unutarnji odnosi

U odnosima između boraca i komandnog kadra u našim jedinicama je bilo vrlo mnogo pogrešaka. Kod našeg komandnog kadra osećala se tendencija odvajanja od boraca, kako u pitanju odnosa prema njima, tako i u pitanju načina života. Iako smo to pitanje oštro postavili, daleko smo od toga da smo ga riješili. Poboljšanja ima, ali još treba velikih napora dok se stvore ovakvi odnosi između komandnog kadra i boraca, kakve to zahtijevaju načela naše vojske.

Odnosi između štabova mnogo su bolji, ali i u tim odnosima ima nezdravih pojava, kao napr. patvorene oficirštine.

Jasno nam je da se to pitanje ne može riješiti dekretom odozgo, već će se ono savladati unutarnjim izgrađivanjem naših jedinica.

8.—Kulturni nivo naših boraca i kulturni rad

Kulturni nivo boraca u našim jedinicama, relativno, visok je. Procenat nepismenosti je minimalan. Zelja za učenjem dosta je razvijena. Smisao za umjetničke priredbe takođe postoji.

Kulturni rad u našim jedinicama ima izvjesnu tradiciju. Sremski partizani su u tom sektoru rada od početka svojih borbi posvećivali prilično veliku pažnju.

Mi smo pri našem štabu organizovali jednu pozorišnu grupu, koja organizuje priredbe prilikom logorovanja u selima. Pored toga po bataljonima I brigade postoje kulturni odbori koji, takođe, organizuju priredbe. U I brigadi izlazi i nekoliko povremenih listova, koji su po svome kvalitetu slabi.

9.—Sistem političkog rada

Praktično rješavajući sva ova pitanja u našoj Diviziji počinje da se izrađuje jedan pravilan sistem političkog djelovanja. Na taj način politički komesari počinju da se razvijaju i da postaju ono što moraju biti.

III

Aktuelna pitanja i naši predlozi

1.—Pitanje jedinstva naše Divizije i njenog operativnog područja

Osnovna naša teškoća, glavna naša slabost jeste faktično nepostojanje jedinstva naše Divizije, niti u operativnom pogledu, niti u pogledu njene unutarnje izgradnje. Od formiranja naše Divizije pa do danas jedna se naša brigada nalazi na prostoriji Srebrenica—Šekovići, i sa njome drug Lekić, durga brigada na prostoriji Majevice, i sa njome načelnik štaba Divizije i politički komesar, treća naša brigada nalazi se u Sremu, bez ikakve kontrole i pomoći od štaba Divizije. Činjenica je da se naš štab u potpunosti nije sastao, pretresao pitanje i donio jedinstveni stav već punih mjesec i po dana, a možda će još prilično vremena proteći dok se sastane. Naša Divizija za sada ni u jednoj operaciji nije učestvovala, kao jedinstvena formacija.

Obzirom na sve to, dosada gotovo je nemoguće bilo ma šta poduzeti za ostvarenje unutarnjeg jedinstva naše Divizije. Dok se naša Prva brigada izgrađuje na terenu Majevice pod kontrolom dva člana štaba, dok se naša Druga brigada izgrađuje na terenu Šekovića pod kontrolom druga Lekića, dotle Treća brigada, koja je najmlađa u našoj jedinici i koja ima najviše slabosti, stoji bez ikakve naše kontrole i pomoći. Pored toga, nalazeći se, s jedne strane, pod komandom I bosanskog korpusa i, s druge strane, održavajući bliske veze sa Glavnim štabom za Vojvodinu, nailazimo na čitav niz u najmanju ruku nezgodnih pitanja. Prvi bosanski korpus, sasvim prirodno, postavlja pred nas zadatke sa stanovišta potreba Istočne Bosne. Tako se nedavno kod istočno-bosanskih drugova javila tendencija prebacivanja naše treće brigade na teren Istočne Bosne, obzirom na njene potrebe. Dok s druge strane, Glavni štab za Vojvodinu, polazeći od potreba Vojvodine, teži vezivanju što većih vojvođanskih snaga za teren Vojvodine. Tako, n.pr., mi smo htjeli da izvršimo zamjenu I i III brigade s tim da I ide u Srem. U tu svrhu bili smo prebacili tri bataljona III brigade na teren Bosne. Glavni štab za Vojvodinu na to je oštro reagirao, opominjući nas da hitno vratimo brigadu natrag, pošto nijesmo izvršili smjenu bataljon po bataljon, kako je on to

zahtijevao. Pored toga, Glavni štab nas obavještava da će da stvori Četvrtu brigadu i zajedno sa Trećom brigadom, odnosno sa onom koju mi uputimo, operisati na terenu Srema.

Mi nastojimo da po tom pitanju, i u odnosu prema istočno-bosanskim drugovima i u odnosu prema Glavnom štabu za Vojvodinu, budemo što širokogrudniji. Nama je svejedno potpadali pod komandu Prvog bosanskog korpusa ili ma kog drugog višeg štaba naše vojske. Ali, preuzimajući dužnost rukovodilaca XVI divizije, smatramo se odgovornim za razvitak i sređivanje naše jedinice.

Da bi se to pitanje što pravilnije riješilo, predlažemo vam:

a.— Da, ukoliko to dozvoljavaju vaši opšti planovi, dodijelite jedno jedinstveno operativno područje našoj Diviziji, i to: 1. — Prostoriju Brčko—Tuzla—Zvornik—Rača, odakle bi održavali čvrste veze sa XVII divizijom na prostoriji Trebave i Ozrena⁵ i jedinicama na prostoriji južno od ceste Zvornik—Tuzla; 2. — Prostoriju Mačve, Podrinja itd., u koju bi vršili povremene upade sa težnjom proširivanja operacija. Posljednji izvještaji koje smo dobili iz Srbije govore da njemačkih snaga na prostoru Mačve i Podrinja gotovo nema. 21 ov.m. čula se borba oko Loznice, ali još nismo ispitali šta je ustvari bilo. Štaviše, i avioni su bombardovali. Mi smo daleko od toga da još u ovom času pomišljamo na neke široke operacije s one, istočne strane Drine, ali smatramo realnim i vrlo oportunim otpočeti sa povremenim uDadima, naročito zbog-toga što smo obaviješteni da postoji izvjesno okupljanje petnika na Ceru i oko Cera. Pored ostalih rezultata ti upadi bi trebali da omoguće naše povezivanje sa jedinicama u Srbiji; 3. — Prostoriju jugozapadnog Srema gdje bi stalno bila jedna od naših brigada, sve dotle dok Glavni štab za Vojvodinu ne formira četvrtu Vojvođansku brigadu, za koju već danas postoje uslovi. Današnje stanje i raspored neprijateljskih snaga u Sremu, naročito u njegovom jugozapadnom dijelu, omogućava u izvjesnoj mjeri šire operacije. U tom slučaju trebalo bi da i našu III brigadu stavite pod našu komandu, što vam, također, predlažemo. Na taj način, uspostavljajući jedinstveno operativno područje naše Divizije, riješilo bi se i pitanje unutarnjeg jedinstva.

b.—Mi smo svjesni da prostoriju Birča, Romanije itd. ne smijemo prepustiti četničkim bandama, koje, kako nas obavještava drug Lekić, prelaze u manjim grupama preko Drine na teren Srebrenice i Vlase-nice. Ti četnici, kako piše drug Lekić, traže neku »saradnju« sa nama. Usljed toga, kao i uslijed opšteg strateškog značaja područja Birča i Romanije, potrebno bi bilo da se na taj teren uputi jedna divi-zija Prvog bosanskog korpusa. Naravno, to zavisi od opšteg rješavanja pitanja Istočne Bosne, prodiranja u Srbiju i širih operacija u Sremu.

Polazeći od situacije na našem sektoru, mislimo da su ovi naši predloži realni i da sadrže šire operativne tendencije naših jedinica na ovom sektoru, a postavljanje tih tendencija zahtije-vaju uslovi naše borbe u ovom času. Ali, svjesni smo toga da ovi naši predloži mogu doći u obzir samo utoliko, ukoliko stoje u saglasnosti sa vašim opštim planovima, donesenim na osnovu poznavanja celokupne situacije. Bili prihvatljivi naši predloži ili ne, bitno je u njima: određivanje jedinstvenog operativnog područja naše Divizije i samim tim rešenje pitanja njenog unutaršnjeg jedinstva.

2.—Pitanje kadrova

Pitanje kadrova je vrlo bolno pitanje naše Divizije. Znamo da pod ovim uslovima ne možemo u tom pogledu tražiti od vas neku naročitu pomoć, ali vas molimo da imate u vidu naše velike potrebe za kadrovima, te da nas u povoljnim uslo-vima, po mogućstvu, pomognete.

3.—Pitanje bolnice

6 jula 1943 naš štab u celini održao je zajednički sasta-nak sa referentom saniteta vašeg štaba, drugom Gojkom⁶, na kome je pored ostalog postavljeno pitanje naših bolnica u Še-kovićima. Po tom pitanju postignuta je saglasnost da se odmah pristupi decentralizaciji bolnica i pripremanju skloništa za nepokretne ranjenike. Spremanje skloništa i sklanjanje ranjenika imala je izvršiti Komanda područja Sekovići, a naš zadatak je bio stvaranje potrebnog vremena za to i redovno obavješta-vanje Komande područja o razvoju vojničke situacije na prav-cima koji ugrožavaju Sekoviće. Pored komande područja po-stojala je i uprava bolnice, koja je takođe imala zadatak da se stara o sklanjanju nepokretnih ranjenika i raspodjeli pokretnih po jedinicama. Međutim, iako je bilo dovoljno vremena za sve te poslove, desilo se to da je 14 jula, kada je Prva brigada

imala izvršiti pokret u pravcu Majevice sa bolnicom od oko 200 drugova i drugarica, ostalo još 32 teža ranjenika sa dvije bolničarke, koji su istoga dana sklonjeni na prostoru sela Vrela. Za neposredno obezbjeđenje i kontrolu te prostorije ostavljena je jedna četa naše II brigade. Ova četa se kasnije priključila I brigadi, pod izgovorom da je to učinila po nalogu nekog odgovornog druga sa terena Šekovići, navodno da ne bi kompromitovala ranjenike koji su tu smješteni. Nismo mogli ustanoviti koji je taj drug koji je sa ovakvom motivacijom uputio četu II brigade za I brigadom. Važno je napomenuti i to da se toga dana kao i dan ranije komanda područja nije nalazila u Šekovićima, niti se znalo uopšte gdje se nalazi.

Prema izvještaju druga Lekića, prema podacima koje on nije mogao tačno da provjeri, na terenu Sekovića stradalo je oko 100 ranjenika, koje ubijenih, koje odvedenih. Ne znamo da li se tu broje i 25 ranjenika koji su se sami izvukli iz Sekovića i došli na Majevicu, nekoliko dana po prebacivanju naše Prve brigade sa pokretnom bolnicom. Drug Lekić nas nije izvjestio ni to, u kojim su selima stradali naši ranjenici, ali smo mi sa nezvanične strane obaviješteni da se to desilo na prostoru Bišine, na lijevoj obali Drinjače.

Prvog dana po dolasku na Majevicu održali smo sastanak sa odgovornim drugovima na tom terenu i najoštrije postavili pitanje bolnica ukazujući im na slučaj u Šekovićima. Ipak, ni tu se nije učinilo sve da se ranjenici na vrijeme sklone. Prilikom nailaska »Vražje divizije« i nagovještavanje ofanzivnih operacija, došli smo u situaciju da hitno pokupimo oko 150 pokretnih ranjenika i bolesnika, koje smo podijelili sa XVII divizijom i priključili brigadnim bolnicama.

Jedan mali dio ranjenika upućen je za Srem, a na posljednjem sastanku sa drugom Acom⁷ postavili smo da se još oko 50 pokretnih invalida prebace u Srem i razmjestite po selima.

4.—Pitanje pomoći od strane Saveznika

Na terenu Majevice postoje uslovi za bacanje materijala iz vazduha, a pošto sada raspolažemo i sa radio stanicom, to bismo mogli ugovoriti mesto i dan dolaska aviona i spuštanja materijala. Ovo predlažemo na osnovu obavještenja koje je drug politički komesar naše Divizije dobio u vašem štabu od druga Veljka⁸ prilikom posljednjeg dolaska kod vas.

5.—Pitanje pregovora u Birču

U svom posljednjem izvještaju od 10 ov.m. drug Lekić nas obavještava da je bio na sastanku sa čovjekom sa kojim su se ranije sastali drugovi: Ročko⁹, Pavle Jakšić, Iso¹⁰ i dr. Taj prvi sastanak je održan upravo dva dana prije našeg napada na Zvornik.¹¹ Drugi sastanak na kome je prisustvovao drug Lekić došao je takođe na zahtjev toga istog lica. Pored druga Ročka na sastanku su bili i drugovi: Brana Savić, Rade Jakšić, Đuraš i komandant naše II brigade.

Prije svega posrednik je izjavio da su poslije sastanka sa Ročkom nastojali da svoje veze prodube, rašire, jer da stvar više nije lokalnog karaktera (gradska) već mnogo šireg (pokrajinska). Izjavio je da su oni sada u mogućnosti da izraze mišljenje njihove organizacije u čitavoj pokrajini (BH). Pitanja o kojima je želio da diskutuje i na koja želi da dobije hitan odgovor su sljedeća:

1.—Da li bi bilo protivnosti kada bi mi pozvali u određeni čas sve Srbe, Hrvate i Slovence koji nose oružje da prestanu sa prolivanjem bratske krvi i da se zajednički počnu boriti pod jednom firmom? U tom slučaju da se izbjegnu borbe između partizana i četnika i mi bi se postarali da se nepodesni četnici uklone.

Na pitanje naših drugova: šta znači »pod jednom firmom«, odgovorio je: Kao narodno-oslobodilačka vojska.

2.—Zadaci za rad pod jednom firmom bili bi podijeljeni: sve što je zapadno od Vrbasa i Neretve imalo bi da likvidira Talijane. Ostalo bi moralo biti upotrebljeno prema sjeveru, kao i za zaštitu od istoka. To bi bio prvi momenat za B. i H.

Ovo pitanje je dopunjeno objašnjenjem: da je potrebno da se pokrajina brzo oslobodi, za što bi se upotrebile njihove snage u sadejstvu sa našim, a onda bi se front postavio na Savi i Drini tako bi se dobilo jako uporište, polazna baza za dalje napredovanje.

3.—Za formiranje pripremljene vlade da li biste dali Ročka, Glušića¹² i još jednog iz Zapadne Bosne, po mogućstvu Hrvata; dva do tri člana iz liberalnih hrvatskih redova kao i iz redova muslimana. Ličnosti za nas sporedne.

4.—Ako imate obaveza prema Londonu ili kome drugom da nam kažete.

⁹ Rodoljub Colaković

¹⁰ Iso Jovanović

¹¹ Vidi dok. br. 54.

¹² Omer

5.—Ustaše i svi oni koji su griješili prema narodu bili bi pohvatani i izvedeni pred narodni sud. Prema Nijemcima i Talijanima postupilo bi se po međunarodnom pravu, uzrok je taj što imamo mnogo naših ljudi u Njemačkoj pod raznim okolnostima.

Zaključak: Na ovoj podlozi sudjelovale bi sve naše snage u B. i H.

Drug Lekić i ostali davali su odgovor tamo gdje je stvar principijelna. N.pr. po prvoj tački: da uglavnom ne bi bilo suprotstavljanja tome, nego, štaviše, da je to sa naše strane poželjno, itd.

Raspravljalo se i o pojmu — određenog časa. To treba da bude momenat kada oni svoj stav prenesu u potpunosti na sve njihove organizacije (na sve njihove snage) u pokrajini, kada naše jedinice budu, u saglasnosti, postavljene na odgovarajuće položaje — to treba da bude čas, ugovoren između njih i nas. Sto se tiče prekidanja sa prolivanjem — bratske krvi odgovoreno je, uglavnom, da će to biti onog momenta kada krivci za to prolivanje budu kažnjeni, a njihovo ljudstvo otpočne sa borbom protiv neprijatelja, ti. stupi u Narodno-oslobodilačku vojsku (ili u krajnjem slučaju ostane kod kuće, s tim što oružje preda). Po ovom je odgovorio da še potpuno slaže, a oni imaju mogućnosti da rečene krivce blagovremeno uklone, budući da su u stalnom kontaktu sa njima.

Po pitanju privremene vlade, drugovi su odgovorili da mi već imamo Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja, kroz koje je izraženo jedinstvo naroda Jugoslavije u borbi za oslobođenje. I tako dalje. U jednom momentu pregovarač ie izrazio želju da u privremenu vladu uđe jedan pošten četnik, da bi Srbi bili zadovoljeni. Objasnjeno mu ie da pojam četnik isključuje pojam pošten i nastojalo se da se objasni da se ne smije izjednačavati Srbin sa četnikom.

Naši drugovi nisu dali nikakav konkretan odgovor, ali su obećali da će u što kraćem roku dati odgovor našeg višeg rukovodstva, što je i njihova želja. Pregovarač je izrazio želju da idući sastanak već konkretizuje stvari da bi se pristupilo poslu. Na kraju, izjavio je da bude sa nama u neprekidnom kontaktu, kako po ovome, tako i po pitanju naših operacija na sektoru kojim je on zainteresovan, kako bi oni mogli fingirati borbu, što im je neophodno kako radi vlastitog ljudstva, tako i radi pretpostavljenih. Takođe je tražio da mu se izda naša legitimacija, koja mu je potrebna navodno radi toga što se navodno mnogo kreće, pa bi mogao dopasti našima u ruke, pa dii m>: se ne bi što dogodilo, jer naši ne bi znali ko je on.

Dalje vođenje pregovora i odnosa sa pregovaračima preuzeo je PK za BH. Mi na ove pregovore gledamo kao na dio opšteg previranja koje se danas odigrava u narodnim masama. Naš stav je ničim ne kočiti što šire prilaženje narodnih masa našoj borbi, ali istovremeno biti budan prema špekulacijama svih vrsta.

S drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički "komesar Stefan Mitrović	Načelnik štaba Ljubiša Urošević	Komandant u Birču
---------------------------------------	------------------------------------	----------------------

(M.P.)

BR. 74

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE OD 24 AV-
GUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O SI-
TUACIJI I STANJU U DRUGOJ BRIGADI¹

STAB
XVI N.O.U. DIVIZIJE
Br.....24 VIII 43

VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

Našem izveštaju² o stanju u našoj Diviziji dodajemo sledeće stavove iz pisma druga Lekića, komandanta naše Divizije, koje smo juče dobili; a koje je pisano 21 VIII 43 godine:

1.—»Situacija kod nas je uglavnom nepromenjena. Neprijateljske snage po garnizonima, uglavnom, ostale su iste, izuzev što je u Vlasenicu došlo neko manje pojačanje, tako da tu ima od prilike jedna bojna. Dalje, četničko grupisanje se nešto ubrzalo, no još uvek ta pojava ne predstavlja neku veću opasnost za nas, mada nam se prete nekom kombinovanom' ofanzivom. Dušan Kovačević, vojvoda sa Nikolića Brda, poginuo je.

Njegove bande su proturile glas da se ubio čisteći revolver. Međutim postoji mogućnost da su ga ubile naše jedinice u borbi pre dva dana, kada mu je takođe poginuo jedan od najboljih saradnika, a takođe postoji mogućnost da su ga četnici likvidirali, usled toga što nije priznavao nijednu drugu komandu izuzev nemačke. Uglavnom jedan zlikovac je nestao i, verujem, da će to imati posledica na ubrzanje diferenciranja njegovog ljudstva. Od prošlog pisma imali smo nekoliko manjih borbi sa bandama iz Papraće i sa Nikolića Brda, a sve su se završile rasterivanjem tih bandi i našim malim gubicima (u ranjenima)«.

2.—»Vi znate da je po vašem odlasku ostala ovde bolnica sa brojnim stanjem do tri stotine ranjenika i bolesnika. Uslovi lečenja ranjenih i bolesnih drugova bili su ispod onog neophodnog minimuma i pored mojih stalnih nastojanja de se ti uslovi poboljšaju. Postojale su razne prepreke koje je trebalo sistematski savlađivati. O tome ću vam nekada^ ako da bog da se sastanemo, usmeno izložiti. Zasada stvar stoji ovako: ja sam formirao Divizijsku bolnicu u koju su ušli pokretni ranjenici i bolesnici Glavne bolnice, plus oni iz brigadne ambulante. Tako da je brojno stanje te bolnice oko 150. Ovo sam uradio radi toga da bi smanjio broj Glavne bolnice i time poboljšao ishranu teških ranjenika, s obzirom da se naša bolnica ishranjuje sa drugih sektora, tako da ovaj sektor, koji je hranio dosada brojno stanje od 300 ranjenika, sada hrani svega 150. Naša bolnica raspolaže sa jednim lekarom i sa dosta dobrim stručnim osobljem.

Međutim, poboljšanjem ishrane ne rešavaju se svi oni neophodni uslovi za lečenje ranjenika, tako, napr.: pitanje lekova. Obe bolnice ne raspolažu lekovima. Uopšte nikakvim. Radi toga vam dostavljam popis neophodnih lekova i instrumenata bez kojih je nemoguće zamisliti iole ozbiljno lečenje. Napominjem, drugovi, svu nužnost toga pitanja, i molim vas da date sve od sebe kako bi se isto što pre rešilo. Ja sam pokušavao da drugim putem dođem do toga, međutim nije mi uspelo. A mi ne smemo naše ranjenike, iz svih razloga, tako jednostavno napustiti. Dalje, ranjenici obe bolnice su potpuno, u pravom smislu te reči, goli. Ne samo da nemaju odela i obuće, nego nemaju ni veša. Drugovi, slika koju daju ti ljudi, u takvom stanju, zaista ne služi nam* na čast, bez obzira ko je kriv za takvo stanje. Radi toga je neophodno da preduzmete sve što je moguće da se i to pitanje reši«.

(Već smo uputili komoru sa brašnom, šećerom, mašču, lekovima itd. za Sekoviće, tj. pre dolaska pisma druga Lekića. Komora se sastoji od plena zadobijenog u Bijeljini. Napomena — Stefan.)

3.—»Rad sa Drugom brigadom ide dosta dobro. Štab Brigade i Politodjel su dobra, čvrsta rukovodstva. Dobri drugovi. Rade aktivno i napredak se oseća svakim danom. Bobena sposobnost jedinica se znatno poboljšala. Aktivizirao se politički i kulturni rad. Održavamo zborove po selima, obrazujemo NO odbore, dajemo priredbe itd., a na kraju, s vremena na vreme, potučemo se, i to dobro. Ja sam sa ovom jedinicom zadovoljan, ne toliko sa postojećim stanjem, koliko sa postojećim garancijama da će se to stanje neprekidno poboljšavati.

Inače smo u neprekidnom kontaktu sa meštanskim jedinicama (Birčanskim, Planinskim i Romanijskim odredom). I kod njih se u poslednje vreme osećaju poboljšice, a prvenstveno u aktivnosti njihovih rukovodstava. Naravno, oni još uvek ne pretstavljaju neku borbenu snagu, ali postaju zaloga da će služiti kao srž za okupljanje naroda ovih krajeva u naše redove.

4.—»Što se tiče naših operativnih planova, ostaju oni ranije izloženi. Međutim ponavljam i napominjem, jedno od naših glavnih operativnih područja u skoroj budućnosti trebalo bi i moralo da bude Vojvodina. I upravo radi toga potreban bi bio što skoriji dolazak naših jedinica ovamo, da bismo, izvršavajući postavljene zadatke, podigli na veći stepen našu jedinicu, otklanjajući njihove nedostatke, — da bismo se bar delimično oformili kao divizija, koja bi bila sposobna da pređe na teže terene.«

U osnovi, stavovi iz pisma druga Španca³ i naši istovetni su.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Načelnik štaba	Komandant
Stefan Mitrović	Ljubiša Urošević	u Birču

(M.P.)

⁵ Danilo Lekić

OBAVJEŠTENJE ŠTABA ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE OD 24 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA O SITUACIJI U OBLASTI TUZLE I DIREKTIVE ZA RAD¹

ŠTAB
IV PROL. BRIGADE
24.VIII.1943 god.

Strogo povjerljivo

ŠTABU ... BATALJONA

Poslije borbi koje smo vodili na prostoru između Seone, Brijesnice i Omerovih Voda sa četnicima okolnih odreda, tj. sa njihovim novoformiranim udarnim bataljonima, potpomognutim njemačkim topovima, bacačima i avionima naša brigada se povukla na novu prostoriju u okolini Ribnice. Ovo povlačenje nije uslijedilo zbog pritiska neprijatelja niti njegove nadmoćnosti, već radi toga da bi se bataljoni izvukli iz borbe radi odmora. Na ovoj prostoriji takođe nećemo dugo ostati — svega nekoliko dana, bez obzira na neprijateljsku aktivnost u ovom pravcu.

Štabovima bataljona vjerovatno da je poznata situacija u kojoj se nalazimo, no i pored toga mi ćemo to ponovo istaći. Nalazimo se na ovoj prostoriji već nekoliko dana potpuno sami. Naša Divizija već je na putu za mjesto koje je štabovima bataljona poznato². Naš zadatak je bio a i ostaje da sačekamo jedinice druga Gliga³ koje su trebale ovih dana da se pojave na Ozrenu. Naš zadatak nije vođenje odbranbenih i dugih bojeva, tim prije što nemamo dovoljno municije, već za sada odmoriti se da bi bili sposobni za brzi pokret. Pokret bi izvršili odmah po uspostavljanju veze sa bosanskim jedinicama.

U tom cilju svi bataljoni a naročito I treba da razviju što je moguće bolje i dublje izviđanje u pravcima koji su im samim položajima dodijeljeni, kako bi što prije saznali o mjestu bosanskih partizanskih jedinica⁴. I bataljon koristeći mještanski

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8/1/II, k. 738.

² U knjizi depeša Vrhovnog štaba poslatih Drugoj proletherskoj diviziji, a koja se nalazi u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4—9. k. 731, stoji: »Sa Vašim predlogom o pravcu Vašeg pokreta potpuno se slažemo. Krenite hitno u pravcu Sandžaka i Foček«.

³ Gligo Mandić, komandant Sedamnaeste NOU divizije

⁴ Vidi dok. br. 119.

Ozrenski odred morao bi iskoristiti sve što mu stoji na raspoloženju (izviđačke vodove, patrole, mještane, ob. službu itd.) kako bi što prije saznao mjesto ovih jedinica. Ovo je najbolje vršiti preko Seone — Lozne ili eventualno preko mještanskih partizana iz Turije. Mi bi trebali saznati čim se naše jedinice prebace preko Spreče i pruge u pravcu Ozrena.

Ne angažovati se ni u kakve odlučnije akcije, naročito ne stvarati frontove, jer u tom slučaju mi nismo u stanju da se izvučemo kad hoćemo već kad nam se ukaže prilika. Dakle, u takvim slučajevima mi bi morali voditi borbu čitavog dana i tek po padu mraka mogli bi se izvlačiti. Ne trebamo se uplitati u ovakve borbe i još radi toga što bi nam takve borbe donosile novi broj ranjenika koje treba nositi. Da bi se izbjeglo, odnosno da ne bi došlo do frontalnih bojeva, bataljoni će na svojim sektorima razviti što je moguće dublje dnevnu i noćnu izviđačku službu, kako se ni u kom momentu ne bi desilo iznenađenje. Kada se neprijatelj još iz daleka primijeti, ili se o njemu saznade preko ob. službe, štabovi bataljona imaju dovoljno vremena da procijene situaciju i da donesu odluku da li da neprijatelja sačekaju na položaju — u zasjedi ili ne. Naravno, ako bi to bio slabiji neprijatelj, ako bi bilo moguće iznenađenje i time nanošenje teških gubitaka neprijatelju, bataljoni to neće izbjegavati. U svakom takvom slučaju najhitnije izvještavati ovaj Štab naznačujući svoju odluku. No, ne treba zaboraviti da je svaki bataljon na svom pravcu dužan zaustaviti neprijatelja toliko koliko je potrebno bolnici i intendanturi za izvlačenje, bilo to ranijem otkrivanju neprijatelja, bilo, ako to drukčije nije moguće, samom borbom.

RasDored naše brigade sada izgleda ovako: III bataljon s. Željova—Vrana, I bataljon s. Crnjevo, V bataljon s. Osječani—Podobala i ostali dijelovi sa II bataljonom u s. Ribnici.

Iako je već jedanput naređeno štabovima bataljona da svakog dana šalju dva puta izvještaje i to: ujutro do 8 časova i uveče do 22 časa, ipak se dešava, naročito u toku jučerašnjeg dana, da se toga ne pridržavaju. Na pr. V bataljon još nije poslao nikakav izvještaj o dolasku u s. Osječane. Ako se shvati pravilno naš momentalni položaj, onda štabovi bataljona neće biti lijeni da napišu dva puta dnevno izvještaj, bez obzira na to da li ima nečeg novog ili ne. Naravno, da treba izvještavati i pored ovih izvještaja najhitnije ako se u međuvremenu desi na nekom sektoru bilo kakva izmjena. Od brzine i pravilnog, odnosno tačnog obavještavanja zavisi i pravilno donošenje i sprovođenje naše odluke, koja dolazi u vezi sa momentalnom situacijom. Isto tako održavati vezu i sa susjednom jedinicom,

pa ukoliko se desi bilo kakva promjena, odmah i njih obavještavati, saopštavajući i njima svoju odluku u pogledu daljeg rada.

Budnost i opreznost u samim logorima mora biti mnogo veća i jača nego li do sada. Ne smiju štabovi bataljona u ovoj situaciji rukovoditi se time da im se bataljoni što bolje odmore a da to ide na uštrb obezbjeđenja i opreznosti. Slučaj koji se desio II bataljonu u s. Neniće da pojedini borci idu u donjim gaćicama na položaj više se ne smije ponoviti. Ovdje je, zahvaljujući samo odlučnosti komandnog osoblja i naravno hrabrosti boraca, spašen u prvom redu bataljon a zatim angažovanjem i drugih jedinica omogućeno pravilno izvlačenje bolnice i ostalih dijelova brigade.

Da bi svi bataljoni bili obaviješteni o mjestu prikupljanja brigade u slučaju nekog jačeg neprijateljskog pritiska ili eventualnog presijecanja, određuje se s. Kamensko, gdje bi imali naslon na Konjuh. No, u slučaju da se dođe u takav položaj da neka jedinica ne može proći u tom pravcu, onda će štabovi bataljona u krajnjem slučaju i po prikupljanju podataka da smo mi otišli krenuti u pravcu koji je već saopšten štabovima bataljona, tj. u pravcu glavnine Divizije. Ovo se napominje štabovima iz razloga da bi se u takvoj situaciji mogli snaći, iako za sada nema nikakvog izgleda da bi se to moglo desiti.

Svaka jedinica mora uvijek da ima hrane za predviđeni broj dana kao rezervu, a za tekuće dane, tj. za dane dok se ovdje nalazimo, ishranu treba organizovati iz sela gdje se nalaze pojedine jedinice, odnosno na svom sektoru. U ovom cilju već su upućeni članovi komisija u sve bataljone.

Sa ovim uputstvom i naređenjem dobro se upoznati, prenoseći na ostali komandni kadar samo ono što smiju i mogu znati a ostalo čuvati kao najveću tajnu.

Sve vojničke i političke starješine moraju nastati da svoje jedinice drže uvijek u svojim rukama.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za političkog komesara
M.⁵ Jovićević

Komandant
Ljub.⁶ M. Vučković

• Milo
° Ljubo

NAREĐENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 25 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU GRMEČKE OPE-
RATIVNE GRUPE ZA FORMIRANJE CAZINSKOG NOP OD-
REDA¹

Š T A B

II BOS. N.O.U. KORPUSA

Pov. br. 132.—

Dne 25 avgusta 1943 g.

ŠTABU GRMEČKE OPERATIVNE GRUPE

P o l o ž a j

U vezi povoljnog razvoja događaja u našoj zemlji i sve većem broju prilaženja masa našoj Narodno-oslobodilačkoj borbi, potrebno je obuhvatiti našim vojničkim formacijama sve terene na operativnom području ovoga Korpusa. Tamo gdje se do sada nisu nalazile naše operativne jedinice, treba formirati odrede za čije jezgro uzeti borce iz operativnih jedinica.

Štab Grupe će formirati Cazinski NOP odred. Za jezgro ovoga odreda VIII Krajiška brigada uputilaje 20 boraca.

Za vršioca dužnosti komandanta Odreda predložili su druga Mehu Abazovića, dosadašnjeg komandira čete.

Za političkog komesara druga Šemsu Tabakovića, dosadašnjeg zamjenika politkoma bataljona X Krajiške brigade.

Ostale članove štaba Odreda odredićete naknadno, a komandanta i komesara postavite Vi na gornji predlog.

Razmotrite mogućnosti formiranja Sanskog odreda na prostoriji Mulež — Bronzani Majdan — Sanski Most, i formirajte taj odred, ako postoje uslovi za to. Četa koja se nalazi van Ribničke brigade u Ribniku može poslužiti za jezgro novog Ribničkog odreda na prostoriji Mrkonjić — Mliništa — Ribnik.

Naredite vašim jedinicama da pojačano napadaju neprijatelja na svim komunikacijama i da ruše komunikacije. U tu svrhu možete podići kod našeg Ekonomskog ostsjeka eksploziv.

SMRT FAŠIZMU —, SLOBODA NARODU!

Politkomesar
V. Stojnić

Komandant
S. Rodić

(M.P.)

OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 25 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU ČETVRTE DIVI-
ZIJE O SITUACIJI U CENTRALNOJ BOSNI I BOSANSKOJ
KRAJINI¹

Š T A B

II BOS. N.O.U. KORPUSA

Str. pov. br. 138
Dne 25.VIII.1943 g.

ŠTABU IV NOU DIVIZIJE

P o l o ž a j

Prema neprovjerenim podacima njemačke snage a i glav-
nina ostale vojske povukla se je iz Sanskog Mosta prema Pri-
jedoru i dalje. Prema nekim obavještenjima okupator bi imao
napustiti i Petrovac. Snage X. NOU Divizije i III. Krajiške Bri-
gade oslobodile su Bugojno², tako da je sada slobodna linija
Jajce — D. Vakuf — Bugojno — G. Vakuf. Travnik nije na-
padan od naših snaga.

Od ofanzive na Liku za sada izgleda da nema ništa, i prije bi
se moglo reći da je koncentracija njemačkih snaga na liniji
Novi — Bihać u vezi obrazovanja neke odbranbene linije
na Uni.

Povežite se preko Ob.sl. sa ljudima koji bi Vam najkraćim pu-
tem slali obavještenja o stanju u Sanskom Mostu, da bi prema
situaciji mogli blagovremeno intervenisati.

Svakako po završenoj operaciji na prugu i na četničku glavninu
orijentišite snage više prema Sanskom Mostu radi ispitivanja
stanja.

Eksplziv i ostali materijal određen za Vašu diviziju dostav-
ljamo Vam.

28 o.mj. imaćemo sastanak sa drugom Arsom³ i ostalima u
7953279734822997. Dostavljamo Vam znake raspoznavanja koji
će važiti za sve jedinice ovoga Korpusa, a takođe i novu šifru
za saobraćaj divizija sa Korpusom. Kozarski NOP odred po
formiranju u brigadu djelovaće sa sjevera na prugu Prijedor —
Banja Luka i hvatati vezu sa snagama Vaše Divizije u visini
Maričke i Bronzanog Majdana.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-
istoriskog instituta pod reg. br. 15—7, k. 766.

² Vidi dok. br. 50, 51, 92, 201 i 211.

³ Jovanović

X Krajiška NOU brigada je u pokretu za određenu prostoriju. Dva bataljona koja su bila kod Petrovca uspjeli su mobilisati stotinu novih boraca. Manini četnici su stjerani u Petrovac i ne pojavljuju se napolje. Dobar dio četnika je prešao našim jedinicama.

Iz Bihaća je izišlo 30 kursista Bihaćkom bataljonu sa 2 »šarca« i 6 strojnica, i ostalo puške.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR

V. Stojnić

KOMANDANT

S. Rodić

P.S.⁴

Prema izvještaju koga smo ovoga časa primili jedinice Glamočkog odreda ušle su u Glamoč, koga je neprijatelj pod pritiskom naših snaga na sektoru Bugojno — Livno napustio, popalivši prethodno čitav grad. Žito nije uspio izvući.

S. Rodić

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE DIVIZIJE VRHOVNOM ŠTABU
NOV I POJ I ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
O AKCIJAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 11 JULA DO
20 AVGUSTA 1943 GODINE¹

STAB
V N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA

Br. si.

Dne 25 VIII/1943 god.

VRHOVNOM ŠTABU NOV i POJ
ŠTABU I BOS. NOU KORPUSA

Položaj

Podnosimo izvještaj o akcijama
od 11 jula do danas. (20-VIII-43)

10 jula naša divizija nalazila se na sektoru Očevije — Nišići — Medojevići — Cermerno.² Neprijatelj je sa pravca Vareša u dvije kolone nadirao ka Olovu i to sa jednom kolonom sjeverno od drumu Vareš — Olovo, jačine 1200—1500,³ a druga kolona južno od pomenutog drumu, jačine oko 1000.³ Obje kolone bile su jedinice divizije »Princ Eugen«. Od Srednjeg neprijatelj je nastupao u dvije kolone, ka Nišićima i Rakovoj Nozi. Sa ovog pravca nastupala je VII dom. pukovnija, u čijem je sastavu bilo i Nijemaca.

Prema dobijenom naređenju od Vrhovnog štaba da djelujemo na sektoru pl. Zvijezda — Ozren — Romanija i okolnim prugama, naredili smo našim jedinicama da izvrše potrebno rokiranje, tako da osmotre i napadnu lijevokrilne neprijateljske kolone, a jednu brigadu zbacili smo na sektor Čemerna, gdje su se nalazile i neke četničke jedinice, da ove razbiju i da djeluju bočno na VII pukovniju.

Noću 10/11 jula jedinice IV brigade izvršile su napad⁴ na neprijateljsku desnokrilnu kolonu, tj. III bojna VII pukovnije u Rakovoj Nozi. Ova bojna poslije dvočasovne borbe pot-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 23—7, k. 781.

² Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 166.

³ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 185 i 186.

⁴ Vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 169.

puno je razbijena i samo manji broj neprijateljskih vojnika uspio, je neorganizovano pobjeći. U ovoj borbi ubijeno je 3 njemačka oficira i oko 100 vojnika; zarobljeno je 274 nepr. vojnika, među njima jedan ljekar i 3 podoficira. Mi nismo imali gubitaka. Od materijala zaplijenjeno je 2 t. bacača, 2 t. mitr., 1 p. mitr., 250 pušaka, 300 bombi, 20.000 metaka, dosta odjeće, obuće i druge spreme.

11 jula neprijatelj je u jačini jedne bojne izvršio ispad iz Olova (jedinica div. »Princ Eugen«) u pravcu s. Prgoševa, gdje je bio dočekan od dvije čete XI brigade. Neprijatelj je na juriš odbijen uz izvjesne gubitke. Mi smo imali 3 ranjena i 2 mrtva. — Druge neprijateljske grupe kretale su se u pravcu Kladnja.⁵

11 jula jedna neprijateljska grupa kretala se od Podromanije i njeni izviđački dijelovi došli su do s. Jabuka — Kaljina.

Noću 11/12 izvršili smo pokret sa IV i XI brigadom i sa bolnicama na pl. Ozren, na sektor s. Vrutci — Homar — pl. Ozren.⁶

10 jula I brigada razbila je četničke grupe na pl. Cemerškoj koje su se povukle ka Visovici. Noću 10/11 I brigada razrušila je prugu Srednje — Ivančići, koju je neprijatelj u toku 11 jula popravio.

Od zarobljenog ljekara iz III bojne Kapetanovića dobili smo podatke da neprijatelj vrši ofanzivu na Istočnu Bosnu sa divizijom »Princ Eugen« od pravca Vareša, sa VII pukovnijom od pravca Srednjeg, jedna motorizovana i jedna pješadijska divizija od Zvornika ka Sokocu i jedna njemačka divizija od Sarajeva ka Podromaniji i Sokocu. Ove podatke je doznao iz zapovijesti komande VII pukovnije.

Pokušali smo da preko radio-stanice obavijestimo Vrhovni štab o ovim podacima. 11 jula, dok je radio-stanica bila ispravna, radio-telegrafista pri V.Š. tri puta je odlagao vrijeme prijema depeše, a docnije se radio-stanica pokvarila i nikako nismo mogli da je popravimo. 11 jula uveče poslali smo kurire sa izvještajem V.S., među kojima je bio i politkomesar bataljona VII Kr. br., no isti se nisu mogli probiti i vratili su se nazad.

Radi pokreta neprijateljskih snaga od Olova i Podromanije izvršili smo prebacivanje na sektor Čemerna, za leđa VII pukovniji. Pokret smo izvršili noću 13/14 jula, kojom prilikom smo porušili prugu Podlugovi — Ivančići na nekoliko mjesta.

U toku 12—14 jula neprijatelj je prebacivao pojačanja VII pukovnici prugom Podlugovi — Ivančici.

Manevar na ovome sektoru u smislu direktive V.S. nismo mogli u ovakvoj situaciji vršiti, koji nam je uz to bio jako otežan zbog bolnica u kojima smo imali 25 nosila i preko 200 bolesnika i ranjenika. Uz to, četničke bande sa ovoga sektora redovno su obavještavale neprijatelja o našim pokretima.

Da bi izbjegli uobručavanje i teže borbe i izlaganje naše bolnice donijeli smo odluku da izvršimo prebacivanje preko rijeke Bosne.

Noću 15/16 jula izvršili smo prelazak vareške pruge u tri kolone.⁷ Tom prilikom smo porušili prugu na dužini od 10 km. Porušili smo 3 km želj. pruge, nekoliko drvenih mostova na cesti i pruži i tel. liniju. Nepr. posade na stanicama su pobjegle, a vodili smo borbu sa nepr. iz tri oklopna voza.

16 jula zadržali smo se na sektoru pl. Margita—Gaj. Neprijatelj je sa 6 aviona bombardovao jedinice I brigade, od čega smo imali 2 mrtva i 2 ranjena. Artiljerija iz Breze tukla je pred veče bez rezultata.

Noću 16/17 jula izvršili smo prelazak r. Bosne u tri kolone preko gazova od Podlugova do Dobrinje.⁸ Uništeno je 2 km želj. pruge i nekoliko propusta, kao i više stotina m. tel. linije. Napadnuta je želj. st. Podlugovi, gdje smo zarobili 1 dom. nadporučnika, 2 podoficira, 32 domobrana i ubijena 32 ustaše. Mi smo imali 1 lakše ranjenog. Zaplijenjeno je 30 karabina, 3.000 m. i drugog materijala. Želj. st. je zapaljena i uništena 1 lokomotiva. U pomoć neprijatelju 4^oš^ao je blind, voz iz Sarajeva. — Iznad st. Dobrinje, gdje se prebacivala XI brigada, takođe je došao blindirani voz, no nije imao rezultata.

Po prelazu pruge jedinice su dobile slijedeći raspored: I brigada sa dejstvom na sektoru Kiseljak — Visoko — Kobilja Glava — Ivan Sedlo; XI brig. sa dejstvom na sektoru Ivan Sedlo — Konjic—G. Vakuf; IV brig. sa dejstvom Travnik — Busovača — Visoko. Zadaci brigada: dejstvo na komunikacije i napadi na manje garnizonske i stanične posade i rušenje cesta i želj. pruga. — Smještaj bolnica predvidjeli smo iznad linije Kreševo — Fojnica.¹¹

18 jula na cesti Kiseljak — Sarajevo jedna četa I brigade dočekala je na zasjedi 20 nepr. kamiona Nijemaca, kojom prilikom je ubijen njemački major i dva niža oficira i 40 Nijemaca, a oko 20 ranjeno. Spaljeno je 6 kamiona i jedan luksuzni automobil. Zaplijenjen 1 p.m., 1 karabin, 2 strojnice, 1 pištolj

i drugog materijala. Četa se morala brzo povući, uslijed nepr. nadmoćnosti. — Druga četa I brigade razrušila je most na cesti Kiseljak — Visoko, gdje je dočekala u zasjedi jedan blindirani automobil. Ubijena posada automobila — 4 vojnika, a šofer pobjegao sa automobilom. U obje akcije mi smo imali jednog lakše ranjenog.¹⁰

Noću 18/19 jula dva bataljona I brigade ušla su u Kiseljak. Neprijateljska posada, oko 150, povukla se bez borbe na obližnje kote prema Visokom. U Kiseljaku je nađeno nešto hrane i odjeće. Pred zoru bataljoni su se morali povući uslijed dolaska neprijateljskih tenkova iz Sarajeva.

Iste noći jedan bataljon IV brigade porušio je prugu između ž. st. Porječani i Dobrinje na više mjesta.

19 jula neprijatelj je u jačini od dvije satnije Nijemaca napao na bataljon I brigade više s. Han Ploča. Naši borci prešli su u protivnapad i zabacujući se sa bokova i leđa neprijatelju uspjeli su da ga protjeraju. U ovoj berbi neprijatelj je imao 84 mrtva, 4 zarobljena i oko 30 ranjenih. Zaplijenjena su 2 protkolca 47 mm sa 6 granata, 4 »šarca«, 42 karabina, 6 strojnica, 5 pištolja, 40 pari cipela, 2000 met. i ostalog.¹¹ — Naši gubici u ovoj borbi jedan mrtav i dva ranjena. Oboren je 1 nepr. avion, a 2 oštećena.

20 jula jedan bataljon IV brigade izvršio je napad na cesti Kiseljak — Busovača iz zasjede na 4 kamiona i 1 tenk. U borbi je ubijeno 20 Nijemaca i 10 ranjeno. Mi smo imali 2 ranjena. Unšteta su 3 kamiona, ali se od materijala nije ništa moglo zarobiti radi dejstva tenka.¹²

20 jula poslali smo kurire štabu I Bos. korpusa radi veze sa njim i u vezi naređenja V.Š. od 19 jula preko »SI. Jug.« da naša divizija dejstvuje prema Olovu.

23 jula neprijatelj je u tri kolone krenuo prema položajima I brigade i to jedna kolona od Kiseljaka, druga od Han Ploče, a treća od Tarčina, u svemu 5 satnija miješanih trupa. Kolona od Kiseljaka uspjela se kroz šumu provući do iznad s. Zvzd. Kolona koja je išla od Han Ploče napadnuta je i potpuno razbijena. Neprijatelj je imao oko 40 mrtvih i ranjenih. Zaplijenjena 1 strojnica i dva karabina. Treća kolona od Tarčina je uspješno zaustavljena, ali je nismo uspjeli razbiti radi zadoenjenja bataljona koji je prenosio bolnicu. Za sve vrijeme borbe neprijateljska avijacija bombardovala je naše položaje, pri čemu nismo imali gubitaka, kao ni u berbi.

Noću 23/24 jula izvršen je napad na neprijatelja koji je zanoćio u šumi iznad s. Zvizda sa jednim bataljonom I brigade. Borba je trajala do 6 čas. ujutro, kada je neprijatelj na cijeloj liniji ponovo prešao u napad, a cestom i Kiseljak — Kreševo nadirao sa 8 tenkova i pješadijom. Uslijed ovoga, naše jedinice morale su se povući prema k. Međuvršje — Inač. Neprijateljska avijacija čitav dan bombardovala je i mitraljirala od koje smo imali 4 ranjena. U berbi smo imali 5 mrtvih i 10 ranjenih. — Neprijatelj je imao 30 mrtvih i 10 ranjenih.¹³ Neprijatelj je ušao u Kreševo.

23 jula bataljon IV brigade na cesti Kiseljak — Busovača dočekao je 11 kamiona i 3 tenka. Borba je trajala jedan sat. Zbog tenkova nije akcija uspjela. Bataljon se povukao. Ubijeno je 12 a ranjeno 8 vojnika. — Mi bez gubitaka.

Noću 24/25 jula jedinice IV brigade pokidale su telef. liniju na cesti Kiseljak — Busovača.

Noću 26/27 jula jedinice IV brigade izvršile su napad na prugu na liniji ž. st. Modrinje — Lašva — Kaonik i na Busovaču.¹⁴ Napad nije petpuno uspio, jer je neprijatelj osigurao stanice oklopnim vozovima. — Zelj. st. Modrinje i žand. st. u Lašvi su spaljene, u Busovači su spaljeni bunker i jedan državni magacin. Zelj. pruga između ovih stanica, kao i prema Zenici do s. Janjića i prema Travniku do s. Vidovića, porušena je na više mjesta u ukupnoj dužini oko 6 km. Spaljena je jedna drvena čuprija kod Busovače. — U ovoj akciji zarobljeno je 12, ubijeno 5, a ranjeno 7 nepr. vojnika. Zaplijenjeno 15 kar., 1 p.m., 2 pištolja i nešto brašna, od čega je 250 kgr podijeljeno narodu. — Mi nismo imali gubitaka.

Iste noći jedan bataljon I brigade izvršio je napad na ž. st. Raštelica, na pruzi Mostar — Sarajevo. Napad nije uspio radi brze intervencije sa susjednih stanica, a i radi odlučne odbrane stanice. Porušen je jedan želj. most i pruga je potrgana na dužini 30 met. Za vrijeme borbe naišao je jedan voz, koji se srušio kod mosta. — Neprijateljski gubici nepoznati. — Mi bez gubitaka.

Neprijatelj je 24 jula napustio Kreševo i krenuo prema Sarajevu.

U Fojnici i Kreševu osnovali smo komande mjesta. Na sektoru Visokog osnovan je Visočko-fojnički partizanski odred, koji je do ovog vremena brojao 50 boraca.

Noću 22/23 jula jedan bataljon IV brigade porušio je želj. prugu na više mjesta između ž. st. Lašva — Kakanj.

Noću 28/29 jula jedan bataljon XI brigade izvršio je napad na ž. st. Lisičići na pruzi Mostar — Sarajevo. Neprijateljska posada sa stanice pobjegla je. Zaplijenjen jedan vagon veća. Spaljena je ž. stanica i svi uređaji. Razrušeno 600 met. pruge, spaljena su tri teretna vagona. Mi bez gubitaka.

Jedna četa IV brigade 29 jula dočekala je na zasjedi kod Busovače 2 kamiona SS-ova. Ubijeno je 13, a ranjena 2 SS-ova. Zaplijenjena dva p. mitr., 3 pištolja i 3 karabina. Oba kamiona su spaljena.

Istog dana druga zasjeda dočekala je na cesti Kiseljak — Busovača 7 kamiona, ali uslijed slabo pripremljene zasjede kamioni su umakli.

Noću 31/1-VIII jedan bataljon IV brigade razrušio je na više mjesta ž. prugu između z. st. Vitez — Kaonik. Iste noći drugi bataljon IV brigade iz zasjede dočekao je teretni voz na pruzi kod ž. st. Porječani. Voz je bio pun vojske. Na voz je otvorena jaka vatra i ubačeno je nekoliko bombi u vagone. Kasnije je bataljon spalio ž. st. Dobrinje i Porječane, koje je neprijatelj bio popravio. Pruga oko stanica porušena je na više mjesta.¹⁵ — Gubici neprijatelja nepoznati, ubijen jedan legionar, koji je ispao iz voza. Mi nismo imali gubitaka.

Noću 31/1-VIII- dva bataljona XI brigade izvršila su napad na ž. st. Bradina. Neprijateljska posada sa oklopnim vozom povukla se u tunel, odakle je branila prilaz stanici. Porušene su sve skretnice i stanični uređaji. Na stanici su nađena 4 mrtva nepr. vojnika. Zaplijenjeno je nešto materijala i municije. Srušeno je 200 met. pruge i 2 km tel. linije.¹⁶ — Mi smo imali 3 mrtva i 2 ranjena.

31 jula primili smo naređenje Vrhovnog štaba o prelasku I Prol. divizije preko mostarske pruge na liniji Sarajevo — Konjic. Radi toga izvršili smo pregrupisanje snaga sa dva bataljona I brigade na liniji Bitovnja — Repovačka Koliba — Zabrdje, a dva bataljona XI brigade na liniji s. Trešnjevica — Višnjevica, za prihvat jedinica I div.

1 avgusta neprijatelj je iz Busovače vršio napad na zasjedu IV brigade u blizini Busovače i na logor bataljona u s. Kuprešu. Oba napada poslije kraće borbe su odbijena. Neprijatelj je imao oko 25 mrtvih i ranjenih. Mi nismo imali gubitaka.

Noću 3/4 avgusta dva bataljona IV brigade, zajedno sa Travničkim odredom, izvršili su napad na Gornji Vakuf.¹⁷ Sva

neprijateljska uporišta sem škole bila su zauzeta. U početku borbe pošla su 4 kamiona SS-trupa iz Prozra u pomoć. Dočekala ih je zasjeda na cesti, gdje se razvila borba. — Pošto nisu bile jače zasjede prema Prozoru i Bugojnu naše jedinice su se povukle iz grada. U borbi je zarobljeno 57 domobrana, ubijeno i ranjeno oko 60. Zarobljen je jedan satnik i jedan ljekar i tri podoficira. Po izjavi satnika u gradu se nalazila jedna bojna domobrana i oko 40 Nijemaca. Ubijen je njemački poručnik. — Zaplijenjeno je 74 karabina, 2 t. mitr., 1 p.m., 22.500 met., dva sanduka njemačkih bombi, nešto hrane i spreme. Izgorjelo je slagalište sa rezervnom hranom, štala sa 14 konja, spaljena dva kamiona. — Mi smo imali 4 lakše ranjena. — 22 domobrana, ljekar i satnik — rezervista ostali su u našim jedinicama.

Idućeg dana neprijatelj je napustio grad i otišao za Bugojno. U grad je ušao jedan bataljon IV brigade.

Noću 3/4 avgusta jedinice I divizije izvršile su prelaz pruge.¹⁸ Naše jedinice nisu istovremeno vršile akciju na prugu, jer nismo znali tačan dan prelaza, a patrola koju smo poslali preko pruge kasno je uhvatila vezu.

Noću 9/10 avgusta I brigada izvršila je pokret na sektor Visoko — Podlugovi u cilju napada na Rajlovac.¹⁹ Neprijatelj je ovo iskoristio i prodro 10 avgusta sa tri tenka i dva motocikla u Kreševo, gdje je iznenadio Komandu mjesta. Poginuo je jedan stražar. Neprijatelj se u Kreševu zadržao toga dana i povukao se u Kiseljak.

Noću 10/11 avgusta tri bataljona I brigade izvršila su napad na Rajlovac i Podlugove. Za prikupljanje podataka o neprijatelju bili su angažovani pozadinski radnici koji su ranije upućeni prema Rajlovcu. Međutim, isti se kasnije nisu javili štabu brigade, ne poslavši ni podatke ni vodiče. Tako su jedinice krenule bez potrebnih obavještenja na zadatak. Marš do Rajlovca izvršen je trčećim korakom, da bi se stiglo što prije i da bi se neprijatelj iznenadio. Jedinice su uspjele neprimijećeno da stignu do neposredne blizine aerodroma. Borba je otpočela tačno u 22 časa. Neprijatelj je bio jako iznenađen. Odmah je dat znak za uzbunu na Rajlovcu, na Butmiru i u Sarajevu, a reflektori su osvjetljavali čitav teren oko aerodroma. Sem toga u toku borbe Nijemci su zapalili sva okolna sijena i bacili veliki broj raketa. Naši borci brzo su ušli na aerodrom i pod zaštitom naše mitraljeske vatre spalili avione na aerodromu. Do sanrha hangara naši nisu mogli doći, jer su

ih branili Nijemci iz okolnih bunkera sa velikim brojem automatskog oružja. Dalje paljenje aviona izvršeno je duž aerodroma pored pruge do Alipašnog Mosta. Aerodrom su branili 800 domobrana, koji su [se] nalazili na lijevoj obali Miljacke, na koje naše jedinice nisu naišle. Broj Nijemaca je bio velik i isti su se nalazili oko samih hangara u bunkerima. — Naša zasjeda prema Sarajevu porušila je prugu u dužini od 30 met., tako da se blindirani voz, koji je pošao iz Sarajeva, nasukao pored pruge. Oko 2 časa stiglo je cestom pojačanje u jačini od 5 tenkova i 10 kamiona i tada su se naše jedinice povukle iz okoline aerodroma. Četa koja je držala zasjedu prema Visokom izvršila je napad na ž. st. Podlugove, gdje je srušila želj. most. tako da se blindirani voz koji je pošao iz Visokog srušio u grabu. Napad na stanicu izvršen je uspješno.

Na aerodromu je zapaljeno 30 aviona, od kojih 18 »Dorniera«, 3 »Blenhajma«, 5 »Henšela«, jedan transportni njemački avion, 2 »Dorniera« i 1 nepoznatog tipa. Bombama oštećen jedan »Junkers« 52, dok je 6 aviona teško oštećeno mitraljeskom vatrom.

Četa koja je vršila napad na Podlugove uništila je 6 lokomotiva, 70 vagona, koji su zapaljeni. Zaplijenila je 1 vagon šećera, 1 vagon brašna, 1 vagon ulja i masti, koje je uglavnom sve podijeljeno narodu, jer četa nije mogla vršiti evakuaciju. U vagonima je izgorjelo: jedan vagon odijela i pola vagona cipela. Zapaljeno je i 5 državnih zgrada i stanični uređaj. — Zaplijenjeno je 13 karabina, 7 bombi i 2 strojnice.

Neprijateljski gubici bili su dosta veliki, oko 50 mrtvih i ranjenih. Strijeljana su dva Nijemaca, te jedan mehaničar i jedan pilot. — Zarobljeno je 12 domobrana na Podlugovima. — Naši gubici: 4 mrtva i 5 ranjenih.

Po akciji brigada se povukla u redu na sektor Visokog.

10 avgusta prilikom prikupljanja hrane ekonomski brigade vodili su borbu sa manjim neprijateljskim snagama u blizini k. Biljan, kojom su prilikom ubili Uzeira Durmića, komandanta milicije Visočkog sreza, i njegovog zamjenika. Durmić je bio organizator svih pokolja u Semizovcu i okolini, kao i u Visočkom srezu. On je izvršio pokolj u s. Malešići. Kada je narod čuo da su ubijeni ovi krvnici, bio je oduševljen i sa svih strana donosio hranu našim borcima. U samom napadu na Rajlovac seljaci su se rado odazivali za vodiče.

Noću između 11/12 avgusta brigada se prebacila na Kreševski sektor. Prilikom prebacivanja preko ceste, vodila je borbu sa manjim neprijateljskim zasjedama, koje su brzo razbijene. Od jedne neprijateljske patrole ranjen je zamj. komandanta brigade lakše u ruku i nogu.

Noću 10/11 avgusta jedan bataljon IV brigade razrušio je želj. prugu između ž. st. Dobrinje i Porječana na više mjesta.

11 avgusta neprijatelj je iz Busovače, u jačini oko 400 vojnika, napao jedan bataljon IV brigade na položajima kod s. Kupreša.²⁰ Naš bataljon se povukao. Neprijatelj je imao jednog mrtvog i tri ranjena. — Mi bez gubitaka. Predveče neprijatelj se povukao u Busovaču.

Noću 11/12 avgusta XI brigada vršila je napad na prugu između s. Gošća Hana i Krvavog Polja. Napad je počeo u 22 časa, a završio se u 2 časa. Cilj akcije je bio rušenje pruge. Jedan bataljon uspio je da se približi pruzi i da je nešto poruši, dok su drugi bili onemogućeni zbog blindiranog voza, koji je kontrolisao prugu. Borba se vodila sa neprijateljskom posadom na pruzi. Neprijateljski gubici su nepoznati. — Mi smo imali 4 lakše ranjena.

Poslije prelaska jedinica I divizije, upravo poslije događaja u Italiji, neprijatelj vrši stalno prebacivanje trupa prema Mostaru, u kom cilju je i prugu dobro osigurao.

12 avgusta oko 200 četnika Zeničkog četničkog odreda napali su bataljon IV brigade kod s. Sebinja. Četnici su brzo rastjerani. Ubijeno je 6, a ranjeno 4 četnika. — Mi nismo imali gubitaka. — Četnici dolaze na ovaj teren da bi omeli mobilisanje omladine u Vis.-fojnički odred, odnosno da bi oni mobilisali Srbe za svoj odred.

Noću 12/13 avgusta dva bataljona IV brigade izvršila su pokret za s. Rankoviće kod Travnika u cilju da likvidiraju nepr. posadu u selu, koja je izlazila u pljačku u okolna sela, a u isto vrijeme bila spoljna odbrana Travnika. Međutim, neprijatelj se 12 po podne povukao u Travnik. Naši borci su iz Rankovića evakuisali 1.300 kgr neprijateljskog žita.

13 avgusta neprijatelj je izvršio pokret iz Busovače i znao u s. Majdan —Kozice. Sutradan se povratio u Busovaču.

Noću 16/17 avgusta IV brigada napala je neprijateljski garnizon u Busovači, sa tri bataljona.²¹ Jačina neprijateljskog garnizona bila je oko 500 Nijemaca, legije i domobrana. Neprijatelj je imao rovove oko Busovače, te duž ceste do s. Bukve.

Napad nije pravilno izveden, pogrešnim, frontalnim uvodjenjem jednog bataljona u borbu, koji nije mogao efikasno da tuče neprijatelja, naprotiv imao je gubitke. Borba je bila oštra i produžila se po danu, 17-og., do 17.30 čas. Sa nepr. strane po danu je učestvovalo 6 tenkova i 1 avion. — Zasjeda brigade postavljena prema Kiseljaku vješto je dočekala neprij. kolonu,

koja je došla za pojačanje BusovačL²² Zasjeđa je, poslije jake artiljerijske vatre, pri kojoj je ostala potpuno neprimijećena, dočekala sa bliskog otstojanja neprijateljsku kolonu sa komo-rom i nanijela joj velike gubitke. Tenkovi su onemogućili da se dođe do bogatog plijena. — U noćnoj i dnevnoj borbi neprijatelj je imao oko 150 mrtvih i ranjenih, među kojima 4 njemačka oficira. Zarobljeno je 6 Nijemaca, koji su odmah strijeljani. Neprijatelj je imao oko 130—150 mrtvih konja. — Zaplijenjeno je: 1 t. bacač sa 69 mina, 1 »šarac«, 9 karabina, 800 m., 20 nva za ručni bacač, 3 dvogleđa, 2 strojnice, 1 telefon. — Naši gubitci 2 mrtva i 13 ranjenih, od kojih 2 teže.

Noću 19/20 dva bataljona IV brigade razrušila su prugu između ž. st. Han Kumpanije i Han Bila (travnička pruga). U s. Vitez uništena je opštinska arhiva i zaplijenjeno 400 kgr žita 650 kgr brašna i 70 kgr šećera.

16 avgusta održali smo sastanak sa štabom Visočko-fojničkog odreda. Odred je tada brojao 110 boraca.

Izvršene su akcije:

Noću 20/21 jula jedan bataljon IV brigade porušio je ž. prugu na Više mjesta između ž. st. Dobrinje i Čatića.

Prilikom napada na Busovaču 16/17 avgusta jedan bataljon IV brigade porušio je oko 3 km pruge kod ž. st. Kaonik — Lašva.

U vremenu od 10'jula do 20 avgusta jedinice naše divizije izvršile su 31 akciju, od kojih 8 većih.

Svojim djelovanjem na komunikacije Sarajevo — Travnik — Zenica i Sarajevo — Konjic, naše jedinice otežavale su i kočile saobraćaj i transport trupa. Dvije za neprijatelja najvažnije komunikacije u dolini Bosne bile su skoro svakodnevno opsjedane i rušene. Primorali smo neprijatelja da tenkovima prati transporte, a na pruži imao je stalno pripravnne blindirane vozove. (Karakterističan je bio natpis na cesti kod Kobilje Glave: »Manjim jedinicama zabranjen prolaz«, tj. prema Kiseljaku i Busovači).

Jedinice su se dobro izvježbale u rušenju želj. pruge i mostova. Navikle su se na prelaženje rijeka i na brzo prebacivanje na pojedine sektore. — Raznovrsnost akcija uticala je pozitivno na naše borce u dobijanju iskustva i pojačala interesovanje i volju za izvođenjem akcija (ovo specijalno kod I i IV brigade).

Mogli smo postići veće uspjehe da smo raspolagali sa sredstvima za borbu protiv tenkova i blindiranih vozova (nagazne mine, protiv-tenk. top i protivkolske puške). Moramo

" Vidi dok. br. 140.

podvući da se naši borci plaše tenkova, u odnosu na neke naše druge jedinice, i nemaju iskustva u borbi protiv njih.

Teren na kome smo se nalazili omogućio je priličnu ishranu jedinica, tako da problem ishrane nije kočio izvode-
nje akcija.

U svima borbama imali smo dosta male gubitke, i u odnosu na neprijateljske, najviše radi toga što smo primjenjivali partizanski način ratovanja.

Radi bolje preglednosti šta su naše jedinice učinile u akcijama za ovaj mjesec i deset dana, dajemo rezultat akcija:

<i>Neprijateljski gubici:</i>	
mrtvih i ranjenih	— — — — — oko 740 (ubijeno 9 oficira)
zarobljenih	— — — — — 390 (zaroblj. 4 oficira i 2 ljekara)
<i>zaplijenjeno:</i>	
topova	— — — — — 2 (47 mm)
teš. bacača	— — — — — 3 sa 130 granata
teš. mitraljeza	— — — — — 4
puš. mitraljeza	— — — — — 11
pušaka	— — — — — 426
metaka	— — — — — preko 50.000
strojnica	— — — — — 11
brašna	— — — — — 1.000 kgr. (vagon šećera, vagon brašna)
žita	— — — — — 2.150 kgr. vagon ulja i masti, vagon odjela i pola vagona obuće
pasulja	— — — — — 1.000 kgr
šećera	— — — — — 150 kgr podijeljeno nešto narodu, veći dio spaljen)
<i>uništeno:</i>	
aviona	— — — — — 31 (30 spaljeno, a jedan oboren)
kamiona	— — — — — 13
želj. stanica	— — — — — 7 (sa svim staničnim uređajima)
želj. pruge	— — — — — oko 18 km (izvršeno je 16 akcija na pruzi)
mostova (drvenih) na cesti i pr.	— 12
teretnih vagona	— — — — — 73
lokomotiva	— — — — — 6

naši gubici:

mrtvih — — —	17
ranjenih — —	50

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
I. Materić

Komandant
Mil. Morača

(M. P.)

BR. 79

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE DIVIZIJE OD 25 AVGUSTA 1943
GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O BOR-
BAMA I STANJU U JEDINICAMA¹

Š T A B
V N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA

Br. sl.

Dne 25-VIII/1943 god.

ŠTABU I BOSANSKOG NOU KORPUSA

Položaj

1. Dostavljamo Vam brojno stanje i naoružanje naše divizije iz koga se vidi jačina i naoružanje brigada.

2. *Vojničko stanje* u I i IV brigadi je dobro. Vojničko znanje, borbenost i rutina naročito se popravljaju kod boraca IV brigade, dok je I brigada zadržala svoj stari borbeni duh i elan. Teren na kome smo djelovali mjesec dana omogućio je da zadržimo ofanzivni duh naše divizije. Akcije koje smo izvodili u velikoj većini bile su uspješne i stvarale su kod boraca raspoloženje i volju za borbu. IV brigada napredovala je u vojničkoj vještini i napadom na Busovaču, G. Vakuf i Bugojno položila je ispit udarne jedinice.²

Štabovi obiju brigada dobro rukovode sa jedinicama i imaju autoritet. Štabovi, bataljona, premda im treba još vojničkog znanja, odlikuju se odlučnošću i dobro vode brigu o svojim jedinicama.

Naprotiv, kod XI brigade stanje nije dobro. Poslije dezeriranja krajem jula mjeseca opšte stanje nešto se popravilo. Zelja boraca pa i komandnog kadra da se vrate u Krajinu još je jaka. Postoji kod njih mišljenje da brigada kao takva ne može da pretstavlja udarnu snagu i da je samo privremeno formirana, premda smo mi tumačili štabovima da je to jezgro iz koga treba da se stvori dobra udarna jedinica.— Četa koja je bila otsječena prilikom borbi kod Kaknja, 1 jula, vratila se u Krajinu, tako da je oslabljen jedan bataljon, i pridonijela je perspektivi za povratak i ostalih u Krajinu.

Stanje kod brigade popravilo se uspješnim operacijama jedinica u ovome dijelu Bosne, ali sama brigada prema njenoj sadanjoj borbenosti ne bi mogla samostalno da operiše, no je moramo držati i davati joj zadatke u sklopu druge brigade, gdje bi se njena učmalost i neborbenost odstranila.

Vojničkom podizanju komandnog kadra posvetili smo pažnju, premda još nedovoljnu. Drug Boško,³ voj. instruktor, izdao je dvije knjižice, prilagođujući ih našim prilikama, o službi veze i o čitanju karata i planova. Služba veze obrađena je kratkim kursom u I brigadi i naišla je na interesovanje kod boraca. Postoji pri svakoj jedinici određeni kadar za ovu službu. Ovakav kurs održaće se i u drugim brigadama.

Odnos naoružanja prema jačini samih brigada zadovoljava. Bio bi nam potreban bar jedan protivkolski top, koji smo ostavili u Centr. Bosni.

3. *Zdravstveno stanje* u jedinicama je dobro. Kod I brigade dobro se popravila kondicija boraca, premda se još vide posljedice tifusa. Pojava zaraznih bolesti nema, osim još nekoliko slučajeva tifusnog oboljenja.— Sanitetskom osoblju divizije treba još dosta pomoći održavanjem kurseva. Zarobljena dva ljekara zadržali smo i rade u bolnicama. Jedan od njih, Dr. Kulenović,⁴ pokazuje dobru volju za rad.

4. Stanje organizacije ob. službe podnio je drug Mujo.⁵ Drugovi koji su na ovom poslu nemaju još iskustva, a nemamo ih ni dovoljan broj.

5. *Potrebe naše divizije.* One se prije svega ogledaju u savlađivanju slabog stanja u XI brigadi, dobijanjem *vség* bro-

ja boraca, kako bi se brigada vojnički ojačala, čime bi se otklonile smetnje da brigada bude stvarno dobra jedinica.

a. Bilo bi poželjno da se vrati četa bataljona koja je otišla u Krajinu, čijim je odlaskom bataljon izgubio od svoje udarne sposobnosti mnogo. Njeno vraćanje i politički bi pozitivno djelovalo na oba bataljona.

b. Uopšte, pojačanje ove brigade je neophodno, i ako ima uslova ovo bi trebalo izvesti.

c. Ako ovo gore nije moguće, predlažemo da se u sastav naše divizije vrati II Kraj. brigada, koja je inače privremeno ostala izvan divizije, a da se XI brigada vrati u Krajinu, gdje bi se vjerovatno bolje učvrstila.

d. Pred nas se postavlja i popuna drugih dviju brigada, naročito IV, koja je dosta mala. Vjerujemo, ako se budu povoljno razvijali događaji u ovim krajevima, da ćemo imati uslova za mobilizaciju ljudstva, a nastojaćemo da većinu domobrana, koje budemo zarobljavali, zadržimo u našim jedinicama, držeći im prethodno kratke kurseve pri štabovima brigada i kod nas.

d. Za diviziju bi nam trebao referent saniteta, a pošto nemamo hirurga bilo bi dobro da nam se pošalje Dr. Špoljar. raniji hirurg divizije.

e. Za organizaciju štampe (listova i dr.) u diviziji potrebno nam je ljudi koji su za to sposobni. Naročito nam je potreban jedan drug koji bi organizovao izlaženje lista i uopšte starao se da se ovo polje rada u našoj diviziji razvije.

6. Što se tiče daljeg dejstva naših jedinica mišljenja smo da naše dejstvo treba koordinirati opštem planu rada jedinica u Centralnoj Bosni i susjednih jedinica.— Naš napad na Bugojno⁶ još nije dao konačan rezultat, premda očekujemo pad grada. Neprijatelj izgleda ima namjeru da drži dolinu Vrbasa i da povрати gradove, jer pokušava sa prodorom iz Prozora, gdje pojačava garnizon i dovlači ratni materijal.— Postoji mogućnost dobijanja pomoći iz ustaških garnizona Kupresa i drugih.

U svakom slučaju, dejstvo jedne jače udarne grupe na liniju Travnik — Zenica — Visoko — Sarajevo bilo bi od velike koristi, iz razloga:

a. rušenje komunikacija na čitavoj ovoj liniji za neprijatelja bi predstavljalo težak udarac i aktivno dejstvo na iste;

b. ako bi bila dolina Vrbasa u našim rukama pogotovo je potrebno naše angažovanje na tim komunikacijama. U protivnom i svakako neprijatelj bi morao da drži jače snage za odbranu i čuvanje komunikacija, koje bi se na pojedinim mjestima mogle efikasno uništavati;

c. na sektoru oko Zenice i Visokog ima uslova za mobilizaciju ljudstva, koje bi uslijedilo zadržavanjem naših jedinica na tim sektorima. Tako je isto oko Fojnice;

d. Dobra veza sa Sarajevom takođe je potrebna, iz koga bi izgleda izašlo dosta naših simpatizera. Radi slabe veze, a izgleda i lošeg rada u samom gradu, nastradalo je dosta naših ljudi, tako da su neki pali četnicima pod nož;

c. Jedan od najvažnijih uslova za jačanje i aktiviziranje Visočko-fojničkog odreda je aktivno zadržavanje na ter. Visoko, koji sam neće moći ništa gotovo učiniti. Njegovim aktivnim radom, kao i drugih jedinica na terenu oko Visokog onemogućili bi četnicima upade u srpska sela i njihovu propagandu i mobilizaciju.

Iz gore izloženog mišljenja smo da bi naša divizija mogla da se upotrijebi na, tom pravcu.

— Padom Bugojna postoje dobri uslovi za likvidaciju ustaških garnizona prema Livnu — Duvnu i mogla bi se za taj pravac formirati jedna udarna grupa. Time bi proširili slobodnu teritoriju i razbili bi najgore ustaške centre u Bosni.

— Ukoliko bi ostali na ovom prostoru, naše sadejstvo sa X divizijom i obratno potrebno je uskladiti, kao i pojačati rad Travničkog i Ramskog odreda, koji do sada nisu bili elastični.

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

Komandant
Morača

fM. P.)

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
25 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA NA-
PAD NA TURBE¹

STAB I PROLETBRIGADE

25 avgusta 1943

Br. 525

ŠTABOVIMA BATALJONA i KOMANDAMA JEDINICA

1) Situacija. Posle osvajanja varoši Jajca, Donjeg Vakufa, Bugojna² i Gornjeg Vakufa, u cilju preuzimanja daljih operacija prema Travniku, naša brigada dobila je zadatak da večeras likvidira neprijateljsko uporište Turbe.³

2) Podaci o neprijatelju. Prema najnovijim dobivenim podacima u Turbetu se nalaze oko 100 domobrana koji su smešteni većinom u bunkerima. Bunker i su izgrađeni od drveta i zemlje. Žica kojom su bunker i bili opasani prije nekoliko dana maknuta je. Od teškog oruđa imaju 2—3 bacača i nekoliko mitraljeza. Glavni bunker i nalaze se oko pilane i jedan na jednom kilometru desno od drum a Turbe — Jajce.

3) Raspored za napad bataljona biće sledeći:

a) *7V bataljon* poći će pravcem selo Varošluk — Bačvice — Pirići, napadajući sa juga Gradinu (k. 769) i istovremeno upućujući jedan deo svojih snaga pravcem selo Turići u cilju prekidanja železničke štreke i rušenja mosta na poteku koji se uliva jugoistočno od Lovrića Brijega u reku Lašvu.

b) *II bataljon* poći će pravcem cesta, napadajući sa zapada i likvidirajući bunker koji se nalazi na 1 km ispred Turbeta. Ukoliko ne dođe do brze likvidacije pomenutog bunkera, isti će se blokirati sa nekoliko automatskih oruđa, a sa ostalim delom snaga produžiti napad na samo Turbe izbijajući na istok do kote 508.

c) *VI bataljon* poći će cestom do južno od sela Potkraja pa pravcem Potkraj — Sečevo napasti Turbe sa severa i severoistoka, obezbeđujući se od sela Paklareva.

d) *III bataljon* služice kao rezerva s tim što će jednu čet u uputiti na pravcu kretanja II bataljona, a sa ostale dve biti pra-

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 55/1—2, k. 709.

² Vidi dok. br. 50, 51, 59, 61 i 118.

³ Vidi dok. br. 86, 169, 202 i 206.

tnja i Brigadnom sanitetu, Intendanturi i Hirurškoj ekipi do sela Krčevine, zaseok Plana.

4) Raspored bataljona nakon likvidacije Turbeta biće sledeći:

VI bataljon smestiće se na prostoriju sela Skulje—Đaci sa zadatkom kontrolisanja pravca selo Paklarevo i cest? Turbe — Travnik.

II bataljon smestiće se na prostoriju sela Bačvice, sa zadatkom izviđanja i obezbeđenja sa pravca Glumci — Lovrića Brijeg.

ZV bataljon smestiće se na prostoriju sela Bjelobučje — Pulac, sa zadatkom izviđanja i obezbeđenja od pravca planin? Vilenica.

5) U slučaju da napad na Turbe ne uspe, bataljoni će imati sledeći raspored:

a) *VI bataljon* na prostoriji Karaula — Dželilovac sa zadatkom obezbeđenja i izviđanja od pravca Turbe.

b) *II bataljon* sedlo Varošluk sa zadatkom obezbeđenja od pravca Turbe i cesta Turbe — Donji Vakuf.

c) *IV bataljon* na prostoriji i sa zadatkom pod tačkom 4.

d) Brigadni sanitet i hiruška ekipa nalaziće se u oba slučaja u selu Krčevine, zaseok Plana.

Stab brigade za vreme akcije kretaće se na pravcu *II bataljona* sa četom *III bataljona*, a u teku sutrašnjeg dana nalaziće se u selu Varošluk.

6) Tehnička četa uputiće bataljonima odmah po jedno minersko odeljenje sa potrebnim eksplozivom za rušenje mostova, štreke i drumu.

Borbeni znaci su redovni znaci raspoznavanja. Osvajanje Turbeta objaviti sa dve jednobojne raketle ili pak paljenjem sena ili sličnog.

Početak napada biće tačno u 22 časa, a polazak na izvršenje zadatka tačno u 18 časova. Intendantura, brigadni sanitet poći će na novoodređenu prostoriju u 18 časova, a na putu će ih sačekati delovi *III bataljona*, koji će im služiti kao pratnja i obezbeđenje.

Prema podacima u Turbe dolazi i patrolira oklopni voz, koga uništiti protutenkovskim puškama. Posle uspešno završene akcije *II bataljon* će predati protutenkovsku pušku sa odeljenjem *VI bataljenu*, a ova će je sa obezbeđenjem postaviti na koti 508.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
V. Šečić

Komandant
B. Božović

**IZVJEŠTAJ ŠTABA OSME BRIGADE OD 25 AVGUSTA 1943
GOD. ŠTABU ČETVIRTE NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA
POLOŽAJIMA¹**

Š T A B
VIII K.N.O.U. BRIGADE
dne 25. VIII. 1943 god.
Položaj

ŠTABU IV NOU DIVIZIJE

Položaj

Danas 25. ov. mj. u 3 sata u jutro III bataljon postavio je zasjedu na cesti Banjaluka — Han Kola na 6-om kilometru od Banjaluke. Na zasjedu je naišao jedan tenk i jedan blindirani automobil koji su bili obaviješteni o zasjedi. Na automobilu i tenku sjedili su vojnici, i kad su došli do zasjede borci su otvorili vatru i ubili dva vojnika, a vjerovatno i nekoliko ranili.² Neprijatelj je otvorio vatru, ali nije imao uspjeha.

Tokom današnjeg dana od >5 sati ujutro do 17 sati naš I i II bataljon je progonio četnike. U progonjenju došli su na liniju Pavlovac — Košići — Brankovac. Iako smo gonili neprijatelja, ipak nismo uspjeli da ga uništimo. Izgleda da su se svi svalili u Gornji Šeher, ali to nije provjereno. Večeras se nalazimo sa jedinicama u selima: Cokori, Jovanići, Bistrica. Štab brigade nalazi se u Jovanićima, selo Bistrica.

Neprijatelj nije napustio Han Kola, kako ste vi obaviješteni, nego naprotiv dobio pojačanje.

Pošto smo obaviješteni da se prebacio u Stričiće sa zadatkom da pravi zasjede i hvata naše patrole i kurire četnički komandir Dragan Banović, to bi trebalo upozoriti sve jedinice na to.

Postupićemo odmah po vašem naređenju u pogledu dostavljanja vam predloga za unapređenja. Ali s obzirom da nam jedinice nisu sve na okupu, da su vodile čitav dan borbu i da nam je naređenje došlo dosta kasno, nećemo moći predloge dostaviti do određenog roka.

Izvjestite nas kada ćemo moći da povučemo IV bataljon u sastav brigade.

Vežu sa VI brigadom nemamo, a tako isto i sa Ribničkim odredom. Naši kuriri bili su kod Ribničkog odreda 24. ov. mj., međutim oni nama nisu poslali nikoga niti nam uopšte šalju svojih kurira.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
A. Ćuk

Komandant
Hamdija

(M.P.)

BR. 82

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE BRIGADE OD
25 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU JEDANAESTE NOU DIVI-
ZIJE O IZVRŠENOM NAPADU NA NJEMAČKU KOLONU
KOD KOTOR VAROŠI¹**

STAB XII KNOU BRIGADE

Str. pov. op. broj 25/43
dana 25 avgusta 1943 g.

Izvještaj o akciji
na dan 24 ov. mj.

ŠTABU XI NOU DIVIZIJE

Položaj

Držeći položaje prema četničkoj bandi i položaj prema K. Varoši snage ove brigade na dan 23 ov. mj. oko 23 časa sa jednom desetinom izvršen je demonstrativan napad na K. Varoš, preko Čepka. Ovo je učinjeno zato što su se dobili nepotvrđeni izvještaji da će se neprijatelj iz K. Varoši povući.

Na dan 24 ov. mj. ujutro neprijatelj je na osnovu demonstrativnog napada na K. Varoš reagirao i u jačini od jedne bojne iz K. Varoši komunikacijom K. Varoš — Skender, sa zadatkom da očisti okolni sektor K. Varoši i da protjera naše snage koje su se nalazile na obližnjim položajima. Kako su patrole, koje su bile isturene iznad same K. Varoši, na vrijeme

primjetile, blagovremeno su obavijestile ovaj štab i postavljena je zasjeda neprijatelju na položajima Viševice i to tako što je neprijateljska kolona puštena među snage ove brigade³ (1 bataljon). Kada je neprijatelj ušao u postavljenu mu zasjedu, otvorena je vatra sa sviju strana i neprijatelj je otsječen od K. Varoši. Već u toku jednočasovne borbe neprijatelj je stjeran sa sviju strana u jednu jarugu u Zivinicama i prilazilo se uništavanju. Kako je neprijatelju komora bila otsječena i ostala na samoj cesti, tako da nisu mogli ni naši do same nje, a ni neprijatelj, 1 došlo je do toga da je neprijatelj utrošio svu municiju koju je imao uza se, a iz komore se nije mogao snabdijevati. Sam štab bojne, koji se nalazio u centru svojih snaga u borbi, a ugrožen sa sviju strana, imao je radio stanicu sa kojom je tražio pomoć. Poslije dvočasovne borbe neprijatelju je stigla pomoć u avijaciji (4 aviona) koja je bombardovala položaje koje su držale naše snage. Našim snagama nije preostajalo ništa drugo nego izvršiti juriš i pomiješati se sa neprijateljem ili otstupiti uz velike gubitke i od avijacije i od neprijatelja koji je davao odlučan otpor. U momentu kada je avijacija počela da tuče naše položaje, neprijatelj je iskoristio i nije mu ništa drugo ni preostalo, morao se je povlačiti iz obruča uz velike gubitke, a naše snage, kada su osjetile da se neprijatelj povlači, izvršile su juriš na neprijatelja koji otstupa i na neprijateljski štab u kojem se nalazilo 5 oficira. U momentu kada se opkoljena bojna probijala iz obruča naših snaga i povlačila prema K. Varoši i u momentu kada su naše snage izvršile juriš (1 bataljon), neprijatelju je stiglo pojačanje iz K. Varoši u jačini od 1 bojne i uslijed pojačanja i avijacije naše su se snage morale povući.

Neprijatelju su naneseni veliki gubici. Potučen je cio štab feldbataljona (5 oficira), oko 60 mrtvih i preko 50 ranjenih Nijemaca i kursista »Tigar« divizije.

Zarobljeno je: 7 živih kursista, od kojih su dvojica dobrovoljno ostali u partizanima i koji su se prilikom borbe predali, a ostalih 5 je strijeljano i zarobljen je jedan Nijemac, koji je isto tako strijeljan.

Zaplijenjeno je: 3 njemačka mitraljeza »šarca«, 1 postolja za mitraljez »šarac«, 1 teški bacač, 6 mina za bacač, 1 mali bacač sa 14 mina, 30 karabina, 5 revolvera, 2 signalna pištolja sa raketama, 25 ručnih bombi, 30 granata za tromblon, 27 pari cipela, nekoliko pari čizama, oko 30 pari odijela, 2 dvogleda, 2 oficirske torbe, 2 kompasa, 2 kurvimetra, tri konja sa sedlima, 30 fišeklija, 30 opasača, 20 noževa, 20 čaturica i municije oko 15000. od čega se je veća količina u borbi utrošila, i još druge vojne spremne.

U gore pomenutoj borbi mi smo imali 3 druga ranjena, među kojima i komandanta I bataljona ove brigade, druga Milana Egića, koji je teže ranjen i koji je na putu za bolnicu podlegao. Drug Milan Egić, komandant I bataljona ove brigade, ranjen je kroz vrat i to pri samom svršetku borbe svojom krivicom, zadovoljan uspjehom svojih jedinica potrčao je naglo naprijed napuštajući svoje komandantsko mjesto i štab bataljona i jureći naprijed naletio je na njemački mitraljez, koji ga je teško ranio kroz vrat i uslijed velikog izliva krvi i uslijed toga što mu se nije mogla pružiti hitna hirurška intervencija, podlegao je. Ostala dva druga su lakše ranjena i upućena su u divizisku bolnicu.

U ovoj borbi jedinice I bataljona, kako sami borci, tako i komandni kadar, u potpunosti su izvršili postavljeni im zadatak što je fašistička bojna osjetila na svojim leđima, koja je potpuno razbijena i onesposobljena bila za borbu, i dokazao je da je njegova borbenost i moral na velikoj visini. Također je ovaj bataljon u nekoliko poslednjih akcija odlučno i uspješno potukao Nijemce, legionare i četnike, za nepunih 2 mjeseca dana ubio ih je i ranio preko dvije stotine. Zapravo svim dosadašnjim svojim borbama bataljon i njegov komandni kadar dokazali su i uvjerali su nas da zaslužuju najveću pohvalu i priznanje. Specijalno, poginuli komandant bataljona, drug Egić u svim borbama pametno i vojnički je rukovodio bataljonom, a lične se isticao kao naročito neustrašiv i hrabar komandant.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Radoš

KOMANDANT
Mečava

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PETE DIVIZIJE OD 26 AVGUSTA
2943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA O REORGANIZA-
CIJI PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA¹

STAB
V NO. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA

Pov. br. si.
dne 26/VIII. 1943 god.

ŠTABU I, IV i VI BRIGADE

Položaj

1. Od štaba I Bosanskog korpusa dobili smo sljedeće na-
ređenje:

a) Po naređenju V.Š. izvršena je reorganizacija I Bos.
korpusa i njegovog štaba. Komandant Korpusa je drug Košta,²
politički komesar drug Vlado Popović, zamjenik komandanta
drug Tošo Vujasinović, načelnik štaba drug Jovan Vukotić.
referent saniteta drug dr Đuro Mešterović, obavještajni oficir
drug Drago Mažar, šef pozadinskog ostsjeka drug Branko Jo-
vović.

U sastav I Bos. korpusa ulaze V, XI i XVI divizija, Ba-
njalučki odred, Prnjavorski, Majevički odred i Birčanski odred.

Komandni uticaj Korpusa proteže se na teritoriju Cen-
tralne i Istočne Bosne: rijeka Sava — rijeka Vrbas — Dnolučka
Planina — Vlašić Planina — rijeka Bosna od Zenice — Sara-
jevsko Polje — Kalinovik — Foča — rijeka Drina.

Naredbu o reorganizaciji I korpusa i o imenovanju nje-
govog štaba treba da pročitate vojnicima pred strojem.

Naredbom V.Š. ranije XII divizija dobila je naziv XI di-
vizija.³

b) Treba što hitnije da se dostave ispunjeni formulari
prijedloga za činove vojnih rukovodilaca naših jedinica.

Po ovome naš štab dao je ranije uputstva na koji će se
način davati prijedlozi i dat je formular šta sve treba da se
obuhvati. Sada vam šaljemo uputstva koja smo dobili od štaba
Korpusa.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-
istoriskog instituta pod reg. br. 4—8, k. 781.

² Nad

³ Vidi dok. br. 47.

Pri davanju prijedloga neophodno je potrebno da svestrano prodiskutujemo slučaj svakog pojedinog druga za čin koji se predlaže. Skrećemo vam pažnju da štab brigade snosi[^] punu odgovornost za svaki prijedlog koji budete dali. Tu dolazi u obzir: štabovi bataljona, sanitet, intendantura, obcentarj[®] komande četa, vodnici i desetari. (Takode i štab brigade.)

Sem toga da date prijedloge za one drugove koji su u bivšoj jugoslovenskōj ili domobranskoj vojsci imali podoficirski ili oficirski čin, a danas eventualno nemaju odgovarajuću ili određenu funkciju. Za sve ovakve drugove važi kriterij dva čina više od onoga kojeg je upražnjavao u bivšoj jugoslovenskoj i domobranskoj vojsci. (Tako, na pr., jednog poručnika iz bivše jugoslovenske vojske, koji je dobrovoljno stupio u NO vojsku i bori se dvije godine, treba predložiti za čin majora, bez obzira na to koju je funkciju u NOV imao. To važi i za bivše podoficire jugoslovenske i domobranske vojske.) Pritom naravno treba voditi računa o onim drugovima koji su se naročito istakli u borbi i imaju neku specijalnu zaslugu, kao i onim koji su eventualno zatajili na svojoj dužnosti u NOV.

Kad budete predlagali one drugove koji danas upražnjuju komandna mjesta u bataljonima i četama treba da vodite računa o slijedećem:

a) Od kada je na određenoj dužnosti, b) kako vrši dodijeljenu mu dužnost, c) da li je bio kažnjavao ili ne, d) da li je bio pohvaljen, e) vrši li sa voljom svoju dužnost, f) ima li uslova za dalji razvitak u vojnom pogledu, g) kakvih je moralnih kvaliteta, h) kakav je njegov odnos prema vojnicima i narodu. Kriterij se uvijek ne određuje prema funkcijama koje danas ima. Na primjer za čin majora može se predložiti i neki komandant bataljona koji se naročito istakao i ima sposobnosti, ili istodobno u jednom bataljonu možete imati kapetana, poručnike kao komandire četa i kao komandanta bataljona. Nedoovoljeno je da u jednoj jedinici imamo podređenog druga sa višim činom. Ali budući da imamo bivših jugoslovenskih i domobranskih oficira i podoficira u našoj vojsci, te da do takvih slučajeva može doći, onda to treba regulisati na taj način što će še povući takvi drugovi iz jedinica i dati im odgovarajuće mjesto i posao za koji su sposobni u nekom štabu.

Od vaše ekspeditivnosti zavisi redni broj ukaza i objavljivanja.

Činovi u našoj vojsci su slijedeći: desetar, mlađi vodnik, stariji vodnik, zastavnik, p. poručnik, poručnik, kapetan, major, p. pukovnik, pukovnik, general-major, general-lajtnant, general-pukovnik.

Politički komesari imaju rang odgovarajućeg komandanta ili komandira.

Šaljemo vam novi formular kojeg smo dobili od štaba Korpusa, te prema njemu treba da radite.

2. Vrhovni štab poslao je za našu diviziju četiri Engleza, i to jednog hirurga i njegovog pomoćnika, jednog tehničkog inženjera i njegovog pomoćnika. Oni treba da pomognu našem sanitetu i da organizuju kurseve u našim minerskim odjeljenjima.

Odmah pošaljite u naš štab po dva druga iz svakog bataljona koji će da svrše minerski kurs. Drugovi treba da budu već upoznati sa tim poslom; najbolje je da budu iz minerskih vodova, lako shvatljivi i pismeni.

Drugovi treba da budu u našem štabu u toku 29. o.m.

3. Pošaljite nam brojno stanje i naoružanje brigade, po formularu koji vam je ranije dostavljen.

Potvrdite prijem naređenja.

Uz borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom

(M. P.)

Komandant
Morača⁴

BR. 84

OBAVJEŠTENJE ŠTABA ŠESTE NOU DIVIZIJE OD 28 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG KORPUSA O POKRETU NEPRIJATELJSKIH SNAGA KA BOS. PETROVCU¹

STAB VI DIVIZIJE N.O.V.

— HRVATSKE —

Op. broj sl.
26.VIII 1943.

ŠTABU II N.O. UDARNOG KRAJIŠKOG KORPUSA

Na ovome sektoru stanje je sljedeće:

Bihać, Zavalje, Skočaj, neprijateljske snage su smanjene, koje su otišle i odilaze svakim danom u pravcu Petrovca. 25

⁴ Milutin

ov. m. krenula je iz Bihaća prema Vrtočama i Petrovcu velika neprijateljska komora od nekoliko stotina kola.

24. ov. m. naše dvije čete nalazile su se na Hrgaru, kada su obaviještene da nailazi 383-ća pukovnija² (legionara) u pravcu Petrovca. Postavljena je zasjeda i sačekana je prethodnica od 28 biciklista. Nakon kraće borbe zoroobljen je jedan oficir i deset vojnika, dok su ostali pobijeni, ranjeni i rastjerani.

Zaplijenjeno je 20 bicikla, 2 šmajsera, deset pušaka, jedan pištolj, nešto municije i ostale spremne. Na našoj strani ranjena su lakše dva druga.

Zarobljeni oficir je poručnik Tomo Jelić iz Zagreba, inače redak našega informativnog oficira, koji je izjavio sljedeće: da je veći dio njemačkih snaga koje pripadaju 373-ćoj njemačkoj diviziji prešao za Petrovac. 383-ća pukovnija iste divizije sada je u pokretu u pravcu Petrovca. Sastav ove pukovnije sve su Hrvati (domobranci i legionari), za koje poručnik izjavljuje da će se u prvom sukobu gotovo svi predati.

U najkraćem roku treba krenuti iz Ostrošca 384-ta pukovnija iste divizije u kojoj je isti sastav kao i u 383-ćoj. Negodovanje protiv komandnog kadra — Švaba navodno je veliko i apsolutna većina želi da se u prvoj borbi preda.

Ovome poručniku nisu tačno poznate namjere neprijatelja, ali izjavljuje da je cilj neprijatelja uglavnom jadranska obala.

U vezi sa ovim pokretom i orijentacijom neprijatelja izgleda da je neprijatelj izabrao pravac Petrovac — Knin, te bar zasad izgleda da neprijatelj ne bi koristio pravac Lapac — Srb.

Sa naše strane mi ćemo poduzeti sve da vršimo što veće akcije na liniji Bihać — Petrovac i Bihać — Vakuf i već smo prebacili izvjestan dio snaga sa tim zadatkom, koje ćemo nastojati pojačati ukoliko sve neprijateljske snage budu orijentisane u tom pravcu.

U Vakufu stanje je nepromjenjeno. Izgleda da bi snage koje se tamo nalaze, jačine oko 1500 vojnika, služile neprijatelju za osiguranje desnog boka.

Mišljenja smo, ukoliko je to moguće, da i vi angažujete koliko je moguće više vaših snaga na taj pravac pošto su uslovi vrlo povoljni za akcije.

Oficiri 384-te pukovnije prema izvještaju našeg informativnog oficira koji se nalazi na Hrgaru traže vezu i žele navodno preći sa vojskom na našu stranu.

Na ovome sektoru još uvijek se nalazi sama naša III brigada, dok ima izgleda da će nam stići i I-va sa sektora Gospić

Na ostalim sektorima starije je uglavnom nepromijenjeno.
Molimo Stab korpusa da nas najhitnije izvijesti da li će biti angažovane vaše snage i kakve jačine na pomenuti pravac i na koji način bi se mogao koordinirati zajednički rad u slučaju da neprijatelj krene u pravcu Knina.

Čim prikupimo tačnije i potpunije podatke izvijestićemo vas opširnije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politkomesara
si. otsutan

(M. P.)

Komandant
Đurin³

BR. 85

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE DIVIZIJE OD 26 AVGUSTA
1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
O OSLOBOĐENJU BUGOJNA I BORBAMA KOD KUPRESA¹

STAB
X N.O.U. DIVIZIJE
—2 BOS. KORPUSA—
Br. Si.
26/8 1943 g.

ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA

Položaj

Vaš dopis od 24 o.mj. primili smo danas u 18 časova.² U tom dopisu dobili smo naređenje da sa jedinicama VII i IX brigade krenemo prema Livnu radi napada na ovaj garnizon. Vi ste pogrešno bili obaviješteni da su ove brigade bile orijentisane u tome pravcu. VII brigada i IX sadejstvovale su u akciji na Bugojno³ I i V diviziji. Ove dvije brigade su i sada angažovane na pravcima Bugojno — Kupres i Bugojno — Travnik. IX brigada sa Vukovskim i Blagajskim odredom već danas treći dan vodi borbu sa neprijateljem koji pokušava iz Kupresa da prodre u Bugojno. VII brigada sa dijelovima se i sada nalazi kod Travnika, dok ostatak VII brigade drži posadu u

* Đurin Predojević

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 40—2, k. 853.

* Vidi dok. br. 70.

³ Vidi dok. br. 50, 51, 92, 194, 197 i 201.

Jajcu i Mrkonjiću i aktivna je prema bandi koja se zadržala iznad Mrkonjića. Ova banda po prolazu jedinica IV divizije za Manjaču⁴ imala je namjeru da uđe u Mrkonjić pa možda i u Jajce. Kako na ovome terenu nije bilo naših jedinica to je VII brigada dobila zadatak da razbije ovu bandu. Sa ovim se je saglasio i V.S. Jačina ove bande kod Mrkonjića je 300—400 ljudi pod komandom Trivunčića.

Pošto su naše jedinice već angažovane u zajedničkim borbama sa I i V divizijom, to se one sada iz borbe od koje zavisi održanje Vrbaske doline, kojom sada vladamo, ne mogu izvući te se za predviđenu akciju na Livno ove jedinice ne mogu upotrebiti.

Mi smo od V.Š. zahtijevali da se ove naše jedinice smijene i da krenemo na zadatak po naređenju Korpusa. Ali oni su nam odgovorili da jedinice ostanu na zadacima gdje se sada nalaze, a da sa dijelovima koji se već tamo nalaze (X brigada i Glam. odred) vrše gonjenje neprijatelja i presijecanje sa zasjedama ukoliko bi isti bježao iz Livna.

Pored ostalih gradova (Jajce, Donji i Gornji Vakuf) u sa-
dejtstvu sa jedinicama I i V divizije zauzeto je Bugojno poslije duže i ogorčene borbe koja je trajala dva dana.[®] Pošto neprijatelj pokušava ponovno da uđe u Bugojno i da ovlada Vrba-
skom dolinom, to je od V.Š. naređeno da se svakako brani oslobodena teritorija gdje su angažovane i naše snage.

Vežu imamo' sa IV divizijom preko VII brigade koja ima svoje dijelove u Mrkonjić Gradu.⁶

U toku današnjeg dana vođena je borba sa četnicima u Pljevi. Rezultati te borbe još nam nijesu poznati.

Jedinice VII i IX brigade još nijesu mogle biti popunjene niti dobiti odmora, jer su upotrebijene za akcije o kojima je gore navedeno. Popunu ovih brigada ćemo vršiti od ljudstva iz odreda a mobilisano ljudstvo, što je već započeto, upućivaće se i u odrede i u brigade.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom
na terenu

(M. P.)

Komandant
Vel. M. Knežević

P.S. Izvijestite nas gdje se sada nalazi štab Korpusa, jer smo doznali da ste izvršili pokret u nekom pravcu.⁷

⁴ Vidi dok. br. 113.

⁵ Isto kao pod 3.

* Isto kao pod 4.

⁷ Na originalu dopisano mastilom, latinicom.

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
26 AVGUSTA 1943 GOD. POTCLNJENIM JEDINICAMA ZA
ZATVARANJE PRAVCA JAJCE — TRAVNIK I DONJI VA-
KUF — TRAVNIK¹**

STAB I PROLETBRIGADE

26 avgusta 1943

Br. 526

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

I

1) Zadatak naše brigade na ovoj prostoriji do daljeg naređenja je:

Zatvaranje pravca Jajce — Travnik i Donji Vakuf — Travnik i sprečavanje neprijateljskog prodora od Travnika ka navedenim pravcima. U tu svrhu razmeštaj i zadaci bataljona biće sledeći:

a) VI *bataljon* postaviće se na prostoriji sela Dželilovac sa zadatkom izviđanja i obezbeđenja pravca cesta Turbe i prostorije severno od ceste.

b) I *bataljon* smestiće se na prostoriji sela Krčevine, zaseok Brizik i selo Radalje za zadatkom zatvaranja i obezbeđenja i obezbeđenja na pravcu planine Vilenica.

c) II *bataljon* smestiće se na prostoriji sela Varošluk sa zadatkom koji je dobio u jučerašnjem naređenju.

d) IV *bataljon* smestiće se na prostoriji sela Bjelobučje — Bešlija sa zadatkom zatvaranja pravca cesta—Turbe i izviđanja i obezbeđenja na pravcu planine Vilenica.

e) III *bataljon* smestiće se na prostoriji sela Donja Trebeuša i biti brigadna rezerva II i IV bataljonu, sa kojima će održavati stalnu vezu.

2) Intendantura i brigadni sanitet smestiće se na prostoriji sela G. Trebeuša.

3) Po dolasku na novoodređenu prostoriju razviti najživlju izviđačku i obaveštajnu službu u pravcu Turbe — Travnik.

4) Bataljoni će međusobno održavati čvrstu vezu i u slučaju neprijateljskog ispada na sektoru bilo kojeg bataljona

susedni bataljon će preduzeti intervenciju bez naročitog naređenja.

Protukolske puške bataljoni će na pogodnim mestima postaviti duž ceste u zasedu. Bataljoni će takođe na svojim pravcima preduzeti što bolje rušenje i onesposobljavanje ceste i štreke za saobraćaj.

4) Minerska odeljenja koja su pridodata bataljonu ostade do daljeg kod istih, a ostatak Tehničke čete smestiće se sa brigadnom intendanturom.

Pokret na novoodređenu prostoriju izvršiti u toku dana. Intendantura i brigadni sanitet do nove prostorije kretaće se sa III bat., koji će im dati zaštitu.

5) Stab brigade nalaziće se na prostoriji sela Donja Trebeuša, gde slati izveštaje.

II

Primećeno je da štabovi bataljona labavo shvataju i izvršavaju data im naređenja. Dokaz je za to nedolaženje u određeno vreme na izvršenje zadataka, nedostavljanje izveštaja na vreme (IV bat. ni dosada nije dostavio izveštaj o sinočnoj akciji)² itd. Zatim sinočna akcija na Turbe, gde smatramo da štabovi bataljona nisu dovoljno ozbiljno shvatili važnost akcije i da ista jedino nije uspela iz tog razloga.

Skrećemo pažnju štabovima bataljona da prekinu sa tom praksom i da se zadaci tačno i na vreme i dosledno izvršavaju, jer će se u protivnom štabovi bataljona uzimati na najstrožiju odgovornost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
V. Šćekić

Komandant
B. Božović

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 27 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG KOR-
PUSA O OSLOBOĐENJU KOTOR VAROŠI I ZAHTJEV ZA
DEJSTVO PREMA MANJAČI¹**

S T A B
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Br. 83
27 avgusta 1943 g.
— Položaj —

ŠTABU II NOU BOSANSKOG KORPUSA

Vašu poštu i propagandni materijal smo primili. Naše jedinice zauzele su 26.VIII.43 grad Kotor Varoš.² Počeli smo sa čišćenjem terena između Kotor Varoši i Banje Luke. Dobro bi bilo da i Vi angažujete Vaše snage u Manjači, jer sad se pruža prilika definitivnog razbijanja četničkih bandi Tešanovića, Rade Radića i Drenovića. Naša XII NOU brigada ima vezu sa Vašom VI-tom brigadom.

Stanje u Centralnoj Bosni svakim danom se popravlja i nadamo se da poslije zauzimanja Kotor Varoši mobilizacija će bolje uspjeti.

U Istočnoj Bosni se isto stanje popravlja. Četnici su potpuno razbijeni na Trebavi,³ a naše snage i sada se nalaze na Ozrenu. Tamo je u formiranju jedna muslimanska brigada.⁴ Bijeljina je još u našim rukama.

V divizija poslije zauzimanja Bugojna i Vakufa kontroliše dosta veliku teritoriju u trouglu Zenica — Sarajevo — Bugojno.⁵ Mi kanimo skoro preći u Istočnu Bosnu.

Drugih novosti kod nas za sada nema.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant, pukovnik
(M. P.) Košta

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 35/1—5, k. 456.

² Vidi dok. br. 166.

³ Vidi dok. br. 119, 198 i 200.

⁴ Vidi dok. br. 17.

⁵ Vidi dok. br. 118.

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
OD 27 AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I
POJ O OSLOBOĐENJU KOTOR VAROŠI¹

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA

Br. 85
27 avgusta 1943 g.
— Položaj —

9
9
m
M

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

Uslijed svakodnevnih teških gubitaka koje je neprijatelj imao u Kotor Varoši, Nijemci su 26.VIII. zaštitom od 6 tenkova i nekoliko topova počeli da evakušu grad,² ostavljajući u gradu samo žandarmeriju i domobrane. Banjalučki odred je u stopu pratio Nijemce i odmah ušao u grad. Posada u gradu nije pružala otpor, već se je razbježala na sve strane. O plijenu još nijesmo izviješteni.

Padom Kotor Varoši proširuje se naša teritorija u mnogome. Sve naše jedinice koje su bile angažovane oko Kotor Varoši oslobođene su i mi smo naredili da odmah počnu sa čišćenjem cijele teritorije između Kotor Varoši i Banje Luke.

Prema izvještajima iz Banje Luke u gradu vlada velika panika, govori se da Nijemci kane napustiti uskoro i Banju Luku. Mi ćemo o tome voditi računa. Potrebno bi bilo da jedinice II korpusa aktivno djeluju u Manjači tako da bi mogli uspješno razbiti sve četničke grupe koje se još nalaze između Banje Luke i Kotor Varoši i na Manjači.³ Ispitaćemo stanje u Tesliću i u pogodnom momentu napasti ga. To bi bilo potrebno radi proširenja oslobođene teritorije a i radi uspješnije mobilizacije. O stanju u Istočnoj Bosni sigurno ste već obaviješteni, oni se žale na nemogućnost duljeg opstanka na Ozrenu uslijed ekonomskih slabih prilika.

Drugih novosti na našem sektoru nema.

U prilogu Vam dostavljamo jedan dopis od štaba V divizije.

SMRI FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant, pukovnik 9
(M. P.) Košta

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 20—2, k 9 A

² Vidi dok. br. 87 i 166.

³ Vidi dok.br. 69 i 87.

IZVJEŠTAJ ŠTABA JEDANAESTE DIVIZIJE OD 27 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O NAPADU NA POLOŽAJE KALENDEROVCI — DETLAK — ZOBIŠTE¹

STAB
XI NOU DIVIZIJE
27 av. 1943 g.

ŠTABU I BOSANSKOG KORPUSA

Položaj

23 o.m. jedna jedinica V brigade iznenadnim upadom u selo Drijen našla je na spavanju grupicu od 7 četnika, opkolila ih i pozvala na predaju. Isti se nisu htjeli predati i bili su na mjestu svi poubijani. Zarobljen je jedan puško-mitraljez i 6 pušaka.

U noći između 23 i 24 o.m. snage naše II i V brigade i Prnjavorskog odreda izvršile su napad na neprijateljsku utvrđenu liniju s desne strane rijeke Ukrine, koja zahvata položaje Kalenderovci, Detlak i Zobište. Obuhvatnim manevrom sa leđa, neprijatelj je bio iznenađen i čitava ta linija bila je u toku noći likvidirana. Ujutru 24 o.m. iste naše snage produžile su u pravcu Dervente goneći ostatke neprijateljskih vojnika, koji su uspjeli da pobjegnu na putu za Derventu, likvidirano je još jedno neprijateljsko uporište na cesti Kalenderovci — Derventa. U toku dana vođene su borbe u neposrednoj blizini grada Dervente.² Prije našega dolaska do grada neprijatelj je dobio pojačanje od jedne bojne iz Broda, i 3 tenka, 3 oklopna voza i 6 topova iz Doboja. Jedna neprijateljska bojna koja je pošla u protivnapad protiv naših snaga razbijena je u samom predgrađu Dervente. Od te bojne ubijeno je 12 vojnika i 1 oficir. Zapaljena je željeznička stanica Lupljanica.

U svim tim borbama zarobljeno je 115 neprijateljskih vojnika 2 oficira i 1 ljekar. Svi zarobljenici su zadržani i raspoređeni po našim jedinicama. Zaplijenjeno je preko 100 pušaka, 2 laka mitraljeza i 6 puško-mitraljeza, oko 15.000 metaka i mnogo druge ratne spremne.

Naši gubitci iznose 4 mrtva i 3 ranjena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba,
Mirko³

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/2, k. 865.

² Vidi dok. br. 115.

³ Pekić

**IZVJEŠTAJ ŠTABA OSME BRIGADE OD 27 AVGUSTA 1943
GOD. ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA
LINIJI BRANKOVAC — RADIĆA BRDO — S. COKORI —
KUVELJ — HAN KOLA¹**

STAB
VIII K.N.O.U. BRIGADE
dne 27. VIII. 1943 god.
Položaj

ŠTABU IV NOU DIVIZIJE

Jučer 26 ov. mj. naša tri bataljona vodili su borbu od 11 do 20 sati.² Neprijatelj je napao iz pravca Banjaluke jednim krilom preko Brankovca, Radića Brda, a jednim krilom preko Čokora, Kuvelja i Han Kola.³ Njegovo desno krilo bilo je zaustavljeno, međutim lijevo krilo, do koga nisu dosezale naše snage, prodrlo je duboko i nije se uspjelo da mu se spriječi vezanje sa šumom iznad Pervana i Radmanića.

Izgleda da je neprijatelju bio cilj da se jednim krakom probije u pravcu Slivna i dalje za Manjaču, što mu je i uspjelo. Nije se moglo ustanoviti kolike su bile neprijateljske snage i kakve su, ali sudeći po širini fronta koga su oni držali, i uniformama u kojima je neprijatelj bio, moglo bi se reći da je bio neprijatelj dosta jak i da je bilo i četnika i legionara.

Neprijateljski gubici nisu nam poznati, ali moralo je biti, prema izvještaju štabova bataljona, bar 30. Naši gubici 2 mrtva i 3 ranjena. Jedan od poginulih je poginuo u patroli od četnika koji su bili u jednoj kući, a jedna je žena rekla da nema nikog unutra.

Jutros u 1.30 naše lijevo krilo povučeno je u Pervan. Sada se nalazimo iznad Vukelića, Vujnovića pa prema Kamzaći k. 701.

Veze sa IV bataljonom nemamo, sa VI, XIII i Kozaračkim odredom niti juče niti sada imamo vezu niti znamo gdje se ko nalazi.

Naše je mišljenje da bi morali krenuti dalje za neprijateljem linijom Vodički Vrh — Slivno.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 9—3, k. 775.

² Vidi dok. br. 106 i 113

³ Vidi dok. br. 167 i 204.

Upravo smo obaviješteni da neprijatelj ponovo nastupa u našem pravcu. S obzirom da su naši borci već dva dana i skoro dvije noći u stalnoj borbi s četnicima, a neprijatelj je dosta jak, mislimo da se nećemo moći oduprijeti, a ima mogućnosti da sa jačim snagama udarimo neprijatelja, jer se skoncentrisao i mogli bi ga vojnički uništiti. Radi toga bi bilo potrebno da dođe i XIII brigada ovamo pa da zajedničkim snagama udarimo neprijatelja.

SMRT FAŠIZMU — SLOEODA NARODU!

Politkomesar
A. Cuk

(M. P.)

Komandant
Hamdija

BR. 91

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 27 AVGUSTA 1943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA POSJEDANJE NOVIH POLOŽAJA¹

STAB XII NOU BRIGADE
Str. pov. Op. br. služb.—
27 avgusta 1943 god.

Hitno

**ŠTABOVIMA I, II, III BATALJONA I
PRATEĆEM VODU I AMBULANTI OVE BRIGADE
Položaj**

U vezi novonastale situacije na sektorima Skender Vakuf — Kotor Varoš, kao i ostalih gradova koje je neprijatelj napustio, već ranije kao i danas, tj. 26 ovog mjeseca neprijatelj je napustio Kotor Varoš² i pobjegao za Banju Luku, i na osnovu pribavljenih podataka da će uskoro napustiti Banju Luku, komandant ove brigade u sporazumu sa Štabom Banjalučkog partizanskog odreda donijeli su odluku da se četnička banda i dalje proganja, tj. baš sada je nastupio momenat da se unište.—

Na osnovu prednjeg naređujem:

Da snage ove brigade izvrše pokret i to: 1 bataljon Kotor Varoš — Jakovina — Preville — Vagani — Zaselje i Javorani.

Snage 2 bataljona izvršiće pokret pravcem Vidovo Vrelo * — put Cukovac — Agino Selo — Krmine zahvatajući sektor 'iJ skroz do Vrbasa i ukoliko bude moguće uspostaviti vezu sa snagama VI brigade koja se nalazi negdje preko Vrbasa u Ma- • njači.

Snage 3 bataljona zaposješe položaje prema Mokrom Lugu i Solajima tako da, ukoliko bi četnička banda iz Bočca i Cemernice imala namjeru da se prebaci pored Ugra za Berak, ili preko Ugra, da joj se to onemogući i sa jednom svojom četi- <i tom da evakuiše sve stvari pripadajuće ovoj brigadi iz Kotor Varoši, a koje će primiti intendant brigade od komisije koja je određena za rekviziciju i konfiskaciju potreba za brigadu. Pomenute stvari prebacite karavanom iz Kotor Varoši do Štaba 3 bataljona i čuvati ih sve dok bataljon ne uđe u sastav brigade ili se bataljoni povuku prema 3 bataljonu.—

Brigadna ambulanta nalaziće se isto tako pri Štabu 3 bataljona.—

Prateći vod ove brigade isto tako izvršiće pokret, i to u sastavu 2 bataljona ove brigade, i biti pod neposrednom komandom Štaba 2 bataljona do daljeg naređenja.—

Minerski vod ove brigade krenuće u sastavu 1 bataljona sa cjelokupnim svojim materijalom.—

Sve jedinice ove brigade izvršiće pokret, svaka u svom pravcu, 27 ovog mjeseca poslije podne u 13 časova.

Snage 1 i 2 bataljona kada stignu na određene položaje, a to je Javorani i Krmine, imaju da uspostave vezu sa Štabom brigade, koji će se nalaziti pri 1 bataljonu, kao i međusobnu vezu, radi povoljnijeg izvršenja zadatka. Stab brigade na gore navedenom položaju izdaće naređenje za dalji rad bataljona.

Ima se podataka da ima veći broj domobrana u Banja Luci koji imaju namjeru da organizovano pobjegnu na našu stranu, i to na pravcu Karanovca, i na osnovu prednjeg se skreće naročita pažnja drugarskim štabovima bataljona na što pravilnije izvršenje svojih zadataka, kako bi se na vrijeme stiglo na položaje oko Karanovca radi prihvatanja i domobrana i ljudstva koje bude izbjegavalo iz Banja Luke.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Radoš

Komandant
Mečava

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 28
AVGUSTA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O
OSLOBODENJU BUGOJNA¹**

**STAB I PROLETERSKE
UDARNE DIVIZ. NOVJ**
28 avgusta 1943 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

— *Izveštaj o akciji na Bugojno* — '

Uslovi za napad: Poslije likvidacije Donjeg Vakufa,² a obzirom da je G. Vakuf već bio u našim rukama, neprijateljski garnizon u Bugojnu postao je isturenim uporištem sa svega jednom komunikacijom u pravcu Kupres — Livno. I duž te komunikacije nalazile su se, a mjestimično i djelovale, partizanske jedinice; posade tih garnizona nisu bile takve da bi obezbijedile svoje sektore i ujedno mogle biti baze za pothranjivanje isturenog garnizona u Bugojnu. Sa pravca od Travnika nije se osjećala neprijateljska aktivnost niti kakva intervencija poslije zauzeća Donjeg Vakufa; na tom pravcu nije ni bilo snaga sposobnih za akciju ka Bugojnu, jer je taj pravac sada postao i suviše dugačak.

Poslije napuštanja Jajca i Mrkonjić Grada prvi neprijateljski garnizon na tom pravcu bila je Banja Luka.

Sa pravca juga od Prozora — nije bila vjerovatna, ali se cijenila kao mogućna, neprijateljska intervencija. Tamošnji neprijateljski garnizon sam nije imao za to mogućnosti, ali je njegova veza sa pozadinom bila kratka i sigurna, a iz te pozadine moglo se je naći snaga — naročito u tenkovima, ili motorizovanim jedinicama — koje bi intervenisale dolinom Vrbasa.

U Bugojnu, po obavještenjima, nalazila se jedna ustaška bojna iz sastava prilično čvrsto organizovanog Bobanovog zdruha. Njena jačina cijenila se na oko 500 ustaša. U samom gradu i okolnim selima bilo je ustaški i nama neprijateljski raspoloženog stanovništva, koje je — po podacima — bilo dobrim dijelom i naoružano. Bile su u teku mjere za širu mobilizaciju, naročito katoličkog, stanovništva; njihova upotreba za odbranu Bugojna već je otpočela. Međutim, primjeri: osipanja domobranskih jedinica, napuštanja od strane Nijemaca ranije uporno branjene pruge Banja Luka—Jajce—Travnik, naši uspjesi i osjećaj osamljenosti garnizona Bugojna i ostavljanje ustaša samim sebi, — uticali su ka smanjenju borbenosti i dotadanje samouvjerenosti u moć Bobanovog zdruha, otpornosti bugojanskog uporišta.

Poslije zauzeća Donjeg Vakufa jedinice III Krajiške brigade bile su spremne za sljedeću akciju; tražilo se samo potrebno sadejstvo susjednih jedinica.

Vrhovni štab preporučio je napad na Bugojno, s tim da pored III Krajiške učestvuje u napadu bar još jedna brigada iz sastava V divizije.³ U zajednici sa štabom V divizije smatralo se je dovoljnim za likvidaciju Bugojna učešće dviju brigada; IV Krajiške brigade i III Krajiške brigade kao udarne i u prodoru uvježbane.

Od tih jedinica, ili — ako bude na tom sektoru bataljon IX brigade — postaviti obezbjeđenje prema Kupresu. Sem toga, tražiti angažovanje dijelova iz odreda X divizije, koji su se nalazili oko Kupresa,⁴ takođe na zatvaranju pravca od Kupresa ili na demonstraciji ka Kupresu. Neprijateljski garnizon u Prozoru napasti sa ciljem da se — po mogućstvu — likvidira; upornost napada odrediti u toku same borbe. U opšćem planu napad na Prozor imao je kao minimalni cilj obezbeđenje operacije na Bugojno od pravca doline Neretve — Prozor —

Plan napada:

dolina Vrbasa. Akciju na Prozor imala je izvesti I Krajiška brigada sa Ramskim odredom. Operacijama na Bugojno dat je karakter upornosti do konačne likvidacije garnizona — napad je imao teći do postizavanja tog cilja.

Raspored snaga: III Krajiška brigada formira Sjevernu napadnu kolonu, s tim da napada sa sjevera između Vrbasa i ceste Kupres — Bugojno opštim pravcem dejstva Urija — Gumna — Karalinka — Gradina — Gaj Berića — želj. st. — grad Bugojno. U sastavu ove kolone bila su 3 bataljona III Krajiške br. IV Krajiška brigada formira sa tri bataljona Južnu kolonu i s jednim bataljonom Istočnu kolonu. Južna napadna kolona dejstvuje s juga između rijeke Vrbasa i ceste Kupres — Bugojno, opštim pravcem dejstva Gračanica — Gladov (k. 906) — Vrhpeć — Gorica (k. 646) — Sultanovići — grad Bugojno. Istočna kolona dejstvuje s istoka preko Vrbasa padinom brda Rudina ka Bugojnu.

Tok borbe: Nedostaju podaci o razvoju borbe kod Južne i Istočne kolone (jedinice IV Krajiške brigade); ni u izvještaju štaba III Krajiške brigade njihovo sadejstvo nije opisano. •

Napad je predviđen za 22 o. m. u 23 časa; otpočeo je tog dana u 23,15 časova.

Sjeverna kolona III Krajiške brigade — napadala je sa sva tri bataljona u prvom borbenom redu.

U prvom naletu likvidirana su spoljna utvrđenja; dobrim dijelom su izmanevrisana, tako da su onemogućena i ona koja su bila orijentisana na upornu odbranu. Brzim prodorom jed'nica onemogućeno je da neprijatelj organizuje ivicu grada; sistem neprijateljske odbrane bio je razbijen; veza između neprijateljskih dijelova pokidana; neprijateljske snage kao cjelina više nisu dejstvovale: pojedine grupice očajnički su se borile, ali same i izolovane, tako da su se brzo orijentisale — ne više na odbranu grada, već na izvlačenje iz obruča.

Glavnini neprijateljskih snaga uspjelo je da se izvuče, nešto ka jugu, a uglavnom preko Vrbasa ka istoku u pravcu Travnika. Dijelovi svih bataljona III Krajiške brigade brzo su upali u

grad, gdje je nastala vrlo uporna ulična borba. Neprijatelj je u povlačenju djelovao skoro iz svake ulice i svake kuće. Manje opkoljene grupe borile su se do kraja: česti-su primjeri da su ustaše sami sebe ubijali bombama.

U gradu su ostale po tvrdim zgradama 4 manje grupe od po 20 do 60 ustaša, zabarikadirane; postupno je izvršena njihova likvidacija u toku sljedeća dva dana.⁵

Ocjena:

Obzirom na zaista pokazanu upornost ustaškog garnizona u Bugojnu, zauzeće grada je rezultat jedino, prodornosti, junaštva i poleta jedinica. Neodlučnost, čak i trenutno zastajkivanje, dovelo bi u pitanje cijelu akciju. Rad i rukovođenje nižim jedinicama bio je bez zamjerke; jedino se može primjetiti da je bilo nedovoljno umješnosti u uličnim borbama koje su se naknadno razvile. No, možda su žrtve — zbog kojih je uglavnom ova primjedba i data — ustvari rezultat nezadržljive siline i prodora u naletu boraca III Krajiške brigade.

Rezultati:

Angažovanje štaba brigade u pripremi akcije bilo je potpuno, a uticanje na tok borbe korisno. Gubici: ubijeno je 70 ustaša; zarobljeno dva domobranska oficira, 10 milicionera i 4 žandarma. Zaplijenjena su 4 puškomitraljeza, 1 teški bacač, 100 pušaka, 222 bacačke mine — većim dijelom neispravne, 140 avionskih bombi od po 16 kg, 30.000 puščanih metaka, preko 1000 raznih topovskih zrna, nešto obuće i odeće i ostale ratne spreme. Od narodnih neprijatelja u gradu konfiskovano je dosta namirnica i drugog ratnog materijala.

Nedostaju i nisu uračunati podaci sa sektora jedinica V divizije.®

III Krajiška brigada imala je 25 mrtvih i 46 ranjenih, od kojih 15 teže.

Štab III Krajiške brigade svojom naredbom pohvalio rad svojih jedinica i pojedinaca koji su se istakli. Štab ove Divizije takođe namjerava istaći rad bataljona III Krajiške brigade i držanje pojedinih boraca.

Smatramo da je potrebno da se pohvali i istakne rad III Krajiške brigade, a posebno: druga Atlagić Milana, komdt. I bat. koji je u potrebnom momentu na čelu svog bataljona pošao prvi na juriš, likvidirajući bunker sa bombom i mašinkom Drug Atlagić, u svim dosadašnjim akcijama rukovodio je vrlo uspješno i umješno bataljonom, a u momentima kad je to trebalo, lično se zalagao za uspjeh akcije;

druga Cupa Milana, kdt. IV Bataljona, koji je u odlučnom momentu pošao na čelu jedne čete i likvidirao jednu tvrdu kuću — time omogućio dalje napredovanje svom bataljonu. Drug Milan Čup do sada nije propustio ni jednu akciju u kojoj nije učestvovao, a u svakoj od njih istakao se primjerima ličnog junaštva.

druga Dobrijević Jovu, vodnika I čete I bat. koji je na čelu cijele čete jurišao prvi, sam likvidirao i zapalio bunker, a potom produžio pred četom u grad. Smatra se najhrabrijim, sa beskrajnim požrtvovanjem i najvještijim borcem III Krajiške brigade. Od prvog dana ustanka pa do danas, prednjači u svim akcijama. U početku ustanka, u akciji na kamione na Bravskom, kada su njegovi drugovi i on ostali bez municije, bombama je uspio da se probije na automobil, otme sanduk municije, s njom likvidira neprijatelja i uspije da sa svojim drugovima zaplijeni 140.000 metaka, 50 pušaka, i spali 7 kamiona. Zaslugom druga Dobrijevića uspješno je završena ova akcija, koja je susjednim jedinicama omogućila uspješno > dužavanje borbe. Kao borac Krajiškog Proleterskog bataljona, ! istakao se u borbi kod Teslića i svi ga borci spominju kao najboljeg u svom bataljonu. Prilikom povlačenja Proleterskog bataljona na Motajicu, bio je u zaštitnici. Upornim držanjem : ložaja sa ostalima omogućio je izvlačenje bataljona, sam ubio 3 četnika, a kada je njegova grupa i on bila zarobljena, uspio je da se probije. U prvoj akciji III Krajiške brigade ka Caz'nskoj Krajini, četa u kojoj se nalazio drug Dobrijević dobila je . zadatak da dolinom Une duboko zađe u neprijateljsku pozadinu, da ovlada mostom na Ostrošcu. Drug Dobrijević prvi je izbio na most, ubio dva vojnika koja su tu bila, sa svojim pomoćnikom na puškomitraljezu pretrčao na drugu stranu, zauzeo položaje j vatrom iz svoga puškomitraljeza omogućio da njegova četa ovlada važnim položajem. U ovoj akciji, od strane Operativnog štaba za Bosansku Krajinu pohvaljena je četa kao cjelina, a drug Dobrijević posebno. Prilikom borbe kod Bijelog Polja u Sandžaku, na vrlo umješan način i herojskom odvažnošću ubio je 6 a zarobio dva Njemca. Prilikom borbe na Prači, sa svojim vodom štitio je izvlačenje I bataljona, vršio

kontrajuriš i sam ubio 3 vojnika. U gore navedenom momentu pri napadu na Bugojno ubio je dvojicu ustaša.

Ovo su samo primjeri gdje je svojim radom naročito koristio svojoj jedinici, dok se je u svim borbama koje je vodio isticao redovno kao prvi. Član je KPJ.

druga Irisu Dodiga, zamjenika komandira I čete I Bataljona, koji se na čelu jednog voda svoje čete provukao između dvije dobro utvrđene kuće, za leđima istih likvidirao treću, a potom iz pozadine likvidirao ranije obidene kuće. U ranijim akcijama pokazao se hrabrim i snalažljivim; vrlo dobar je vojni rukovodilac, četa pod njegovom komandom postigla je nekoliko uspjeha.

druga Bulajić Milu, komandira II čete IV B. koji je jedan od najboljih komandira III Krajiške brigade: vrlo hrabar, snalažljiv, brz i odlučan. U akciji na Bugojnu na čelu svoje čete prišao je neprijateljskom bunkeru i sa 10 bombi ga likvidirao.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

za štab Div.
Vasa

BR. 93

IZVJEŠTAJ ŠTABA GRMEČKE GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA OD 28 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O AKCIJI IZVEDENOJ NA KOMUNIKACIJI BOS. KRUPA — BOSANSKI PETROVAC¹

**ŠTAB GRMEČKE GRUPE
PARTIZANSKIH ODREDA
— 2 BOS. KORPUSA —**

Br. SI.
28. VIII. 1943 g.

ŠTABU III BOSANSKOG N.O. UDARNOG KORPUSA

Položaj

Obaviješteni smo od štaba Podgrmečkog odreda da su nj hova 2 bataljona u zasjedi na cesti Krupa — Petrovac za-

robili 15 vojnika, 3 puškomitraljeza »šarca« i nešto pušaka.- Neprijatelj je imao nešto i mrtvih. Detaljan izvještaj poslaće nam naknadno, o čemu ćemo vas također obavijestiti.

Na izvještaj »Bosanca«³ niste nam ništa odgovorili pa smo zbog toga predložili štabu Podgrmečkog odreda da oni sa svojim snagama preduzmu tu akciju.

Debili smo izvještaj od Petrovačkog bataljona da je došlo u Petrovac 6000 neprijateljske vojske \ to legionara i ustaša.⁴ Imaju namjeru da prodru u Drvar. Također smo obaviješteni da se iz Petrovca pakuju i odlaze Nijemci prema Bosanskoj Krupi. U vezi ovoga mi smo naredili Drvarskom odreda da neprijatelja tuče u pokretu i da mu pravi zasjede. Trebalo bi i X brigadu o ovome obavijestiti ako je ona na tome sektoru.

Do sada nismo ništa dobili od kancelarijskog materijala pa vas molimo da nam pošaljete nešto papira mašinskog, koverata, indiga, šibica i lijekova za zaštitnicu grupe Odreda.

Od ekonomskog ostsjeka nismo primili ništa od odjela a to nam je potrebno jer imamo 100 % golih vojnika a također i članova štabova odreda.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
na terenu

Komandant
Milorad⁵

(M.P.)

² Vidi dok. br. 108.

³ Rodoljub Colaković

* Legionarska 373 divizija »Tigar« krajem avgusta 1943 god. primila je komandu na prostoru Bihać—Bosanski Petrovac. Vidi dok. br. 170.

⁵ Mijatović

ZAPOVIJEST ŠTABA ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE
OD 28 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA
IZVRŠENJE POKRETA IZ S. ČUNIŠTA NA PROSTORIJU
OLOVA¹

STAB
IV PROL BRIGADE
28. VIII. 1943 god.
u 9.30 časova

ZAPOVIJEST
ZA IZVRŠENJE NASTUPNOG MARSA OD Z.ST. CUNISTA
DO PROSTORIJE OLOVO

(Sekcija Kladanj, razmjera 1 : 100.000)

Podaci o neprijatelju ostaju isti kao u zapovijesti od 27 ov. mj. Prema novijim izvještajima dobivenim od seljaka u Olovu nema neprijatelja. Ukoliko dobijemo novije podatke o neprijatelju, saopštiće se komandantima.

Naša brigada dobila je zadatak da izvrši nastupni marš sa prostorije s. Čuništa na prostoriju varcšice Olovo.

Radi izvršenja prednjeg

NAREĐUJEMO :

Prethodnica: Komandant Blažo Marković. Svega 2 bataljona (III i I bataljon)

Polaze sa prostorije s. Kovačići na kojoj se sada nalazi III bataljon pravcem: s. Kovačići — 2. st. Solun — k. 507, odakle se produžava kretanje u dvije kolone i to: lijeva pravcem: k. 507 — k. 840 — k. 774 — Olovo, sa zadatkom izvršenja napada na Olovo sa sjeverne strane. Desna pravcem: r. Krivaja — Boganovići — Olovo, sa zadatkom izvršenja napada na Olovo sa zapadne strane.

Polazak prethodnice iz s. Kovačići danas 28 ov. mj. u 14 časova. Do ovog vremena I bataljon i četa pratećih oruđa imaju biti u s. Kovačići.

Po zauzeću Olova I bataljon će se smjestiti u Olovske Luke zatvarajući pravac želj. prugom prema Petrovićima. III

bataljon će se smjestiti u s. Biošticu zatvarajući i izviđajući pravac prema s. Medojevići. Četa pratećih oruđa smjestiće se sa I bataljonom.

Glavnina: Komandant Veljko Zičić.
Sastav: jedan bataljon, intendantura i bolnica (Vb.)

Polazi sa 2. st. Čuništa pravcem određenim za desnu kolonu prethodnice do varošice Olovo.

Red marševanja: V bataljon, Štab brigade, Bolnica, muzika i intendantura.

Polazak sa 2. st. Čuništa danas 28. ov. mj. u 14 časova.

Bčeno obezbjeđenje u kretanju prema potrebi određivaće komandant glavnine.

Po dolasku na određenu prostoriju komandant kolone razmjestiće jedinice i to: V bataljon u s. Višnjica, intendantura i bolnica na prostoriji između s. Višnjice i s. Bioštica južno od same varošice Olovo, Štab brigade nalaziće se u Olovu.

U toku marša stalno održavati vezu sa prethodnicom.

Zaštitnica: Komandant Nikola Benović
Svega jedan bataljon (II)

Polazi sa zbornog mjesta 2. st. Čuništa pravcem određenim za glavninu. U toku samog pokreta obrazovati pravilnu zaštitnicu kako ne bi došlo do iznenađenja sa leđa. Za vrijeme kretanja održavati stalno vezu sa glavninom.

Po dolasku na prostoriju varošice Olovo smjestiti se u s. Polje, sa zadatkom izviđanja doline Krivaje (nizvodno).

Polazak sa određenog mjesta danas 28. ov. mj. u 14.30 časova.

U toku pokreta ne smije biti nepotrebnog zastajkivanja, prekidanja veze, razgovora, pjesme i si., već mora vladati primjerni red i savršena marševska disciplina.

Borbeni znaci: za noć 28/29. ov. mj. Novak — Romanija za dan 29. ov. mj. »dizanje kape u desnoj ruci dvaputa u vis«.

Vod II Proletesske brigade priključiće se V bataljonu. u čijem će sastavu ostati sve do priključivanja svojoj brigadi.

I bataljon saopštiće ovu zapovijest komandi čete pratećih oruđa u čijem sastavu i treba da krene na marš sa ove prostorije.

Intendant ili komandir komore saopštiće ovu zapovijest vodniku muzike.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Načelnik	Komandant
Vojo Nikolić	Blažo Marković	Ljubo Vučković

(M. P.)

Dostavljeno:

K-tu prethodnice,
Štabu I i III bataljona, K-tu glavnine
(Štabu V bataljona),
intendanturi i bolnici,
K-tu zaštitnice (štabu
II bataljona)

BR. 95

**ZAPOVIJEST ŠTABA ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE
OD 28 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA
IZVRŠENJE POKRETA SA PROSTORIJE OLOVA NA PRO-
STORIJU S. GURDICI — DRAPNICI¹**

S T A B
IV PROL. BRIGADE
28. VIII. 1943 god.
u 20 časova

DODATAK² ZAPOVIJESTI

**ZA NASTUPNI MARS SA PROSTORIJE VAROŠICE OLOVO
DO NA PROSTORIJU S. GURDICI — S. DRAPNICI**

(Sekcija Kladanj, razmjera 1 : 100.000)

Po zauzeću varošice Olovo jedinice će se razmjestiti na predviđenoj prostoriji, kako je to usmeno naređeno komandantima bataljona i ostalim komandama. Jedinice će ostati na ovoj prostoriji samo u toku noći 28/ 29 ov. mj.

U toku sutrašnjeg dana brigada će izvršiti pokret sa prostorije varošice Olovo na prostoriju s. Gurđići—s. Drapnici.

Radi izvršenja prednjeg

NAREĐUJEMO :

1. Raspored jedinica u toku marša ostaje isti kako je to predviđeno zapoviješću od danas,³ tj. I bataljon, V bataljon, Prateća četa, III bataljon, bolnica, muzika, intendantura i II bataljon. Štab brigade kretaće se na začelju V bataljona.

I bataljon obrazovaće prethodnicu, V bataljon, Prateća četa, III bataljon, bolnica i intendantura glavninu. Zaštitnicu će obrazovati II bataljon.

2. Polazak svih jedinica sa prostorije na kojoj se sada nalaze sutra 29 ov. mj. u 4 časa.

3. Pravac kretanja: Olovo — Olovske Luke — dolina riječice Jablanice — Pušino Polje—s. Gurdići—s. Drapnići.

4. Po dolasku na novu prostoriju jedinice se imaju rasporediti po sljedećem: I, V bataljon, Prateća četa i bolnica u s. Drapnići. Raspored ovih jedinica izvršiće po dolasku u selo komandant V bataljona. Zadatak ove grupe biće izviđanje i osmatranje u pravcu Knežine.

III bataljon, intendantura sa muzikom i II bataljon u s. Gurdići. Razmještaj ovih jedinica izvršiće po dolasku u selo komandant III bataljona. Zadatak: izviđanje i obezbeđenje u pravcu Dugandžića, Medojevića i s. Kruševci.

Štab brigade naiaziće se u s. Gurdići.

5. U toku marša kako I bataljon koji se kreće kao prethodnica, tako i V bataljon, a po potrebi i ostali isturaće i krilna obezbeđenja, pošto je teren kojim se krećemo pun četničkih grupica.

6. Po dolasku na određenu prostoriju sve jedinice će izvijestiti ovaj Štab o situaciji na svom sektoru najkasnije do 15 časova.

Kurire same ne slati, već samo najmanje desetinu.

7. Pošto je večeras kružio neprijateljski izviđački avion, pcstoji vjerovatnoća da imaju već obavještenje o našem kretanju, kao i mjestu gdje se nalazimo, te će sve jedinice preduzeti najveću mjeru opreze maskiranja i osmatranja neba kako ne bi bili iznenađeni. U toku pokreta imati što veće otstojanje kako između boraca tako i između konja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Voj.⁴ Nikolić

Načelnik
Blažo Marković

Komandant
Ljubo Vučković

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE
ŠTABU ČETVIRTE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA IZVEDE-
NIM U VREMENU OD 1 DO 25 AVGUSTA 1943 GODINE¹**

STAB
VI KNOU BRIGADE
br. službeno
Dne 28.VIII.1943 god.
Položaj

Izvještaj o vojnim akcijama
za vrijeme od 1—25.VIII.1943

ŠTABU IV NOU DIVIZIJE

Položaj

- 1—7-VIII. U Podgrmeču. Jedinice davale zaštitu radnim četama za žetvu, sami smo pomagali žetvu. Formiran je novi bataljon. Izvršena su izviđanja za akcije na Blatnoj i Vrhpolju.
7. VIII. Debili smo hitno naređenje² od Štaba IV divizije za pokret i jedinice su krenule kao i Štab brigade za Jelašinovce.
8. VIII. Iz Jelašinovaca pokret za Međeđe Brdo.
9. VIII. U jutro rano pokret sa Međeđeg Brda i stigli smo u Ribnik u 24 sata.
10. VIII. Jedinice se odmaraju. Održano je savjetovanje sa članovima štabova bataljona i izvršena podjela zadataka.
11. VIII. U jutro u 5 sati održana brigadna smotra. Zatim su I i III bataljon sa dva člana Štaba brigade krenula na zadatak.³ II bataljon je ostao u Ribniku. Bataljoni su krenuli preko Slatine i III bataljon je otišao u Baraće a I bataljon u Gerzovo. Put je prošao bez borbe. Na jednu kolonu I bataljona ispucali su banditi nekoliko metaka i pobjegli. Po dolasku u Gerzovo banda je opet pripucala, te potjerana od nekih naših snaga razbjegla se.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 6/9, k. 774.

² Vidi dok. br. 113.

³ Isto

12. VIII. Cete su vodile manje borbe sa bandom na okolnim čukama oko Gerzcva i Barača, većih borbi nije bilo.
13. VIII. Sa oba bataljona krenuli smo u potjeru za bandom u pravcu sela Trnovo.⁴ I bataljon naišao je na dosta jak otpor i uspio je da ubije dva četnika i zaplijeni: 4 puške, 1 šinjel, 1 koporan, 1 čakšire i oko 150 metaka. Naš jedan drug ranjen. III bataljon je naišao na sasma slab otpor. Zaplijenjena je arhiva četničke opštine u Gerzovu sa dosta materijala koji nam jasno pokazuje izdajničku rabotu četnika. Važnija akta iz te arhive poslata su već Štabu divizije. Zanoćili smo u Trnovu.
14. VIII. Rad po četama u Trnovu. Oko 16 sati vraćala se desetina koja je bila poslata u Ribnik radi veze i na povratku naišla je na četničku zasjedu. Tom prilikom poginula su nam dva druga i jedan teže ranjen. Banda se je razbježala i nije stigla da odnese oružje sa poginulih nam drugova.
15. VIII. Pokret dalje sa oba bataljona u pravcu Podrašnice.⁵ Pretresana je šuma Crni Vrh i uhvaćena su dva četnika. Zaplijenjeno je: 1 karabin, 1 koporan, 2 čakšire, 1 fišeklija i opasač. Odmaranje u Podrašnici do uveče. Uveče pokret za Mrkonjić. Jedna kolona je krenula u selo Tomiče, gdje je po obavještenjima bio Štab Trivunčića, ali on je noć prije toga Štab premjestio. U jutro
16. VIII. ušli smo u Mrkonjić, koji je bio napušten i evakuisan. Nađeno je nešto papira po napuštenim uredima. Oko 15 sati pokrenuli smo se do sela Podbrdo i Celići.
17. VIII. Odmor boraca u Čelićima i Podbrdu. Održana je bataljonska konferencija u I bataljonu. Istoga dana uveče stigao je i komandant brigade iz Ribnika sa jednom četom II bataljona. Za ovo vrijeme dok su I i III bataljon bili u akciji čišćenja terena, II bataljon je bio u Ribniku. Radio je vojnu obuku sa novomobilisanim borcima kao i politički rad sa istima.
18. VIII. Krenuli smo u pravcu Mrkonjića. Jedna četa I bataljona otišla je u Jajce dok su ostale snage I bataljona kao i III bataljon krenuli u pravcu Gustovara na čišćenje Manjače. Spaljeni su mostovi na komu-

nikaciji Mrkonjić — Banja Luka. II bataljon je ostao u Mrkonjiću.

19. VIII. Odmor jedinica u Gustovari. Stigle su i sve ostale naše snage iz Ribnika.
20. VIII. Pretres i čišćenje sela Manjače: Trijebovo i šume do [sela! Lazičića, Sehovaca i Surjana.
21. VIII. Nastavljen pretres Manjače u pravcu Krupe na Vrbasu. Banda je bez otpora bježala na sjever.
22. VIII. Pretres i čišćenje sela Krupe na Vrbasu. Nađeno je nešto hrane koja je bila spremljena za četnike i nešto vojničkog odijela. Pretresano je i selo Bojanići i Busije. Uveče je I bataljon dobio zadatak na cesti za Han Kola. Na putu kod sela Rekavice naišli su na četničku zasjedu koja je bila u rovovima. Za desetak minuta bili su četnici istjerani iz rovova. Naši su ubili jednog četnika i zaroblili jedan puško-mitraljez.
23. VIII. I bataljon se odmara, dok III bataljon nastavlja dalje nastupanje prema Rekavicama. Jedne snage bile su doprle duboko iznad sela Prnjavora, ali uslijed jačeg otpora bande te snage su se povukle do ostalih naših snaga i zauzele položaj s desne strane rijeke Rekavice. Neprijatelj je navaljivao sa namjerom da se probije ali nije uspio. Imali su dva mrtva i nekoliko ranjenih. Naši gubici: jedan mrtav.
24. VIII. Glavnina snaga na odmaranju. Jedan vod III bataljona sukobio se je sa bandom na bliskom otstojanju i ubio jednog bandita. Istog dana prilikom puškarafija sa većeg otstojanja ranili su nam jednog druga. Uveče je pretresan sav taj teren ali se je banda prebacila na desnu obalu Vrbasa.
25. VIII. Zasjeđe prema Rekavicama daje I bataljon. III bataljon sa Štabom brigade je krenuo za Mrkonjić jer se je banda'skupila sa južne strane Mrkonjića i oko Dimitora, te istu treba razbiti.

Za ovo vrijeme dok su I i III bataljon bili u akciji, II bataljon je davao straže u gradu i oko grada. Rađeno je sa vojnicima koji nemaju oružja vojne vježbe i ostala vojna obuka kao i politički rad.

Za ovo vrijeme naša bridaga je uglavnom bila na zadatku čišćenja terena Mrkonjićkog sektora od četničkih bandi. Za to vrijeme ubijeno je 6 četnika, ranjeno nekoliko (broj nije ustanovljen, oko 16), zarobljeno je 2 četnika (oba su puštena). Zaplijenjeno je: 1 puško-mitraljez, 5 pušaka i nešto vojničkog odijela i sprema.

Naši gubici: 3 mrtva i 3 ranjena druga.

Borbenost i moral boraca ove brigade još uvijek je tako na visini, iako je ovo četvrti mjesec da su orijentisani uglavnom na progonjenje četničkih bandi u ovim krajevima. Osjeća se premorenost, pokreti i marševi koji su bili česti nisu dozvoljavali odmora kao ni sređivanja, a osim toga odvojenost bataljona koja još i danas postoji.

Formiran je novi bataljon sa jezgrom od čete koja je otsječena na Bosni. Sastav toga bataljona, kako boraca tako i rukovodilaca, je vrlo dobar, samo pitanje oružja još nismo riješili a osjeća se kod samih novomobilisanih boraca težnja za istim. Mišljenja smo da brigadu koncentrišemo i da brigada počne da živi brigadnim životom i da naši zadaci dalji budu na nekim komunikacijama gdje bi mi riješili pitanje oružja, obuće i odjeće, a to je želja i samih boraca. Na taj način riješili bi te probleme.

Ishrana za sada je zadovoljavajuća, snabdijevamo se na bazi dobrovoljnih priloga sa sektora gdje bataljoni i budu i operišu, a osim toga dobivamo izvjesne količine namirnica i iz samog Podgrmeča.

Zdravstveno stanje dosta je dobro. Prehlade kao i ostalih bolesti ima vrlo malo slučajeva, dok češe^o ima dosta. Pjegavog ni trbušnog tifusa za sada nema. Potrebno bi bilo u koliko ima mogućnosti da se nabavi vakcina protiv trbušnog tifusa jer se sad krećemo po bezvodnim krajevima, dok su pjegavi tifus naši borci 80% preboljeli.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Ratko⁷

Komandant
Roca⁸

(M. P.)

NAREĐENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 29 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU OPERATIVNE
GRUPE ZA PREBACIVANJE JEDINICA NA PROSTORIJU
OTAŠEVAC — DRVAR¹

STAB
II BOS. N.O.U. KORPUSA
Str. pov. br. 151
Dne 29-VIII-1943 g.

Hitno!

ŠTABU OPERATIVNE GRUPE

Položaj

Od Vas, Drvarskog NOP odreda i VI Hrvatske divizije debili smo podatke da su jače snage legionara i ustaša sa velikim komorama stigle i stižu u Bos. Petrovac.²

Pretpostavlja se, a i izvještaji govore, da će neprijatelj pokušati preko Drvara i Grahova prodor ka Kninu.

Mi za sada na liniji Drvar — Oštrelj, gdje bi se uglavnom neprijatelju onemogućio namjeravani plan, ne raspolažemo sa potrebnim snagama. Jedino na toj liniji nalazi se Drvarska četa jačine oko 30 pušaka.

U vezi s tim naredite da se najhitnije prebaci na prostoriju Otaševac — Drvar jedan bataljon, koji će se na tome sektoru povezati sa Drvarskom četom. On bi imao za zadatak sa pomenutom četom da neprijatelju onemogući prodor za Drvar postavljanjem dubinskih zasjeda. Ovo sve dotle, dok ne pristignu na taj sektor naše snage koje ćemo mi u skoro vrijeme prebaciti sa drugih sektora — prilično dalekih.

Štab VI Hrvatske divizije obavijestio³ nas je da su njihove dvije čete na komunikaciji Ripački Klanac — Vrtoče dočekali neprijateljsku prethodnicu i zarobili jednog oficira i 10 vojnika, dok su ostale razbili ili poubijali. Zarobljeni oficir izjavio je da je iz 383 pukovnije (legionara) i da ta pukovnija kreće za Petrovac, kao i veći dio njemačkih snaga koje su se do sada bavile na sektoru Bihać — Zavalje. Većina vojnika u pukovniji su domobrani i da se žele predati u prvoj borbi. Pored ostalog on izjavljuje i to da iz Ostrošca treba krenuti

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 27/2—2, k. 456.

² Vidi dok. br. 170.

³ Vidi dok. br. 84.

384 pukovnija u kojoj su također većinom domobrani, a koji protestuju protiv komandnog kadra i u velikoj većini žele da se u prvim borbama nama predaju. O ovome Vi već imate podatke i vjerovatno ste preduzeli potrebno, a ukoliko niste trebate to hitno učiniti raspoloživim snagama.

Zarobljeni oficir izjavio je i to da oficiri 384 pukovnije žele navodno preći sa vojskom na našu stranu, te i sa njima treba pokušati vezu. U ovome pogledu područnim štabovima trebate izdati direktivu i energično raditi.

O svemu ovome, a naročito o upućivanju bataljona na sektor Otaševac — Drvar obavijestite nas po donosiocu ovoga naređenja.

Sa ostalih sektora naših frontova nemamo podataka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA STAB
Zam. komandanta
Karanović⁴
(M. P.)

BR. 98

**NAREĐENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUŠA OD 29 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DESETE KRA-
JIŠKE BRIGADE I GLAMOČKO-LIVANJSKOG NOP OD-
REDA ZA NAPAD NA LIVNO¹**

STAB
II BOS. N. O. U. KORPUSA
Br. si.
Dne 29 avgusta 1943 g.
U 1.00 čas

ŠTABU X KR. N.O.U. BRIGADE
ŠTABU GLAMOČKO-LIVANJSKOG N.O.P. ODREDA

I) *Akcija i njen značaj.* Okupatori i njegove sluge toliko **su** oslabili da su u Zapadnoj i Srednjoj Bosni morali napustiti neke garnizone a mnoge oslabiti, tako da je NOV u poslednje

* **Nikola**

vrijeme oslobodila gradove Donji Vakuf, Travnik i Bugojno, koje su branile ustaše. Mi moramo eksploatisati postignute uspjehe nad demoralisanim ustašama i zadavati im nove udarce tako da ne dobiju vremena da se priberu da bi na taj način očistili što veći dio teritorije našeg korpusa.

Jedinice X brigade i Glamočko-livanjskog odreda imaju zadatak da žestoko napadnu grad Livno² i neka okolna uporišta i da to sve oslobode od sadašnjih neprijateljskih pesada,

2) *Podaci o neprijatelju.* Ne raspolažemo sa svim sigurnim podacima o neprijateljskim snagama u Livnu i oko njega.,

Ukupan broj naoružanih ljudi u gradu, na Podgredi i Borovoj Glavi iznosi 500 do 800 naoružanih. U gradu se nalazi bivša ustaška posada Glamoča bez jedne satnije koja je otišla preko Kupresa, tj. oko 300 naoružanih, zatim glamočka[^] milicija na Podgredi od oko 80 ili više kojih ima nešto i po privatnim kućama po gradu, dalje oko 150 do 180 novomobili-sanih milicionera iz Livna, a na Borovoj Glavi jedna satnija od oko 80 najmlađih ustaša koji su bili u Šujici.

U gradu ima 2—4 bacača, od kojih navodno jedan prema Zastinju, jedan na Tabiji orijentisan prema Podgredi, jedan[^]; oko aerodroma blizu duvanjske ceste, jedan navodno neispravan. Osim toga ima 2 brdska topa blizu bolnice prema Zastilju kod glavnine gradskih snaga.

Glavnina gradskih snaga nalazi se oko spaljene bolnice i ima zadatak da posjedne bunkere koji se izrađuju u luku između ceste i Brine (Grede) prema Zastinju.

Na Bašajkovcu nalazi se nekoliko bunkera sa većim međuprostorima i posada do jedne satnije.

Veis kula i Klanac-kula³ imaju manje posade. Na Veis kuli je jedan teški mitraljez. Obje kule nalaze se između Bašajkovca i Podgrede, obje gore na Brini-Gredi.

Kod bugojanske malte, na cesti između grada i Manastira Gorice, kod Manastira Gorice, kod Stočne stanice, kod Besarića kuće, Đogića garaže, kod aerodroma koji je uz cestu za Duvno između grada i Zabljaka nalaze se manje straže ili posade, a kod garaže i jedan blindirani automobil.

Na aerodromu nalazi se jedan avion.

Raspoloženje stanovništva je za nas i ono je unekoli naoružano ručnim bombama i spremno da napada neprijatelja za vrijeme borbe. Vršu se velika hapšenja po gradu. Od prije dva dana mobilisano je sve sposobno od 18 do 50 godina na izradi bunkera.

Neki izvještaji kažu da neprijatelj namjerava praviti betonske bunkere. Tražili smo da iznutra stave van dejstva avion, oklopni automobil, radio stanicu i topove.

Pestoži antagonizam između muslimana i Hrvata među ustašama tako da se muslimani u većini neće boriti. Predviđa se da će ih biti oko 300 koji će se boriti, a među njima i glamočka milicija. Iz grada izvlače žito u pravcu Mostara, neki građani su pobjegli, a oficiri navodno pakuju kufere, što je u suprotnosti sa užurbanom izradom bunkera.

Mi moramo uhvatiti kontakt sa neprijateljem i napasti ga, jer bi mogao izvući iz grada sve, popaliti grad i pobjeći.

Okolna sela imaju naoružanje, ali navodno neće intervenirati u slučaju napada na grad, kao što to ni do sada dva puta nisu činili. Ova sela imaju oko 900 pušaka.

Sela su naoružana ovako: Zagoričani 20 p. i 1 p.m.; Potočani 35 p. i 1 pm.; Golinjevo 40 p.; Podgradina 18 p.; Priluka, Kablići, Prisap, Strupnić, Lusnić, V. Guber, Grborezi, svi po 8 do 12 p.; Rujani 130 p. i 2 pm.; Čelebić 95 p. i 1 pm.; Gornji Rujani 57 p. i 1 pm.; Lištani' 60 p. i 1 pm.

Pojedinci iz sela će bježati, a može da se desi da pojedinci ili grupice pripucaju. Tendencija kod sviju sela je odbrana sela dok ne padne grad.

3) *Koncentraciska prostorija*

Dva bataljona X brigade, koji će napadati Bašajkovac i preko Zastinja, koncentriše se noćas u šumi kod Blagodije, i predaniće tamo sutrašnji dan u blizini izvora.

Dva bataljona X brigade koncentriše se noćas prije zore kod košara kod stočne farme na Kruzima i tu će predaniti, ali se moraju dobro sakriti od avijacije i rasporediti po vrtačama i žbunju. Spriječiti svako kretanje civila u maku kojem pravcu i zadržavati ih do akcije.

Jedinice Glamočko-livanjskog odreda koncentriše se noćas prije zore kod košara kod stočne farme na Kruzima i postupiti isto kao i bataljoni X brigade.

Najvažnije je da jedinice skriveno priđu i da po danu budu skrivene, da se što manje kreću.

4) *Zadaci naših jedinica*

a) *X kr. brigada*

— sa jednom kolonom spustiće se preko Brine i napašće preko Zastinja na glavnine neprijateljskih snaga u gradu, pomoću klinova. Na Brini-Gredi ostaviti manji dio za prihvati;

— sa jednom kolonom napasti i likvidirati sva uporišta na Bašajkovcu pomoću klinova, kao i posade na Veis kuli i Klanac - kuli. Po izvršenom ovom zadatku skloniti glavninu

ove kolone da ne bi stradala od bacača i upotrijebiti je tamo gdje bude najpotrebnije a na pogodnim mjestima na Bašajkovcu ostaviti i manje grupe sa par automatskih oružja koje mogu gađati grad i preko grada, ali ih treba sakriti od bacača;

— sa jednom kolonom spustiti se noću tajno preko Brine između grada i Podgrede i od šume koja se tamo nalazi upasti što brže i češće u grad između Brine i Fabrike cementa. Ova kolona treba pred sobom da likvidira sva neprijateljska uporišta i da što prije izbije do kuća iz kojih se može gađati glavnina koja je kod bolnice, koja je izgorjela prema Zastinju, da bi ih napala odozgo sa leđa i boka;

— sa jednom kolonom proći će tajno između grada i Podgrede preko Brine i ceste koja vodi za Kupres i zaobići će tako da može između Manastira i Stočne stanice upasti u grad s klinom, tako da oba ova uporišta likvidira sa leđa. i da likvidira sva uporišta pred sobom. Pošto izvrši svoje zadatke ova kolona treba da pomogne koloni koja napada glavninu neprijateljskih snaga kod bolnice prema Zastinju. Ova kolona treba da isturi jednu zasjedu iza svojih leđa "oko kote 796 kod Drinove Međe, koja treba da dočeka snage koje bi bježale iz Livna za Duvno.

Kolona koja napada između Tvornice cementa i Brine treba da ostavi manje dijelove za prihvatanje na Brini iznad šume Kremenjače.

Ukoliko neka kolona zaplijeni bacač, treba smjestiti da ga upotrebi prvenstveno protiv glavnine.

Protivtenkovski top najbolje je upotrijebiti kod kolone koja napada preko Zastinja, a i za tvrde kuće ukoliko bi se neprijatelj uvukao u njih, za šta sada ne pokazuju tendenciju. Isto važi i za zaplijenjene topove.

Napad na grad treba da se odlikuje tajnim prilazom, žestinom, klinovima, upornom i umješnom uličnom borbom u kojoj se izbjegava kretanje ulicama koje su tučene vatrom već se treba kretati preko ograde i bašta. Jak moral i žestok napad naših jedinica treba da slomi otpor neprijatelja, ali treba izbjeći veće žrtve.

b) *Glamočko-livanjski odred*

— sa jednom kolonom od oko 120 boraca napašće žestoko, od šume Kremenjače i od Brine glamočku miliciju u Podgredi; s tim da joj spriječi bježanje padinom, putem i ravnicom u Livno. Tu posadu kad se potuče treba je goniti u pravcu Duvna. Djelovi koji na ivici šume Kremenjače sprečavaju bijeg u Livno služe i kao zasjede i zaštita leđa one kolone X brigade koja napada između Tvornice cementa i Brine;

— sa jednom kolonom od oko 60 boraca napasti neprijateljsku posadu koja je skoncentrisana sa glavnom oko Borove Glave, han kod zapaljenih kuća uz cestu. Napad treba izvršiti tako da neprijateljske snage ne mogu bježati u Livno. Taj napad treba da bude kombinovan sa više strana uzimajući u obzir i pravac preko šumice Borove Glave, Gaj. Veoma je važno disciplinovano i tajno se privući neprijateljskoj posadi, i potući je, jer su to mahom nedorasla djeca;

— postaviti zasjedu na pogodnu mjestu između Zastinja i Kablića negdje oko Suhače koja će sprečiti prolaz ma kakvih neprijateljskih snaga cestom i dolinom prema gradu. Jačina treba da bude oko 20 boraca. Ova zasjeda treba da Održava vezu sa kolonom X brigade koja napada preko Zastinja.

5) *Putovođe*. Stab Glamočko-livanjskog odreda uputiće najmanje 30 putovođa još danas štabu X brigade. Za uspjeh akcije putovođe su veoma važne. Stab odreda i svoje će jedinice snabdijeti putovođama.

6) Početak napada, tj. početak borbe sviju jedinica ima da bude tačno u 2 (dva) sata izjutra 30 avgusta, tj. u 2 (dva) sata noću između 29 i 30 avgusta. Preduzmite sve da jedinice blagovremeno dođu, tajno priđu i na vrijeme počnu sa napadom. Obično se zakašnjava i zato na svaku kolonu obratite najveću pažnju da na Vrijeme stignu.

7) *Komandno mjesto*. Ja ću se nalaziti sa štabom X brigade na kotama između Mrdanovca (kota 1251) i Debelog Brda (kota 1207) i kasnije prema Bašajkovcu, kuda treba slati izvještaje.

Stab Glamočko-livanjskog odreda biće u početku oko t kote 1202 blizu Brnićeve i Mihaljevićevih košara. Ukoliko se bude pomjerao, ostavljaće vezu.

8) *Borbeni znaci*: Poziv Vlado — odziv guraj.

a) Znacî raspoznavanja: noću 29/30 avgusta: Cincar — [Dinara, a danju 30 avgusta Glamoč — Duvno.

b) Znacî zviždanjem: Odziv dva kratka zvižduka — lozinka dugačka zvižduka.

i) **I**v) Vidni znaci: Odziv puška u vis vodoravno, lozinka puška u stranu vertikalno.

9) Sve jedinice treba da obrate pažnju na zaštitu svojih [leđa i na prihvat.

10) *Zaštita štabova*. Svi štabovi treba da imaju dovoljnu [zaštitu.

11) *Ishrana*. Treba pripremiti jedan obrok najmanje u hljebu i mesu.

12) *Sanitet*. Stab brigade i odreda odrediće mjesto brigadnog i odredskog saniteta odnosno previjališta i saopštiti to jedinicama. Naoružane borce treba koristiti za prenos ranjenika. Ranjenike prenositi do sela Doca, a odatle će se svi ranjenici pod kontrolom odredskog saniteta i odredske zaštite postepeno prenositi do bolnice Drvarskog odreda.

13) *Plijen*. U oružju, municiji, odijelu i hrani dijeliće se srazmjerno svima jedinicama koje učestvuju u borbi. Treba po svaku cijenu spriječiti samovoljno uz manje ma čega od strane jedinica bez znanja komande.

Plijen će se evakuisati prema Cincaru. Konfiskaciju imovine narodnih neprijatelja izvršiće naročite ekipe. zbog toga starješine i vojnici ne smiju ništa uzimati bez ^nanja više komande koja rukovodi operacijom.

14) *Zarobljenike* evakuisati do štaba X brigade, odakle će se preko Doca evakuisati dalje. Postupak prema zarobljenicima treba da bude korektan, a u slučaju bjekstva ubijati.

15) *Gradsku službu* poslije izvršene akcije (održavanje reda, bezbjednosti, pomoć oko konfiskacija) vršit će za prvo kraće vrijeme jedan bataljon X brigade, a poslije uspostave mjesnih vlasti ovu službu preduzeće jedan bataljon Glamočkolivanjskog odreda. Po danu treba paziti na zaštitu od avijacije kao i osiguravanje patrola na pravcima koji vode od neprijateljskih garnizona Kupres — Duvno — Sinj, a isto tako i noću.

16) *Izviđanje*: Sa polaznih položaja i kota u blizini ne može se izviditi grad, ali sa podesnih kota treba, pazeći da se ne otkrije akcija, sa starješinama izvidjeti teren u granicama mogućnosti. Paziti da starješine budu zaštićene za vrijeme izviđanja. Putovođama dati najdetaljnija obavještenja o zadacima i traži od njih potrebne podatke o terenu i najpogodnijim skrivenim prilazima.

17) *Tajnost*. Pripreme, pokret i prilaženje izvršiti u najvećoj tajnosti.

18) *Veze*. Pored veza sa višim štabom, susjedne jedinice treba da održavaju veze među sobom i to treba zapovješću odrediti.

19) *Zadaci poslije akcija*

a) X brigade. Poslije izvršene akcije sa jednim dijelom snaga progoniće razbijenog neprijatelja najbržim tempom, a sa snagom od oko dva bataljona krenuće pravcem Livno — Potočani — Zagoričani — Ostruljak — Obla Glava — Gradina,, odakle će sa Gradine i Rudina napasti Duvno, očistiti ga i progoniti potučenog neprijatelja. Jedan bataljon ostaće za prvo vrijeme u gradskoj službi [u] Livnu, a poslije smjene prema potrebi taj će bataljon ući u sastav brigade. X

b) Glamočko-livanjski odred sa jednim dijelom snaga progoniće potučenog neprijatelja, a sa drugim manjim dijelovima kontrolisati će pravce od Malovana i Šujice i paziti da ne naiđu četničke i ustaške bande od Malovana i Kupresa. Poslije uspostave mjesnih vlasti poslati jedan bataljon u Livno za gradsku službu, ali paziti na njegovu zaštitu od avijacije.

20) *Ova zapovijest ne smije pasti neprijatelju u ruke.*⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik komandanta
Branko Poljanac

BR. 99

**ZAPOVIJEST ŠTABA ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE
OD 29 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA
IZVRŠENJE POKRETA NA PROSTORIJU S. ŠAHBEGOVI-
CL — BIJELA VODA¹**

STAB
IV PROL. BRIGADE
29. VIII. 1943 god.
u 16,15 časova

ZAPOVIJEST
ZA IZVRŠENJE NASTUPNOG MARSA OD S. GURDICA
DO PROSTORIJE S. SAHBEGOVICI—BIJELA VODA
(Sekcija Kladanj, Sarajevo. Raz. 1 : 100.000)

Prema prikupljenim podacima, na prostoriji preko koje treba da izvršimo pokret nalazi se 200—300 slabo organizovanih slabo naoružanih četnika. Obično se nalaze oko svojih sela po pnanjim grupicama (vodovi i čete). Jedna od ovih grupa u selima Žeravice, Igrište i Riječica pod komandom Relje Veskovića (bivšeg jugoslovenskog narednika) do sada je održavala vezu sa partizanskim jedinicama pri prolazu.

U selu Knežina nalazi se manji broj milicije sa nešto domobrana. Niti po broju, naoružanju, niti po moralu ove neprijateljske jedinice nemaju nikakvih ofanzivnih namjera.

U rezultatima izvršenja naređenja vidi u dok. br. 113. Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnog instituta pod reg. br. 11—/II, k. 738.

Naša brigada ima zadatak da izvrši nastupni marš sa prostorije s. Gurdići do na prostoriju Šahbegovići — Bijela Voda Radi izvršenja prednjeg

N A R E Đ U J E M O :

Prethodnica: Komandant Nikola Banović (II b.) Svega jedan bataljon.

1.— Polazi sa prostorije s. Gurdići na kojoj se sada nalazi² pravcem: s. Gurdići — s. Barice — istočno³ od s. Pri-
dvorice — Kruševci — Meljine — Kazmerići — 2ulj — s. Šahbegovići (zaseoci: Krajevi — Nehorići) — s. Bijela Voda. j

Polazak prethodnice iz s. Gurdići 30 ov. mj. u 4 časa izjutra.

U toku marša prethodnica se ima obezbeđivati kako frontalno tako krilnoj i bočno.

Glavnina: Komandant Blažo Marković. Sastav: dva bataljona (I i V b.) Četa pratećih oruđa, intendantura i bolnica.

2.— Polazi sa prostorije s. Gurdići na kojoj se sada nalazi pravcem određenim za prethodnicu.

Red marševanja: I bataljon. Četa pratećih oruđa, V bataljon, bolnica, muzika i intendantura.

Štab brigade kretaće se sa I bataljonom.

Polazak glavnine iz s. Gurdića u 4.15 časova 30 ov. mj.

Bočno obezbeđenje u kretanju prema potrebi određivaće komandant glavnine.

Po dolasku na određenu prostoriju komandant kolone razmjestiće jedinice na licu mjesta.

U toku marša stalno održavati vezu sa prethodnicom.

Zaštitnica: Komandant Miroje Zarić. Svega jedan bataljon (III b.).

3.— Polazi iz s. Gurdića pravcem određenim za glavninu.

U toku pokreta obrazovati pravilnu zaštitnicu kako ne bi došlo no iznenađenja sa leđa. Za vrijeme kretanja držati stalno vezu sa glavninom.

Polazak iz s. Gurdića 30 ov. mj. u 4.30 časova.

U toku pokreta ne smije biti nepotrebnog zastajkivanja, prekidanja veze, razgovora, pjesme i slično, već mora vladati primjeren red i savršena marševska disciplina. Otstojanje između boraca u maršu treba da bude od 5—6 m a između konja najmanje 10 m. Nagomilavanja ne smije nikada biti, o čemu će rukovodeći drugovi strogo voditi računa.

Preduzeti sve potrebno radi zaštite od aviona.

Borbeni znaci: za dan 30 ov. mj. »dizanje puške u vertikalnom položaju jedanput u vis«; za noć 30/31 Proleter — Pobjeda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Vojo Nikolić

Načelnik
Blažo Marković

Komandant
Ljubo Vučković

(M. P.)

Dostavljeno svima jedinicama
ove brigade.

BR. 100

IZVJEŠTAJ ŠTABA KOZARSKOG NOP ODREDA OD 29
AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU GRMEČKE GRUPE NOP
ODREDA O AKCIJAMA IZVEDENIM KOD BLAGAJA I
PRIJEDORA¹

Š T A B
KOZARSKOG N.O.P. ODREDA
Br. 2/43
29. VIII. 1943 g.

DRUGARSKOM ŠTABU GRMEČKE GRUPE N.O.P.
ODREDA

Položaj

Dostavljamo vam izvještaj o akcijama ovoga odreda.

Dana 17 avgusta naš I bataljon likvidirao je neprijateljsko uporište u Blagaju.² Tom prilikom zarobljeno je 500 do-
mobra na sa jednim narednikom. Zaplijenjen je sljedeći ratni

materijal: 1 mali bacač sa 80 mina, 2 p. mitraljeza, 60 karabina, 2 strojnice, 1 parabela, 20.000 metaka, 100 komada bombi. Mi nismo imali ni mrtvih ni ranjenih. Neprijatelj također. Svi bunkereri su zapaljeni

Dana 29 avgusta t. g. pošto smo doznali da kreće iz Prijedora jedna bojna 373 njemačke motorizovane divizije,³ koja je kretala prema Bihaću, skoncentrisavši naše snage, mi smo im postavili zasjedu na cesti između Prijedora i Bos. Novog. Neprijatelj je naišao sa 32 kamiona, od kojih je bilo 6 luksuznih auta. Pošto smo ih upustili u zasjedu otvorili smo vatru. Zapaljeno je 32 automobila i 8 motocikla. Uništili 3 protivtenkovska topa kal. 50 mm (najmodernijeg tipa). Zaplijenjeno je 6 protivtenkovskih topova istog kalibra sa 1.450 granata, 4 njemačka p. mitraljeza (»šarca«). Cijela je posada uništena ili zarobljena. Zatim je uništeno 4 kamiona topovske municije i jedan kamion manevarske—puščane municije. Zarobljeno je 36 domobrana »tigrovaca« i 6 Nijemaca. Uništena je jedna radio-stanica i zaplijenjena dva radio aparata. Također je zaplijenjeno mnogo sanitetskog materijala. Neprijatelj je imao preko sto mrtvih, među kojima i tri njemačka oficira. Ovom prilikom doživjeli smo prijatno iznenađenje, tj. domobrani i »tigrovci« ubijali su sami Nijemce i molili naše borce da im ne oduzimaju oružje, već da se oni lično obračunaju sa švapskim skotovima. Iz tih razloga došlo je [do] borbe između domobrana i Nijemaca i na taj način je poginulo nekoliko domobrana. Na našoj strani je bilo 4 mrtva i 5 ranjenih, od kojih je samo jedan teže. U ovoj borbi poginuo je i sekretar S.K. KPJ za Prijedor drug Ilija Bursać.

25 avgusta jedna naša patrola dočekala je [u] Lijevcu jednu oružničku patrolu i ubila 8 oružnika a zarobila 6. Zaplijenjeno je 8 karabina, kao i 500 metaka i 5 pari cipela.

27 avgusta na večer snage načeg II bataljona izvršile su akciju na Lamovitu i tom prilikom je zarobljena cijela 6 satnija 7 p. pukovnije⁴ Sarajevo. Ovo je bilo na cesti između Kozarca i Ivanjske. Zaplijenjeno je: 2 teška mitraljeza, 1 teški bacač, 1 laki bacač, 9 p. mitraljeza, 66 pušaka, 15.000 metaka, 36 mina za veliki bacač, 42. mine za mali, 30 konja. Zarobljeno je 92 domobrana, 6 vodnika, jedan zastavnik i jedan nadporučnik. Svi su domobrani izrazili želju da ostanu u redovima NOV, u svojim krajevima, i mi smo ih pustili u njihove krajeve. Nijedna strana nije imala gubitaka, osim tri

ШТАБ

ВРХОВНОГ Н.О.П. ОДРЕДА

Бр. 2113
29. VII. 1943.

Сектор за везу
Сп. Пр. 4/1-1
К. 1628

Другарском Штабу Црнеке Групе Н.О.П. Одред,а,

Положај

Достављамо вам извештај о акцијана овог одреда.

Дана 17 августа наш 1. батаљон ликвидирао је непријетелско упориште у Б.агају. Том приликом заробљено је 5 додобрања са једним наредником. Заробљено је следећи ратни материјал: 1 мали bacač са 8 мина, 2 п.митралјежа, 60 карабина, 2 стروјнице, 1 паробела, 2.000 метака, 100 комада бомби. Ми нисмо имали ни мртвих ни ранjenih. Непријетелј такођеј. њви bunkerи су запалјени.

Дана 24 августа т.д. посто смо дознали да креће из Приједора једна бојна група немачке моторизоване дивизије, која је кретала према Биhaчу. Концентрацијом снага, ми смо им поставили засједу на цести између Приједора и Новог. Непријетелј је наишао са 32 камиона од којих је било 6 луксузних аута. Како смо их пустили у засједу отворили смо ватру. Запалјено је 32 аутомобила и 8 мотоцикла. Уништили 4 противтенковска топа калибра 50 мм, најmodernијег типа. Запалјено је 6 противтенковских топова истог калибра са 1.450 граната, 4 немачка п.митралјежа, барца, цијела је посада уништена или заробљена. Затим је уништен 4 камиона топовске муниције и један камион маневарске-пушчане муниције. Заробљено је 36 додобрања "Тигровца", 1 6 кјемца. Уништена је једна радио-станција и заробљено два радио апарата. Такођеј је заробљено много санитетског материјала. Непријетелј је имао преко сто мртвих међу којима и три немачка официра. Овом приликом доживјели смо пријетно изненађење, т.ј. додобрањ и Тигровци убијали су сами кјемце и мотили наше борце, да им не одузимају оруђа, већ да се они лично обрачунају са сваким окотовина. Из тих разлога, дошло је борбе између додобрања и кјемца и на тај начин је погинуло неколико додобрања. На нашој страни је било 4 мртва и 5 ранjenih, од којих је само један теже. Овој борби, погинуо је и секретар ф.и.д. за Приједор друг Илија Ђурасић.

25 августа једна наша патрола додобрања је у јевцу једну оруђишћу патролу и убила 8 оруђишћу а заробила 6. Заробљено је 8 карабина, као и 500 метака и 5 пари циела.

27 августа на великој снази нашег 11. батаљона, извршиле су акцију и том приликом је заробљено цијела 8 сатнија 7 п.пуковније Сарајево. То је било на цести између озарца и ванјске. Заробљено је 2 тешка митралјежа, 1 тешки bacač, 1 laki bacač, 9 п.митралјежа, 66 пушка, 15.000 метака, 36 мина за велики bacač, 42 мина за мали, 30 коња. Заробљено је 92 додобрања, 6 водника, један заставник и један надпоручник. Сви су додобрањ изразили жељу да остану у редовима НОВ, у својим крајевима, и ми смо их и пустили у њихове крајеве. Ми једна страна нисмо имала губитака, осим три кјемца који су убијени јер су давали отпор и на нашој страни два друга лакше ранjena.

27 августа снаге нашег 11. батаљона ликвидирале су непријетелско упориште у Јелинцу код Градишке. Заробљено је 14 оруђишћу. Заробљено је 13 карабина, један п.митралјез и неколико оквира за п.митралјез и око 800 метака. Затим 60 литара гаса, 200 кг. брашна, доста дебали, 17 шинјела, 20 копорана, хаћи губитака су: 2 ранjena, од којих један теже. Запалјено је 12 bunkerа и једна утврђена кућа.

Моли се другарски Штаб да овај извештај достави Врхо вном Штабу НОВ и Ц.О. Уз другарски поздрав, за слободу и слободу нашој земљи.

Полкомандар:

M. Kar

Командант:

Đurasić

Nijemca koji su ubijeni jer su davali otpor, i na našoj strani dva druga lakše ranjena.

27 avgusta snage našeg III bataljona likvidirale su neprijateljsko uporište u Celinovcu kod Gradiške. Zarobljeno je 14 oružnika. Zaplijenjeno je 13 karabina, jedan p. mitraljez i nekoliko okvira za p. mitraljez i oko 8000 metaka. Zatim 60 litara gasa, 200 kg brašna, dosta ćebadi, 17 šinjela, 20 koporana. Naši gubici su: 2 ranjena, od kojih jedan teže. Zaplijeno je 12 bunkera i jedna utvrđena kuća.

Moli se drugarski štab da ovaj izvještaj dostavi Vrhovnom štabu NOV i POJ — da oglasi preko »Slobodne Jugoslavije«.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol.komesar
Milan

(M. P.)

Komandant
Dragan⁵

BR. 101

NAREĐENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 30 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU SEDAMNAESTE ISTOCNOBOSANSKE DIVIZIJE ZA NAPAD NA GRAČANICU¹

Š T A B
I BOSANSKOG KORPUSA
30. VIII. 1943
8.40 časova

ŠTABU XVII ISTOCNOBOSANSKE DIVIZIJE

Položaj

DIREKTIVA:

1. Prema prikupljenim podacima od povjerenika neprijateljsko uporište Gračanica posjednuto je slabijim snagama: milicijom, domobranima i sa nešto žandarima. Fortifikacijsko uređenje Gračanice nije planski izvedeno, već se isto sastoji

⁵ Zgonjanin

od izvjesnog broja bunkera i rovova na brzu ruku izrađen' no ovo u svakom slučaju ispitati.

Četnička uporišta Potpeć i Smoluća broje od oko 200 četnika, sa puškama, koji do sada nisu vodili jače borbe sa našim snagama.

2. Noću 30—31 avgusta t.g. likvidirajte pomenuta uporišta, razoružajte četnike, miliciju i žandarme.

3. Prilikom likvidacije Gračanice² po mogućnosti izvršiti napad na željezničku stanicu Karanovac, koju temeljito porušiti odnosno zapaliti.

4. U toku izvođenja ovih akcija vi trebate biti obezbijeđeni od pravca Doboja, za što upotrijebiti jedan dio snaga. Drum i željezničku prugu Doboj — Gračanica porušiti i postaviti sigurne prepreke protiv neprijateljske motorizacije. Za rušenje i stvaranje prepreka iskoristiti seljake sa tog prostora (Gračanica).

5. Poslije likvidacije pomenutih uporišta i razoružavanja njihovih posada izvršiti mobilizaciju, pa potom jedinice povući na dosadašnju prostoriju. Po izvršenoj akciji dostaviti izvještaj cvome štabu u najkraće vrijeme.

Sve ostale pojedinosti za izvođenje akcija regulisaće Stao XVII divizije prema momentalnoj situaciji i promjenama ako bi ih bilo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik pukovnik
Jovan Vukotić

Zastupnik komandanta
Tošo Vujasinović

NAREĐENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 30 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU ČETVRTE DI-
VIZIJE ZA DALJE ČIŠĆENJE ČETNIKA NA PROSTORIJI
IZMEĐU VRBASA I SANE¹

Š T A B

II BOS. N.O.U. KORPUSA

Br. Si.

Dne 30-VIII-1943 g. 11h

ŠTABU IV N. O. U. DIVIZIJE

Položaj

Na savjetovanju kod V. Š. došlo je do izvjesnih promjena i reorganizacije. U Vaš štab za zamjenika kta divizije dolazi drug Vojo Todorović. Mislim da [će] vam drug Vojo pružati dobru pomoć i da ćete biti zadovoljni sa tom popunom štaba.

Drug Bajalica² dolazi za pol. komesara X divizije a Nemanja³ za zamjenika komandanta divizije.

Drugovi u V. Š. podvukli su važnost razbijanja i uništenja četničkih bandi na našem području i postavili pred nas da se do maksimuma založimo da te bande uništimo i razbijemo ih kao formacije.

Za sad vaša divizija ima zadatak da se posveti ovome zadatku na prostoriji između Sane i Vrbasa i sjeverno od ceste Ključ — Mrkonjić. Ne dozvoliti da se bande kao formacije povrate ponovno u Manjaču. Stoga za sad najmanje jednu brigadu držite na prostoriji Manjače i zatvaranju pravaca prema Mrkonjiću i Jajcu.

Ukoliko je situacija zrela da se napadne S. M.⁴ to učinite odmah jednim brzim manevrom sa dijelovima vaše divizije.

Mi ćemo se nalaziti u Mrkonjiću te nas isto obavještavajte o situaciji.

X-oj brigadi je izdano naređenje da krene u sastav IV divizije.

X divizija će preuzeti na sebe sektor južno od ceste Ključ — Mrkonjić. Veza sa ovom divizijom — preko Mrkonjića.

¹ Original, pisan plavim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 29/1—2, k. 456.

• Dmiar

" Vlatković

⁴ Sanski Most

Naredite XII brigadi da svoj protukolski top hitno uputi za Mrkonjić, koji traže V. Š., a njima ćemo dati drugi top koji se nalazi u Podgrmeču.

Na radio telegrafski kurs pošaljite takođe odmah 4—5 drugarica — drugova i preko Mrkonjića u V.S. kako bi se cspobile-li za radio telegrafiju. — Drugove i drugarice treba odabrat'. Po megućstvu da su takvi koji imaju nešto škole ili od ranije znanje. Naročito možete pslati neke drugarice iz VIII brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Br. 432

kt
S. Rodić

BR. 103

**IZVJEŠTAJ ŠTABA GRMEČKE GRUPE PARTIZANSKIH
ODREDA OD 30 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG
BOSANSKOG NOU KORPUSA O ZATVARANJU PRAVCA
BOSANSKI PETROVAC — DRVAR¹**

**STAB GRMECKE GRUPE
PARTIZANSKIH ODREDA
2 BOS. KORPUSA**

Br. SI.
30-VIII 1943 g.

ŠTABU II BOS. N.O.U. KORPUSA

Položaj

Primili smo vaše naređenje str. pov. br. 151 od 29.VIII.² i po istom smo odmah postupili, to jest naredili smo Drvarsko-Petrovačkom odredu da postavlja dubinske zasjede neprijatelju koji bi prodro od Petrovca za Drvar, da zauzme najpovoljnije položaje za doček neprijatelja (Drvar — Oštrelj) i da se neke snage nađu na sektoru Otaševac — Drvar. Isto tako obavijestili smo ih da će [na] taj sektor uskoro stići i druge snage te će ih pomoći u razbijanju neprijatelja. Pored toga javili smo

ixn da je neprijatelj sa slabim moralom i da su mnogi spremni na predaju. Ovo naređenje otišlo je odmah po dolasku vašeg kurira a to je bilo u 20 časova i 20 minuta 29. o. mj.

Našim jedinicama neprijateljski položaj na Vrhpolju predao se.³ Predalo se 130 vojnika sa 13 puškomitraljeza, jednim teškim mitraljezom, jednim malim bacačem i nešto municije. 20 vojnika ostalo je u našim jedinicama a ostali su, što je nepravilno, pušteni kućama.

Sa ostalih sektora nemamo izvještaja o promjenama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar

(M. P.)

Komandant
Milorad⁴

BR. 104

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE DIVIZIJE OD 30 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O REZULTATIMA BORBI PROTIV ČETNIČKIH I USTASHKIH JEDINICA NA SEKTORU MANJACA¹

STAB
IV N.O.U. DIVIZIJE
Br. . .
30.VIII.1943 god.

ŠTABU II N. O. UDARNOG KORPUSA

Položaj

U akciji na Manjačkom sektoru² zarobljeno je i ubijeno oko 60 četnika i komandant četničke brigade Mićo Azarić. Zaplijenjeno je i zarobljeno oko 30 karabina, 3000 puščanih metaka, 1 teški bacač, 69 mina za bacač, nešto vojničke spreme, šećera i soli, 7 domobrana. Ubijeni četnički komandant Mićo Azarić poznat je kao zlikovac i ubica poštenog srpskog, muslim-

³ Vidi dok. br. 170.

⁴ Mijatović

manskog i hrvatskog naroda. Srušen je vodovod u selu Subotici koji je davao vodu za cijeli grad Banja Luku. Dijelovi snaga ove divizije gonjenjem neprijatelja došli su do neprijateljskog garnizona Banja Luka, do sela Rekavice i Pavlovca, koja se sela nalaze ispred samog grada Banje Luke. Četničke bande ne mogavši dati otpor našim snagama, uz pripomoć ustaša i domobrana, pobjegle su u Banju Luku, gdje su izvršile koncentraciju u Gornjem Seheru i zatražile pomoć od Nijemaca za protunapad na naše snage. 28-og ovog mjeseca četnici, ustaše i Nijemci izvršili su protunapad na našu VII brigadu uz pripomoć jakog bombardovanja i mitraljiranja avijacije i artiljerijom. Bombardovanje i mitraljiranje bilo [je] žestoko i omogućilo je neprijatelju da odbaci jedan dio snaga ove divizije sa njihovih položaja i isti su se morali povući pod pritiskom nadmoćnijeg neprijatelja prema Slivnu i Kadinoj Vodi.³

Prvo bombardovanje bilo je upereno na Stab ove divizije koje je trajalo dva i po sata. Prilikom bombardovanja ubijen je jedan drug iz zaštitnice i nekoliko konja. Isto tako pri povlačenju pod jakim bombardovanjem nijesmo mogli ponijeti nešto od sprema i materijala, kojeg smo većim dijelom sklonih. Borba sa neprijateljem trajala je cio dan i neprijatelj je uspio da povрати svoje položaje Vodičko Brdo i Slivno.

Nemamo još tačnih podataka o gubicima naših i neprijateljskim u ovoj borbi, čim dobijemo tačne podatke izvijestićemo vas.

Da bi snage ove divizije mogle da daju ozbiljnije bitke, tražili smo VI i X brigadu da najhitnije dođu u sastav ostalih jedinica ove divizije. U dopisu VI-oj brigadi naznačili smo da Mrkonjić Grad primi bataljon VII brigade koji se nalazi na tom sektoru.

Kako je u sastavu ove divizije Grahovsko-Peuljski odred »Gavrila Principa«, a ne možemo mu dati dovoljno pomoći u pogledu vojno-političkog rukovođenja, to smo mišljenja da se isti priključi nekoj drugoj jedinici.

Štab divizije nalazi se u Sokolovu. Snage VIII brigade nalaze se na položaju — Lokvari, Dujakovci, Božići. — Snage VI brigade nalaze se, — na položajima sjeverno od Sokolova prema Bronzanom Majdanu jedan bataljon, ostale snage ove brigade nalaze se na čišćenju Trivunčičeve bande i obezbjeđenju Mrkonjić Grada. Sa snagama XIII brigade nemamo veze već 6 dana, tj. po odlasku na zadatak čišćenja Tramošnje i ostalih sela prema pruzi Sanski Most — Prijedor i Prijedor — Banja Luka, istim smo uputili dopis prije 4 dana da sa snagama

dođu prema selu Subotici radi koncentracije divizije, što do danas nisu učinili.

Ukoliko je moguće, dodijelite nam još jednu protivtenkovsku pušku, pošto neprijatelj kombinuje svoje napade tenkovima i oklopnim automobilima.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Boško

Komandant
Petar

BR. 105

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE DIVIZIJE OD 30 AVGUSTA
1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
O POVLAČENJU NEPRIJATELJA U PRAVCU ČARDAKA
I MLINIŠTA¹

STAB
X N.O.U. DIVIZIJE
—2 BOS. KORPUSA—
Br. si.
30/8 1943 g.

ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA

Položaj

Koncentracija i približavanje jedinica ove divizije, koje su trebale da izvedu akciju čišćenja i razbijanja četničke bande², o kojima je bila riječ u prisustvu toga štaba, već je u toku.

Ali prema danas dobivenim podacima banda Trivunčića iskupila se je sva i uzgred mobilisala veći broj ljudstva sposobnog za vojsku tako da ih je bilo ukupno oko 700. Cijela ova banda je napustila dosadašnji teren i krenula šumom u pravcu Čardaka i Mliništa. Tačne njihove namjere nijesu nam poznate, ali pretpostavljamo da su osjetili da se ne mogu održati na ovome terenu i da hoće da se spoje sa Đujićevim snagama. Napominjemo da je sa njima bio veći broj nenaoružanih, što

svjedoči da imaju namjeru krenuti sa jačim brojem ljudi gdje ih mogu naoružati.

Drugih novosti na ovome sektoru nema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom
Nemanja

(M. P.)

Komandant
Vel. M. Knežević

BR. 106

**PETNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA OSME BRIGADE
ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O POKRETIMA I IZVE-
DENIM AKCIJAMA¹**

Š T A B
VIII K.N.O.U. BRIGADE
dne 30.VIII.1943 g.
Položaj

ŠTABU IV NOU DIVIZIJE

15-todnevni
izvještaj.

Položaj

Akcije: Dana 18.VIII. jedna četnička grupa u jačini od 150 ljudi napali su na jednu četvu IV. bataljona i potisli je sa njenih položaja². Intervencijom II i IV bataljona neprijatelj je protjeran sa tih položaja u pravcu Dubice. Ova borba bila je vrlo kratka i vođena je na Kuku iznad Čadavice.

U ovoj borbi žrtava nije bilo.

20.VIII. čitava brigada krenula je u pravcu Manjače sa zadatkom čišćenja Manjačkog sektora od četnika³. Bataljoni su išli pravcem Rajkovci — Tisovac — Lazičići, Marčetići — Miletići — Mačkovac — Bataruša — Lokvari, Čadavica — Dubica — Metla — Šipkine Poljane — Lckvari, Sitnica — Kik — Bunarevi — Dujakovci — Strič'ći. Tokom ovih operacija I i II bataljon bio je napadnut pred Lokvarima. Poslije kratke borbe neprijatelj je pobjegao u pravcu Lusića. Žrtava nije

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 11—3, k. 775.

² Vidi dok. br. 113.

³ Isto

bilo. IV bataljon je bio dočekan kod Dujakovaca, ali je i odatle neprijatelj brzo pobjegao u pravcu Stričića. Ni ovdje nije bilo žrtava.

Zadatak koji je brigada dobila za ovaj dan je izvršen u potpunosti. Po završenom zadatku jedinice su krenule i dalje i spremile napad na skoncentrisanog neprijatelja kod crkve na Klisini. Međutim neprijatelj je i odatle pobjegao u pravcu Slivna.

22.VIII. naše jedinice krenule su dalje i zaposjele položaje Cvijetići — Vodički Vrh — Lunjevac i k. 846 i 761 sa namjerom da zajedno sa tada Ribničkim odredom napadnu neprijatelja u Slivnu. Kako Ribnički odred nije uzeo određene položaje, neprijatelj se povukao ka Zelencima. III bataljon sa jednom četom napao je neprijatelja na visovima iznad Zelencaca, protjerao ga odatle i stjerao u Pervan. Tu je zarobljeno 10 četnika, 1 karabin sa 50 metaka.

I bataljon u jednom gonjenju neprijatelja zaplijenio je 2 sanduka pušćane municije.

Isti dan na večer izvršen je napad na neprijateljsko uporište Han Kola⁴. Napad nije uspio iz više razloga, a glavni su: 1) napad četnika prilikom privlačenja, radi toga zakašnjenja sa napadom, nije bilo zajedničke vatre, nedovoljna priprema i kasno izdavanje naređenja za napad.

U ovoj borbi imali smo 3 teže i 4 lakše ranjena borca, od kojih su 2 u bolnici podlegla ranama.

Neprijateljski gubici: 1 domobran ranjen. 1 puškomitraljez uništen (od bacača) i poginuo četnički komandant brigade Mićo Azarić.

23.VIII. neprijatelj je sa garnizonskom snagom pojačan sa dvije satnije izvršio napad na naše položaje Vodički Vrh — Kik — Vukmiri. Borba je trajala oko 2 sata, gdje je djelovala neprijateljska artiljerija sa Brankovca i vrlo jaka minobacačka vatra. U ovoj borbi imali smo 2 ranjena druga. Neprijateljski gubici su nepoznati, ali je bilo dosta i mrtvih i ranjenih. Zarobljeno je 6 domobrana, 6 karabina i vojnička sprema njihova.

24.VIII. naša brigada sa 3 bataljona i dijelom Prateće čete krenula je u pravcu Pervan — Goleši — Kuvelj. III bataljon je bio dočekan od jedne grupice četnika koji su se brzo razbježali.

25.VIII. III bataljon je postavio zasjedu u 3 sata u jutro na cesti Banjaluka — Han Kola, na šestom kilometru od Banjaluke, a sa dva bataljona smo krenuh u pravcu Bistrice.

U 8 sati ujutro naišla su jedna borna kola i jedan oklopni kamion na zasjedu. Nekoliko vojnika sjedilo je na krovu. Borci

III bataljona otvorili su vatru sa 20 metara i ubili 3 vojnika i nekoliko ranili. Prilikom povlačenja četnici su napali III bataljon i odmah su počeli bježati. Ovaj bataljon ih je gonio u pravcu Pavlovca.

I i II bataljon je počeo borbu sa četnicima na Brankovcu oko 14 sati i vodio je do 19 sati progoneći neprijatelja sve do Pavlovca. U svim ovim borbama mi nismo imali gubitaka a neprijateljski gubici nepoznati.

25.VIII. naša 3 bataljona bila su napadnuta od četnika i legionara na Brankovcu i Cokorima. Borba je primljena oko 11 sati i vođena u postepenom povlačenju, nanoseći neprijatelju velike gubitke, sve do 20 sati. U ovoj borbi imali smo 2 mrtva i 3 lakše ranjena. Neprijateljski gubici oko 50 mrtvih i, po pričanju jednog četnika, mnogo ranjenih.

27.VIII. naša 3 bataljona bila su rano u jutro napadnuta pješačkom, minobacačkom i artiljeriskom vatrom, a kasnije i avionskom. Neprijatelj je bio mnogo jači, a naši borci sa malom municijom, i mi smo oko 11 sati izdali naređenje za povlačenje na položaje Vodički Vrh — Kukrika — Kamzača — Tavanak, a poslije u pravcu Klisine.

U ovoj borbi naše pješačke jedinice imale su samo jednog mrtvog i 5 ranjenih. Kolike su gubitke pretrpjele komore nismo još utvrdili, jer se neke nalaze u Ključu i još nisu došle u sastav svojih jedinica. Neprijateljski gubici su nepoznati, ali je bilo nešto i mrtvih i ranjenih.

Vojni rad

Za posljednjih 15 dana nije se radilo ništa drugo sem konferencija i savjetovanja. Kursevi koji su počeli nisu se mogli održati. Formirano je jedno protukolsko odjeljenje, a pristupilo se formiranju u svakom bataljonu po jednog protuavionskog odjeljenja.

Borbenost

Borbenost boraca je na visini. Ima po koji borac za koga se ovo ne može reći. Borbena gotovost je dobra.

Disciplina

Disciplina boraca se popravlja kako marševska tako i logorska. Strojna disciplina je dosta dobra. Disciplina vatre u zadnje vrijeme nije bila na visini, ali će se poraditi na tome da ona bude na visini.

Odjeća i obuća

Odjeća u boraca je u posljednje vrijeme vrlo slaba, a veša skoro i nema. Sa obućom ova brigada stoji vrlo slabo. Ima četa koje nemaju više od dva para cipela.

Zdravstveno stanje

Zaraznih bolesti nema, češe nema, jedino manja oboljenja stomaka. Opaža se stalna zamorenost usljed čega dolazi do iznemoglosti i ljudi se vrlo brzo, kako u borbi tako i u maršu, zamore. Slaba odjeća, slaba obuća i hladne noći mogle bi prozrokovati uskoro i oboljenja od nahlade.

Napomena

Naša brigada stoji vrlo slabo s municijom, pa ukoliko se ne može negdje dobiti, bilo bi potrebno da napadnemo neki neprijateljski garnizon, pa tek onda da idemo u borbu s četnicima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Cuk

(M. P.)

Komandant
Hamdija

BR. 107

IZVJEŠTAJ ŠTABA TRINAESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 30 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU ČETVRTE DIVIZIJE O RASPOREDU BRIGADE¹

**STAB XIII K.N.O.U.
BRIGADE**

ŠTABU IV N.O.U. DIVIZIJE

Položaj

Slali smo vam kurire već dva puta da uhvate vezu sa vama ali je to bilo nemoguće, pa vam danas ponovo šaljemo kurire.

Mi se i dalje nalazimo sa jednim bataljonom u Kruhari-
ma, jednim u Sasini i jednim u Stratin-
skoj. Bataljon koji je bio u Jeličkoj i Maričkoj povukli smo preko ceste u Stratin-
skoj. Neprijatelj je dolazio do Bronzanog Majdana i u Melinu
gde se i sada nalazi. Naš bataljon koji je bio u Jeličkoj vodio je
malo borbu sa neprijateljem na Rakitovači, gde je neprija-
telj bio odbijen, ali usled nastupanja neprijatelja cestom pre-
ko Bronzanog Majdana mi smo bataljon povukli preko ceste

da ne bi bio tamo, otsečen. Isto tako bataljon koji je u Kruharama imao je malo borbe sa neprijateljem koji je pokušavao prodor prema Vrhpolju, ali je bio odbačen.

Upućujemo vam druga Safeta Filipovića koga ste tražili. Šaljemo vam i tražene podatke o rukovodiocima u našoj brigadi.

Javite nam šta ima novo kod vas? Mi ćemo se zadržati na ovom sektoru do vašeg daljeg naređenja.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

30. VIII. 43 god.

Pol. kom.
Obrad²

Komandant
Milan N. Zorić

(M. P.)

BR. 108

IZVJEŠTAJ ŠTABA PODGRMEČKOG NOP ODREDA ŠTABU GRMECKE GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA O AKCIJAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 14 DO 30 AVGUSTA 1943 GODINE¹

Š T A B
PODGRMEČKOG N.O.P. ODREDA

Op. broj: 37
30 VIII 1943 g.

ŠTABU GRMECKE GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA

Položaj

Dostavljamo vam 15-dnevni izvještaj o radu i akcijama jedinica Podgrmečkog NOP odreda od 14 do 30 augusta 1943 g.

15 i 16. VIII. Treći bataljon ovog odreda preduzimao je čišćenje terena Podvidača — Koprivna od četničkih bandi. U toj akciji četničke bande su se na svoj uobičajen kukavički način razbježale.

Uspjeh je bio u tome što je teren pročišćen.

² Stišović

15. VIII. jedna četa I bataljona u izviđanju na cesti Bos. Krupa — Bos. Petrovac zarobila je nekoliko civila i četvora kola natovarena sa raznim materijalom. Zaplijenjeno 5 konja i dio materijala namijenjen za trgovinu, dok su civili sa ostalim materijalom i kolima pušteni pašto su prethodno ispitani.

18. VIII. — I bataljon pripremio je zasjedu na istoj cesti.² Ova akcija djelomično je uspjela. Zapaljen je jedan kamion, ubijeno 12 a zarobljeno 2 neprijateljska vojnika. Zaplijenjeno 2 puškomitraljeza (»šarca«), 5 pušaka i izvjesna količina ostale spreme, te strojnica i jedan pištolj.

18/19. VIII. — II i III bataljon pripremili su zasjedu na cesti i pruzi Sanski Most — Prijedor u Koprivni. Uspjeh nije postignut s razloga što je pri postavljanju mine na prugu, neoprežnošću lica koje je postavljalo minu, ista eksplodirala i tako je zasjeda bila otkrivena. Isti slučaj je bio i na cesti gdje su naišla civilna kola na minu, koja je eksplodirala i zasjedu otkrila. Ovdje je bila greška do jedne jedinice koja je napravila propust u tome da kola zaustavi. U ovoj akciji imali smo jednog mrtvog (miner koji je postavljao minu).

21/22. VIII. — III bataljon (sa jednim vodom) postavio je zasjedu na istoj cesti na mjestu gdje se odvaja put za Stari Majdan. U ovoj akciji ubijena su četiri neprijateljska vojnika i uništen jedan motocikl, dok je zarobljena samo jedna puška. Naši gubici: jedan mrtav i jedan ranjen.

25/26. VIII — I bataljon, 2 čete II bataljona ovog odreda i 2 čete VIII brigade VII NOU divizije hrvatske pripremile su neprijatelju zasjedu na cesti Bos. Krupa — Bos. Petrovac³ u prostoru između Čardaka i ulaza u šumu prema Risovcu. Postignut je nepotpun uspjeh. Ubijeno je 19 neprijateljskih vojnika, većinom Nijemaca, a zarobljeno 14, među kojima je bilo 7 Nijemaca, 6 Poljaka i 1 Čeh. Zaplijenjeno je 3 puškomitraljeza (»šarca«), 18 pušaka, oko 2.000 metaka, postolje sa nišanskim spravama, lafetom i jednim konjem za mitraljez, 1 pištolj, te ostale vojničke spreme. Naši gubici tri mrtva i jedan lakše ranjen.

28. VIII. jedna četa našeg II bataljona učestvovala je zajedno sa Ribničkim odredom u akciji na neprijateljsko uporište Vrhpolje.⁴ Čitava posada sa 145 vojnika naoružanih sa puškama, 16 puškomitraljeza, 1 teškim mitraljezom, jednim tešk'm bacačem, te svom ostalom spremom predala ss. Na stranu naše čete prešao je jedan vod sa 25 pušaka i jednim puškomitraljezom.

U teku proteklih petnaest dana prešlo je na našu stranu 12 domobrana sa oružjem, među kojima šest vodnika.

Osim gore navedenih akcija vršene su svakodnevno manje zasjede koje nisu donijele ploda pošto neprijatelj nije izlazio.

Paralelno sa vršenjem akcija održavani su vojno-teoretski časovi, kao i praktične vježbe iz ratne službe u vrijeme kada su jedinice bile u logoru.

Između svih bataljona ovog odreda postoje uredne veze koje se održavaju putem kurira. Pored toga imamo čvrste veze sa jedinicama VII divizije NOV Hrvatske, koje se nalaze u Podgrmeču u prostoru Bos. Novi — Bos. Krupa, zatim sa Ribničkim, Drvarsko-petrovačkim, Banijskim i Kozarskim odredom.

U prilogu dostavlja vam se pregled brojnog stanja ljudstva naoružanja i spreme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politkomesara
Milutin

(M. P.)

Komandant
na položaju

BR. 109

IZVJEŠTAJ ŠTABA KOZARSKOG NOP ODREDA ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O AKCIJAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 22 JULA DO 5 AVGUSTA 1943 GODINE¹

Š T A B
KOZARSKOG N.O.P. ODREDA
Br. 30-VII²-43
194— g.

DRUGARSKOM ŠTABU II. BOS. N.O.U. KORPUSA

Položaj

Izveštaj o akcijama:

22 jula snage našega I bataljona upale su u Islam. Ljubiju i tamo zaplijenile 1000 kg soli, 2 pisaaće mašine, 1 radio aparat, 1 šapirograf i jednog ustašu.

Jedna patrola I bataljona na cesti Blagaj — B. Novi li-bila je 3 domobrana a zarobila 4. Zarobljena su 3 karabina.

22 jula patrola istog bataljona ubila je 4 ustaše na pruzi Volinja — Dobrljin.

Snage III bataljona našeg odreda na cesti Draksenić — B. Dubica dočekale su jednu grupu od 60 do 70 neprijateljskih vojnika, koja je pošla u cilju da štiti kosidbu svojih radnih bataljona. Zarobljeno je 7 »tigrovaca« i jedan Austrijanac koji je pružao očajnički otpor. Na njihovoj strani bilo je više mrtvih i ranjenih. Na našoj strani bio je samo jedan teže ranjen. Zaplijenjeno je 8 karabina i jedan laki mitraljez (»maksim«). Ova akcija je bila 26 jula.

28 jula snage našeg I bataljona digle su u zrak putnički voz na pruzi između Volinje i Dobrljina.³ Uništena je lokomotiva i jedan vagon. Tom prilikom poginulo je 140 vojnika, većinom Nijemaca, među njima i jedan pukovnik. Zarobljeno je 22 domobrana, 1 ustaški natporučnik i jedan zloglasni ustaša iz Kostajnice. Zarobljeno je 37 karabina, 1 strojica i 5 pištolja. Zaplijenjeno je: 252 bluže, 272 čakšira, 296 pari cipela, 160 gaća, 160 košulja i 1 radio aparat. Naši gubici 5 mrtvih i 4 ranjena.

28 jula snage našega II bataljona zapalile su 2 vagona sijena namijenjenog od strane četnika za Nijemce.

Snage našega II bataljona na cesti Prijedor — Banja Luka dočekale su dva kamiona i jedan luksuzni auto. Jedan kamion uspio je da pobjegne sa poginulim i ranjenim, a drugi je spaljen. Poginulo je ili ranjeno 25 do 30 Nijemaca. U luksuznom autu zarobljeni su direktor rudnika Ljubija, šef računovodstva i predradnik toga rudnika. Zarobljeno je 50 kg masti i 3 sanduka piva. Kao represalije na tu akciju neprijatelj je zapalio desetak kuća pored te ceste.

Snage III bataljona 29 jula napale su neprijateljsko uporište 15 km između Podgradca i B. Gradiške. Akcija nije u potpunosti uspjela jer je neprijatelj udario našim iza leđa. Zarobljeno je 11 domobrana. Zaplijenjeno je 11 karabina, 1 sanduk municije i ostale ratne spremne. Neprijatelj je imao 4 mrtva i više ranjenih. Mi smo imali 4 mrtva i jednog lakše ranjenog.

Snage našega II bataljona izvršile su napad na jedan njemački bombarder tipa »Junkers 58«. Opazivši naše borce, neprijateljska posada aviona, koja se je spustila u blizini željezničke pruge Prijedor — Banja Luka kod stanice Piskavi-

ca, pobjegla je u pravcu bunkera, dok su naši borci prišli avionu i natrpali u avion sijena i zapalili ga. Ova akcija je bila 30 jula.

5 augusta snage II bataljona napale su jednu neprijateljsku kolonu u neposrednoj blizini Prijedora na cesti Dubica — Prijedor. Tom prilikom su zarobile 9 »tigrovaca«. Ubijeno je 5 vojnika. Zarobljeno je 11 karabina sa svom ratnom spremom, 14 pari cipela i 2 konja.

6 augusta Udarna četa ovog odreda napala je iz zasjede na jednu grupu Nijemaca na cesti Gradiška — Banja Luka. Naši borci pustili su Nijemce na blizinu od 2 do 3 metra i pobacali u kola u kojima su se vozili Nijemci, bombe. Svih 15 Nijemaca su poginuli. Zarobljeno je: 1 puškomitraljez, 1 stroj-nica i 6 karabina.

6 augusta Udarna četa ovog odreda dočekala je jednu grupu ustaša na cesti Kolonija Dubrava — Gradiška. Ubijena su 2 ustaše i 2 ranjena.

Snage 1 bataljona napale su na jedan kamion na cesti Dubica — Kostajnica. Tom prilikom ubili su 3 domobrana, a 2 zarobili. Kamion je uspio pobjeći.

Ovih dana u izgledu su i druge nove akcije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar
Milan

Komandant
Dragan

(M. P.)

P.S.⁴ Minersko odjeljenje I bataljona diglo je u zrak jedan bunker trospratni, visok 13 metara, 7 kvadratnih metara, na pruži Bos. Novi — Prijedor, koji je neprijatelj gradio tri do četiri mjeseca. Bunker je bio sav saliven iz armiranog betona. Minereri su podmetnuli minu baš kada je bio dovršen i u koji se je neprijatelj imao useliti za dan dva. Ovaj bunker bio je postavljen na takvom mjestu da je sa njega neprijatelj mogao da kontroliše gotovo 5 km pruge.

**PISMO POLITIČKOG KOMESARA DRUGOG BOSANSKOG
NOU KORPUSA OD 31 AVGUSTA 1943 GOD. KOMAN-
DANTU KORPUSA O MJERAMA ZA FORMIRANJE PAR-
TIZANSKIH ODREDA I SITUACIJI U ZEMLJI¹**

Druže Slavko,²

Primili smo tvoje dopise.³ Sam si se na terenu uvjerio da rad sa novo-formiranim odredima ide dosta teško. To su i suviše mladi Štabovi, tako da još nisu u stanju da samostalno rukovode sa svojim jedinicama, niti predstavljaju dovoljnu garanciju da će sva naređenja biti brzo i energično sprovedena u djelo. Njima treba mnogo pomoći, kako u pogledu razvijanja i vojničke inicijative i svakodnevnne vojničke aktivnosti, tako i u pogledu šireg političkog gledanja na sve događaje i stvari. Moramo ih trgnuti iz odredske učmalosti, osloboditi ih uskogrude odredske politike, politički ih probuditi i vojnički osamostaliti. Oni moraju da postanu svjesni kakvi su i koji zapravo njihovi zadaci i čemu vodi nepravilna i sebičniačka odredska politika. Oni moraju postati svjesni šta znači odugovlačiti sa sprovođenjem u djelo naređenja viših štabova. Oni moraju početi da brže, energičnije i odlučnije djeluju i da takav sistem u radu i tempo rada zahvati sve niže jedinice i štabove naših odreda. To su mladi drugovi, koji su do juče bili komandiri ili politički komesari četa, a koji su sada, uslijed okolnosti u kakvima se nalazimo, primili mnogo šire i teže zadatke i ne mogu bez pomoći da se snađu i osamostale. Mi im zapravo do danas nismo ni imali priliku da ukažemo svesrdnu pomoć i zato njihov rad ne može ni da zadovolji. Pogotovo, ako se u tako mladim štabovima, nađe po koji samovoljan i politički nezreo rukovodilac, koji prenosi svoj stav i na te drugove. Zato je to Tvoj glavni zadatak na tome sektoru da što češćim sastancima i konferencijama sa štabovima odreda, bataljona i četa ili širim odredskim vojno-političkim konferencijama pomogneš te drugove u svakom pogledu i da im ukažeš na sve dosadašnje nepravilnosti i pogrešna shvatanja u njihovom radu. Kao klasičan primjer kako ne treba raditi, treba im iznijeti slučaj oko formiranja Udarnog odreda, gdje

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 40—5, k. 456.

² Rodić

³ Vidi dok. br. 60.

su oni glavni krivci zašto se takva jedna važna vojnička formacija nije stvorila u predviđenom roku i na taj način omela planove, koje je pred sebe postavio štab Korpusa. Treba najoštrije udariti po tome i naglasiti da se više neće trpjeti takve nepravilnosti koje su postojale može se reći kod sviju novoformiranih odreda.

Ukoliko su štabovi poslali predviđen broj boraca za Udarni odred, isti treba oformiti i vojnički ga aktivizirati. Političke komesare još nismo predvidjeli, a naročito političkog komesara Odreda.

Ukoliko Ti imaš neki prijedlog u tom pogledu pošalji nam ga. Mislim da Vi sami tamo možete pronaći političke komesare četa.

Cim izvršiš formiranje Udarnog odreda, dostavi nam detaljan izvještaj i potrebe njegove kako bi i mi pomogli u pogledu automatskog oružja, municije i pušaka. Imaj u vidu da su naše mogućnosti u tom pogledu malene.

Situacija u zemlji je vrlo dobra, naročito u Hrvatskoj. Nedavno je u Slavoniji formiran njemački partizanski bataljon »Ernest Telman«, mađarski partizanski bataljon »Petefi« i češki partizanski bataljon i svi su tom brigadom poslali svoje pozdrave Vrhovnom komandantu drugu Titu. Rasulo u redovima Paveličeve legije i domobranstva nastavlja se i produbljuje. To naročito važi za Hrvatsku. Kod nas u Vrhpolju kod Sanskog Mosta predalo se je 130 domobrana sa kompletnom ratnom spremom¹ Grmečkom odredom.⁴ Tom prilikom domobrani su iznijeli 13 puškomitraljeza i 1 teški mitraljez. Prelazak legionara i domobrana kod Bihaća Bihaćkom bataljonu nastavlja se svakodnevno i o tome si bez sumnje obaviješten.

IV i X NOU divizija za sada će dejstvovati na sektoru između Sane i Vrbasa, tj. orijentirale su svoje snage na sjevernu stranu. Ukoliko važnost i aktivnost južnog sektora i svih odredskih snaga na tome sektoru danas je jača i veća nego ikada.

Udarni bataljon Glamočko-livanjskog NOP odreda kompletan ulazi u sastav IX Krajiške NOU brigade.

Drvarski NOP odred dobio je zadatak da prikupi sa svoga sektora i iz svojih jedinica 150 boraca sa kojima će održati kratak vojno-politički kurs, nakon toga ti borci biće upućeni u sastav III Krajiške NOU brigade. To je naređenje VŠ i mi to moramo izvršiti. Zato se i Ti angažuj na tome i ispitaj da li je štab Drvarskog NOP odreda išta učinio po tome. Štabu Odreda dali smo zadatak da taj broj popuni sa petrovačkog

terena i to stotinu boraca, a iz Bihaćkog bataljona pedeset boraca i da ih pripremi politički za pokret. Toliko za sada.

Drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR

31 avgusta 1943 g.

BR. 111

UPUTSTVO ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 31 AVGUSTA 1943 GOD. DELEGATU ZA JUŽNI SEKTOR ZA REORGANIZACIJU I FORMIRANJE ODREDA¹

STAB

II BOS. N.O.U. KORPUSA

Pov. br. 153.—

Dne 31-VIII-1943 g.

*Delegatu za južni sektor ovoga Korpusa
drugu Slavku Komarici*

Tvoj izvještaj od 29 o.mj. primili smo i po istom dajemo Ti sljedeća uputstva:

1) Ukoliko ljudstvo za pokretni odred ni do danas nije došlo, tražiti ga od odreda s tim da se ima u najkraćem roku javiti na predviđenoj prostoriji. Pošto se ljudstvo prikupi, odred formirati. Za komandanta toga odreda određuje se drug Kerkez Mihajlo »Maćuka«, dok će se ostali članovi štaba, ukoliko ih već nemaš, dodijeliti naknadno.

Ovome odredu odmah dati zadatak, ranije već postavljeni.

Nastojati, a ovako i štabovima odreda staviti do znanja, da ljudstvo bude u ovome pokretnom odredu dobro i pouzdano.

2) Što se tiče reorganizacije tamošnjih naših odreda naime štabova odreda, ovo ćemo učiniti naknadno. Treba imati na umu da su sadanji članovi štabova odreda mladi drugovi i da su oni prije kratkog vremena bili na dužnostima koman-

dira i komesara u četama, a tek po neki u bataljonima i da im, s obzirom na iznijeto, u radu treba pomoći koliko god se može više. I pored tega. na vojnički način, bilo pismeno ili usmeno, od njih treba zahtjevati izvršavanje naređenja.

3) Sa planom akcija tamošnjih naših jedinica iznijetim u tvome pismu od 29. VIII. 43 mi se slažemo, s tim da pomenute jedinice ne moraju biti ograničene samo na naznačene sektore, već akcije i pokrete mogu izvoditi i na drugim sektorima, naime tamo gdje se potreba ukaže, što Tebi stoji na raspoloženju. Ovo će svakako diktovati situacija sa kojom bi Ti trebao na tom sektoru uvijek da budeš upoznat.

4) Italijanske municije imamo i za Sajkovački bataljon može se primiti kod ovog štaba. Za ovo treba uputiti ljudstvo: dovoljne jačine.

5) S obzirom da traženi komesari odreda ni do danas nisu došli, to im saopštiti da im izostanak nije opravdan, a da će njihov dolazak biti naknadno javljen.

6) Pri našem polasku sa toga sektora. Ti si dobio uputstva i ovlašćenje na istome. O ovome upoznati su i određeni, sem Drvarskog. Drvarski odred također ima stajati pod Tvojom komandom, zbog čega mu ovo naređenje saopšti,

Sto se tiče Tvoga rada, Ti trebaš raditi inicijativno i energično na tome sektoru, a u vezi s tim za to si i ovlašćen.

Sve tamošnje jedinice trebaju Ti podnositi izvještaje i moraju izvršavati Tvoja naređenja, a Ti ćeš ovome štabu slati svoje izvještaje o svim novostima.

Još jednom napominjemo da odredima vojnički i strožije postavljaš zahtjeve i naređenja koja im budeš upućivao.

Nastoj da se s nama povežeš telefonom. O našem daljem mjestu boravka, pošto ćemo se vjerovatno premjestiti, obavijestiće te donosilac ovoga pisma.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
V. Stojnić

Zamj. komandanta
Karanović

(M. P.)

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
31 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA PRE-
UZIMANJE POLOŽAJA OD PRVE KRAJIŠKE NOU BRI-
GADE NA SEKTORU GORNJI VAKUF I PROZOR¹

ŠTAB I PROLETERSKE DIVIZIJE

31 avgust 1943 g. — 12,30 c.

ŠTABU I PROLETERSKE BRIGADE

Vrhovni štab naredio je sljedeće:

— da prema Travniku sektor koji ste do sada vi držali preuzme V divizija s njenom I krajiškom brigadom;²

— da vaša brigada preuzme sektor Gornji Vakuf — Prozor, tj. sektor koji je do sada držala I krajiška brigada.

U vezi prednjeg

n a r e đ u j e m o :

1. Obzirom da se smjena na gornjim sektorima ima izvršiti između jedinica koje kao jedine zatvaraju te sektore, — smjena će se izvršiti po dijelovima.

2. Odmah uputite svoja dva bataljona prema G. Vakufu, s tim da od I Krajiške brigade preuzme sektor Mejnik — Crni Vrh — Makljen — Draševo — Jaklići, sa zadatkom zatvaranja pravca od Prozora ka dolini Vrbasa.

Ta dva bataljona, odmah po pristizanju na određeni sektor, preuzeće gornji zadatak i smijeniti I Krajišku brigadu, koja će biti upućena prema Travniku za preuzimanje zadatka koji sada vi imate na tom sektoru.

3. Cim pristigne I Krajiška brigada, ili najmanje dva njena bataljona, predaćete njima svoj dosadašnji sektor i sa svojim ostalim jedinicama krenuti na sektor G. Vakuf — Prozor.

4. Član vašeg Politodjela drug Zogović, koji je ovdje, produžiće sa ta dva bataljona, koji će biti prvi upućeni ka Proзору.

5. Zamjenik intendanta vaše brigade biće privremeno u Bugojnu, gdje će za neko vrijeme potpomagati ekonomske

poslove u dolini Vrbaca, koje je preduzeo Ekonomski otsjek Vrhovnog štaba.

Vaša dva opančara takođe su, od strane istog Otsjeka, privremeno uposleni u fabrici koža u Bugojnu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.) za štab Divizije
Vasa

BR. 113

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE DIVIZIJE ŠTABU DRUGOG
BOSANSKOG NOU KORPUSA O AKCIJAMA IZVEDENIM
U VREMENU OD 1 DO 31 AVGUSTA 1943 GODINE¹**

**STAB
IV N.O.U. DIVIZIJE
2 BOS. KORPUSA**
Br. službeno august

ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA

Položaj

Šaljemo vam izvještaj o izvršenim akcijama jedinica ove Divizije u vremenu od 1 do 31 augusta 1943 god.

1 august

Jedinice VI KNOU brigade u vremenu od 1 do 7 augusta nalazile su se u Podgrmeču gde su davale zaštitu žetve a i same jedinice pomagale su u žetvi. U istom vremenu formiran je novi bataljon i time je ova brigada popunjena. Izvršena su izviđanja na Blatnoj i Vrhpolju, ali je brigada dobila naređenje od štaba ove Divizije za pokret prema R'bniku. gde je stigla 9.VIII u 24 časa.²

4 august

Treći bataljon VIII KNOU brigade vršio je pretres sela Rora i okolice³. Prilikom pretresa jedna manja četnička grupa

¹ Prepis originala, pisan na mašjini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 22—3, k. 766 A.

* Vidi dok. br. 96.

* Vidi dok. br. 27.

i otvorila je vatru na naše jedinice, ali su se odmah razbežali. i" ertava nije bilo ni na jednoj ni na drugoj strani.

11 august

Jedinice VI KNOU brigade krenule su na određeni im : zadatak, na sektor Mrkonjić — Manjača. Po odlasku u Gerzovo četnička banda je pripucala na snage I bataljona, ali su za kratko vreme rasterane.

12 august

Jedinice VI KNOU brigade vodile su manje borbe sa ; četnicima na okolnim čukama oko Gerzova i Barača. Većih borbi nije bilo.

13 august

Dva bataljona VI KNOU brigade krenula su u poturu za četnicima u pravcu sela Trnova.⁴ I bataljon naišao je na dosta jak otpor i uspeo je da 2 četnika [zarobi] i zapleni 4 puške, 1 šinjel 1 koporan, 1 čakšire i oko 150 metaka. Naš jedan [drug ranjen. III bataljon naišao je na slabiji otpor. Zaplenjena je arhiva četničke opštine u Gerzovu sa dosta materijala koji nam jasno dokazuje izdajnički rad četnika.

14 august

Jedna desetina VI KNOU brigade koja je bila poslata u f Ribnik radi veze na svom povratku naišla je na četničku za- I sedu. Tom prilikom poginula su dva druga i jedan teže ranjen. Banda se razbežala i nije uspela da odnese oružje sa na* f ših poginulih drugova.

15 august

Jedinice VI KNOU brigade pretresale su šumu Crni Vrh ' i uhvaćena su dva četnika. Zaplena: 1 puška, 1 koporan, 2 i čakšire, 1 fšeklija i 1 opasač.

16 august

Jedinice VI KNOU brigade ušle su u Mrkonjić Grad,⁵ koji je bio napušten i evakuisan po neprijatelju. Jedni delovi ' snaga te brigade krenuli su do sela Podbrdo i Celići.

17 august

Dva bataljona X KNOU brigade koji su bili na Petrovač- I kom sektoru, zadržala⁶ su se od 17—26.VIII u ovom položaju

' Vidi dok. br. 96.

' Isto i dok. br. 153, 195 i 201.

' Vidi dok. br. 38.

preko Drinića, izvršila su akciju na četnički logor Bujadince četnici su se raspršili i pobjegli u Petrovac. Ova dva bataljona odmah usput su mobilisala ljudstvo iz sela Kolunića, Šekovca Drinića, Bare i Bukovače. U tim selima mobilisano je 60 boraca koje je većinom mobilisao Mane Rokvić za sebe, pa su mu pobjegli na putu. Dalji pokret ova dva bataljona bio je prema Bravskom Vagancu i Smoljani, gde su također mobilisali 20¹ boraca koji su većinom bili ranije po našim br'gadama. U Vodenici su iznenadili četnike, zarobili njihovu kuhinju i 3 četnika sa oružjem. U međuvremenu Nemci su intervenisali od Krnjeuše i Osječenice sa Medene Gla'vice, gde su im bili logori za osiguranje komunikacija Krnjeuša — Vrtoče i Vrtoče — Petrovac. Borbe su se vodile 2 sata gde Nemci nisu uspjeli¹ preći cestu prema Vodenici. U ovoj borbi ranjena su naša dva druga, gubici neprijatelja nepoznati.

18 august

Jedna grupa četničke bande u jačini od 150 vojnika napala je na jednu četu VIII brigade⁷ i potisnula je sa njezinih položaja. Intervencijom II i IV bataljona iste brigade neprijatelj je proteran sa istih položaja u pravcu Dubice. Ova borba je bila vrlo kratka i vođena je na Kuku iznad Čađavice. U ovoj borbi nije bilo žrtava. Istoga dana I četa I bataljona VI KNOU brigade otišla je za Jajce, dok su ostale snage te brigade krenule u pravcu Bustovače⁸ na čišćenje Manjače. Spaljeni su mostovi na komunikacijama Mrkonjić — Banja Luka.

19 august

Jedan bataljon X KNOU brigade u zajednici sa jednim bataljonom Glamočko-Livanjskog odreda i jednom četom Grahovskog odreda izvršili su akciju na neprijateljsko uporište Čaprazlije, Donji i Gornji Rujani i Lištane.⁹ Neprijateljske snage u ovim područjima bile su oko 250 vojnika, među kojim i jedan broj ustaša i legionara. Neprijatelj je isteran iz pomenutih sela i zaplenjeno 10 karabina, nešto municije i druge vojne sprema. Neprijatelj je imao 12 mrtvih i više ranjenih. Naši gubici 5 drugova lakše ranjenih. U ovim selima izvršena je konfiskacija, po komisiji koja je obrazovana, imovine ustaških porodica. Konfiskovan je 1 vagon žita i 400 kom. sitne i krupne stoke.

⁷ Vidi dok. br. 106.

⁸ Vjerovatno Gustovara

⁹ Vidi dok. br. 59.

Jedinice VI KNOU brigade vršile pretres i čišćenje sela Jdanjače.¹⁰ Jedinice VIII KNOU brigade takođe su vršile pretrese Manjačkog okruga.¹¹ Tokom ovoga čišćenja I i II bataljon VIII brigade KNOU bili su napadnuti pred Lokvarima i posle kraće borbe neprijatelj je pobjegao u pravcu Lusića. Žrtava nije bilo. Neprijatelj je davao manji otpor IV bataljonu kod Dujakovaca ali je i odatle proteran u pravcu Stričića.

21 august

Jedinice VI KNOU brigade nastavljale su pretres sela Manjače prema sektoru Krupa na Vrbasu. Banda je bez otpora bežala na sever.

22 august

Snage VIII KNOU brigade krenule su dalje i zaposele položaje Cvijetići — Vodički Vrh — Lunjevac,¹² neprijatelj se povukao ka Zelencima gde je davao manji otpor te je proteran u Pervan. U toj borbi zarobljeno je 10 četnika, zaplenjen jedan karabin i nešto municije (2 sanduka). Istoga dana u noći izvršen je napad na neprijateljsko uporište Han Kola od strane snaga VIII brigade. Napad nije uspeo jer je neprijatelj imao jače snage nego što se predviđalo.¹³ U ovoj borbi imali smo 7 ranjenih boraca, od kojih su 2 podlegla ranama u bolnici. Neprijateljski gubici nepoznati; saznalo se da je u toj akciji poginuo i četnički komandant Mićo Azarić.

Snage VI brigade vršile su pretres i čišćenje sela Krupa na Vrbasu, Bojanići i Busije. Zaplenjeno je i nešto hrane koja je bila spremljena za četnike i nešto vojničkog odela. Na putu za Han Kola I bataljon naišao je na četničku zasedu kod sela Rekavice, koja je bila u rovovima. Naši su ubili jednog četnika i zaplenili 1 p. mitraljez.

23 august

Neprijatelj je sa garnizonskom snagom, pojačan sa 2 satnije, izvršio napad na snage VIII brigade koja je držala položaj na Vodičkom Vrh — Kik — Vukmiri. Borba je trajala 2 sata, gde je delovala neprijateljska artiljerija sa Brankovca i vrlo jaka minobacačka vatra. Neprijateljski gubici nepoznati, ali je imao više mrtvih i ranjenih. Zarobljeno je 6 domobrana i 6 karabina i nešto druge ratne spreme. Naši gubici¹⁴ ranjena druga.

¹⁰ Vidi dok. br. 96.

¹¹ Vidi dok. br. 106.

¹² Isto

¹³ Vidi dok. br. 160.

¹⁴ U tekstu je ispušten broj.

Snage VI brigade vodile su borbu sa neprijateljem na reci Rekavici. Neprijatelj je imao 2 mrtva i nekoliko ranjenih vojnika. Naš 1 pog.

24 august

Jedan vod III bataljona VI brigade sukobio se sa četnicima. Na levoj obali reke Vrbasa ubijen je 1 četnik kao i naš 1 drug. Posle su se četnici prebacili preko Vrbasa.

III bataljon VIII brigade vodio je borbu sa jednom grupom četnika i nakon kraće borbe rasterao ih.

25 august

Jedan bataljon VIII brigade postavio je zasedu u 3 sata ujutro na cesti Banja Luka — Han Kola na 6 km od Banje Luke. U 8 sati ujutro naišla su jedna borna kola i jedan oklopni kamion na zasedu.¹⁵ Na krovu je sedelo nekoliko vojnika. Borci ovoga bataljona otvorili su vatru iz blizine od 20 metara i ubili 3 neprijateljska vojnika i nekoliko ranili. Prilikom povlačenja četnici su napali na naš bataljon i odmah su pobjegli. Naši su ih proterali u pravcu Pavlovca.

Istoga dana II i I bataljon vodio je borbu sa četnicima na Brankovcu od 14 do 19 časova, progoneći ih sve do Pavlovca. Naši bez gubitaka njihovi neznatni.

28 august

III bataljona VIII KNOU brigade bila su napadnuta od četnika na Brankovcu i Cakorima. Borba je primljena oko 11 sati i vođena uz povlačenje, nanoseći neprijatelju osetne gubitke sve do 20 sati. U ovoj borbi naši su imali 3 mrtva i 5 lakše ranjenih. Neprijatelj je imao oko 50 mrtvih i, po pričanju jednog četnika, više ranjenih.¹⁶

29 august

Tri bataljona VIII KNOU brigade odmah ujutru bili su napadnuti od nemačkih, četničkih i ustaških snaga koje su tukle jakim minobacačkom artileriskom vatrom i bombardovanjem iz tri nemačka aviona. Borba je primljena i usled nadmoćnosti neprijatelja naše snage su se povukle na povoljnije položaje odakle su neprijatelja dočekale i povratile natrag. U ovoj borbi imali su naši 2 mrtva i 5 ranjenih. Neprijatelj "gubici neznatni, ali ih je imao."¹⁷

¹⁵ Vidi dok. br. 106.

" Isto

" Isto

29 august

Snage X KNOU brigade u sadejstvu sa jednim bataljunom Glamočko-Livanjskog odreda izvršile su akciju na neprijateljsko uporište Livno,¹⁸ koje je branjeno od 800 vojnika, od kojih 250 ustaša i »Crne legije«. Akcija nije uspela; naši gubici: 3 mrtva, 3 nestala, 7 teže i 4 lakše ranjena borca. Gubici neprijatelja nepoznati.¹⁹

a) vlastiti

Gubici 12 poginulih, 34 ranjena, 3 zarobljena.

b) neprijateljski: Ubijeno Nemaca 3, ustaša 11, čet. 12, legion. 32,
Ranjeno: Nemaca 6, ustaša 16, čet. 13,

Ukupno pobijenih 78

ranjenih 72

zaroblj. 21

171

Plen: 22 puške, 1 p. mitr., 5259 [municije], 1 šinjel, 1 odelo,
• 1 kuhinja. Naročito: Ubijen četnički kom. brigade Azarić.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Politkomesar

Zamenik komandanta

Komandant

" Vidi dok. br. 85.

" Vidi dok. br. 210.

**ZAPOVIJEST ŠTABA ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE
OD 31 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA
IZVRŠENJE POKRETA NA PROSTORIJU S. RASTOVAC —
BRATELJEVIĆI¹**

STAB
IV PROL. BRIGADE
31.VIII.1943 god.
u 9 časova

ZAPOVIJEST
**ZA IZVRŠENJE NASTUPNOG MARSA SA PROSTORIJE S. BOGOVIĆI
DO PROSTORIJE S. RASTOVAC—S. BRATELJEVIĆI**

(Sekcija Sarajevo, raz. 1 : 100.000)

Jače njemačko-ustaške snage nalaze se u Sarajevu i na položajima oko njega. Skoro na svim željezničkim stanicama na pruži Sarajevo — Višegrad nalaze se manje neprijateljske snage jačine od 40—200 vojnika. U stanicama: Podgrab, Sjetlina, Stambulčić i Pale takođe se nalaze manje ustaške snage. Prilikom prolaska naše Divizije preko ove komunikacije stanica Sjetlina je likvidirana i pruga onesposobljena za saobraćaj. Stanicu je branilo svega oko 40 ustaša, koji su se razbježali.² Nemamo tačnih podataka da li je željeznička pruga već popravljena, ali sigurno je da se cestom i dalje vrši saobraćaj.

Prema podacima dobijenim od seljaka glavnina naše Divizije je već zauzela grad Foču.

Naša brigada je dobila zadatak da izvrši pokret sa prostorije s. Bogovići. pređe želj. prugu i cestu Sarajevo — Višegrad i to između želj. stanice Sjetlina i želj. st. Stambulčić a zatim produži pokret do na prostoriju s. Rastovac — s. Brateljevići.

Radi izvršenja prednjeg zadatka

NAREĐUJEMO:

Prethodnica: komandant Veljko Zizić. Svega jedan bataljon (V bataljon).
1.— Polazi sa prostorije na kojoj se sada nalazi pravcem: s. Bogovići — dolina r. Gračanice — s. Šip (južno od s. Pribulje) — sjeverozapadno od s. Rančići — Omanice (k. 1057) — želj. pruga i cesta na prostoriji Rakite — k. 1037 — zapadni za-

seok s. Sjetlina — Sanduci — Osatnica — s. Rastovac — s. Brateljevići.

Polazak danas 31 ov. mj. tačno u 14.30 časova.

Po izbijanju na južne padine Omanice a sjeverno od Rastovca preduzeti sve potrebno radi izviđanja pruge i' ceste. Bataljon mora stići na prugu i cestu najkasnije u prvi mrak a do tog vremena izviđanje mora biti završeno. Po izbijanju na prugu jednu četvu uputiti na položaje prema Sjetlini a drugu na položaje prema Stambulčiću, sa zadatkom prvo, onespobiti odnosno prekinuti želj. prugu i cestu (pregraditi), a tek poslije ovoga posjeti položaje u određenim pravcima. Bataljon će na ovim položajima ostati sve dok ne prođe i zaštitnica brigade a zatim produžiti pokret na začelju zaštitnice

Glavnina: Komandant Niko Strugar.
Sastav: dva bataljona (III i II),
Prateća četa, bolnica i intendantura.

2.— Polazi sa prostorije s. Bogovići pravcem određenim za prethodnicu.

Polazak danas 31 ov. mj. u 14.45 časova, sem II i I bataljona koji će sa mjesta gdje sada logoruju poći tačno u 14 časova. III bataljon, bolnica i intendantura sačekaju ove bataljone (II i I) na putu u jaruzi, gdje će komandant glavnine formirati jedinice i dati znak za pokret.

Red marševanja: III bataljon, Prateća četa, II bataljon, bolnica, muzika i intendantura. Štab brigade kretaće se sa III bataljonom.

Bočna osiguranja prema potrebi određivaće komandant glavnine.

Održavati stalno vezu sa prethodnicom.

Zaštitnica: Komandant Boško Kujlača. Svega jedan bataljon (I b.)

3.— Polazi sa prostorije s. Bogovići, tj. sa mjesta logorovanja pravcem određenim za glavninu.

Polazak danas 31 ov. mj. u 14.15 časova.

Održavati stalno vezu sa glavninom.

4.— Po dolasku na određenu prostoriju jedinice će se razmjestiti i to: V bataljon s. Rastovac, I bataljon s. Lučevica,

III bataljon s. Brateljevići, Prateća četa s. Brateljevići, II bataljon s. Kovačić, bolnica u s. Brataljevići i intendatura u s. Kovačić. Stab brigade nalaziće se u s. Kovačić.

5.— U toku pokreta danju održavati što veće otstojanje bez gomilanja i zastajkivanja, a u toku noći jedinice što više prikupiti. Put i željeznička pruga mora se što prije prolaziti.

Takođe preduzeti sve radi maskiranja i zaštite od neprijateljske avijacije.

6.— Pronaći dobre i sigurne vodiče, naročito bataljon koji je u prethodnici, i ove vodiče zadržati sve dok ne izvršimo pokret sa nove prostorije.

7. — Borbeni znaci: za noć 31./I. septembra Ciča — Romanija.
za dan 1 septembra »dizanje puške sa pri-
vezanom maramicom na vrhu jedanput
u vis«.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za političkog komesara
M.³ Jovićević

Komandant
Ljubo Vučković

Dostavljeno svima je-
dnicama ove brigade.

(M. P.)

ШТАБ
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ
31. VIII. 1943 год.
у 9 часова

ЗАПОВЈЕСТ

ЗА ИЗВРШЕЊЕ НАСТУПНОГ МАРША СА ПРОСТОРИЈЕ С. БОГОНИЊИ
ДО ПРОСТОРИЈЕ С. РАСТОВАЦ-С. БРАЋЕВИЊИ.
(Секција Сарајево, раз. 1:100,000)

Јача немачко-устанке снаге налазе се у Сарајеву и на по-
близу око њега. Скоро на свим железничким станицама на прузи Сарајево-
Бисаград налазе се мале непријатељске снаге јачине од 40-200 војника.
У станицама Подград, Сјетина, Стамбулич и Пале такође се налазе мале ус-
танке снаге. Приликом проласка наше Дивизије преко ове комуникације ста-
нице Сјетина је ликвидирама и пруга онеспособљена за саобраћај. Станицу
је брањено свега око 40 угата, који су се разијекли. Немамо тачних
података да ли је железничка крж пруга већ поправљена, али сигурно је
да се често и даље врши саобраћај.

Према подацима добијеним од селана главнина наше Дивизи-
је је већ заузеле град Точу.

Наша бригада је добила задатак да изврши покрет са про-
сторије с. Боговићи, пређе мањ. пругу и цесту Сарајево-Бисаград и то из-
ишту мањ. станице Сјетина и мањ. ст. Стамбулич и затим продужи покрет до
на просторију с. Раствовац-с. Браћевићи.

Ради извршења предњег задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

ПРЕТХОДИЈА: Коман-
дант Вељко Ђикић.
Свега један батаљон
(V батаљон)

1.- Полази са просторије на којој се
сала налази правцем: с. Боговићи-долина р. Гра-
чакице-с. Шип (Јужно од с. Прибуње)-сјеверо-
западно од с. Рајчићи-Оманце (н. 1087)-ишк.,
пруга и цеста на просторији Рахите-и. 1037-
западни засек с. Сјетина-Салдуци-Осатница-
с. Раствовац-с. Браћевићи.

Полазак данас 31. ов. мј. тачно у 14.30
часова.

По избијању на јужне падине Оманце
а сјеверно од Раствоваца предузети све потреб-
но ради извињања пруге и цесте. Батаљон мо-
ра стићи на пругу и цесту најкасније у први
мрач а до тог времена извињање мора бити
завршено. По избијању на пругу једну чету
упутати на положаје према Сјетини а другу
на положаје према Стамбуличу, са задатком
прво, онеспособити односно прекинути мањ.
пругу и цесту (преградити), а тек после
овога посјести положаје у одређеним прав-
цима. Батаљон ће на овим положајима остати
све док не прође и заштитна бригада а за-
тим продужити покрет на зачау заштитнице.

ГЛАВНИНА: Коман-
дант Нико Стругар.
Састав: два батаљо-
на (III и II), пра-
тећа чета, болница
и интендантура.

2.- Полази са просторије с. Боговићи
правцем одређеним за претходницу.

Полазак данас 31. ов. мј. у 14.45 ча-
сова, сем II и III батаљона који ће са мје-
ста где сала логорују поћи тачно у 14 часо-
ва. III батаљон, болница и интендантура саче-
каће ове батаљоне (II и I) на путу у ја-
рузи где ће командант главнине формирати
јединице и дати знак за покрет.

Ред маршевања: III батаљон, пратећа че-
та, II батаљон, болница, музика и интендантура.
Штаб бригаде кретаће се са III батаљоном.

Војна осигурања према потреби одре-
ђиваће командант штаб главнине.

Одржавати стално везу са претходницом.

ЗАШТИТНИЦА: Коман-
дант Војко Кулача.
Свега један батаљон
(I б.)

3.- Полази са просторије с. Боговићи,
тј. са мјеста логорована правцем одређеним
за главнину.

Полазак данас 31. ов. мј. у 14.15 часо-
ва.

**PETNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE KOZAR-
SKE BRIGADE ŠTABU JEDANAESTE NOU DIVIZIJE O AK-
CIJAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 15 DO 31 AVGU-
STA 1943 GODINE¹**

STAB

V KK NOU BRIGADE

Br. Str. pov. 21

31 avgust 43 g.

ŠTABU XI NOU DIVIZIJE

Podnosimo vam petnaestodnevni vojni izvještaj o akcija-
ma ove brigade od 15—31 avgusta 1943 g.

15 avgusta 1943 god. I i III bataljon nalaze se na liniji
Ukrinci — Rastuša sa zadatkom zatvaranja pravca od Tešnja.
Jedna četa III bataljona došla je u sukob sa jednom četničkim
patrolom od 10 ljudi, koji su došli da skupljaju hranu. U su-
kobu ubijen je 1 četnik, zarobljen je 1 karabin i 50 metaka.
Naši nisu imali gubitaka. IV bataljon zatvarao je pravac od
Kotor Varoši, dok se II nalazio na liniji Klupe — Pribinić —
Buletić sa zadatkom zatvaranja puteva od Teslića. Ova dva
bataljona nisu imala borbe.

16 avgusta 1943 g. IV i II bataljon ostaju na istim polo-
žajima sa zadatkom zatvaranja pravaca od Teslića i Kotor Va-
roši. I bataljon zatvara pravac od Tešnja, a III bataljon držao
je pravac prema Teslicu. Toga dana neprijateljskih pokreta
nije bilo.

17 avgusta 1943 god. II i III bataljon ostaju na istim po-
ložajima. 2 čete IV bataljona nalaze se u zasjedi prema Vrbanj-
cima a ostale čete tog bataljona izvozile su žito iz Večića. Ne-
prijatelj je krenuo iz grada u namjeri da potisne naše snage i
da pokupi ljetmu. Naše snage odbile su 2 neprijateljske satnije
i spriječile nepr'jatel'a u namjeri da pokupi žito otieranih mu-
slimana u logor. I bataljon drži zasjedu na liniji Pivaševići —
Previja, ali neprijatelja nije bilo. Uhvaćen je 1 četnik sa 1 ka-
rabinom i 15 metaka.

18 avgusta 1943 god. IV i III bataljon ostaju na istim po-
ložajima u iščekivanju neprijateljskih napada. I bataljon kreće
za Stanare, a II za Čečavu.

19 avgusta 1943 god. I i II bataljon na liniji Rastuša — Stanari sa zadatkom rastjerivanja četničkih bandi u jačini od 150 ljudi. Nakon kraće borbe naši su iste rastjerali i zarobili 3 puške, 1 pištolj. Neprijatelj je ostavio 1 mrtvog i 4 ranjena. Mi nismo imali gubitaka. III bataljon nalazi se u Cečavi sa zadatkom osiguranja brigadne bolnice. IV bataljon vodio je odbrambene borbe sa jednom neprijateljskom bojnom koja je krenula na naše položaje iz Kotor Varoši. Neprijateljsku akciju potpomagali su 4 aviona i artiljerija, koji su bombardovali naše položaje. Neprijatelj je svud odbijen. Neprijatelj je imao 7 mrtvih i nekoliko ranjenih. 1 naš drug je lakše ranjen.

20 i 21 avgusta svi se bataljoni nalaze na starim položajima. Borbi nije bilo. Po bataljonima drži se savjetovanje sa vodnicima i desetarima. Prerađuje se članak iz lista »Kozarec«: »Savladajmo naše vojničke nedostatke«. Vršer se kraća patroliralija i hvatanje dezertera. II bataljon našao je kod jednog odbjeglog domobrana 1 puškomitraljez, 2 bombe i 200 metaka.

22 avgusta 1943 god. I bataljon po izbijanju na Drijen uspio je da opkoli četnike, koji su se nalazili na položaju kod Detlačkog groblja. U borbi je ubijeno 7 četnika, zarobljena su 4 karabina, 1 puškomitraljez, 1 pištolj i 150 metaka. S naše strane gubitaka nije bilo. Tog dana III bataljon krenuo je za Pribinić sa zadatkom zatvaranja pravca od Teslića i sprovod karavana za Borje. IV bataljon nakon održane zabave u Maslovarima krenuo je za Vršane. II bataljon napadao je neprijateljska uporišta oko Dervente. Zarobljen je 1 četnik i 1 domobran, 2 karabina i 50 metaka. Mi smo imali 1 teže ranjenog koji je kasnije podlegao ranama.

23 avgusta 1943 god. Tog dana naša dva bataljona, i to II i I napadaju neprijateljska uporišta oko Dervente. I bataljon napadao je uporišta Stamci i Nožice.² Neprijatelj je uporište Nožice napustio, dok [se] u Stanićima branio. Borba za ovo uporište trajala je pola sata, nakon čega je ovo neprijateljsko uporište bilo likvidirano. Zarobljeno je 12 domobrana sa 12 karabina, 600 metaka, 4 vojnička kazana i sve novodobiveno sljedovanje hrane. Njihovi gubici u mrtvima nepoznati. II bataljon vodio je žestoke borbe sa neprijateljem koji je u protivnapadima pokušao da zaustavi naše napredovanje prema Derventi. Naše snage uspjele su da dođu do prvih kuća u Derventi.⁸ Predveče neprijatelju je stiglo pojačanje od 3 satnije voiske. 2 tenka i 1 oklopni voz. nakon čega su naše snage oko 19 časova navečer povukle se u pravcu Kalenderovaca. — IV bataljon

² Na karti 1:100.000 ova mjesta nisu nađena.

³ Vidi dok. br. 89.

imao je sukob sa četnicima na Karaču. Nakon kratkog puškanja neprijatelj je protjeran. Toga dana bataljon je krenuo preko Branešaca i stigao na položaje Lavovo Brdo — Vršani — Gusak — Lišnja sa zadatkom zatvaranja ceste koja vodi od Klačnica za Prnjavor. III bataljon nalazio se u Pribiniću, gdje održava politička savjetovanja sa nižim komandnim kadrom i drži predavanje o topografskim znacima.

U borbi oko Dervente neprijatelj je ostavio na bojnome polju 16 vojnika i 1 oficira. Zarobljena su 3 domobrana, 8 pušaka, 2 puškomitraljeza, 1 strojnica, 10 bombi, 2000 metaka i drugi ratni materijal. Mi smo imali 2 mrtva i dva ranjena.

24 avgusta 1943 god. II bataljon kreće iz Kalenderovaca do Vučijaka, a I u Palačkovce. IV bataljon drži položaj prema Klačnicama sa zadatkom zatvaranja ceste od Klačnica za Prnjavor. III bataljon ostaje na starim položajima.

25 avgusta 1943 god. II bataljon ima pokret do Čečave. I u Sibovskoj na odmoru. Toga dana borbi sa neprijateljem nema. IV bataljon ostaje na istim položajima, dok III bataljon, podijeljen u dvije grupe, drži pravce prema Tesliću i Kotor Varoši.

26 avgusta 1943 god. III i IV bataljon ostaju na istim položajima, gdje slobodno vrijeme iskorišćuju u čitanju naših listova, parenju i pranju veša. I bataljon pomogao je Odred, koji je bio napadnut od strane četnika. U kraćoj borbi četnici su rastjerani. Naši su ubili 1 četnika i 3 ranili. Zapaljena je škola iz koje je neprijatelj davao otpor. Istog dana bataljon je po naređenju štaba divizije krenuo za Glogovac. II bataljon imao je pokret iz Čečave za Maslovare.

27 avgusta 1943 god. II bataljon kreće iz Maslovara za Kotor Varoš, koga su oslobodile snage XII brigade i Banjalučkog odreda. Toga dana bataljon nije imao borbe. Poginuo je 1 borac, nesretnim slučajem. I bataljon iz Glogovca polazi za Pojeznu i Cerane. III iz Pribinića kreće za Čečavu, a ostaje na istim položajima.

II

I bataljon, održano vojno savjetovanje sa komandnim kadrom ovoga bataljona i jedan vojni čas sa borcima ovoga bataljona o planetarna i jedna nastava gađanja i patrole službe.

II bataljon, sa komandnim kadrom 1 čete održan je jedan vojni čas. Predavano je o strojnoj i borbenoj obuci i čitanju karte.

III bataljon, za proteklo vrijeme održao je nekoliko vojnih savjetovanja i predavanja o vojnoj taktici našega ratovanja.

IV bataljon, sa komandnim osobljem održao je sastanak na kome se pretresala politička situacija kod nas i u svijetu i održano je predavanje o čitanju karata.

Za proteklih 15 dana bilo je dezertiranja i to samo kod novomobilisanih. Dezertiralo je 26 novaka, od kojih su dvojica utekla s puškom, a treći koji je dezertirao nalazi se u Prnjavorskom odredu. Isti je odnio i pušku. U redove naše pristupilo je 12 dobrovoljaca i jedna drugarica.

U brigadu su dodijeljeni 25 domobrana koji su uvijek neraspoloženi, željeli bi da idu kući.

Ishrana boraca za proteklih 15 dana bila je dobra, iako su pojedini bataljoni oskudijevali u hrani, i to oni koji su se zadržavali u pasivnim krajevima kao u Pribiniću i Klupama,

Kulturno-prosvjetni rad po bataljonima za proteklo vrijeme je oživio, što se očituje u kulturnim priredbama po bataljonima kao i u pozadini.

Odnos boraca prema narodu je korektan, kao i odnos naroda prema borcima je dobar.

Vježbe s vojskom vrše se kada god ima za to vremena.

Na sektoru na kojem operiše naša brigada četničke bande potpuno su razbijene i pojavljuju se tu i tamo u manjim beznačajnim grupicama, koje rijetko kada napadaju na naše jedinice. Neprijatelj je demoralisan, moral kod neprijatelja veoma slab, i on se pogoršava iz dana u dan.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar

Komandant — major
Ranko

IZVJEŠTAJ ŠTABA RIBNICKOG ODREDA OD 31 AVGUSTA 1943 GOD. ŠTABU ČETVRTE NOU DIVIZIJE O RASPOREDU JEDINICA I IZVEDENIM AKCIJAMA¹

Drugarskom

ŠTABU IV N. O. U. BRIGADE

Položaj

Dobili smo vaš dopis od 30/VIII-43 god.

Naše snage su raspoređene na sledeći način: I bataljon nalazi se u Kijevu na blokadi S. Mosta; II bataljon se nalazi u Tramošnji a III bataljon u Stratinskoj sa ovu stranu ceste. Većih borbi nismo imali. Imali smo omanje borbe u Jeličkoj na Rakitovači. Četnici sa nešto domobrana bili su se pojavili ali smo ih mi raspršili. Kada je neprijatelj napredovao na našem desnom krilu, mi smo bataljon prebacili preko ceste. Ovaj bataljon je bio i u Maričkoj. Jedna grupa domobrana izabranih sa 25 p. mitraljeza krenula je sa S. Mosta u pravcu Vrhpolja sa namerom da razbije našu blokadu Vrhpoljske ćuprije, ali je i ta grupa bila odbijena i sjurena u S. Most u žicu.

Razoružali smo posadu na Vrhpoljsko ćupriji.² Zarobljeno je 130 domobrana, među njima dva narednika koji su ostali kod nas. Zarobljeno oko 100 karabina i 13 t. mitraljeza, 1 mali bacač.

U zajednici sa Podgrmečkim odredom vršili blokadu S. Mosta. Neki pregovori se vode za predaju ali još ništa nije sigurno. U S. Mostu ih ima oko 800 domobrana i legije. Naoružanje im je samo lako oružje sa jednim teškim bacačem. Pošto se komandant³ nalazi u Kruharna a ja sam sam u štabu to ne možemo odmah doći do VES. Bilo bi nam neophodno potrebno nešto eksploziva za trganje pruge pa nas izvestite da li možemo dobiti.

Doznajemo da se u Vilusima nalazi Mutić, Sekulić. Majstorović, Drolić i Biserčić. Biserčić je komandir. Tamo se nalazi oko 50 četnika. Ovo selo je banditsko. Kad su naše snage tamo nastupale, seljaci su išli sa sjekirama a bio je i pokušaj navlačenja u klopku jednog našeg voda. Naročito biti oprezan

¹ Original, pisan plavim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 27—3. k. 766 A.

² Vidi dok. br. 103.

³ Milan Zorić

kroz ovo selo a mi smatramo da treba poduzeti neke represalije protiv pomenutog sela. Govori se da je u tom selu napadnut i Dr Krešo kao i naša bolnica koja je tamo prolazila. Govori se da su seljaci sa sjekirama sasjekli neke partizane u tom selu. Mogli bi biti neki drugovi iz naše brigade koji su dolazili iz Ribnika sa vešom za naše borce. Mi ćemo ovo provjeriti da li je tačno. Javite nam vaše mišljenje kakve mjere da se poduzmu protiv toga sela ukoliko neke od naših snaga budu tamo dopirale.

Mi smo vam slali nekoliko puta kurire koji vas nisu mogli pronaći, i juče smo ponovo poslali kurire da vas traže. Oni će vjerovatno otići u pravcu Sitnice. Mi se nalazimo u zaseoku Gorani u Tramošnji.

Šaljemo vam poštu koja je juče došla iz Štaba Korpusa.
Uz drugarske pozdrave

S. F. — s. N.

Pol. kom. J
Obrad

31/VIII-43 god.

STAB
v **N.O.U. DIVIZIJE**
- 2 **BOS. KORPUSA** —
Br...

194. . g.

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTOG BATALJONA ŠTABU TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE O MORALNO-POLITIČKOM STANJU U BATALJONU U VREMENU OD 15 DO 31 AVGUSTA 1943 GODINE¹

**STAB
IV BATALJONA III BRIGADE
I< PROLETERSKE DIVIZIJE
31-VIII-1943 god.**

IZVJEŠTAJ

o petnaestodnevnom političkom radu i stariju u IV bataljonu od 15 do 31-VIII-43.

Rad u bataljonu za ovih 15 dana više se odvijao po manjim jedinicama i četama, dok bataljonski rad nije bio u mogućnosti. Ovo je stoga što je bataljon bio stalno rastresen i pojedine jedinice neokupljene i zauzete posebnim zadacima. Rad sa bataljonom na obradi političkih tema nije se razvijao nimalo povoljno jer za to nije bilo uslova, o čemu sam gore napomenuo. Sad smo ponovo nastavili sa obradom tema i one su praćene od strane drugova sa priličnim interesovanjem i diskusijom. Jedna tema nije zadovoljila. Po četama, s obzirom na bataljonski politički rad, više se radi vaspitno i kulturno, sa održavanjem takođe i radnih konferencija.

U okviru bataljona prerađene su u toku ovih petnaest dana dve teme: »Geografski položaj Bosne, Hercegovine, Sandžaka, Metohije i Kosova« i »Imperijalizam«.

Pred polazak na akciju na Bugojno² održan je i jedan politički govor pred bataljonom o važnosti akcije, proslavi godišnjice brigade i kratak pregled svetskih događaja.

Po četama su održana 4 politička časa. Na njima je većinom prerađivan materijal o Sovjetskom Savezu.

Sastanaka sa komesarima i delegatima nije bilo. Održan je jedan skupni sastanak komandi četa u prisustvu druga načelnika štaba brigade.³ Pored vojnih pitanja razgovarano je i o odnosu boraca prema plenu, i si. U drugoj četi održan je jedan sastanak četnog komesara sa delegatima.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 21/1—2, k. 704.

* Opširnije o napadu na Bugojno vidi u dok. br. 50, 51, 92 i 118.

* Niko Martinović

Učešće boraca u diskusiji je vrlo dobro. Učestvuju ne samo rukovodioci i odgovorni drugovi već i ostali borci.

Radnih konferencija održano je 12. Neke od njih bile su vanrednog karaktera i obično su održavane posle učinjenih akcija, povodom držanja boraca i rukovodioca na istim. Održana je i jedna bataljonska radna konferencija posle akcije na Bugojno. Ona je bila vrlo živa. Na njoj su borci bili upoznati sa postavljenjem novih rukovodioca na mesto izginulih i ranjenih drugova; čitano je pismo ranjenim drugovima i odlučeno da se uputi specijalna delegacija za posetu ranjenicima i odnese poklone ranjenicima. Takođe je govoreno o držanju drugova u zadnjoj akciji i zaključeno je sledeće: Držanje drugova prema ratnom plenu nije još zadovoljavajuće, ma da se mnogo popravilo u odnosu na prethodne akcije. Naročito Treća četa mora u tom pogledu još da se popravi. Pojedini drugovi su sami uzimali civilna odela iz kuće ustaškog tabornika. Odlučeno je u buduće da ne sme ni jedan borac obući ništa civilno na sebe. Uopšte da bi se jedared pravilno resila podela plena odlučeno je da se u buduće posle akcije uvek održi bataljonski sastanak i da svi drugovi predaju na gomilu sve što budu našli, počev od komandanta do zadnjeg borca pa da se vrši pravilna raspodela prema potrebi.

Bataljon sa pismenim materijalom još uvek oskudeva. Imamo brošuru SSSR i još neke manje članke, ali ćemo nastojati da si materijal umnožimo.

Kulturno-prosvetni rad je oživeo. Rad sa nepismenima je dosta živ. Nastojimo da obučimo nove drugove i drugarice. Bataljon raspolaže sa knjižnicom od pedeset knjiga, od kojih je na čitanju blizu dvadeset. Održana je jedna priredba u selu Vesela na kojoj je prisustvovalo oko sto pedeset duša. Takođe smo učestvovali sa dve tačke na priredbi kulturne ekipe V divizije, i pevao hor na igranci u Bugojnu. Probe hora se svakodnevno održavaju i hor uvežbava nove stvari.

Održana je jedna priredba u okviru proslave godišnjice brigade. Godišnjica je ovako proslavljena: Pre podne po jedan vod svake čete u zajedničkoj koloni otišao je na grobove palih drugova gde su se položili venci, održani govori, otpevan Lenjinov marš i opaljen plotun iznad groba. U 11 h. održan je zvanični deo na kome je drug Čurguz⁴ govorio o razvoju brigade, a zatim je pročitana pohvala štaba bataljona pojedinim drugovima povodom akcije na Bugojno. Po podne je bila igranka sa manjim programom a uveče se išlo u Čipuljić, na priredbu kulturne ekipe V divizije.

Sem kulturnih časova u okviru bataljona održavaju se kulturni časovi i po četama na kojima se čitaju pojedini članci iz zemljopisa, istorije i sličnih knjiga. Takvih časova je po četama održano 3.

Rad sa narodom je vrlo živ. Postoji sitan rad u odnosu sa narodom u svakodnevnim dodirima. Ali takođe se održavaju i veći sastanci i biraju se N.O. odbori. Tako je u selu Vesela održan zbor sa priredbom na kojem je bilo prisutno oko sto pedeset ljudi. Na svim zborovima govoreno je u vezi sa razvojem političke situacije, a s obzirom na ovaj teren i uopšte o našoj borbu. Održano je sedam seoskih konferencija na kojima je prisustvovalo oko 250 ljudi.

Odnos boraca prema narodu je prilično dobar.

Rad sa drugaricama je vrlo živ i dobar. Održavaju se stalno sastanci. Ovih dana je održan sastanak drugarica povodom ovih novih koje dolaze u bataljon.

Sanitet deluje zadovoljavajuće. U zadnjoj akciji svi drugovi i drugarice iz saniteta poneli su se vrlo hrabro i marljivo. Svi ranjenici su na vreme bili otpremljeni u sanitet. Naročitih oboljenja nije bilo. Potrebno bi bilo da dobijemo aparat za parenje.

Ishrana i odeća prilične. Obuća nije naročito dobra. Ima bosih drugova. Potrebno bi bilo na neki način to popraviti. Novčano stanje slabo. Bataljon ne raspolaže nikakvim novčanim sredstvima (oko 2000 din.).

Moral boraca i disciplina na visini.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar IV bat.

N.® Jončić

IZVOD IZ OPERACISKOG DNEVNIKA PETE NOU DIVIZIJE O BORBAMA I MARŠEVIMA DIVIZIJE U TOKU MJESCA AVGUSTA 1943 GODINE¹

1 VIII 1943 — Bradina

Jedinice XI brigade² izvršile napad na Bradinu.³ Neprijatelj se je sa oklopnim vozom povukao u tunel. Razrušene su sve skretnice i uređaji.

Naši gubici: mrtvih 3, ranjenih 2.

Neprijateljski gubici: mrtvih 4.

Materijal: nešto sprema i municije.

1 VIII 1943 — Pruga put Kupreš

Jedinice IV brigade dočekale voz sa vojskom na pruzi Sarajevo — Zenica, ubijeno je bombama koje su borci bacali u vagone više neprijateljskih vojnika Nijemaca i zdrugovaca. Neprijatelj je vršio napad na zasjedu prema Kiseljaku i na logor u s. Kuprešu; oba napada odbijena su.

Neprijateljski gubici: mrtvih 15, ranjenih 10.

4 VIII 1943 — G. Vakuf

Noću 3/4 jedinice IV brigade izvršile su napad na G. Vakuf.⁴ Borba je počela u

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1—1, k. 783 A.

² U operaciskom dnevniku Pete NOU divizije za mjesec juli spominje se Šesta NOU brigada a u zagradama Jedanaesta. To je ustvari Udarne grupa koja je po naređenju Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa u junu formirana i upućena u sastav Pete NOU divizije kao pojačanje. Sastav ove Grupe bio je: dva bataljona Šeste krajiške brigade, jedan bataljon Devete NOU brigade. Štab Pete NOU divizije u svojim izvještajima i naređenjima, ovu Grupu ponekad naziva Šestom a nekad Jedanaestom brigadom. Vjerovatno ovakav naziv Štab Divizije dao je zbog toga što su dva bataljona bila iz Šeste brigade, a kako u to vrijeme u Bosni nije postojala Jedanaesta brigada smatrano je da ona treba tako da se zove. Ova Grupa se u septembru rasformirala i svaka jedinica otišla je u sastav svoje matice. Jedanaesta brigada je formirana od jedinica Ribničkog NOP odreda.

³ Vidi dok. br. 78.

⁴ Vidi dok. br. 78, 120 i 182.

23 i trajala 5 sati. Sva uporišta sem škole su bila likvidirana. Pojedina uporišta neprijatelj je vrlo uporno branio. Radi toga što su naše snage bile male nisu se mogle postaviti jače zasjede, radi čega [su] se jedinice morale ujutro povući. U samom početku borbe došla su 4 kamiona. S.S. od Prozora, ali su isti pokušali pobjeći prema Bugojnu, gdje ih je dočekala zasjeda i napala. Akcija je partizanskog karaktera. Naši su ranjenici od sopst. bombi, lako ranjeni. Zarob. 1 ljekar.

Naši gubici: ranjenih 4.

Neprijateljski gubici: zarobljenih 57 (5), mrtvih 40, ranjenih 20.

Materijal: 74 puške, 2 t. mitraljeza, 1 p. mitr., 22.500 metaka, 2 sanduka bombi, hrane i sprema, 14 kola zapaljeno.

10 i 11 VIII 1943 — Podlugovi — Dobrinje — Rajlovac

Noću 10/11 jedinice IV brigade razrušile su prugu između Dobrinja i Porječana na više mjesta. 10 ov. m. vodili borbu sa patrolama neprijatelja oko Radovlja. Noću 10/11 jedinice I krajiške brigade izvršile su napad na aerodrom Rajlovac i želj. st. Podlugovi.⁵ Napad na Rajlovac bi imao mnogo više uspjela da se imalo tačnih podataka i putovođa. Za ovo su krivi pozadin. radnici. Neprijatelj je dobio pojačanja u toku borbe. Neprijatelj je dobio pojačanja 6 tenkova i 20, kamiona. Na aerodromu je neprijatelj imao po grupama raspoređene avione. U početku borbe neprijatelj je zapalio sva sijena i reflektorima obasjavao aerodrom tako da je bilo svijetlo kao dan.

U Podlugovima zauzeta je stanica i voz na stanici. Nijemci pobjegli. Porušen je most. Između Sarajeva i Rajlovca porušena je pruga. Uhvaćen je jedan pilot i 1 mehaničar —• podoficiri.

⁵ Vidi dok. br. 78 1*2 i 211.

Naši gubici: mrtvih 4, ranjenih 8. Oštećena 1 puška i 1 »šarac«.

Neprijateljski gubici: zarobljenih 12, mrtvih 30 (2), ranjenih 20.

Materijal: zapaljeno 18 »Dorniera«, 1 njem. transportni, 3 »Olenhajma«, 3 »Henšela«, 1 »junktors« TSL uništen bombama, oštećeno mitraljezima 6 aviona, 2 oklopna voza nasukala, 6 lokomotiva, 70 vagona zapaljeno, 16 šećera, 1 brašna, 1 ulja i mnogo sprema zapaljeno.

12 VIII 1943 — Sebinje

Oko 250 četnika napalo je jedan batalj. IV brigade u Sebinju. Napad četnika je odbijen.⁶

Neprijateljski gubici: mrtvih 6, ranjenih 4.

11 VIII 1943 — Kupreš

Neprijatelj iz Busovače u jačini 400 vojnika napao je na I bat. IV brigade kod Kupreša.⁷ Pred samu večer neprijatelj se je povukao. Naš bataljon se nije snašao te nije zadao neprijat. [osjetne gubitke].

Neprijateljski gubici: mrtvih 1, ranjenih 3.

11 VIII 1943 — Gošća Han — Krvavo Polje

Noću 11/12 XI brigada vršila je napad na prugu Sarajevo — Mostar između Gošća Han i Krvavog Polja.⁸ Oklopni voz onemogućio je prilaz pruzi tako da je samo jedan bataljon porušio prugu.

Naši gubici: ranjenih 4.

16 i 17 VIII 1943 — Busovača

3 bataljona IV kr. brigade napali su Busovaču⁹ njemačko ustašku posadu jačine 500. Borba je trajala od 22.15 do 4.30 ča-

⁶ Isto

⁷ Vidi dok. br. 78.

⁸ Isto

⁹ Vidi dok. br. 78, 120 i 153.

sova kada su naše jedinice morale napustiti grad.

Kasnije oko 9 časova produžena je borba na cesti kada je sa neprijateljske strane učestvovalo 6 tenkova i avion. Borba je završena u 17.30 časova. Neprijatelj je bio vrlo žilav te nije moglo biti uspjeha, ipak su neprijatelju nanijeti veliki gubici.

Naši gubici: mrtvih 2, ranjenih 13.

Neprijateljski gubici: zarobljenih 6, mrtvih 100 (4), ranjenih 50.

Materijal: 1 t. bacač, 80 mina, 1 »šarac«, 2 strojnice, 3 dvogleda, nekoliko pušaka i sprema, spaljene 2 čuprije, porušeno 3 km pruge, ubijeno 150 konja.

22 VIII 1943 — Makljen

Neprijatelj¹⁰ je pokušao prodor iz Prozora sa 8 tenkova i oko 200 vojnika. 3 bataljon I brigade koji je bio na lijevom krilu izvršio je juriš i stjerao neprijatelja niz "Kozje Stjene. Neprijatelj nije imao gubitaka jer je skliznuo brzo niz pećine. Poslije ovoga neprijatelj je otvorio jaku minobacačku vatru na položaje 3 bataljona, od koje vatre je bio gubitaka. Neprijatelj se povukao istog dana; neprijatelj je bombardovao naše položaje no žrtava nije bilo. Bila je pripremljena zasjeda za pješadiju, ali neprijatelj osjetivši naše snage nije smjeo naprijed.

Naši gubici: mrtvih 4, ranjenih 1.

23 VIII 1943 — Makljen

Neprijatelj je otvorio snažnu minobacačku vatru oko 9 časova i vatru iz tenkova.¹¹ Poslije duže pripreme neprijateljska pješadija je otpočela napad na naše desno krilo gdje je bio IV bataljon XI brigade. Neprijatelj je svim sredstvima pokušao da opravi cestu kojom prilikom

je tjerao mitraljezima i strojnicama civile. Neprijateljski napad je odbijen snažnom i preciznom vatrom IV bataljona, kojom je prilikom neprijatelj imao gubitaka. Poginulo je i nekoliko civila. Pošto je napad pješadije odbijen, neprijateljski tenkovi su se povukli; tako je propao pokušaj prodora i pomoći napadnutog garnizona u Bugojnu.

Naši gubici: ranjenih 3.

Neprijateljski gubici: mrtvih 17, ranjenih 3.

Od 22 do 25 VIII 1943 — Bugojno

22 uveče jedinice IV brigade II bataljona XI brigade i jedinice III Krajiške uz sadejstvo ostalih snaga koje su vršile zadnje napale su na ustaški dobro utvrđeni garnizon Bugojno.¹² jedinice IV brigade vršile su napad sa južne i istočne strane grada a bataljon Jedanaeste brigade napadao je na selo Veselu. Plan napada bio je prodiranje klinovima u grad i likvidiranje spoljnje odbrane napadima s leđa i boka na rovove i bunkere. Sa ovim napadom uslijed žilavosti neprijatelja kombinovana je i blokada.

Neprijatelj je bio iznenađen. Uspjelo je u toku prve noći napada da izvuče upravo pobjegne sa dijelom snaga prema Travniku. U toku noći likvidirana su sva uporišta spoljne odbrane a neprijatelj se je povukao u 3 zgrade u centru varoši; borba je trajala do 25 ov. mj. do 1 čas kada je i posljednji otpor neprijatelja u gradu likvidiran.

Iz sela Vesela neprijatelj se je povukao u centralu gdje je bio blokiran od bataljona XI brigade i poslije 3 dana se je predao.

Sva posada u garnizonu Bugojno bila je sastavljena od ustaša.

Naši gubici: mrtvih 6, ranjenih 13.
Neprijateljski gubici: mrtvih 126.

Materijal: 6 puškomitr., 74 puške,
240 bombi, 4 pištolja, 25.000 metaka i
mnogo drugog materijala koji je u gar-
nizonu nađen kao i velike količine na-
mirnica.

29 VIII 1943 — Večeriska — Busovača

Četa IV bataljona XI brigade koja je po-
šla u zasjedu na cestu Busovača — Kise-
ljak susrela se je sa kolonom Nijemaca
jačine 50, koji su pošli u mobilizaciju po
selima. Priređena je zasjeda neprijatelju
kojem su u borbi naneseni gubici. Do pli-
jena se nije moglo doći radi pojačanja
koje je neprijatelj dobio.

Pri povratku ista četa se susrela sa jed-
nom drugom kolonom Nijemaca i domo-
brana; neprijatelj je imao gubitaka i na-
glo je otstupio.

Naši gubici: ranjenih 1.

Neprijateljski gubici: zarobljenih 3,
mrtvih 15, ranjenih 5.

Materijal: 3 puške i nešto municije.

30 VIII 1943 — Bila — Busovača

U noći 29/30 avgust 3 bataljon I br. 2
bat. XI br. i Travn. odred vršili su rušenje
pruge i napad na ž. st. od Bile do Busova-
če. Napad na stanice nije u potpunosti us-
pio, uslijed dobre odbrane (III Konj.
sklopa) — Srušeni su dijelovi pruge oko
stanica. Srušen je 1 most od 11 m. zapal-
jena je ž. st. Vitez i još nekoliko utvrđe-
nih zgrada. U magacinima u Vitezu za-
paljeno je nešto vojnog materijala.

Naši gubici: mrtvih 1, ranjenih 7.

Neprijateljski gubici: zarobljenih
56 (1), mrtvih 20.

Materijal: 1 p. m., 3 mitraljeza, 30
karabina, 12.000 metaka, 5 tovarnih ko-
nja.

Zaključak

U toku mjeseca avgusta jedinice naše divizije izvele su krupne akcije velikog značaja, i vojničkog i političkog, i to napad na aerodrom Rajlovac, napad na Busovaču, napad na G. Vakuf i napad na Bugojno. Pored ovoga izveden je veći broj partizanskih akcija i zasjeda na prugama i cestama.

Rezultati ovih akcija jesu:

Naši gubici		Neprijateljski gubici	
mrtvih	16	zarobljenih	78
ranjenih	47	ranjenih	105
		mrtvih	337

Svega 520 vojnika i oficira

Gubici u materijalu

Naši

oštećena 1 puška i 1 »šarac« — koje je docnije popravljeno

Neprijateljski

5 lovačkih aviona, 1 transportni avion i 31 bombarder, 166 pušaka, 2 t. mitraljeza, 1 »šarac«, 7 puškomitraljeza, 1 teški bacač, 80 mina, 48000 pušč. metaka, 440 ruč. bombi; ubijeno 164 konja, 6 lokomotiva i 70 vagona uništeno, 2 strojnice, 4 pištolja.

Oštećena 2 oklopna voza, zaplijenjeno 1 vagon brašna, 1 vag. šećera i 1 vagon ulja, porušene 2 ćuprije na cesti, 3 km željezničke pruge.

Zapaljen sav materijal garnizona Bugojno.

BR. 119

IZVODI IZ OPERACISKOG DNEVNIKA SEDAMNAESTE ISTOCNOBOSANSKE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA IZVEDENIM U TOKU MJESECA AVGUSTA 1943 GODINE¹

Dalje naše akcije na prostorijski Posavine bile su onemogućene prisustvom neprijateljske motorizacije. — Radi transporta ranjenika sa Majevice kao i povezivanje sa II Bosanskom brigadom povratili smo se 6. VIII. 1943 god. na prostorijski Majevice.

Po dolasku na Majevicu uhvatili smo vezu sa VI Bosanskom brigadom, koja je do toga vremena bila na prostori Šekovići — Romanija sa zadatkom osiguranja bolnice. Brigada je stigla na Majevicu sa tri bataljona. Brojno stanje brigade bilo je 260 boraca.—

Odmah se pristupilo popuni VI Bosanske brigade s tim što se je od Majevičkog NOP odreda priključio jedan bataljon u jačini od 170 boraca.— Takođe se formirao Muslimanski bataljon² od boraca muslimana iz Majevičke NOU brigade, koji je priključen VI Bosanskoj brigadi. Brojno stanje brigade poraslo je na 600 boraca.—

Prema naređenju Vrhovnog štaba dobivenog radio-gramom naša divizija dobila je zadatak da likvidira četnička uporišta na Trebavi i Ozrenu,³ kao i da smijem na Ozrenu II Proletersku diviziju, koja je trebala odmah po smjeni da krene na novi zadatak.—⁴ U tom cilju mi smo sa obadvije brigade krenuli u određenom pravcu.—

14. VIII. 1943 g. jedinice naše divizije izvršile su napad na četnička uporišta na Trebavi.⁵ Našim jedinicama uspjelo je da za kratko vrijeme ovladaju svim dominantnim i utvrđenim položajima Trebave. U svim ovim akcijama zarobljeno je 175 četnika, među kojima i komandant 3 brigade Mamuzić i nekoliko komandira četa kao i jedan ljekar i ljekarka. Neprijatelj je imao preko 40 mrtvih i veći broj ranjenih. Naši gubitci su: 6 mrtvih i 9 ranjenih. U gonjenju i razbijanju četničkih bandi naročito uspjeha imale su jedinice Majevičke brigade, a najvažniju pobjedu u toku ove akcije imao je I bataljon VI Bosanske brigade, koji je vještim manevrom uspio da razbije i rastjera u paničnom bjegstvu prema Doboju kombinovane četničko-ustaško-domobranske snage u jačini preko 300 četnika i ustaško-domobranske bojne. Naše jedinice zaplijenile su preko 160 pušaka, 1 puškomitraljez, 1 bacač, preko 15.000 puščanih metaka, 2 sanduka sanitetskog materijala, 4 radio-aparata, 1.860 kg šećera, 35.000 kg pšenice, 2.100 kg soli i raznog drugog materijala. —

² Vidi dok. br. 17. '

³ Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i PO Jugoslavije glasi: »Naredio sam da VI ili Majevička odmah krene na Ozren«. Ovo naređenje nalazi se u knjizi depeša Vrhovnog štaba upućenih Drugoj proleterskoj diviziji. Knjiga se nalazi u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4—9, k. 731.

⁴ Odnosi se na pokret Druge proleterske divizije u pravcu Sandžaka i Foče.

⁵ Vidi dok. br. 198 i 200.

Veći dio zaplijenjene pšenice i soli podijeljeno je narodu sela Tolise, koji je to sa simpatijama primio.

Druga brigada ovog četničkog odreda nije učestvovala u ovoj borbi, a njen komandant Relja Pećo dobrovoljno se je predao nama.

Narod na Trebavi dobro je primio naše jedinice, što se naročito manifestovalo prisustvom velikog broja naroda na našim priredbama i zborovima, a koje su održane u svim selima gdje god su naše jedinice boravile. Ukupno uzevši ovom akcijom pripremili smo teren i kod zavedenih četnika i kod naroda za povoljniji naš budući rad na Trebavi.

Za vrijeme našeg boravka na Trebavi primili smo ponovno depešu od V. Š., kojom nam naređuje da idemo na Ozren da bi smijenili II Proletersku diviziju. Pokret smo izvršili sa cijelom divizijom na Ozren u noći 22/23.VIII.1943 god. Na Ozrenu smo primili od IV Crnogorske brigade 47 ranjenika, od kojih je veći broj na nosilima. Odmah po odlasku na Ozren četničke bande izvršile su napad na naše jedinice, kojom prilikom smo imali 10 izbačenih drugova iz stroja.

Usljed velikog broja teških ranjenika, a i stalnog napada četničkih bandi na naše jedinice, mi smo se ponovo sa divizijom prebacili na desnu obalu r. Spreče u noći između 27/28. VIII. 1943.

Sa nama je sa Ozrena pošao i načelnik štaba I Bosanskog korpusa drug pukovnik Jovo Vukotić.

Poslije kratkog odmora od 2 dana naša divizija izvršila je napad na grad Gračanicu,⁶ kao i na četničko uporište Jasenicu — Smoluću i Potpeć. Tom prilikom zarobljeno je 20 žandarma Nijemaca, ubijen njihov komandant njemački oficir, zaplijenjeno je oko 30 kola raznog ratnog materijala, 40 pušaka i nešto municije. Istovremeno sa napadom na Gračanicu porušena je željeznička pruga Doboj — Tuzla, na tri mjesta. Zauzeće Gračanice izvršila je Majevička brigada.

VI Bosanska brigada izvršila je akciju na Jasenicu — Smoluću i Potpeć. Tom prilikom zarobljeno je 26 žandarma i 150 četnika. Od zarobljenih četnika 63 prišlo je dobrovoljno u brigadu, a ostalo stupilo u Majevički NOP odred.

Poslije izvršene akcije na Gračanici — Jasenici — Smolući i Potpeću naše su jedinice imale kratak odmor u cilju sređivanja. Prema direktivi štaba I Bosanskog korpusa jed'nice naše divizije izvršile su napad na četnička uporišta na Trebavi, kao i na neprijateljski garnizon Modricu.

IZVOD IZ OPERACISKOG DNEVNIKA ČETVIRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE ZA MJESEC AVGUST 1943 GODINE¹

3 avgust, Rastovo: Po prikupljenim podacima, resili smo da napadnemo Gor. Vakuf.² Krećemo na zadatak. Oko 22 časa počinje puškaranje. Borba se razvija jača i jača. U gradu se naši bore, gore pojedine kuće. 4 kamiona u pravcu Bugojna bježe, naša ih zasjeda dočekuje i 2 kamiona zapaljuje.

Zora je, grad se nije mogao osvojiti, pošto škola i jedan bunker nije se mogao likvidirati. Povlačimo se. Neprijatelj je imao 60 mrtvih i ranjenih. Naši gubici 4 ranjena. Zarobljeno je 59 domobrana. Zarobljen je priličan broj oružja i municije kao i druge spreme. Povlačimo se za Suhodol. 6 avgusta saznajemo da je neprijatelj napustio G. Vakuf i naš I bat. ulazi u grad.

15 avgust, Rastovo: Vršimo pokret za Busovaču s namjerom da je napadnemo.³ Podataka nemamo tačnih. Borba počinje i uspjevamo zauzeti Busovaču. Neprijatelj je imao 15 mrtvih i 30 ranjenih. Zaplijenjen je teški bacač, 89 mina, »šarac«, i ostale spreme. Povlačimo se za G. Glavicu.

16 avgust, G. Glavica: Naš I bat. koji je bio na zasjedi na cesti Kiseljak — Busovača, vodio je cijeli dan borbu s neprijateljem.

¹ Original, pisan plavim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1—6, k. 788.

* Vidi dok. br. 118 i 182.

³ Isto

IZVOD IZ OPERACISKOG DNEVNIKA PRVOG BATALJONA DVANAESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE ZA MJESEC AVGUST 1943 GODINE¹

- 1/VIII Rano izjutra bataljon je stigao u Dabovce. Tu se bataljon nalazio cijeli dan.
- 2/VIII Oko 9 sati bataljon se pomjerio iz sela Dabovaca naprijed prema K. Varoši. Vršena su izviđanja terena prema K. Varoši.
- 3/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju. Neprijatelj je sa jednim bornim kolima izašao iz K. Varoši cestom prema Vrbanjcima. Pred Vrbanjcima ih je dočekala naša I četa i vratila ih nazad u grad. Neprijatelj je imao 1 mrtvog i 3 ranjena dok smo mi bez gubitaka.
- 4/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju, na kojem nije bilo nikakvih promjena. Naveče vršeno je patroliranje oko K. Varoši.
- 5/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju, na kojem nije bilo nikakvih promjena.
- 6/VIII Neprijatelj² je sa 2 satnije izašao iz K. Varoši preko Rastika dok je jedan tenk izašao u Vrbanjce. Snage B.P. Odreda su se povukle ali su naši prihvatili borbu i protjerali neprijatelja prema K. Varoši. Kasnije je neprijatelj sa 7 tenkova i nekoliko kamiona ponovo izašao iz K. Varoši. Borba je trajala 5 sati. Neprijatelj je ostavio 10 mrtvih, dok je uspio izvući veći broj mrtvih i ranjenih. Naši su gubici 1 mrtav, i to polkom II čete Bundalo Petar, i 1 ranjen, i to Ratković Ratko, desetar I čete. Zarobljeno je 8 pušaka, 1 puškomitraljez »šarac«, 1 strojica sa 100 metaka, 1 tromblon sa 18 granata, oko 2000 metaka. Sa mrtvih su skinuta odijela i cipele.
- 7/VIII 43 Bataljon se pomjerio na Obodnik. Neprijatelj je tukao jakom vatrom iz topova i bacača položaje oko Večića. Također je sa jačim snagama došao u Vrbanjce te je izvlačio svoje žrtve.

¹ Original, pisan zelenim mastilom i mastiljavom olovkom, ćirilicom. nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 9 25, k. 875.

- 8/VIII Bataljon je izvršio pokret do sela Radića i tu je zanoćio.
- 9/VIII Bataljon je i dalje u selu Radićima. Oko ponoći bataljon je izvršio pokret prema naređenju Štaba brigade.
- 10/VIII Bataljon je stigao u Agino Selo i zadržao se do 12 sati. U 12 sati bataljon je izvršio pokret za Krmine, gdje je i zanoćio. Istog dana vođena je borba sa četničkim bandama koje su protjerane. Zaplijenjena je četnička kuhinja sa 2 kazana, oko 100 kg brašna i 4 šinjela i 40 metaka.
- 11/VIII Bataljon je izvršio pokret u 4 sata za selo Javorane. Istog dana bataljon je vodio borbu sa četničkim bandama koje su rastjerane uz nepoznate gubitke u mrtvim i ranjenim. Jedan je uhvaćen živ i zarobljena su 2 karabina, 2 opasača, 2 fišeklije i 50 metaka i 1 bomba. Naveče je izvršen pokret preko Zaselja u selo Vagane, gdje je i zanoćio.
- 12/VIII Bataljon je izvršio pokret do sela Radića, gdje je ostao cijeli dan i odmarao.
- 13/VIII Bataljon se nalazio u Radićima. Popodne je bataljon krenuo na nove položaje i to Banovac — Preville s tim da kontroliše Vagane.
- 14/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju, na kojem nije bilo nikakvih promjena.
- 15/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju, na kojem nije bilo nikakvih promjena.
- 16/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju. U ponoć je izvršen pokret prema naređenju Štaba brigade.
- 17/VIII Bataljon je izvršio pokret za Vagane — Zaselje te između Tisovca i Osmaća za Krmine a odatle za Agino Selo gdje je i zanoćio. Na svom putu bataljon je rastjerao četničku bandu gdje je god naišao na nju.
- 18/VIII Bataljon je izvršio pokret iz Aginog Sela preko Grlića — Cukovca — Radića — Kostića za Šolaje, gdje je i zanoćio.
- 19/VIII Bataljon je izvršio pokret preko Celića — Živnica — Rastika — Stola, a odatle nazad na Dragiševac, gdje je zauzeo položaj.
- 20/VIII Bataljon je i dalje na položaju u Dragiševcu. Neprijatelj je izašao do Sokolina i povratio se nazad. Siikoba nije bilo.

- 21/VIII Bataljon. je i dalje na istom položaju, na kojem nije došlo do nikakvih promjena.
- 22/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju, na kojem nije došlo do nikakvih promjena.
- 23/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju, na kojem nije došlo do nikakvih promjena.
- 24/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju. Neprijatelj je rano izjutra, u jačini jedne bojne, sa teškim oružjem i bacačima izašao iz K. Varoši cestom do Viševice.³ Naše čete bile su zgodno raspoređene i upustile su među sebe neprijatelja a da on to nije ni znao. Naše snage napale su neprijatelja od svuda bočno i s leđa. Neprijatelj se branio iz kuća i rovova i nastojao je da se izvuče, zašto je i žrtvovao nekoliko svojih mitraljeskih gnijezda. Neprijatelju su naneseni ogromni gubici u ljudstvu i materijalu. Ranjeno je i ubijeno oko 100 neprijateljskih vojnika dok ih je 7 živih uhvaćeno.
- Zaplijenjeno je oko 25 pušaka, 3 puš. mitr. »šarca«, 1 teš. bacač, 1 ruč. bacač, 4 pištolja »parabelum« izvjesna količina municije kao i granata za bacače i tromblon, 27 pari čizama i cipela, 27 pari odijela, 2 kožne torbice, 27 opasača, 27- fišeklija, 2 kompas, 2 kurvimetra itd.
- Naši gubici su 3 ranjena, i to komandant bataljona drug Milan Egić, kurir iz Štaba bataljona Veselinović Sava i Vučković Stanko iz II čete. Borba je trajala od 8 do 14 sati. Usljed pojačanja koje je stiglo u avionima kao i pješadije naše snage su se povukle u selo Zivinice i tu su zanoćile.
- 25/VIII Bataljon je sa II četom u selu Zivinicama dok je I četa bila u Čelićima. Izašiljane su patrole prema Čukovcu, kao i na Dragiševac, i kontrolisana je cesta K. Varoš — Skender Vakuf.
- 26/VIII Bataljon je sa II četom i dalje na istom položaju dok je I četa zauzela položaj više Rastika i kontrolisala je teren Sokoline — Stol. Naveče I četa se spustila u Kotor Varoš pošto je neprijatelj napustio grad.
- 27/VIII Bataljon je izvršio pokret iz K. Varoši do Javorana. Putem kao i kod same crkve u Javoranima

neprijatelj je pružao otpor ali je svugdje razbijen i protjeran.

- 28/VIII Bataljon je izvršio pokret iz Javorana preko sela Mehovaca za Ponir. Putem je vođena žestoka borba sa četnicima. Borba je trajala više od 3 sata. U toj borbi četnici su imali 2 ranjena, dok smo mi imali jednog lakše ranjenog i to Čolić Cvijo iz II čete. Tom prilikom su nam se predali 6 domobrana koji su bili zarobljeni kod četnika. Zadobivena je 1 puška kao i nešto municije.
- 29/VIII Bataljon je izvršio pokret sa Ponira do Jelića. Kada je bataljon stigao na određeno mjesto, upravo je vođena borba između B.P.O. i neprijatelja (Nijemci, četnici, legija). Naše snage pošle su u pomoć i protjerale neprijatelja koji je bio izašao iz Čelinca kosom desno od Jelića, do samih rovova u Čelincu. Uslijed jake bacačke vatre snage B.P.O. su se povukle. Isto tako povukle su se naše snage pošto nisu mogle same protjerati neprijatelja iz rovova.
- 30/VIII Bataljon je i dalje na položaju Jelići, na kojem nije bilo nikakvih promjena.
- 31/VIII Bataljon je i dalje na istom položaju, na kojem nije bilo nikakvih promjena.